

Hallituksen esitys Eduskunnalle ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Varsovassa toukokuussa 2005 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta ja lain sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Lisäksi ehdotetaan liiketoimintakiellosta annettua lakia muutettavaksi.

Yleissopimuksen tavoitteena on ehkäistä ja torjua ihmiskauppaa siten, että taataan samalla sukupuolten välinen tasa-arvo. Yleissopimuksen avulla pyritään suojaamaan ihmiskaupan uhrien ihmisoikeuksia sekä varmistamaan ihmiskaupparikosten tehokas tutkinta ja syyttäminen. Siinä myös määritellään peruseriaatteet uhrien ja todistajien suojelemiselle ja auttamiselle. Yleissopimuksen pääasiallinen lisäarvo suhteessa muihin kansainvälisiin asiakirjoihin on sen ihmisoikeusperustaisessa lähestymistavassa ja uhrien suoje-
lua koskevassa painotuksessa. Osapuolet veloitetaan toteuttamaan erilaisia toimia, joilla tehostetaan ihmiskaupan ehkäisemistä ja torjuntaa sekä siitä vastaavien eri elinten työn yhteensovittamista. Yleissopimus edellyttää muun muassa, että osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädännölliset tai muut toimenpiteet, joilla mahdollistetaan ihmis-

kaupan harjoittamiseen käytetyn laitoksen väliaikainen tai pysyvä sulkeminen, tai kielletään rikoksentekijää väliaikaisesti tai pysyvästi harjoittamasta toimintaa, jossa tämä rikos on tehty. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi tämän vuoksi myös liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta.

Yleissopimuksella perustetaan myös erityinen seurantajärjestelmä sen varmistamiseksi, että osapuolet panevat yleissopimuksen määräykset tehokkaasti täytäntöön.

Yleissopimus on tullut kansainvälisesti voimaan helmikuussa 2008. Sopimuksen myöhemmin hyväksyvän tai siihen liittyvän valtion osalta yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona se talletti ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa. Yleissopimuksen voimaansaattamista koskeva laki on tarkoitettu tulemaan voimaan tasavallan presidentin asetuksella säädettävänä ajankohtana samaan aikaan kuin yleissopimus tulee kansallisesti voimaan. Laki liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamiseksi on tarkoitettu tulemaan voimaan viimeistään edellä mainittuna ajankohtana.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
1.1 Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta	4
1.2 Kansainvälinen viitekehys.....	5
1.3 Yleissopimus ja Euroopan unioni.....	5
2 NYKYTILA	7
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö	7
Lainsäädäntö.....	7
Rikos- ja prosessioikeudellinen sääntely.....	7
Vahingonkorvaus ja muut seuraamukset.....	9
Maahantulon edellytykset ja oleskelupa.....	9
Uhrin auttaminen	9
Lapsia koskeva lainsäädäntö	10
Muu lainsäädäntö	10
Käytäntö	10
Ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma	10
Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä	11
Ihmiskaupan ehkäiseminen ja torjunta	11
Kansallinen raportointi	12
Sisäisen turvallisuuden ohjelma	12
2.2 Kansainvälinen kehitys.....	12
Yhdistyneet kansakunnat.....	12
Kansainvälinen työjärjestö	13
Euroopan neuvosto	13
Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö	14
2.3 Sopimuksen ratifiointi eräissä maissa	14
2.4 Muita esitykseen liittyviä seikkoja	15
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	16
3.1 Tavoitteet.....	16
3.2 Keskeiset ehdotukset	17
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET	17
4.1 Taloudelliset vaikutukset.....	17
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan	17
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	18
5 ASIAN VALMISTELU	18
5.1 Sopimusneuvottelut	18
5.2 Valmisteluvaiheet ja -aineisto	18
6 MUITA ESITYKSEEN VAIKUTTAVIA SEIKKOJA	18
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	20
1 Yleissopimuksen sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön.....	20
I luku. Tavoitteet, soveltamisala, syrjimättömyysperiaate ja määritelmät.....	20
II luku. Ehkäiseminen, yhteistyö ja muut toimet	21
III luku. Toimet uhrien oikeuksien suojelemiseksi ja edistämiseksi, sukupuolten välisen tasa-arvon takaaminen.....	30

	IV luku. Aineellinen rikosoikeus	52
	V luku. Rikostutkinta, syytetoimet ja prosessioikeus	60
	VI luku. Kansainvälinen yhteistyö ja yhteistyö kansalaisyhteiskunnan kanssa ..	66
	VII luku. Seurantajärjestelmä	73
	IX luku. Yleissopimuksen muuttaminen	75
	X luku. Loppulausekkeet	75
2	Lakiehdotusten perustelut.....	77
	2.1 Laki ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta	77
	2.2 Laki liiketoimintakiellosta.....	77
3	Voimaantulo	77
4	Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys	78
	4.1 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus	78
	4.2 Käsittelyjärjestys	80
	LAKIEHDOTUKSET	82
	ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta	82
	liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n muuttamisesta	83
	RINNAKKAISTEKSTI.....	84
	liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n muuttamisesta	84
	SOPIMUSTEKSTI	85

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto**1.1 Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta**

Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (CETS No. 197) (jäljempänä yleissopimus) hyväksyttiin Euroopan neuvoston ministerikomiteassa 3 päivänä toukokuuta 2005 ja avattiin allekirjoitettavaksi Varsovassa 16–17 päivänä toukokuuta 2005 Euroopan neuvoston kolmannessa valtion- ja hallitusten päämiesten huipukokouksessa.

Suomi allekirjoitti yleissopimuksen 29 päivänä elokuuta 2008. Yleissopimuksen voimaantulon edellytyksenä oleva kymmenen ratifiointin määrä tuli täyteen 24 päivänä lokakuuta 2007 ja yleissopimus tuli siten kansainvälisesti voimaan 1 päivänä helmikuuta 2008. Tähän mennessä yleissopimuksen on allekirjoittanut 43 valtiota, ja sen on ratifioinut tai siihen on liittynyt 34 valtiota.

Yleissopimus koostuu kymmenestä luvusta. Sen I luku sisältää määräykset yleissopimuksen tavoitteista, soveltamisalasta ja syrjimättömyysperiaatteesta sekä määritelmät. Yleissopimuksen II luvussa määrätään ihmiskaupan ehkäisemisestä sekä yhteistyöstä ja muista toimista. III luku puolestaan sisältää määräykset toimista uhrien oikeuksien suojaamiseksi ja edistämiseksi sekä sukupuolten välisen tasa-arvon takaamisesta. Yleissopimuksen IV luku koskee aineellista rikosoikeutta ja V luku rikostutkintaa, syyte-toimia ja prosessioikeutta. VI luvussa määrätään kansainvälisestä yhteistyöstä ja yhteistyöstä kansalaisyhteiskunnan kanssa ja VII luvussa yleissopimuksen täytäntöönpanon seuranta koskevasta järjestelmästä. Yleissopimuksen VIII luku sisältää määräykset yleissopimuksen suhteesta muihin kansainvälisiin asiakirjoihin, IX luku määräykset yleissopimuksen muuttamisesta ja X luku loppulausekkeet.

Ihmiskaupan vastaisen yleissopimuksen tavoitteena on ehkäistä ja torjua ihmiskauppaa siten, että samalla taataan sukupuolten välinen tasa-arvo. Yleissopimuksen avulla pyritään suojaamaan ihmiskaupan uhrien ihmis-

oikeuksia sekä takaamaan ihmiskaupparikosten tehokas tutkinta ja syyttäminen. Siinä myös määritellään peruseriaatteen uhrien ja todistajien suojelemiselle ja auttamiselle.

Yleissopimusta sovelletaan kaikkiin ihmiskaupan muotoihin riippumatta siitä, onko ihmiskauppa kansallista vai kansainvälistä tai liittyykö se järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Sopimus täydentää Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen (niin sanottu Palermon sopimus) (SopS 20/2004) ja sen ihmiskaupan ja erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta tehdyn lisäpöytäkirjan (SopS 71/2006) määräyksiä. Ihmiskauppa määritellään yleissopimuksessa samalla tavoin kuin sanotussa Palermon sopimuksen ihmiskauppaa koskevassa lisäpöytäkirjassa.

Yleissopimuksessa osapuolet velvoitetaan toteuttamaan erilaisia toimia, joilla tehostetaan ihmiskaupan ehkäisemistä ja torjuntaa sekä siitä vastaavien eri elinten työn yhteensovittamista. Tässä tarkoituksessa niiden on muun muassa järjestettävä valistus- ja koulutus- ja tutkimus- ja tiedotustoimintaa. Osapuolet sitoutuvat myös toteuttamaan erilaisia toimia ihmiskaupan uhrien palvelusten kysynnän vähentämiseksi. Myös rajavalvontaa on mahdollisuuksien mukaan tehostettava sekä matkustus- ja henkilöllisyysasiakirjojen turvallisuutta parannettava.

Ihmiskaupan uhrien oikeuksien suojaamiseksi osapuolten on kehitettävä muun muassa uhrien tunnistamismenetelmiä sekä uhrien yksityiselämän suojaamiseen tähtäviä toimia. Uhrien fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toipumista on edistettävä ja heille on taattava vähintään 30 päivän toipumis- ja harkinta-aika, jonka kuluessa häneen mahdollisesti kohdistuvaa maastapoistamispäätöstä ei saa panna täytäntöön. Uhreille on myös taattava oikeus saada tietoja oikeudellisista ja hallinnollisista menettelyistä hänen ymmärtämälleen kielellä.

Osapuolet sitoutuvat säätämään ihmiskaupan rangaistavaksi. Niiden on myös harkittava uhrin palvelujen käytön säätämistä rangaistavaksi. Myös oikeushenkilö on voitava saattaa vastuuseen yleissopimuksessa maini-

tuista rikoksista. Osapuolten on myös toteutettava tarvittavat lainsäädännölliset tai muut toimenpiteet, joilla mahdollistetaan ihmiskaupan harjoittamiseen käytetyn laitoksen väliaikainen tai pysyvä sulkeminen, tai kielletään rikoksentehtäjä väliaikaisesti tai pysyvästi harjoittamasta toimintaa, jossa tämä rikos on tehty.

Yleissopimuksessa mainittujen rikosten tutkinta tai niistä syyttäminen ei saa riippua uhrin tekemästä rikosilmoituksesta tai hänen esittämästään syytöksestä ainakaan silloin, jos rikos on tehty kokonaan tai osittain osapuolten omilla alueilla. Uhreja, todistajia ja oikeusviranomaisten kanssa yhteistyössä toimivia on myös tehokkaasti suojeltava mahdolliselta koston tai uhkailulta erityisesti tutkinnan sekä rikossyytteen käsittelyn aikana. Lapsiuhreja on suojeltava erityisin toimin, joissa otetaan huomioon lapsen etu.

Osapuolten on varmistettava, että henkilöt tai laitokset ovat erikoistuneita ihmiskaupan torjuntaan ja uhrien suojeluun. Näiden henkilöiden tai laitosten on oltava riippumattomia ja niille on taattava asianmukaiset taloudelliset voimavarat ja koulutus tehtäviensä hoitamista varten. Osapuolten on myös harkittava kansallisten raportointien nimeämistä tai muiden järjestelmien käyttöönottoa ihmiskaupan vastaisen toiminnan seuraamista varten.

Osapuolet sitoutuvat toimimaan yhteistyössä keskenään yleissopimuksen määräysten mukaisesti. Valtion viranomaisia ja julkishallinnon virkamiehiä on myös kannustettava toimimaan yhteistyössä kansalaisjärjestöjen ja muiden asianomaisten järjestöjen jäsenten sekä kansalaisyhteiskunnan kanssa.

Yleissopimuksella perustetaan myös erityinen valvontajärjestelmä sen takaamiseksi, että osapuolet panevat yleissopimuksen määräykset tehokkaasti täytäntöön. Valvontajärjestelmää varten perustetaan 10–15 -jäseninen ihmiskaupan vastainen asiantuntijaryhmä (GRETA), jonka jäsenet valitaan osapuolten kansalaisten joukosta.

1.2 Kansainvälinen viitekehys

Yleissopimus täydentää Palermon sopimuksen ja sen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan määräyksiä erityisesti ihmiskaupan uhrien suojelun ja heidän ihmisoikeuksi-

ensa takaamisen suhteen. Myös useissa muissa YK:n yleissopimuksissa, kuten lapsen oikeuksien yleissopimukseen (SopS 60/1991) tehdyssä lapsikauppaa, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa koskevassa valinnaisessa pöytäkirjassa, on sivuttu ihmiskauppaa koskevia määräyksiä.

Ennen yleissopimuksen laatimista Euroopan neuvoston ministerikomitea sekä Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous ovat antaneet useita asian kannalta merkityksellisiä suosituksia.

Edellä mainittuja sopimuksia sekä muita asiakirjoja käsitellään tarkemmin jaksossa 2.2.

Taistelu ihmiskauppaa vastaan on myös osa Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) toiminta-alueita. Etyjillä on tähän liittyen muun muassa ihmiskaupan vastainen erityisedustaja, jonka mandaattiin kuuluu sekä ihmiskaupan ehkäiseminen että ihmiskaupan uhreiksi joutuvien uhrien suojelua ja syyllisten tuomitsemista edistävät toimenpiteet. Etyjin asian kannalta merkityksellistä toimintaa käsitellään niin ikään tarkemmin jaksossa 2.2.

1.3 Yleissopimus ja Euroopan unioni

Euroopan komissio osallistui EY:n puolesta yleissopimuksen neuvotteluihin. Euroopan unionin neuvoston 28 päivänä kesäkuuta 2004 tekemässä päätöksessä valtuutettiin komissio neuvottelemaan ihmiskaupan torjuntaa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen määräyksistä siltä osin kuin kyseiset määräykset kuuluvat yhteisön toimivallan piiriin. Komissiolle annettun neuvotteluvaltuuden mukaan yhteisön toimivallan piiriin katsottiin kuuluvaksi rajavalvontaan liittyvät määräykset, ihmiskaupan uhreille annettavaa apua koskevat määräykset, oleskelulupaa ja palauttamista koskevat määräykset, uhreille maksettavaa kompensatiota ja hyvitystä koskevat määräykset sekä kaikki edellä mainittujen määräysten soveltamista koskevat horisontaaliset ja muut määräykset.

Euroopan unionin neuvoston 19 päivänä heinäkuuta 2002 hyväksymä puitepäätös ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS, EUVL L 203, 1.8.2002, s. 1) yhtenäistää ihmiskauppaa koskevat määritelmät, rangaistavan käyttäytymisen alan sekä seuraamukset

jäsenvaltioissa. Puitepäättös on tullut voimaan 1 päivänä elokuuta 2002 ja se täydentää aiemmin hyväksytyjä instrumentteja, lähinnä vuonna 1997 hyväksytyä yhteistä toimintaa ihmiskaupan ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön vastaisesta toiminnasta. Myös Euroopan unionin neuvoston puitepäättös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta (2004/68/YOS, EYVL L 013, 20.1.2004, s. 44) on asiassa relevantti samoin kuin Euroopan unionin neuvoston puitepäättös uhrien asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä (2001/220/YOS, EYVL L 82, 22.3.2001, s. 1).

Euroopan komissio on 29 päivänä maaliskuuta 2010 tehnyt ehdotukset direktiiveiksi (KOM(2010)94 ja KOM(2010)95), joilla korvattaisiin ihmiskauppaa sekä lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ja lapsipornografiaa koskevat puitepäättökset. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäättökseen 2002/629/YOS korvaamisesta on annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011 (EUVL L 101, 15.4.2011). Se on pantava täytäntöön kahden vuoden kuluttua hyväksymisestä. Direktiivi perustuu suurelta osin yleissopimukseen. Puitepäättökseen verrattuna korostetaan uhrilähtöisyyttä ja tarkennetaan ihmiskauppaan liittyvän hyväksikäytön käsitettä. Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista riistoa sekä lapsipornografiaa koskevan direktiiviehdotuksen käsittely on alkusyksyllä 2011 kesken.

Muita asian kannalta merkityksellisiä säädöksiä ovat muun muassa neuvoston 29 päivänä huhtikuuta antama direktiivi 2004/81/EY oleskeluluvasta, joka myönnetään yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tekeville kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tai jotka ovat joutuneet laittomassa maahantulossa avustamisen kohteiksi (EUVL L 261, 6.8.2004) (uhridirektiivi). Direktiivi on pantu kansallisesti täytäntöön ulkomaalaislain muutoksella (1158/2006) sekä ulkomaalaisrekisteristä annetun lain muutoksella (1159/2006). Myös henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta yhteisön säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 562/2006 (EUVL L 105,

13.4.2006, s. 1) säädetään muun muassa maahantulon edellytyksistä ja maahanpääsyn epäämisestä. Yhteisön viisumisäännöstön laatimisesta 13 päivänä heinäkuuta 2009 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 810/2009 (EUVL L 105, 13.4.2006, s. 1) (viisumisäännöstö) säädetään puolestaan muun muassa viisumin epäämisestä, mitätöinnistä ja kumoamisesta.

Euroopan unionin tasolla merkitystä on myös sekä työvoiman että palvelujen vapaata liikkumista koskevalla normistolla. Työvoiman vapaan liikkuvuuden puitteissa Suomeen saapuvat työntekijät kuuluvat normaalin työläinsäädännön piiriin. Sen sijaan Suomeen tilapäisesti lähetettyihin työntekijöihin sovelletaan työläinsäädäntöä vain tietyiltä keskeisiltä osin. Palvelujen tarjoamisvapauden puitteissa tapahtuvaa liikkuvuutta sääntelee osaltaan myös palveludirektiivi 2006/123/EY (EUVL L 376/37, 27.12.2006), joka on pantu Suomessa täytäntöön lailla palvelujen tarjoamisesta (1166/2009). Vaikka direktiivi ei koske työehtoja, sillä on vaikutusta sellaisten henkilöiden asemaan, jotka liikkuvat palveluntarjoajina.

Lähetettyjä työntekijöitä koskeva laki (1146/1999) perustuu lähetettyjä työntekijöitä koskevaan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 96/71/EY (EUVL L 18, 21.1.1997, s. 1–6) ja koskee myös kolmansista valtioista Suomeen lähetettyjä työntekijöitä. Direktiivissä määritetään keskeiset työehdot, jotka määräytyvät tilapäisen työskentelyvaltion lain mukaan. Silloin, kun työskentely Suomessa on tilapäistä, työntekijöiden oikeuksien turvaamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Rajat ylittävän normiston valvonnassa korostuu myös viranomaisten rajat ylittävän yhteistoiminnan kehittäminen. Erityinen lähetettyjä työntekijöitä koskeva Euroopan unionin jäsenvaltioiden viranomaisten tietojenvaihtojärjestelmän kokeilu käynnistyy vuonna 2011.

Eurooppa-neuvosto hyväksyi 10 ja 11 päivänä joulukuuta 2009 vapauden, turvallisuuden ja oikeuden aluetta koskevan monivuotisen ohjelman vuosille 2010–2014: Tukholman ohjelma - avoin ja turvallinen Eurooppa kansalaisia ja heidän suojeluaan varten (EUVL C 115, 4.5.2010, s. 1–38). Tukholman ohjelman mukaan ihmiskaupan ja ihmisten salakuljetuksen ehkäisemistä ja torjumis-

ta on vahvistettava ja tehostettava. Tämä edellyttää yhteensovittettua ja johdonmukaista toimintapolitiikkaa, joka ulottuu vapauden, turvallisuuden ja oikeuden aluetta laajemmalle ja johon, samalla kun otetaan huomioon hyväksikäytön uudet muodot, kuuluvat ulkosuhteet, kehitysyhteistyö, sosiaaliset kysymykset ja työllisyys, koulutus ja terveys sekä sukupuolten tasa-arvo ja syrjimättömyys. Tukholman ohjelman mukaan olisi myös käytettävä hyväksi laajaa vuoropuhelua kaikkien sidosryhmien kesken, myös kansalaisyhteiskunnan kanssa, ja sen taustalla olisi oltava entistä selkeämpi unionin ja kansainvälisen tason näkemys ja tutkimus ihmiskaupasta ja ihmisten salakuljetuksesta. Yhteistyö ja yhteensovittaminen kolmansien maiden kanssa on tässä yhteydessä ratkaisevan tärkeää. Euroopan komissio on laatinut toimintasuunnitelman Tukholman ohjelman toimeenpanemiseksi. Lisäksi neuvoston 30 päivänä marraskuuta 2009 hyväksymää ihmiskaupan torjuntaa koskevaa toiminta-asiakirjaa on määrä hyödyntää mahdollisimman tarkoin.

Eurooppa-neuvosto kehottaa Tukholman ohjelmassa neuvostoa harkitsemaan EU:n ihmiskaupan torjunnan koordinaattorin (EU ATC) toimen perustamista. Komissio on nimittänyt EU:n ihmiskaupan torjunnan koordinaattorin 14 päivänä joulukuuta 2010. Lisäksi EU on perustanut kansallisten ihmiskaupparaportoitijien ja vastaavien järjestelmien epävirallisen verkoston, joka pitää säännöllisiä kokoontumisia.

Ihmiskaupan torjunnan sekä kotouttamisen merkitys on lisääntynyt EU:n politiikassa, kun Lissabonin sopimuksen myötä EU:lle annettiin nimenomainen toimivalta säätää ihmiskaupan torjunnasta sekä kotouttamisesta (SEUT 79 artikla, EUVL C 306, 17.12.2007). Vaikka tällaisia nimenomaisia oikeusperustoja ei aiemmin ollut perussopimuksissa, on ihmiskaupan torjunnasta sekä turvapaikanhakijoiden kotouttamisesta voitu säätää muista oikeusperustoista käyttäen. Euroopan unionin perusoikeuskirja (EUVL C 303, 14.12.2007) sisältää ihmiskaupan kiellon (5 artiklan 3 kohta).

Yleissopimus on avoinna allekirjoittamista varten myös Euroopan yhteisölle (nykyään Euroopan unioni). Yleissopimukseen on otettu myös määräys, jonka mukaan Euroopan unionin jäsenmaat soveltavat keskinäisissä

suhteissaan yhteisön ja Euroopan unionin määräyksiä, edellyttäen kuitenkin, että ne eivät ole tämän yleissopimuksen tarkoituksen ja päämäärän vastaisia, eivätkä rajoita yleissopimuksen täysimittaista soveltamista muiden osapuolten kanssa (niin sanottu irtautumislauseke). Euroopan unioni ei ole toistaiseksi allekirjoittanut yleissopimusta.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Lainsäädäntö

Rikos- ja prosessioikeudellinen sääntely

Ihmiskauppa on säädetty yleissopimuksen 18 artiklassa edellytetyn mukaisesti rangaistavaksi rikoslain (39/1889) 25 luvun 3 §:ssä. Mainittuun rikokseen syyllistyy se, joka 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa, 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä, 3) maksamalla korvauksen toista vallaan saaneen henkilölle tai 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen ottaa toisen valtaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksiin poistamiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa. Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta. Ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka ottaa valtaansa kahdeksantoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, vaikka mitään 1 momentin 1-4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei olisi käytetty. Yritys on rangaistava.

Rikoslain 25 luvun 3 a §:n mukaan, jos ihmiskaupassa 1) käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta, 2) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä, 3) ri-

kos kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen tai henkilöön, jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt tai 4) rikos on tehty osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä ihmiskaupasta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Törkeästä ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia tai käy kauppaa orjilla, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä. Yritys on rangaistava.

Yleissopimuksen 22 artiklan mukaisesti myös oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen yleissopimuksessa mainituista rikoksista. Rikoslain 25 luvun 10 §:n mukaan ihmiskauppaan ja törkeään ihmiskauppaan sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Yleissopimuksen 19 artiklassa tarkoitetulla tavalla rikoslain 20 luvun 8 §:n mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan sakkoon tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen se, joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa paritusrikoksen tai ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon. Kysymyksessä oleva rangaistussäännös on toissijainen suhteessa 8 a §:ään (seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta). Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon edellä mainitun henkilön kanssa.

Ihmiskaupparikoksiin saattaa liittyä matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjoja koskevia yleissopimuksen 20 artiklassa tarkoitettuja rikoksia. Keskeisimpiä niistä ovat rikoslain 33 luvussa rangaistaviksi säädettyt väärennysrikokset. Rikoksen perustekomuodon (33 luvun 1 §) mukaan väärennykseen syyllistyy se, joka valmistaa väärän asiakirjan tai muun todistuskappaleen tai väärentää sellaisen käytettäväksi harhauttavana todisteena taikka käyttää väärää tai väärennettyä todistuskappaletta tällaisena todisteena. Rangaistukseksi

tuomitaan sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Yritys on rangaistava.

Rikoslain 33 luvussa säädetään rangaistaviksi myös törkeä väärennys (2 §; esimerkiksi erityisen suunnitelmallinen toiminta) ja lievä väärennys (3 §; esimerkiksi todistuskappaleen laatu huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen vähäinen teko). Todistuskappale on väärä, jos se todisteena käytettäessä on omiaan antamaan erehdyttävän kuvan alkuperästään ja antajansa henkilöllisyydestä, ja väärennetty, jos sen sisältöä on oikeudettomasti muutettu jonkin todistelun kannalta merkityksellisen tiedon osalta (33 luvun 6 §:n 2 ja 3 momentti). Muun ohessa väärennykseen ja törkeään väärennykseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään (33 luvun 7 §).

Ihmiskaupparikosten yhteydessä matkustus- tai henkilöllisyysasiakirja saatetaan myös anastaa, ottaa oikeudettomasti haltuun, hävittää, kätkeä, vahingoittaa tai tuhota. Näissä tapauksissa sovellettaviksi voivat tulla rikoslain 28 luvun varkaus- ja kavallusrikoksia koskevat säännökset, 32 luvun kätkemisrikoksia koskevat säännökset ja 35 luvun vahingontekosäännökset. Rikoslain 28 luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, hallinnan loukkauksesta on tuomittava sakkoon tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen se, joka luvattomasti ottaa haltuunsa, siirtää tai piilottaa toisen hallinnassa olevaa irtainta omaisuutta.

Yleissopimuksen 23 artiklassa tarkoitetusta rangaistuksen määräämisestä säädetään rikoslain 6 luvussa. Niin rangaistuksen mitaamisessa kuin rangaistuslajin valinnassa sovelletaan luvun 4 §:n yleisperiaatetta, jonka mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Rikoslain 6 luvun 5 §:ssä säädetään koventamisperusteista, joita ovat esimerkiksi rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus, rikoksen tekeminen vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä ja tekijän aikaisempi rikollisuus. Rikoslain 6 luvun 6 §:n mukaan rangaistuksen lieventämisperusteita ovat muun ohessa rikoksen tekemiseen vaikuttanut huomattava painostus ja rikokseen johta-

nut voimakas inhimillinen myötätunto. Rangaistus määrätään luvun 8 §:n mukaan lievennetyltä rangaistusasteikolta (voidaan tuomita enintään kolme neljäsosaa enimmäisrangaistuksesta) esimerkiksi silloin, kun tekijä on tehnyt rikoksen alle 18-vuotiaana tai rikos on jäänyt yritykseen. Määräaikainen enintään kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi, jollei rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista (6 luvun 9 §:n 1 momentti).

Eräitä muita yleissopimuksen kannalta merkityksellisiä rikoslain pykäläiä käsitellään jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa käsiteltäessä yleissopimuksen sisältöä ja sen suhdetta Suomen lainsäädäntöön.

Myös rikosprosessissa sovellettavaksi tulevia oikeudenkäymiskaaren, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997), oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007), oikeusapulain (257/2002) ja eräiden muiden lakien säännöksiä käsitellään jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Vahingonkorvaus ja muut seuraamukset

Ihmiskaupparikosten kannalta keskeisiä vahingonkorvauslain (412/1974) ja rikosvahinkolain (1204/2005) säännöksiä käsitellään jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa yleissopimuksen 15 artiklaa koskevassa osuudessa.

Yleissopimus liittyy myös liiketoimintakiellosta annettuun lakiin (1059/1985) sekä siten myös perustuslain (731/1999) 18 §:ssä säädettyyn elinkeinovapauteen jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa yleissopimuksen 23 artiklan 4 kohdan osalta selostetuin tavoin.

Maahantulon edellytykset ja oleskelupa

Maahantulon edellytyksistä ja maahanpääsyn epäämisestä säädetään Schengenin rajasäännöstössä ja ulkomaalaislaissa (301/2004). Muun muassa oleskeluluvan myöntämisestä ihmiskaupan uhrille sekä käännättämisestä säädetään ulkomaalaislais-

sa. Lain 6 §:ssä säädetään lain soveltamisesta alaikäisiin.

Ulkomaalaislaki sisältää myös muun muassa yleisen palauttamiskiellon (147 §). Ulkomaalaisten palauttamiskiellosta säädetään myös jo perustuslain 9 §:ssä, jonka mukaan ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.

Ulkomaalaislain 52 b §:ssä säädetään lisäksi ihmiskaupan uhrille ennen oleskeluluvan myöntämistä annettavasta vähintään kolmenkymmenen päivän ja enintään kuuden kuukauden harkinta-ajasta.

Näitä samoin kuin muita yleissopimuksen kannalta merkityksellisiä ulkomaalaislain pykäläiä käsitellään yksityiskohtaisemmin jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa käsiteltäessä yleissopimuksen sisältöä ja sen suhdetta Suomen lainsäädäntöön.

Uhrin auttaminen

Maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annettua lakia (493/1999) (kotouttamislaki) uudistettiin 1 päivänä tammikuuta 2007 voimaan tullella lailla (1269/2006). Uudistuksessa lakiin lisättiin säännökset ihmiskaupan uhreille annettavia palveluja ja tukitoimia toteuttavasta auttamisjärjestelmästä. Lainsäädännöllä pyritään turvaamaan avun saanti kaikille eri perusteiden uhrituneille henkilöille.

Kotouttamislaki on korvattu 1 päivänä syyskuuta 2011 voimaan tulleilla laeilla kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) (kotoutumislaki) sekä lailla kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta (746/2011) (vastaanottolaki). Uudistuksella on pyritty selkiyttämään kotoutumista, kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottoa sekä ihmiskaupan uhrien auttamista koskevaa sääntelyä.

Ihmiskaupan uhrien auttamista koskevat säännökset on siirretty sellaisenaan kotouttamislain vastaantulakiin. Yleissopimuksen kannalta merkityksellisiä vastaanottolain pykäläiä käsitellään tarkemmin jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa käsiteltäessä yleissopimuksen sisältöä ja sen suhdetta Suomen lainsäädäntöön.

Lapsia koskeva lainsäädäntö

Yleissopimus sisältää useita erityisesti lapsia koskevia määräyksiä. Näihin määräyksiin liittyvät kiinteästi muun muassa lastensuojelua koskevat määräykset, erityisesti lastensuojelulaki (417/2007), joka tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 2008.

Myös ulkomaalaislaissa, vastaanottolaissa, kotoutumislaissa ja eräissä muissa erityislaeissa on lapsia koskevia määräyksiä. Näitä lastensuojelulain ja muiden erityislakien määräyksiä tarkastellaan jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Muu lainsäädäntö

Yleissopimuksen kannalta merkityksellistä sääntelyä sisältyy myös useisiin muihin lakeihin, joita käsitellään jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Käytäntö

Ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma

Valtioneuvosto sitoutui vuoden 2004 ihmisoikeuspoliittisessa selonteossaan (VNS 2/2004 vp) laatimaan ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman.

Ensimmäinen kansallinen ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma valmistui keväällä 2005 ja se hyväksyttiin 25 päivänä elokuuta 2005. Toimintasuunnitelma tarkasteli ihmiskauppaan liittyvän lainsäädännön pohjalta olemassa olevia sekä tulevaisuudessa tarvittavia toimenpiteitä, jotta voitaisiin paremmin ja tehokkaammin ehkäistä ihmiskauppaa, suojella ja auttaa uhreja, turvata ihmiskauppaan syyllistyneiden syytteeseen asettaminen sekä vastustaa järjestäytyntä rikollisuutta. Toimintasuunnitelmassa pyrittiin myös antamaan suuntaviivoja uhrien tunnistamisen helpottamiseksi sekä esitettiin toimenpiteitä ihmiskauppaan liittyvän tiedon ja tietoisuuden lisäämiseksi. Toimintasuunnitelma tarkasteli ihmisoikeus- ja moniammatillisesta näkökulmasta ihmiskaupan koko ketjua uhrien rekrytoinnista heidän turvalliseen paluuseensa ja lähtö- tai kohdemaan yhteiskuntaan sopeutumiseensa.

Vuoden 2005 toimintasuunnitelma rakentui kolmen keskeisen lähtökohdan varaan. En-

simmäinen lähtökohta korosti ihmisoikeusperustaista ja uhrikeskeistä lähestymistapaa kaikessa ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa. Ihmisoikeusnäkökulmaan sisältyi myös lapsen oikeuksien näkökulma. Toimintasuunnitelman toiseksi lähtökohdaksi otettiin sukupuolinäkökulma. Kolmanneksi toimintasuunnitelmassa korostettiin monialaisuuden ja moniammatillisuuden sekä yhteistyön merkitystä.

Vuoden 2005 toimintasuunnitelman valmistumisen jälkeen sisäasiainministeriö on tehnyt hallinnonalan oman ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman.

Vuonna 2005 hyväksytyn ensimmäisen kansallisen ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman toimeenpanoa seuraamaan asetettiin ohjausryhmä, joka arvioi suunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden onnistuneisuuden ja laati toteutuksesta saatujen tietojen ja kokemusten perusteella ehdotuksen tarkennetuksi toimintasuunnitelmaksi. Valtioneuvosto hyväksyi 25 päivänä kesäkuuta 2008 *ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman*, jota noudatetaan edelleen. Tässä ohjausryhmän ehdotukseen pohjautuvassa tarkennetussa toimintasuunnitelmassa määritellään ihmiskaupan vastaiset uudet ja kehitetyt toimenpiteet alkuvaiheessa saatujen kokemusten jälkeen.

Myös tarkennettu toimintasuunnitelma rakentuu ihmisoikeusperustaiselle ja uhrikeskeiselle lähestymistavalle. Uhrin asema ja uhrin ihmisoikeuksien suojeleminen on pyritty pitämään keskeisimpänä toimenpiteiden toteutusta ohjaavana tekijänä. Tätä täydentää pyrkimys tarkastella toimenpiteiden toteutusta ja niiden seurauksia lapsi- ja sukupuolinäkökulmasta aina kun tähän on tarvetta.

Tarkennetussa toimintasuunnitelmassa painotetaan myös ensimmäisen kansallisen toimintasuunnitelman tavoin monialaisuutta, moniammatillisuutta ja yhteistyötä. Etenkin keskeiseksi muodostuvalla koulutuksen ja tietoisuuden kasvattamisen alueella jatkotoimenpiteitä leimaa pyrkimys läpäisevyyteen eri hallinnonaloilla, ammattialoilla ja yhteiskunnassa. Jatkotoimenpiteiden onnistumisen kannalta on erittäin tärkeää entistäkin avoimempi ja tiiviimpi yhteistyö viranomaisten, kansalais- ja työmarkkinajärjestöjen, kuntien sekä kirkkojen ja muiden uskonnollisten yhteisöjen kesken erityisesti uhrien tunnistami-

sen ja avun piiriin saattamisen alueella. Myös ennaltaehkäisevät toimet ja kysyntään vaikuttaminen on tarkennetussa toimintasuunnitelmassa nostettu aikaisempaa selvemmin esille.

Keskeisimpänä pyrkimyksenä tarkennetussa toimintasuunnitelmassa on uhrien tunnistamiskynnyksen alentaminen kaikissa tilanteissa, joissa mahdollisia uhreja kohdataan. Uhrien tunnistaminen ja johdattaminen avun piiriin on sekä ihmisoikeuskysymys että kaikkien ihmiskaupan vastaisten toimenpiteiden onnistumisen edellytys. Etsivän työn vahvistamisella ja mahdollisia uhreja kohtaavien ammattihenkilöiden riittävän kattavalla koulutuksella on tunnistamiskynnyksen alentamisessa keskeinen asema.

Ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman toimeenpanon seuranta ja koordinaation tukemista varten sisäasiainministeriö asetti 26 päivänä elokuuta 2008 ajalle 1.9.2008 – 31.12.2010 ohjausryhmän (tarkennetun toimintasuunnitelman ohjausryhmä). Sen määräaika jatketiin 7 päivänä joulukuuta 2010 tehdyllä päätöksellä 31 päivään maaliskuuta 2011 saakka. Ohjausryhmän tuli laatia toimikautensa päättymiseen mennessä arviointinsa perusteella toimenpidesuositukset ihmiskaupan vastaisen lainsäädännön ja toimenpiteiden kehittämiseksi edelleen. Ohjausryhmä jätti toimenpidesuositukset sisältävän raporttinsa 6 päivänä huhtikuuta 2011.

Keskeisimpänä suosituksenaan tarkennetun toimintasuunnitelman ohjausryhmä ehdottaa, että asetettaisiin työryhmä, jonka tavoitteena on laatia ehdotus kokonaisvaltaisen ihmiskauppaa koskevan erityislain säätämiseksi.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä

Vuoden 2005 ensimmäisessä kansallisessa toimintasuunnitelmassa asetettiin erääksi tavoitteeksi ihmiskaupan uhrien auttaminen. Toimintasuunnitelmaan sisällytettiin uhrien auttamista koskevaa palvelujärjestelmää, oleskelulupaa ja kotouttamista sekä erityisesti lapsiuhrien auttamista koskevia toimenpide-ehdotuksia. Toimintasuunnitelman mukaan tavoitteena oli, että mahdollisimman pitkälle voitaisiin käyttää olemassa olevia palvelujärjestelmiä. Auttaminen asetettiin toimintasuunnitelmaa hyväksyttäessä turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmän yh-

teyteen ja työministeriö vastuulliseksi uhrien auttamista koskevasta valmistelutyöstä ja toiminnan koordinoinnista.

Työministeriö asetti syyskuussa 2005 työryhmän, jonka tehtäväksi tuli selvittää ja tehdä ehdotus ihmiskaupan uhrien auttamiseen Suomessa liittyvien toimenpiteiden järjestämiseksi ja lainsäädännön kehittämiseksi. Työryhmä antoi 14 päivänä kesäkuuta 2006 raporttinsa, jossa se ehdotti, että auttamisen toteuttamiseksi turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmän yhteyteen perustetaan ihmiskaupan uhreille annettavia palveluja ja tukitoimia toimeenpaneva järjestelmä.

Yllä mainitun mukaisesti kotouttamislain ihmiskaupan uhreille annettavia palveluja ja tukitoimia toteuttavaa auttamisjärjestelmää koskevat säännökset tulivat voimaan 1 päivänä tammikuuta 2007.

Tarkennetun toimintasuunnitelman mukaan ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toiminta ja siihen liittyvä yhteistyö ovat jo perusteiltaan vakiintuneet. Uhrien palvelut ja tukitoimet toteutuvat asianmukaisesti sen jälkeen, kun uhri on tunnistettu ja päässyt auttamisjärjestelmän piiriin. Auttamisjärjestelmää käsitellään tarkemmin jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa uhrien auttamista koskevien yleissopimusmääräysten yhteydessä.

Ihmiskaupan ehkäiseminen ja torjunta

Sekä vuoden 2005 ensimmäisessä kansallisessa toimintasuunnitelmassa että tarkennetussa toimintasuunnitelmassa asetettiin erääksi tavoitteeksi myös ihmiskaupan ehkäiseminen. Tarkennetun toimintasuunnitelman mukaan kansainväliset sopimukset ja niiden täytäntöönpano toimivat ihmiskaupan ehkäisemisen perustana. Tarkennetussa toimintasuunnitelmassa ehdotetaan, että Suomen liittymisestä keskeisiin ihmiskaupan vastaisiin sopimuksiin, mukaan lukien tämä yleissopimus, huolehditaan voimassaoleva kansallinen lainsäädäntö ja sen tarpeet huomioiden.

Tarkennetussa toimintasuunnitelmassa asetettiin tavoitteeksi myös ihmiskaupparikosten torjunta. Tarkennetun toimintasuunnitelman mukaan ihmiskaupparikosten torjunta ja tähän liittyvä viranomaisyhteistyö toimivat tehokkaasti ja uhrilähtöisesti. Muun muassa todistajansuojelu ja todistajalle annettava tuki

vaativat kuitenkin selvittämistä ja kehittämistä omalla sarallaan. Tässä tarkoituksessa toimintasuunnitelmassa edellytetään muun muassa keskusrikospoliisin kartoituksessa ilmenneiden kehittämistarpeiden seuraamista ja todistajansuojelutarpeiden huomioimista tätä yleissopimusta voimaan saatettaessa.

Todistajansuojelua on käsitelty tarkemmin jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa yleissopimuksen 28 ja 30 artiklan kohdalla.

Kansallinen raportointi

Tarkennetussa ihmiskaupan vastaisessa toimintasuunnitelmassa edellytetään myös, että vähemmistövaltuutettu nimetään kansalliseksi ihmiskaupparaportoijaksi. Riippumattoman ihmiskaupparaportoijan nimeämistä suositellaan useissa kansainvälisissä asiakirjoissa, kuten Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suosituksessa 1545 vuodelta 2002 (EUVL C 260, 29.10.2003, s. 4), Euroopan unionin Haagin ministeritason julistuksessa (26.4.1997) ja EU:n neuvoston ihmiskaupan torjuntaa koskevassa päätöslauselmassa 2003/C 260/3, Etyjin ihmiskaupan vastaisessa toimintasuunnitelmassa, jonka Etyjin ministerikokous hyväksyi joulukuussa 2003 (MC.DEC/2/03) ja Etyjin ministerikokouksen päätöksessä joulukuulta 2005 (MC.DEC/14/06). Tarkennetussa toimintasuunnitelmassa todetun mukaisesti kansallisena raportoijana toimiminen on asetettu vähemmistövaltuutetun tehtäväksi muuttamalla 1 päivänä tammikuuta 2009 voimaantulleella lailla (1109/2008) vähemmistövaltuutettua ja syrjintälautakuntaa koskevaa lakia (660/2001).

Kansallisten raportointien asettamista kehoitetaan harkitsemaan myös tämän yleissopimuksen 29 artiklan 4 kohdassa. Kansallisen raportoijan tehtävää käsitelläänkin tarkemmin jäljempänä kyseessä olevan artiklan yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Sisäisen turvallisuuden ohjelma

Myös valtioneuvoston 8 päivänä toukokuuta 2008 hyväksymässä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on ihmiskaupan ja siihen rinnastuvan rikollisuuden estäminen määritetty erityiseksi tavoitteeksi sisäisen turvallisuuden parantamiseksi. Ohjelman mukaan ta-

voitteena on ihmiskaupan ehkäisy ja uhrien auttaminen sekä ihmiskauppaan syyllistyneiden vastuuseen saattaminen. Tämä saavutetaan muun muassa lisäämällä tietoisuutta ihmiskaupasta sen ennaltaehkäisemiseksi sekä selkiyttämällä ihmiskaupan ja sen kaltaisten rikosten määrittelyä. Tämän yleissopimuksen voimaansaattamiseen liittyvät toimenpiteet liittyvät myös muun muassa näihin toimenpiteisiin. Lisäksi tässä ohjelmassa edellytetään kehitettävän ihmiskauppatilanteen raportointia ja seuranta muun muassa asettamalla riippumaton viranomaistaho ihmiskaupan vastaiseksi kansalliseksi raportoijaksi.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman eräänä erityisenä tavoitteena on järjestäytyneen rikollisuuden torjunta. Tavoitteena on muun muassa, että järjestäytyneen rikollisuuden ja muun vakavan rikollisuuden edellytykset ja toimintamahdollisuudet vähenevät. Ohjelman mukaan tämä tavoite saavutetaan muun muassa rikosprosessiin osallistuvia suojelemalla.

Tätä ohjelman kohtaa on käsitelty tarkemmin jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa yleissopimuksen 28 ja 30 artiklan kohdalla.

2.2 Kansainvälinen kehitys

Yhdistyneet kansakunnat

Jo Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa vuonna 1948 hyväksytty ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus sekä kansalaisyhteiskunnallisia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (KP-sopimus) (SopS 7-8/1976) samoin kuin taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus (TSS-sopimus) (SopS 6/1976) sisältävät muun muassa orjuutta ja oikeudenmukaisista ja suotuisista työoloista koskevia sekä muita ihmiskauppaan soveltuvia määräyksiä. Myös muun muassa Suomen ratifioimat kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 37/1970), kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS 67-68/1986), kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus (SopS 59-60/1989) sekä erityisesti yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59-60/1990) sisältävät ihmiskauppaan soveltuvia määräyksiä.

Suomi on 7 päivänä syyskuuta 2000 allekirjoittanut myös lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan, joka koskee lapsikauppaa, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa. Sanotun pöytäkirjan ratifiointia koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa syksyllä 2011.

Orjuuden kieltämistä koskevat erityissopimukset koskevat soveltuvin osin myös ihmiskauppaa. Ensimmäinen orjuutta koskeva kansainvälinen yleissopimus hyväksyttiin Kansainliitossa vuonna 1926 ja Suomi ratifioi sen vuonna 1927 (SopS 27/1927). Yleissopimusta on sittemmin täydennetty vuonna 1953 hyväksytyllä muutospöytäkirjalla, johon Suomi on liittynyt vuonna 1953 (SopS 8/1954) sekä vuonna 1956 hyväksytyllä lisäsopimuksella, johon Suomi on liittynyt vuonna 1959 (SopS 17/1959).

Ensimmäinen erityisesti niin kutsuttua valkoista orjakauppaa koskeva kansainvälinen sopimus hyväksyttiin Kansainliiton puitteissa kuitenkin jo vuonna 1904 ja sitä seuraava kansainvälinen yleissopimus vuonna 1910. Vuonna 1921 tehtiin yleissopimus naisten ja lasten kaupan estämisestä. Suomi liittyi kahteen edellä mainittuun yleissopimukseen 18 päivänä kesäkuuta 1926 (SopS 3/1927). Vuonna 1933 tehtiin yleissopimus täysikäisten naisten kaupan estämisestä. Suomi ratifioi sopimuksen 21 päivänä joulukuuta 1936 (SopS 1/1937). Näihin nähden laajalaisempi on 2 päivänä joulukuuta 1949 Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen hyväksymä yleissopimus toisten kaupan ja toisten prostituutiosta hyötymisen tukahduttamiseksi, joka kokosi yhteen edellä mainitut sopimukset ja niiden muuttamiseksi tehdyt pöytäkirjat ja otti huomioon Kansainliiton vuonna 1937 laatiman luonnoksen ihmiskauppaa koskevaksi yleissopimukseksi. Suomi allekirjoitti yleissopimuksen 27 päivänä helmikuuta 1953 ja ratifioi sen vuonna 1972 (SopS 33/1972).

Edellä tässä esityksessä jo mainittu kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen yleissopimus eli niin sanottu Palermon sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 15 päivänä marraskuuta 2000. Palermon sopimusta täydentävät maitse, meritse ja ilmaiteitse tapahtuvan maahanmuuttajien salakuljetuksen kieltämisestä ja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä,

torjumisesta ja rankaisemisesta tehdyt lisäpöytäkirjat, jotka hyväksyttiin niin ikään 15 päivänä marraskuuta 2000. Lisäpöytäkirjat ovat kiinteä osa Palermon sopimusta. Niitä sovelletaan tekoihin, jotka ovat luonteeltaan kansainvälisiä ja niissä on osallisena järjestäytynyt rikollisryhmä. Palermon sopimuksen määräyksillä pyritään tehostamaan muun muassa lakien täytäntöönpanoa ja syyttäjätöimintää sekä rikoksen uhrien suojelua. Palermon sopimuksessa ja sen lisäpöytäkirjoissa edellytetään tehokasta toimintaa maahanmuuttajiin kohdistuvan salakuljetuksen ja ihmiskaupan estämiseksi. Palermon sopimus on ollut Suomessa voimassa 11 päivästä maaliskuuta 2004 (SopS 20/2004) ja lisäpöytäkirjat 7 päivästä lokakuuta 2006 (SopS 70-71/2006) alkaen.

Kansainvälinen työjärjestö

Kansainvälisen työjärjestön (ILO) piirissä on hyväksytty useita työvoiman hyväksikäyttötarkoitukseen suunnatun ihmiskaupan ja pakkotyön vastustamisen kannalta keskeisiä sopimuksia. Vuonna 1999 hyväksyttiin yleissopimus, joka koskee lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä sekä välittömiä toimia niiden poistamiseksi. Se on tullut Suomen osalta voimaan vuonna 2001 (SopS 16/2000). Lisäksi Suomi on liittynyt vuoden 1930 pakkotyötä koskevaan yleissopimukseen (SopS 44/1935) ja vuoden 1957 pakkotyön poistamista koskevaan sopimukseen (SopS 17/1960).

Euroopan neuvosto

Euroopan neuvosto on jo 1980-luvulta lähtien osallistunut ihmiskaupan vastaiseen toimintaan. Erilaiset tietoisuuden lisäämiseen tähdänneet toimet ovat johtaneet myös erilaisten ihmiskaupan vastaista toimintaa koskevien asiakirjojen hyväksyntään. Euroopan neuvoston ministerikomitea on hyväksynyt kaksi erityisesti seksuaalisessa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa ihmiskauppaa koskevaa suositusta: seksuaalisessa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvan ihmiskaupan vastaista toimintaa koskeva suositus (Recommendation No. R (2000) 11 of the Committee of Ministers to member states on action against trafficking in human beings for

the purpose of sexual exploitation) ja lasten suojelemista seksuaaliselta hyväksikäytöltä koskeva suositus (Recommendation Rec (2001) 16 of the Committee of Ministers to member states on the protection of children against sexual exploitation).

Ministerikomitea sekä Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous ovat antaneet myös useita muita asian kannalta merkityksellisiä suosituksia. Ministerikomitea on muun muassa 20 päivänä huhtikuuta 2005 antanut todistajansuojelua koskevan suosituksen (Recommendation No. R(97)13 of the Committee of Ministers to member states concerning intimidation of witnesses and the rights of the defence), johon myös yleissopimuksen selitysmuistiossa viitataan erityisesti yleissopimuksen 28 ja 30 artiklan kohdalla. Myös useat Euroopan neuvoston puitteissa hyväksytyt sopimukset ovat merkityksellisiä ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa; muun muassa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (Euroopan ihmisoikeussopimus) (SopS 18/1990) 4 artikla sisältää orjuuden ja pakotyön kiellon. Muutkin sopimuksen artikkelit voivat olla ihmiskaupan kannalta merkityksellisiä, samoin kuin esimerkiksi uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja (SopS 78 ja 80/2002) ja eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (SopS 16–17/1991).

Ranskaa vastaan annetussa Siliadin – tuomiossa (26.7.2005) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin piti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan mukaisena orjuuden kaltaisena pakkotyönä sitä, kun alaikäinen valittaja oli joutunut usean vuoden ajan työskentelemään noin viisitoista tuntia päivässä seitsemänä päivänä viikossa ilman palkkaa tai vapaapäiviä. Valittaja ei myöskään saanut liikkua vapaasti ulkona ja hänen passinsa oli otettu työnantajan haltuun. Hänellä ei ollut oleskelulupaa eikä työnantaja päinvastaisista vakuutteluista huolimatta ollut ryhtynyt toimiin sen hankkimiseksi. Valittaja oli alun perin lähtöisin Togosta, missä hänen isänsä oli vastiketta vastaan luovuttanut hänet henkilölle, joka toi hänet Ranskaan turistiviisumilla. Ihmisoikeustuomioistuin totesi, että ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan mukainen orjuuden ja pakkotyön kieltäminen on yksi demokraatti-

sen yhteiskunnan perustavaa laatua olevista arvoista, eikä siitä saa poiketa edes yleisen hätätilan tai muun syyn vuoksi, ja että valtioilla oli velvollisuus rikoslaissa kieltää pakotyö ja toisen pitäminen orjuudessa sekä niiden kaltaisen pakotetun työn teettäminen.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö

Etyjin Maastrichtin ministerikokous hyväksyi joulukuussa 2003 ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman ministerikokouksen päätöksellä (MC/SEC/2/03, Annex) (Maastricht Ministerial Council Decision No. 2/2003: Combating Trafficking in Human Beings). Toimintaohjelmassa jäsenvaltioita kehoitetaan muun muassa perustamaan kansallinen järjestelmällinen mekanismi, jonka avulla jäsenvaltiot täyttävät velvollisuutensa suojella ja edistää uhrien ihmisoikeuksia yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan ja muiden ihmiskaupan vastaisen toiminnan parissa työskentelevien tahojen kanssa. Toimintaohjelmalla perustettiin myös ihmiskaupan vastaisen erityisedustajan tehtävä. Erityisedustajan tukena toimii erityisyksikkö, joka on Etyjin sihteeristössä. Ensimmäinen ihmiskaupan vastainen erityisedustaja aloitti toimensa toukokuussa 2004.

Euroopan unionin lainsäädäntöä ja toimenpiteitä on selostettu yleisesti edellä jaksossa 1.3.

2.3 Sopimuksen ratifiointi eräissä maissa

Pohjoismaista yleissopimuksen ovat tähän mennessä ratifioineet Tanska, Norja ja Ruotsi. Islanti on allekirjoittanut yleissopimuksen.

Tanska ratifioi yleissopimuksen 19 päivänä syyskuuta 2007. Ratifioinnin yhteydessä katsottiin, että Tanskan lainsäädäntö pitkälti täytti yleissopimuksen vaatimukset. Ratifiointi edellytti kuitenkin joitakin lainsäädäntömuutoksia. Muun muassa Tanskan ulkomaalaislainsäädäntöä muutettiin yleissopimuksen 13 artiklan johdosta. Lisäksi Tanska antoi ratifiointinsa yhteydessä yleissopimuksen 31 artiklan 1 e alakohdan ja 2 kohtaa sekä 44 artiklaa koskevan selityksen.

Norja ratifioi yleissopimuksen 17 päivänä tammikuuta 2008. Yleissopimuksen ratifiointi ei edellyttänyt muutoksia Norjan lainsäädäntöön.

Ruotsi ratifioi yleissopimuksen 31 päivänä toukokuuta 2010. Yleissopimuksen ratifiointi Ruotsissa edellytti muutosta Ruotsin julkisuus- ja salassapitolainsäädäntöön siltä osin kuin on kyse uhrin yksityiselämää koskevien tietojen suojaamisesta tuomioistuinkäsittelyn aikana. Lisäksi Ruotsi antoi ratifiointinsa yhteydessä yleissopimuksen 31 artiklan 1 e alakohtaa ja 2 kohtaa koskevan selityksen.

Euroopan unionin jäsenvaltioista yleissopimuksen on ratifioinut yhteensä 20 valtiota.

Näistä esimerkiksi Itävalta ratifioi yleissopimuksen 12 päivänä lokakuuta 2006. Itävallassa toteutettiin joitakin lainsäädäntömuutoksia, jotka liittyivät myös yleissopimuksen määräyksiin.

Ranska puolestaan ratifioi yleissopimuksen 9 päivänä tammikuuta 2008. Yleissopimuksen ratifiointi edellytti Ranskassa eräitä lainsäädäntömuutoksia. Lisäksi Ranska antoi ratifiointinsa yhteydessä yleissopimuksen 20 artiklaa ja 31 artiklan 2 kohtaa koskevan selityksen.

Belgia ratifioi yleissopimuksen 27 päivänä huhtikuuta 2009. Yleissopimuksen ratifiointi ei edellyttänyt lainsäädäntömuutoksia.

2.4 Muita esitykseen liittyviä seikkoja

Ulkoasiainministeriö valmistele parhaillaan lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myynnistä, lapsiprostitutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamista. Suomi on allekirjoittanut pöytäkirjan 7 päivänä syyskuuta 2000. Asiaa valmistelleen työryhmän mietintö on jätetty 11 päivänä maaliskuuta 2011. Mietinnön mukaan valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattaminen vahvistaisi lapsen asemaa sekä vahvistaisi jo voimassaolevan lainsäädännön ja viranomais toimintaa tälläkin hetkellä kohdistuvien velvoitteiden toimeenpanoa. Pöytäkirja velvoittaisi erityisesti suojelemaan lapsia lasten myynniltä, lapsiprostitutiolta ja lapsipornografialta, jotka ilmiöinä usein liittyvät myös yleisemmin ihmiskaupaan.

Valinnaisen pöytäkirjan 7 artikla sisältää velvoitteen ryhtyä toimenpiteisiin, joiden avulla tarvittaessa mahdollistetaan pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten tekemiseen tai niiden helpottamiseen käytettyjen esineiden, kuten tarvikkeiden, varojen tai muiden väli-

neiden tai niiden tuottaman hyödyn takavarikointi ja menetetyksi tuomitseminen, sekä toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on sulkea väliaikaisesti tai pysyvästi toimitilat, jotka on käytetty kyseisten rikosten tekemiseen. Vastaavantyyppinen velvoite sisältyy tämän yleissopimuksen 23 artiklan 4 kappaleeseen, josta tulee jäljempänä tarkemmin puhetta. Näiden johdosta ehdotetaan muutettavaksi myös liiketoimintakiellosta annettua lakia.

Valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamista koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa joulukuussa 2011.

Ulkoasiainministeriössä valmistellaan myös Yhdistyneiden kansakuntien kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan hyväksymistä. Suomi on allekirjoittanut joulukuussa 2002 tehdyn valinnaisen pöytäkirjan 23 päivänä syyskuuta 2003. Keskeisimpänä pöytäkirjan tavoitteena on perustaa kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen ehkäisemiseksi järjestelmä, jonka puitteissa riippumattomat kansainväliset ja kansalliset elimet säännöllisesti vierailevat paikoissa, joissa pidetään vapautensa menettäneitä henkilöitä. Pöytäkirja velvoittaa kunkin osapuolen perustamaan tai nimeämään yhden tai useamman riippumattoman kansallisen järjestelmän taikka edelleen ylläpitämään sellaista. Suomessa tämänkaltaista valvontaa suorittaa ensi sijassa eduskunnan oikeusasiamies. Myös oikeuskanslerilla on toimivalta vastaviin tarkastuksiin. Koska eduskunnan oikeusasiamies näyttäisi täyttävän parhaiten pöytäkirjan asettamat vaatimukset, oikeusasiamiestä esitetään valinnaisen pöytäkirjan mukaiseksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Valinnaisen pöytäkirjan myötä oikeusasiamiehen tarkastustoiminta laajentunee ja sen merkitys myös ihmiskaupan torjunnassa vahvistuu. Oikeusasiamies onkin jo vuonna 2009 kiinnittänyt Joutsenon vastaanottokeskukseen tekemässään tarkastuksessa huomiota eräisiin ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään liittyviin oikeusturvakysymyksiin.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteyteen on lailla (535/2011) perustettu Ihmisoikeuskeskus, joka aloittaa toimintansa 1 päivänä tammikuuta 2012.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on hyväksynyt huhtikuussa 2011 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (CETS No. 210). Suomi on allekirjoittanut yleissopimuksen 11 päivänä toukokuuta 2011 ja sen ratifiointiprosessi on aloitettu ulkoasiainministeriön johdolla. Yleissopimus kattaa naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä, uhrien suojelemista ja tekijän edesvastuuseen saattamista koskevat määräykset. Siihen sisältyy myös määräyksiä maahanmuutosta, turvapaikan hakemisesta, oleskeluluvan myöntämisestä ja voimassaolosta sekä palauttamiskiellosta. Sopimus vahvistaa parituksen ja ihmiskaupan uhrien asemaa. Yleissopimuksella perustetaan komitea, joka valvoo ja seuraa yleissopimuksen täytäntöönpanoa.

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja ovat tulleet kansainvälisesti voimaan 3 päivänä toukokuuta 2008. Suomi on allekirjoittanut yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan maaliskuussa 2007 ja niiden ratifiointityö on meneillään. Yleissopimuksen tavoitteena on vahvistaa vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia nauttia kaikista olemassa olevista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden henkilöiden kanssa. Yleissopimuksen keskeisiin määräyksiin kuuluvat muun muassa esteettömyyttä, oikeustoimikelpoisuutta, sekä vapautta, turvallisuutta ja ruumiillista koskemattomuutta koskevat artikkelit. Valinnaisella pöytäkirjalla perustetaan yksilövalitusoikeus sopimuksen kattamista oikeuksista sekä sopimusosapuoliin kohdistuva tutkintamenettely. Yleissopimus myös vahvistaa vammaisten henkilöiden osalta kidutuksen tai julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen yleistä kieltoa sekä velvoittaa sopimusosapuolet kiinnittämään tähän erityistä huomiota vammaisten henkilöiden kohtelun yhteydessä. Yleissopimuksen toimintavelvoite vammaisten henkilöiden hyväksikäytön, pahoinpitelyn ja väkivallan eri muotojen ehkäisemiseksi sisältää myös velvoitteen tutkia ja saattaa kaikki tapaukset oikeusjärjestelmän käsittelyyn. Yleissopimus osaltaan vahvistaa vammaisten henkilöiden asemaa myös ihmiskaupan mahdollisina uh-

reina. Helsingin hovioikeuden tapauksessa vuodelta 2007 (R 06/2317, 1.3.2007) sovellettiin ihmiskaupan rangaistussäännöstä kehitysvammaiseen naiseen kohdistuneen teon osalta.

Suomi on 24 päivänä syyskuuta 2009 allekirjoittanut myös taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan, joka on tehty New Yorkissa 10 päivänä joulukuuta 2008. Pöytäkirja ei ole vielä tullut kansainvälisesti voimaan. Valinnaisella pöytäkirjalla perustetaan yksilövalitusmekanismi, jonka mukaan valtion oikeudenkäyttöpiirissä oleva yksityishenkilö voi tehdä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitealle valituksen, jos hän katsoo yleissopimuksessa taattuja oikeuksiaan loukatun. Valinnaisen pöytäkirjan ratifiointia koskeva hallituksen esitys on tarkoitettu antaa vuonna 2012. Valinnainen pöytäkirja vahvistaa osaltaan ihmiskaupan uhrien oikeusasemaa luomalla heille uusia mahdollisuuksia saattaa asiansa kansainvälisen elimen tutkittavaksi. Tältä osin kysymykseen voivat tulla erityisesti uhrien auttamiseen liittyvien palveluiden saatavuus.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Hallituksen esityksen tavoitteena on, että eduskunta hyväksyisi Euroopan neuvoston yleissopimuksen ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta. Tavoitteena on myös, että eduskunta hyväksyisi lain yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä lain liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta.

Yleissopimuksen hyväksymisellä on tärkeä käytännöllinen ja periaatteellinen merkitys. Yleissopimuksen hyväksyminen vahvistaa jo voimassa olevan lainsäädännön ja viranomaistoimintaan tälläkin hetkellä kohdistuvien velvoitteiden täytäntöönpanoa.

Yleissopimuksen selitysmuiston mukaan jo yleissopimuksen otsikolla on haluttu painottaa sitä, että yleissopimus ei sisällä pelkästään lainsäädännöllisiä määräyksiä, vaan se koskee myös muita ihmiskaupan ehkäise-

miseen tähtääviä hankkeita, joihin tulee ryhtyä. Ihmiskaupan vastaisen toiminnan ymmärretään sisältävän ihmiskaupan ehkäisemisen ja uhrien auttamisen samoin kuin rikos-oikeudelliset toimet.

Yleissopimuksen pääasiallinen lisäarvo suhteessa muihin kansainvälisiin asiakirjoihin onkin sen selitysmuistion mukaan yleissopimuksen ihmisoikeusperustaisessa lähestymistavassa sekä uhrien auttamista ja heidän ihmisoikeuksiensa suojelua koskevassa painotuksessa. Yleissopimuksessa tunnustetaan, että ihmiskauppa on ihmisoikeusloukkaus. Yleissopimuksen johdannon 5 kohdan mukaan ihmiskaupan uhrien oikeuksien kunnioittaminen, uhrien suojelu ja toiminta ihmiskaupan torjumiseksi on asetettava ensisijaisiksi tavoitteiksi.

Yleissopimuksen etuna suhteessa jo olemassa oleviin kansainvälisiin asiakirjoihin on Euroopan neuvoston rajoitetumpi ja yhtenäisempi toimintakenttä. Se myös sisältää yksityiskohtaisempia määräyksiä ja sillä voidaan ylittää muissa kansainvälisissä asiakirjoissa sovitut vähimmäisedellytykset. Yleissopimuksen laatimisen tarkoituksena ei kuitenkaan ole ollut kilpailla muiden asiakirjojen, kuten Palermon sopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan kanssa, vaan parantaa ja kehittää niihin sisältyviä standardeja erityisesti uhrien ihmisoikeuksien suojelun suhteen. Erityisesti suhteessa Palermon sopimuksen ihmiskauppaa koskevaan lisäpöytäkirjaan, joka yleissopimuksen selitysmuistion mukaan korostaa rikosten torjuntaa, yleissopimus määrittelee selvästi ihmiskaupassa olevan kyse ennen kaikkea ihmisoikeusloukkauksesta ja korostaa uhrien suojelua.

Yleissopimuksen tuoma lisäarvo ilmenee myös sen kattavassa soveltamisalassa. Yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvat kaikki ihmiskaupan muodot ja kaikki ihmiskaupan kohteena olevat henkilöt. Yleissopimuksella luodaan lisäksi uhrien ja todistajien suojelemiselle kattavat oikeudelliset puitteet. Yleissopimuksella perustetaan myös tehokas ja riippumaton seurantajärjestelmä sen varmistamiseksi, että osapuolet panevat sopimusmääräykset tehokkaasti täytäntöön. Lisäksi yleissopimuksen määräyksissä on valtavi-
taistettu sukupuolten välinen tasa-arvo.

3.2 Keskeiset ehdotukset

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen.

Lisäksi ehdotetaan, että liiketoimintakiellostosta annettua lakia muutetaan siten, että mahdollistetaan ihmiskaupparikokseen syyllistyneen määrääminen liiketoimintakieltoon, jos rikos on tehty liiketoiminnassa. Yleissopimuksen kansallinen voimaansaattaminen ei edellytä muita lainmuutoksia.

Esitys sisältää myös joitakin mahdollisia kehittämissuhteita, jotka eivät kuitenkaan ole yleissopimuksen kansallisen voimaansaattamisen edellytyksenä. Esimerkiksi uhrien palauttamista ja kotiuttamista koskevan yleissopimuksen 16 artiklan 1 ja 2 kohtien osalta yhteistyötä muiden maiden viranomaisten kanssa sekä kokemuksen keräämistä paluutilanteista voidaan tarvittaessa tehostaa.

Yleissopimuksen 28 artiklan osalta puolestaan uhrin, todistajien ja heidän perheenjäsentensä sekä muiden artiklassa mainittujen suojelun toteuttamisessa on myös kehittämistarpeita. Näihin kehittämistarpeisiin voidaan kuitenkin vastata varsinkin edellä kohdassa 2.1 kuvatun sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisten toimenpiteiden keinoin.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole lainvalmistelussa huomiioon otettavia itsenäisiä taloudellisia vaikutuksia. Uusia viranomaisia ei ehdoteta perustettavaksi eikä viranomaistehtäviä lisätä resurssien kasvattamista edellyttävällä tavalla.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Yleissopimuksen hyväksymisellä korostetaan jo olemassa olevaan viranomaistoimintaan tällä hetkellä kohdistuvia velvoitteita. Viranomaisille ei anneta uusia tehtäviä. Mainittavaa viranomaisten työmäärän lisääntymistä ei aiheudu liiketoimintakiellostosta annetun lain muuttamisesta ehdotetulla tavalla.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Yleissopimuksen hyväksymisellä on tärkeä käytännöllinen ja periaatteellinen merkitys ihmiskaupparikollisuuden torjunnassa. Yleissopimuksen hyväksyminen vahvistaa jo voimassa olevan lainsäädännön toimeenpanoa ja jo olemassa olevaan viranomaistoimintaan tälläkin hetkellä kohdistuvia velvoitteita.

Etenkin seksuaalisessa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvan ihmiskaupan kohteina ovat usein naiset. Erityisesti ihmiskaup-pailmiön lähtömaissa naisiin kohdistuu usein jo pelkän sukupuolen perusteella syrjintää. Samoin köyhyys ja työttömyys kohdistuvat naisiin useammin kuin miehiin. Yleissopimuksen hyväksyminen vahvistaa pyrkimystä näiden naisten, jotka ovat myös uhreja, oikeuksien huomioon ottamiseksi. Toisaalta, kuten jäljempänä yleissopimuksen 17 artiklan yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, yleissopimuksen määräyksiin liittyvä lainsäädäntö kohdistuu naisiin ja miehiin samalla tavalla ja huomioi uhrin sukupuolesta riippumatta.

5 Asian valmistelu

5.1 Sopimusneuvottelut

Yleissopimus neuvoteltiin Euroopan neuvoston alaisessa ad hoc -työryhmässä (CAHTEH) vuosina 2003–2005. Tämä työryhmä kokoontui yhteensä kahdeksan kertaa. Ensimmäisen kerran työryhmä kokoontui syyskuussa 2003 ja se piti viimeisen kokouksensa helmikuussa 2005. CAHTEH hyväksyi yleissopimusluonnoksen joulukuussa 2004 ja lähetti sen ministerikomitealle toimitettavaksi edelleen parlamentaarille yleiskokoukselle lausunnon antamista varten. Parlamentaarinen yleiskokous antoi lausuntonsa tammi-kuussa 2005 (Opinion No. 253 (2005), 26.1.2005). Työryhmä käsitteli lausunnon viimeisessä kokouksessaan helmikuussa 2005.

5.2 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Ulkoasiainministeriö asetti 4 päivänä helmikuuta 2008 työryhmän, johon kuuluivat jäsenet ulkoasiainministeriöstä (puheenjohtaja), oikeusministeriöstä, sisäasiainministeri-

östä sekä sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työryhmän tehtävänä oli selvittää ne toimenpiteet, joita ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen ratifiointi edellyttää sekä selvittää tarkoituksenmukaisessa laajuudessa, miten sopimuksen ratifioineet valtiot ovat ratkaisseet ratifiointiin liittyvät järjestelyt, mukaan lukien ne kysymykset, joilla voi olla vaikutusta perustuslakiin.

Työryhmä keskusteli yleissopimuksen velvoitteista ja ratifioinnin edellyttämistä lainsäädännön muutostarpeista. Työryhmä kuuli myös asiantuntijoita sekä ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman ohjausryhmää. Työryhmä laati keskustelujen ja kuulemisten perusteella ehdotuksensa, jonka se katsoi tarkoituksenmukaiseksi laatia hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän ehdotus valmistui 31 päivänä elokuuta 2010.

Ehdotuksesta pyydettiin lausuntoa yhteensä 69 viranomaiselta ja kansalaisyhteiskunnan toimijalta. Lausuntoja saatiin kaikkiaan 32 kappaletta, joista osa oli usean lausunnonantajatahon yhdessä laatimia. Kaikki asiaan kantaa ottaneet lausunnonantajat kannattivat yleissopimuksen hyväksymistä ja katsoivat sen voimaansaattamisen vahvistavan jo voimassaolevan lainsäädännön ja siihen liittyvien viranomaisvelvoitteiden toimeenpanoa. Monissa lausunnoissa kuitenkin tuotiin ilmi ongelmia, joita nykyisessä käytännössä ilmenee muun muassa uhrien tunnistamisessa, ihmiskaupan auttamisjärjestelmään pääsyssä sekä ihmiskaupan uhrien maastapoistamiskiellon toteuttamisessa. Näiden epäkohtien korjaamista toivottiin. Useissa lausunnoissa tuotiin esiin myös ihmiskauppaa koskevan erityislain tarve.

Työryhmän mietinnön sekä siitä saadun lausuntopalautteen perusteella ulkoasiainministeriössä on laadittu hallituksen esitys yleissopimuksen ja sen voimaansaattamisen edellyttämien lainsäädäntömuutosten hyväksymisestä.

6 Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Eduskunnan 21 päivänä lokakuuta 2011 hyväksymässä perustuslain muutoksessa (1112/2011) muutetaan perustuslain 95 §:n 1

momentti siten, että kansainvälisen velvoitteen muut kuin lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatetaan voimaan asetuksella. Perustuslain 80 §:stä johtuu, että jos asetuksen antajasta ei ole erikseen säädetty, asetuksen antaa valtioneuvosto. Perustuslain muutos tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2012, minkä jälkeen myös perustuslain 95 §:n 3 momentissa tarkoitetut asetukset antaa valtioneuvosto.

Kun yleissopimus tulee 44 artiklan mukaan siihen liittyvän valtion osalta voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona liittymiskirja on talletettu Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan, antaisi sen voimaantuloa koskevan asetuksen muutetun perustuslain mukaisesti näin ollen valtioneuvosto tasavallan presidentin asemesta voimaantulon tapahtuessa 1 päivänä maaliskuuta 2012 jälkeen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Yleissopimuksen sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön**I luku. Tavoitteet, soveltamisala, syrjimättömyysperiaate ja määritelmät**

1 artikla. *Yleissopimuksen tavoitteet.* Yleissopimuksen 1 artiklan mukaan yleissopimuksen tavoitteena on ehkäistä ja torjua ihmiskauppaa siten, että samalla taataan sukupuolten tasa-arvo ja suojataan ihmiskaupan uhrien ihmisoikeuksia, luodaan kattava kehys uhrien ja todistajien suojelemiselle ja auttamiselle sekä varmistetaan tehokas rikostutkinta ja syyttäminen. Yleissopimuksen tavoitteena on myös edistää kansainvälistä yhteistyötä ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa. Yleissopimuksella perustetaan erityinen seurantajärjestelmä sen varmistamiseksi, että osapuolet panevat yleissopimuksen määräykset tehokkaasti täytäntöön.

2 artikla. *Soveltamisala.* Yleissopimuksen 2 artiklan mukaan yleissopimusta sovelletaan kaikkiin ihmiskaupan muotoihin riippumatta siitä, onko ihmiskauppa kansallista vai kansainvälistä tai liittykö se järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Yleissopimusta sovelletaan sen selitysmuistion mukaan riippumatta siitä, onko ihmiskaupan uhri mies, nainen vai lapsi sekä riippumatta siitä, onko uhri tullut vastaanottavaan maahan tai oleskellut siellä laillisesti vai laittomasti, joskin jotkut yleissopimuksen määräykset (13 ja 14 artikla) soveltuvat ainoastaan laittomasti maassa oleskeleviin.

Yleissopimuksen soveltamisala on Palermon sopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan soveltamisalaa laajempi. Yleissopimuksella on tarkoitus vahvistaa sanotun lisäpöytäkirjan mukaista suojaa. Yleissopimuksen kansallinen voimaansaattaminen ei kuitenkaan edellytä tältä osin lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

3 artikla. *Syrjimättömyysperiaate.* Yleissopimuksen 3 artiklassa määrätään syrjimättömyysperiaatteesta. Tämä tarkoittaa velvollisuutta varmistaa, että osapuolet panevat täytäntöön yleissopimuksen määräykset, erityisesti oikeuden päästä osalliseksi uhrien oike-

uksien suojaamiseksi ja edistämiseksi tarkoitetuista toimista, syrjimättä ketään esimerkiksi sukupuolen, rodun, ihonvärin, kielen, uskonnon, poliittisen tai muun mielipiteen, kansallisen tai sosiaalisen alkuperän, kansalliseen vähemmistöön kuulumisen, varallisuuden, syntyperän tai muun aseman perusteella.

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan artiklassa tarkoitettu syrjintä on merkitykseltään identtinen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklassa tarkoitettun syrjinnän kanssa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, ettei mikä tahansa erilaisuus tai ero kohtelussa ole syrjintää. Tämän vuoksi yleissopimukseen ei ole katsottu tarpeelliseksi tai asianmukaiseksi sisällyttää rajoituslauseketta.

Selitysmuistion mukaan myös syrjintäperusteita koskeva luettelo on identtinen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklan ja sen kahdennentoista pöytäkirjan (SopS 8-9/2005) luettelon kanssa. Luettelo ei ole tyhjentävä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin onkin oikeuskäytännössään soveltanut syrjintäperusteita, joita ei ole luettelossa. Näin ollen ei katsottu oikeudellisesti välttämättömäksi lisätä luetteloon muita syrjintäperusteita.

Yhdenvertaisuudesta säädetään perustuslain 6 §:ssä, jonka 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Kun otetaan huomioon se, että mainitussa perustuslain säännöksessä oleva kiellettyjen syrjintäperusteiden lista ei ole tyhjentävä, säännös pääpiirteiltään ja tarkoitukseltaan vastaa artiklaa. Lisäksi perustuslain pykälässä on vielä lapsia koskeva 3 momentti, jonka mukaan heitä on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Perustuslaista ilmenevää perusteetonta eri asemaan asettamisen kieltoa tehostaa rikoslain 11 luvun 11 §:n kriminalisointi. Pykälän mukaan syrjintänä rangaistavaa on muun ohessa se, että elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, virkatoiminnassa tai

muussa julkisessa tehtävässä asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun näihin rinnastettavan seikan perusteella. Rangaistukseksi on tuomittava sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

4 artikla. Määritelmät. Yleissopimuksen 4 artiklassa on määritelty ihmiskaupan, lapsen ja uhrin käsitteet.

Nämä määritelmät vastaavat Palermon sopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan vastaavia määritelmiä. Palermon sopimuksen ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja on saatettu Suomessa kansallisesti voimaan.

Ihmiskaupalla tarkoitetaan hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden rekrytointia värväystä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista uhkaamalla käyttää tai käyttämällä väkivaltaa tai muuta pakottamista, käyttämällä sieppausta, petosta tai erehdyttämistä, käyttämällä väärin valtuuksia tai uhrin ihmiskaupalle altista asemaa tai antamalla tai vastaanottamalla maksuja tai etuuksia tarkoituksena saada toista henkilöä määräysvallassaan pitävän henkilön suostumus. Hyväksikäyttöön kuuluu vähintään muiden ihmisten prostituution hyväksikäyttö tai muu seksuaalinen hyväksikäyttö, työhön tai palveluihin pakottaminen, orjuus tai orjuuden kaltaiset olot, pakkotyö tai elinten poistaminen. Ihmiskaupan uhrin suostumus aiottuun edellä mainitun mukaiseen hyväksikäyttöön on merkityksetön, jos on käytetty jotakin edellä mainittua keinoa. Lapsen rekrytointi, kuljetus, siirto, kätkeminen tai vastaanottaminen hyväksikäyttötarkoituksessa katsotaan myös ihmiskaupaksi, vaikkei siinä käytettäisikään mitään edellä mainituista keinoista. Yleissopimuksen mukainen ihmiskaupan määritelmä vastaa rikoslain 25 luvun 3 §:ssä olevaa ihmiskaupan määritelmää.

Lapsella tarkoitetaan henkilöä, joka on alle 18-vuotias. Tämä määritelmä vastaa lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja Suomen lainsäädännön mukaista lapsen määritelmää.

Uhrilla tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka on yleissopimuksessa määritellyn ihmiskaupan kohteena. Suomen lainsäädännössä ihmiskaupan uhri on määritelty vastaanotollain 3 §:n 7 kohdassa. Suomen lainsäädäntö vastaa yleissopimuksen määritelmää ihmiskaupan uhrista.

Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

II luku. Ehkäiseminen, yhteistyö ja muut toimet

5 artikla. Ihmiskaupan ehkäiseminen. Yleissopimuksen 5 artiklan 1 kohdassa edellytetään osapuolten toteuttavan toimet, joilla järjestetään ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjunnasta vastaavien eri elinten työn kansallinen yhteensovittaminen tai tehostetaan sitä. Artiklan 2 kohdan mukaan osapuolet ottavat käyttöön tehokkaat toimintaperiaatteet ja ohjelmat ihmiskaupan ehkäisemiseksi esimerkiksi tutkimuksella, tiedottamisella, valistus- ja koulutuskampanjoilla, sosiaalisilla aloitteilla ja talousaloitteilla sekä koulutusohjelmilla, jotka suunnataan erityisesti ihmiskaupalle alttiille henkilöille ja ihmiskauppaa käsitteleville ammattihenkilöille, ja/tai tehostavat tällaisia toimintaperiaatteita ja ohjelmia. Osapuolet edistävät ihmisoikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa ja noudattavat sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistamista ja lapset huomioon ottavaa lähestymistapaa kehittäessään, pannessaan täytäntöön ja arvioidessaan kaikkia 2 kohdassa tarkoitettuja toimintaperiaatteita ja ohjelmia (3 kohta).

Kuten edellä yleisperusteluissa (kappale 2.1) on selostettu, valtioneuvosto hyväksyi 25 päivänä kesäkuuta 2008 ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman, jota noudatetaan edelleen. Tämä tarkennettu toimintasuunnitelma perustuu vuonna 2005 hyväksytyyn ensimmäiseen kansalliseen ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman toimeenpanoa seuraamaan asetetun ohjausryhmän ehdotukseen.

Myös tarkennetun toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa koordinoimaan asetettiin artiklan 1 kohdan edellyttämällä tavalla monialainen ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana toimi sisäasiainministeriö. Ohjausryhmä on luovuttanut loppuraporttinsa 6 päivänä huhtikuuta 2011, jossa se ehdottaa, ettei tässä vai-

heessa asetettaisiin uutta ohjausryhmää seuraamaan ihmiskaupan vastaisten toimenpiteiden toimeenpanoa. Sen sijaan se ehdottaa, että asetettaisiin työryhmä laatimaan ehdotusta kokonaisvaltaisen ihmiskauppaa koskevan erityislain säätämiseksi. Mainittu työryhmä voisi toistaiseksi toimia tarvittavana yhteydenpitofoorumina eri toimijoiden välillä.

Lisäksi tässä on syytä huomioida, kuten myöhemmin 12 artiklan yhteydessä tarkemmin selostetaan, että vastaanottolain 37 §:n mukaan vastaanotokeskuksen johtajan päätöksenteon tukena ja ihmiskaupan uhrien palvelutarpeen arvioimista varten vastaanotokeskuksen yhteydessä on niin kutsuttu moniammatillinen arviointiryhmä.

Ensimmäinen kansallinen ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma sisälsi suuren määrän toimenpiteitä tavoitealueilla, joita ovat ihmiskaupan uhrien tunnistaminen, ihmiskaupan ehkäiseminen, ihmiskaupan uhrien auttaminen, ihmiskauppaan syyllistyneiden vastuuseen asettaminen sekä tiedon ja tietoisuuden lisääminen. Vastaavat tavoitealueet sisältyvät myös tarkennettuun toimintasuunnitelmaan. Tarkennetun toimintasuunnitelman täytäntöönpano ei edellytä lainsäädäntömuutoksia, eikä artiklan 1-3 kohdan kansallinen voimaansaattaminen edellytä lainsäädäntömuutoksia tai muita toimenpiteitä.

Toimintasuunnitelmien laajuuden vuoksi niiden kattavaa käsittelyä tässä yhteydessä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena. Esimerkkeinä voidaan kuitenkin mainita joitakin keskeisiä toimenpiteitä ja painopistealueita.

Tarkennetussa toimintasuunnitelmassa edellytetään, että ihmiskauppaa koskevasta tiedotuksesta huolehditaan viranomaisten kesken yhteisvastuullisesti ja että tiedotusyhteistyöhön kutsutaan mukaan myös muut keskeiset ihmiskaupan vastaiset toimijat. Lisäksi toimintasuunnitelmassa edellytetään, että ohjausryhmän ohella asetetaan ihmiskaupan vastaista koulutusta ja ohjeistusta koordinoiva työryhmä. Ohjausryhmä asetti maaliskuussa 2009 alatyöryhmän ihmiskaupan vastaisen koulutuksen ja tiedotuksen koordinoimiseksi. Vuoden 2010 loppuun saakka asetetun alatyöryhmän ensisijaisena tehtävänä oli tarkennetussa toimintasuunnitelmassa mainittujen koulutus- ja ohjeistus-toimenpiteiden, eli ihmiskaupan vastaisten

toimijoiden yhteisen ihmiskauppakäsikirjan tuottaminen ja ihmiskauppaa koskevan koulutus- ja perehdytysmateriaalin laatiminen viranomaisille ja muille toimijoille. Alatyöryhmään kuului viranomaisten ohella myös muita, muun muassa kolmannen sektorin toimijoita. Koulutus- ja tiedotusalatyöryhmä valmisti verkkosivuston (www.ihmiskauppa.fi, www.människohandel.fi, www.humantrafficking.fi), joka sisältää toimijoille ja suurelle yleisölle tarkoitettua tietoa aineiston ohella mahdollisille ihmiskaupan uhreille tarkoitettua tietoa.

Tarkennettu toimintasuunnitelma sisältää myös useita muita mahdollisille ihmiskaupan uhreille tietoa antavia toimenpiteitä ja myös muita tiedotusta ja tutkimusta koskevia toimenpiteitä. Tiedotuksessa otetaan huomioon kolme eri ulottuvuutta, ulkoinen, viranomaisten ja muiden ihmiskaupan vastaiseen työhön osallistuvien välinen sekä uhreille suunnattava viestintä. Uhreille suunnattavassa viestinnässä muun muassa eri vastuuviranomaiset suuntaavat ennalta ehkäisevää tiedotusta mahdollisille uhreille lähtö- ja kauttakulkualueilla jo ulkomaanedustustoissa ja matkareitin varrella. Maassa olevia uhreja pyritään tavoittamaan viranomaisten ja järjestöjen yhteistyöllä. Tiedotusyhteistyöhön osallistuvat myös muun muassa ihmiskaupan vastaista työtä tekevät kansalaisjärjestöt, työmarkkinajärjestöt ja kirkkokunnat. Lisäksi etsivän työn yhteydessä annetaan mahdolliselle uhrille tietoa ja neuvontaa hänen oikeuksistaan ja asemastaan.

Käytännössä myös jäsenmaiden edustustojen paikallinen Schengen-yhteistyö lähtömaissa tarjoaa hyvät mahdollisuudet kohdentaa tiedotus haavoittuvimmassa asemassa oleviin henkilöryhmiin ennaltaehkäisevästi. Parhaan tuloksen saavuttamiseksi tiedotusta on tehty myös yhteistyössä lähtömaan kansalaisjärjestöjen kanssa. Erityisesti tavoitteena on ollut estää nuoria naisia hyväksikäyttävä ihmiskauppa samoin kuin suuren työttömyyden ja matalan palkkatason maista tulevan alipalkkatun työvoiman hyväksikäyttö ja kohuttomien välityspalkkioiden periminen. Jäsenmaiden yhteinen toiminta perustuu EU:n viisumisäännöstöön.

Tarkennetun toimintasuunnitelman mukaan ihmiskaupan ehkäisemisen kannalta tärkeää on muun muassa kansainvälisten sopimusten

täytäntöönpano. Tähän liittyy myös nyt kysymyksessä olevan yleissopimuksen hyväksyminen ja kansallinen voimaansaattaminen. Ihmiskaupan ehkäisemiseen liittyvät myös lähialueyhteistyö ja kehitysyhteistyö, työsuojelutoimet, työntekijöiden vähimmäistyöehtojen turvaaminen ja toiminta harmaata taloutta vastaan, viisumipolitiikka sekä siviilikriisinhallinta ja sotilaallisen kriisinhallinnan tehtävät.

Koska Suomi on ihmiskaupassa lähinnä kauttakulku- tai kohdemaana, ei lähtömaa, onkin kohdan käytännön merkitys Suomen kannalta myös kansainvälisessä kahden- ja monenvälisessä yhteistyössä. Köyhyyteen, maiden kehittämättömyyteen ja tasa-arvoisten mahdollisuuksien puuttumiseen liittyvät ihmiskaupan taustatekijät puhuvat sen puolesta, että Suomeen liittyvän ihmiskaupan uhrien voidaan lähes poikkeuksetta olettaa olevan tänne muualta tulevia henkilöitä. Suomen näkökulmasta kappaleen tarkoittamia toimenpiteitä ovat lähinnä lähialueyhteistyöhön ja kehitysyhteistyöhön liittyvät toimet. Näitä toimia selostetaan tarkemmin yleissopimuksen 32 artiklaa koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa. Tarkennettu toimintasuunnitelma rakentuu edeltäjänsä tavoin ihmisoikeusperustaiselle ja uhrikeskeiselle lähestymistavalle. Uhrin asema ja uhrin ihmisoikeuksien suojeleminen on tarkennetussa toimintasuunnitelmassa pyritty pitämään keskeisimpänä toimenpiteiden toteutusta ohjaavana tekijänä.

Uhrin aseman ja uhrin ihmisoikeuksien suojelemista täydentää tarkennetussa toimintasuunnitelmassa pyrkimys tarkastella toimenpiteiden toteutusta ja niiden seurauksia lapsi- ja sukupuolinäkökulmasta aina kun tähän on tarvetta. Keskeistä artiklan 3 kohdan mukaisten velvoitteiden toteuttamiseksi onkin sukupuolten tasa-arvoa koskeviin asenteisiin vaikuttaminen. Lainsäädännön lähtökohtana Suomessa on jo sukupuolten tasa-arvo, mikä ilmenee esimerkiksi perustuslain 6 §:stä ja naisten ja miesten tasa-arvosta annetusta laista (609/1986). Myös muun muassa perusopetuslain (628/1998) 2 §:n 2 momentin mukaan opetuksen tulee edistää tasa-arvoa yhteiskunnassa.

Artiklan 4 kohdan mukaan osapuolet toteuttavat tarpeen mukaan asianmukaiset toimet mahdollistaakseen laillisen maahanmuu-

ton, erityisesti jakamalla asianmukaisten virastojen välityksellä täsmällistä tietoa edellytyksistä, jotka koskevat laillista maahantuloa niiden alueille ja oleskelua siellä.

Euroopan yhteisön viisumisäännösten 47 artikla edellyttää jäsenvaltioiden keskusviranomaisten ja konsulaattien antavan suurelle yleisölle kaikki viisumin hakemista koskevat tarvittavat tiedot.

Maahanmuuttovirasto antaa palvelupisteissä, puhelimitse ja verkkosivuillaan useilla eri kielillä laillista maahanmuuttoa koskevaa tietoa ja neuvontaa.

Työvoiman maahanmuuttoon liittyviä eri viranomaisten ja muiden toimijoiden laatimia rekrytoinnin pelisääntöjä, oppaita ja esitteitä on laadittu useilla eri kielillä. Viranomaiset tiedottavat runsaasta saatavilla olevasta informaatiosta ja pyrkivät varmistamaan, että materiaaleja päivitetään ja ylläpidetään ajantasaisina. Työvoiman maahanmuuttoon liittyvien opastus- ja neuvontajärjestelmien kehittämistä sekä tiedon kokoamista internet-sivustolle jatketaan muun muassa Euroopan Sosiaalirahaston rahoittaman MATTO-tukirakenteen avulla.

Uuden kotoutumislain 7 §:n mukaan maahanmuuttajalle annetaan tietoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan suomalaisessa työelämässä ja yhteiskunnassa. Lisäksi maahanmuuttajalle annetaan tietoa palvelujärjestelmästä ja kotoutumislain kotoutumista edistävästä toimenpiteistä. Tämä perustietoaaineisto annetaan kaikille Suomeen muuttaville henkilöille. Kotoutumislain 8 §:n mukaan kunnan, työ- ja elinkeinotoimiston sekä muiden viranomaisten on annettava maahanmuuttajalle asianmukaista ohjausta ja neuvontaa kotoutumista edistävästä toimenpiteistä ja palveluista sekä työelämästä.

Lisäksi turvapaikanhakijalle kerrotaan turvapaikkamenettelystä sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan menettelyn aikana. Poliisi tai rajavartiolaitos antaa tiedon hakijalle hänen jättäessään hakemuksen. Tiedon voi antaa myös Maahanmuuttovirasto tai vastaanottokeskus mahdollisimman pian hakemuksen jättämisen jälkeen. Tieto annetaan hakijan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen perustellusti voidaan olettaa ymmärtävän. Tiedon antaminen tapahtuu pääsääntöisesti kirjallisesti siten, että hakemuksen vastaanottanut poliisi tai rajavartiolaitos antaa hakijal-

le Maahanmuuttoviraston laatiman turvapaikanhakijoille tarkoitetun esitteen, joka löytyy Maahanmuuttoviraston internet-sivuilla usealla eri kielellä.

Artiklan 5 kohta edellyttää osapuolten toteuttavan erityiset toimet vähentääkseen lasten alttiutta ihmiskaupalle, erityisesti luomalla lapsia suojelevan ympäristön.

Kuten edellä on todettu, Suomi on ihmiskaupassa lähinnä kauttakulku- tai kohdemaana, ei lähtömaa. Näin ollen artiklan 5 kohta ei sinänsä edellytä Suomessa erityisiä kansallisia toimia. Edellä 1 ja 2 kohdan osalta mainituilla kansainvälisten sopimusten hyväksymisellä ja täytäntöönpanolla samoin kuin lähialueja kehitys yhteistyöllä sekä muilla vastaavilla toimilla on kuitenkin merkitystä myös artiklan 5 kappaleen määräyksen täytäntöönpanossa.

Yleissopimuksen 10 artiklan 3 kohdan yhteydessä on selostettu ulkomaalaislain 105 a §:n mukaista tiedonsaantioikeutta, jonka mukaan määräytyillä viranomaisilla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tiettyjä ilman huoltajaa olevaa alaikäistä turvapaikanhakijaa koskevia tietoja, jotka ovat välttämättömiä mainittujen viranomaisten selvittäessä alaikäisen henkilöllisyyttä, matkareittiä tai maahantulon tai oleskeluluvan myöntämisen edellytyksiä taikka Maahanmuuttoviraston pyrkiessä 105 b §:n mukaisesti jäljittämään ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan vanhempia tai muuta hänen tosiasiallisesta huollostaan vastannutta henkilöä.

Artiklan 6 kohta velvoittaa kytkemään tämän artiklan mukaisesti käyttöön otettuihin toimiin tarvittaessa mukaan sellaiset kansalaisjärjestöt, muut asianomaiset järjestöt ja muut kansalaisyhteiskunnan osatekijät, jotka ovat sitoutuneet ihmiskaupan ehkäisemiseen sekä uhrien suojeluun tai auttamiseen.

Artiklan 6 kohdan edellyttämällä tavalla kansalaisjärjestöjen ja muiden vastaavien niin sanotun kolmannen sektorin toimijoiden toiminta on tärkeä osa ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman painottamaa monialaista ja monipuolista yhteistyötä. Tämä ilmenee muun muassa artiklan 2 kohdan yhteydessä todetusta. Kansalaisjärjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat kuuluvat myös tarkennetun toimintasuunnitelman ohjausryhmään ja ovat ohjausryhmän työn

päättymisen jälkeen edelleen mukana sisäasiainministeriön yhteistyöverkostossa.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

6 artikla. *Toimet kysynnän vähentämiseksi.* Yleissopimuksen 6 artiklassa velvoitetaan osapuolet toteuttamaan tai tehostamaan toimia lainsäädännön, hallinnon, koulutuksen, sosiaaliturvan ja kulttuurin alalla sekä muilla aloilla vähentääkseen kysyntää, joka edistää ihmiskaupaan johtavaa henkilöiden, erityisesti naisten ja lasten, hyväksikäyttöä kaikissa muodoissaan. Artiklassa tarkoitettuihin toimiin luetaan mukaan a) parhaiden käytäntöjen, menetelmien ja strategioiden tutkimus; b) valistaminen joukkoviestinten ja kansalaisyhteiskunnan vastuusta ja tärkeästä tehtävästä tunnistettaessa kysyntää yhtenä ihmiskaupan perussyynä; c) kohdennetut tiedotuskampanjat, joihin osallistuu tarvittaessa muun muassa viranomaisia ja poliittisia päättäjiä; d) ehkäisevät toimet, mukaan lukien pojille ja tytöille näiden koulutuksen aikana suunnatut opetusohjelmat, joissa korostetaan sukupuolisyrittämisen tuomittavuutta ja sen vahingollisia seurauksia, sukupuolten tasa-arvon merkitystä ja jokaisen ihmisen ihmisarvoa ja koskemattomuutta.

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan artiklalla halutaan painottaa kysyntään puuttumisen tärkeyttä ihmiskaupan ehkäisemiseksi ja estämiseksi.

Artiklan a ja c alakohdan edellyttämiä toimenpiteitä on selostettu edellä 5 artiklaa ja jäljempänä 35 artiklaa koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa. Artiklassa luetelluista toimista d alakohdassa mainitut toimet on puolestaan huomioitu lisäksi opetushallituksen antamissa Opetussuunnitelman perusteissa vuodelta 2004. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan perusopetuksen arvo-pohjana ovat ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Perusopetus edistää yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista. Perusopetuksen avulla lisätään alueellista ja yksilöiden välistä tasa-arvoa. Opetuksessa otetaan huomioon erilaiset oppijat ja edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa antamalla tytöille ja pojille valmiudet toimia yhtäläisin oikeuksin ja velvol-

lisuuksin yhteiskunnassa sekä työ- ja perhe-elämässä.

Keskeistä myös tämän artiklan, kuten 5 artiklan 3 kohdan, mukaisten velvoitteiden toteuttamiseksi on sukupuolten tasa-arvoa koskeviin asenteisiin vaikuttaminen. Ihmisten ja erityisesti naisten ja lasten hyväksikäyttöä edistävää ja ihmiskauppaa aiheuttavaa kysyntää voidaan myös vähentää lainsäädäntötasolla esimerkiksi seksuaalipalvelujen ostamista koskevilla rangaistussäännöksillä. Kuten jäljempänä 19 artiklaa koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, Suomessa on 1 päivänä lokakuuta 2006 tullut voimaan muutettu rikoslain 20 luvun 8 § (743/2006), jonka mukaan rangaistavaa on eräiden seksuaalipalvelujen ostaminen parituksen tai ihmiskaupan kohteena olevalta henkilöltä.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

7 artikla. *Toimet rajoilla.* Artiklassa määrätään toimista, joilla voidaan estää ja tutkia rajalla monikansallista ihmiskauppaa. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan artiklan mallina on ollut Palermon sopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan 11 artikla.

Artiklan 1 kohdan mukaan osapuolten tulee tehostaa mahdollisuuksiensa mukaan sellaista rajavalvontaa, joka voi olla tarpeen ihmiskaupan ehkäisemiseksi ja paljastamiseksi, sanotun kuitenkin rajoittamatta henkilöiden vapaaseen liikkuvuuteen liittyviä kansainvälisiä sitoumuksia.

Artiklan 1 kohtaan liittyy rajavartiolaki (578/2005), jolla muun muassa parannettiin rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia suorittaa esitutkintaa. Lain 42 §:n 1 momentin mukaan rajavartiolaitos toimittaa, jollei siinä laissa jäljempänä toisin säädetä, esitutkinnan, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on muun ohessa syytä epäillä, että on tehty rikos, joka koskee rajavartiolaitoksen valvottavan rajan ylittamisestä annettujen säännösten tai määräysten rikkomista rikoslain 17 luvun 7 tai 7 a §:ssä säädetyllä tavalla tai muulla laissa säädetyllä tavalla, rikoslain 17 luvun 8 ja 8 a §:ssä tarkoitettua laittoman maahantulon järjestämistä ja näihin tekoihin liittyvää rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä tarkoitettua ihmiskauppaa sekä muuta rikoslain 25 luvussa tarkoitettua vapauteen kohdistuvaa rikosta. Rajavartiolain 15 päivänä kesä-

kuuta 2010 voimaan tulleella 41 § 2 momentin muutoksella Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia rikostorjunnassa laajennettiin antamalla rajavartiomiehelle oikeus pakkokeino-laissa säädettyyn telekuunteluun ja televalvontaan tutkittaessa rikoslain 17 luvun 8 a §:ssä tarkoitettua törkeän laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua ihmiskaupparikosta.

Artiklan 2 kohdan mukaan osapuolten tulee toteuttaa lainsäädäntötoimet tai muut asianmukaiset toimet ehkäistäkseen mahdollisuuksien mukaan kaupallisten liikenteenharjoittajien käyttämien kuljetusvälineiden käytön tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyjen rikosten tekemiseen.

Artiklan 3 kohdan mukaan 2 kohdassa tarkoitettuihin toimiin on tarvittaessa, rajoittamatta sovellettavien kansainvälisten yleissopimusten soveltamista, sisällytettävä kaupallisille liikenteenharjoittajille, mukaan lukien kuljetusliikkeet sekä kuljetusvälineiden omistajat ja käyttäjät, määrättävä velvoite varmistaa, että kaikilla matkustajilla on kohdevaltioon pääsemiseksi vaadittavat matkustusasiakirjat.

Artiklan 4 kohdan mukaan osapuolet toteuttavat valtiosisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti tarvittavat toimet, joilla säädetään tämän artiklan 3 kohdassa määrätyn velvoitteen rikkomisesta määrättävistä seuraamuksista.

Artiklan 2–4 kohdan kannalta merkityksellinen on ulkomaalaislain 11 luku, jossa säädetään liikenteenharjoittajan velvollisuuksista ja seuraamusmaksusta. Lain 173 §:ssä säädetään liikenteenharjoittajan tarkastusvelvollisuudesta. Liikenteenharjoittajan on varmistettava, että sen Suomeen ilma-, maa-, rautatai vesiteitse Schengen-alueen ulkopuolelta kuljettamalla ulkomaalaisella, joka ei ole unionin kansalainen tai häneen rinnastettava, on maahantuloon vaadittava matkustusasiakirja sekä vaadittava viisumi tai oleskelulupa.

Ulkomaalaislain 174 §:ssä säädetään ajoneuvon kuljettajan ja liikenteenharjoittajan ilmoitus- ja valvontavelvollisuudesta. Pykälän 1 momentin mukaan ajoneuvon kuljettajan ja liikenteenharjoittajan edustaja on velvollinen valvomaan, ettei kukaan, jolla ei ole siihen oikeutta, pääse maahan ilman rajatarkastusviranomaisen suostumusta. Aluksen

päällikön on annettava rajatarkastusviranomaiselle ennakkoon tieto aluksessa havaitusta salamatkustajasta.

Ajoneuvon kuljettajan ja liikenteenharjoittajan ilmoitusvelvollisuudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (579/2005). Lain 19 § mukaan maahan saapuvan ja maasta lähtevän ajoneuvon kuljettajan on toimitettava maahantulo- tai maastalähtöpaikan rajatarkastusviranomaiselle tiedot ajoneuvossa olevista henkilöistä. Aluksen tai ilma-aluksen päällikön sekä junan tai muun liikennevälineen omistajan tai haltijan taikka tämän edustajan on annettava maahantulo- tai maastalähtöpaikan rajatarkastusviranomaiselle matkustaja- ja miehistöluettelo taikka muutoin tiedot liikennevälineen henkilökunnasta, matkustajista ja muista liikennevälineessä olevista henkilöistä. Tiedot voidaan luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla. Pykälän 2 momentissa säädetään matkustaja- ja miehistöluettelon tiedoista.

Lisäksi henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 20 §:ssä säädetään liikenteenharjoittajan velvollisuudesta lento- matkustajia koskevien tietojen antamiseen. Lain 19 §:ssä säädetyn lisäksi ammattimaisesti henkilöiden kuljetusta ilmateitse harjoittavan luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön (*lentoliikenteen harjoittaja*) on toimitettava rajatarkastusviranomaiselle tämän pyynnöstä pykälän 2 momentissa tarkoitetut tiedot matkustajista, jotka lentoliikenteen harjoittaja kuljettaa viralliselle rajanylityspaikalle, jonka kautta kyseiset henkilöt saapuvat Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueelle tai lähtevät jäsenvaltioiden alueelta (*lentoliikenteen matkustajatiedot*). Tiedot on luovutettava sähköisesti tai, jos se ei ole mahdollista, muulla asianmukaisella tavalla. Rajatarkastusviranomaisen saa käsitellä tässä pykälässä ja 19 §:ssä tarkoitettuja tietoja rajatarkastusten helpottamiseksi ja laittoman maahantulon sekä laittoman maahanmuuton torjumiseksi ja rajatarkastusviranomaiselle säädettyssä muussa tehtävässä.

Ulkomaalaislain 179 §:ssä säädetään liikenteenharjoittajan seuraamusmaksusta. Pykälän 1 momentin mukaan liikenteenharjoittajalle, joka rikkoo 173 §:ssä säädetyn tarkastusvelvollisuuden tai henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain

20 §:ssä säädetyn tiedonantovelvollisuuden, määrätään liikenteenharjoittajan seuraamusmaksu. Maksun suuruus on ulkomaalaislain 173 §:n rikkomisesta 3 000 euroa kuljetettua henkilöä kohden ja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 20 §:n rikkomisesta 3 000 euroa kutakin sellaista matkaa kohden, jolta ei ole ilmoitettu matkustajatietoja tai ne on ilmoitettu puutteellisesti tai virheellisesti. Pykälän 2 momentissa säädetään tapauksista, joissa maksua ei määrätä. Esimerkkinä niistä voidaan mainita tapaus, jossa matkustusasiakirja on osoittautunut väärennetyksi ja väärennös ei ole ollut selvästi havaittavissa.

Ulkomaalaisrikkomus säädetään rangaistavaksi ulkomaalaislain 185 §:ssä. Mainitusta rikkomuksesta on tuomittava sakkoon pykälän 2 momentin mukaan se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta laiminlyö 174 tai 175 §:ssä taikka henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 19 tai 20 §:ssä säädetyn velvollisuutensa.

Artiklan 2–4 kohdassa tarkoitetut luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt saattavat tulla tuomituksi myös laittoman maahantulon järjestämisestä, törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä, ihmiskaupasta tai törkeästä ihmiskaupasta sellaisen rikoksen tunnusmerkistön täytyessä tai avunannosta sellaiseen rikokseen. Kuljetusväline voidaan myös tuomita valtiolle menetetyksi rikoslain 10 luvun 4 §:n mukaisena rikoksentekovälineenä. Viimeksi mainittua pykälää koskevassa hallituksen esityksessä (HE 80/2000 vp, s. 27) mainitaan yhtenä esimerkkinä esineestä, johon sinänsä harkinnanvarainen konfiskaatio tulisi kohdistaa, kuljetusvälineet, joihin on tehty salakuljetusta helpottavia rakennemuutoksia.

Artiklan 5 kohdan mukaan osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntötoimet tai muut asianmukaiset toimet, joilla mahdollistetaan niiden valtiosisäisen lainsäädännön mukaisesti maahanpääsyn epäminen tai viisumin peruuttaminen henkilöiltä, jotka ovat olleet osallisina tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyihin rikoksiin.

Henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta yhteisön säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 562/2006 säädetään muun muassa maahantu-

lon edellytyksistä (5 artikla) ja maahanpääsyn epäämisestä (13 artikla). Lisäksi yhteisön viisumisäännösten laatimisesta 13 päivänä heinäkuuta 2009 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 810/2009 (viisumisäännöstö) 32 ja 34 artiklassa on säädetty viisumin epäämisestä, mitätöinnistä ja kumoamisesta. Schengenin rajasäännöstö ja vuonna 2010 voimaan tullut viisumisäännöstö ovat Euroopan unionin asetuksia, jotka ovat suoraan sovellettavia.

Käytännössä henkilön hakiessa edustustosta Schengen-viisumia pyritään arvioimaan Schengenin rajasäännösten mukaisesti häneen liittyvät riskitekijät, kuten laittoman maahanmuuton riski sekä mahdolliset ihmiskauppaan viittaavat tekijät, sillä ihmiskaupan uhrin kannalta parhaana vaihtoehtona voidaan pitää sitä, ettei uhri joudu pois omasta kulttuuristaan olosuhteisiin, jotka heikentämällä henkilön toimintamahdollisuuksia edesauttavat hänen uhriutumistaan. Viisumimenettelyssä ei kuitenkaan yleensä pystytä tunnistamaan viisumin myönnön osalta ongelmalliseksi katsottavaa tapausta nimenomaan ihmiskauppaan liittyväksi ottaen huomioon lyhyeen oleskeluun tarkoitettujen viisumihakemusten muita maahantulolupia summaarisempi käsittely ja edustustojen rajatut mahdollisuudet saada hakijaa koskevia tietoja esimerkiksi kyseisen valtion viranomaisilta.

Maahanpääsyn epäämisestä yleissopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädettyistä rikoksista on säädetty myös kansallisesti. Maahantulon edellytyksistä on säädetty ulkomaalaislain 11 §:ssä, jossa on muun muassa maininta yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta. Käännyttämisen perusteista säädetään ulkomaalaislain 148 §:ssä. Mainitun pykälän 1 momentin 8 ja 9 kohdassa on huomioitu käännyttämisen perusteet koskien sellaisia henkilöitä, jotka ovat osallisia yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyihin tekoihin. Schengen-viisumin peruuttamisesta säädetään riittävällä tavalla ulkomaalaislain 28 §:ssä. Lisäksi ulkomaalaislain 167 §:ssä on unionin kansalaista ja häneen rinnastettavaa sekä 169 §:ssä Pohjoismaiden kansalaista koskeva säännös käännyttämisen perusteista.

Ulkomaalaislain 148 §:n 1 momentin 8 kohdan mukaan ulkomaalainen voidaan

käännyttää, jos hänen voidaan tuomitun vankeusrangaistuksen perusteella tai muutoin perustellusta syystä epäillä syyllistyvän rikokseen, josta on Suomessa säädetty vankeusrangaistus, tai hänen voidaan epäillä syyllistyvän toistuvasti rikoksiin. Saman pykälän 9 kohdan mukaan ulkomaalainen voidaan käännyttää, mikäli hänet on tuomittu rikoksesta rangaistukseen Suomessa oleskelunsa aikana. Lain 28 §:n 2 momentin mukaan Schengen-viisumi voidaan peruuttaa, kun ulkomaalainen käännytetään 148 §:ssä mainitulla perusteella.

Ulkomaalaislain 156 §:n 1 momentin mukaan unionin kansalaisen ja hänen perheenjäsenensä maahantulon ja maassa oleskelun edellytyksenä on, että heidän ei katsota vaarantavan yleistä järjestystä tai yleistä turvallisuutta. Lain 167 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan unionin kansalainen tai hänen perheenjäsenensä voidaan käännyttää, jos hänet on määrätty maahantulokieltoon yleiseen järjestykseen tai yleiseen turvallisuuteen liittyvistä syistä. Ulkomaalaislain 3 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan unionin kansalaisella ja häneen rinnastettavalla tarkoitetaan Euroopan unionin jäsenvaltion sekä Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaista.

Ulkomaalaislain 169 §:n 1 momentin mukaan Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan kansalainen, jonka oleskelua Suomessa ei ole 157 §:n 3 momentissa säädetyllä tavalla rekisteröity, voidaan käännyttää, jos hänen katsotaan vaarantavan yleistä järjestystä tai yleistä turvallisuutta 156 §:ssä säädettyin edellytyksin taikka kansanterveyttä 156 a §:ssä säädettyin edellytyksin.

Artiklan 6 kohdan mukaan osapuolet tehostavat rajavalvontaviranomaistensa välistä yhteistyötä muun muassa perustamalla ja ylläpitämällä suoria viestintäkanavia.

Rajavartiolaitos on esitutkintalain mukainen esitutkintaviranomainen ja kansainvälisissä säädöksissä tarkoitettu lainvalvontaviranomainen. Rajavartiolaitos soveltaa ihmiskaupan torjunnassa yleissopimuksen 32 artiklaa koskevien yksityiskohtaisten perustelujen yhteydessä mainittuja tiedonvaihtoon ja operatiiviseen yhteistyöhön liittyviä kansainvälisiä sopimuksia ja EU-säädöksiä.

Vuonna 2005 toimintansa aloittanut Euroopan unionin rajaturvallisuusvirasto Fron-

tex yhteensovittaa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välistä operatiivista yhteistyötä ulkorajojen valvonnassa. Frontex täydentää jäsenvaltioiden kansallisia rajavalvontajärjestelmiä, ja sen tehtävänä on muun muassa avustaa jäsenvaltioita kansallisten rajavartioiden kouluttamisessa, tehdä riskianalyyssejä sekä avustaa jäsenvaltioita olosuhteissa, joissa ulkorajoilla tarvitaan teknistä ja operatiivista lisäapua. Frontexin toiminta on parantanut jäsenvaltioiden yhteistyötä ja mahdollistanut sitä kautta tehokkaamman rajat ylittävän rikollisuuden, mukaan lukien ihmiskaupparikollisuuden torjunnan.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

8 artikla. *Asiakirjaturvallisuus ja -valvonta.* Artiklan mukaan osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet, joilla varmistetaan, että niiden antamat matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjat ovat ominaisuuksiltaan sellaisia, ettei niitä voida helposti käyttää väärin eikä väärentää tai laittomasti muuttaa, jäljentää tai antaa. Lisäksi osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet, joilla varmistetaan osapuolten antamien tai niiden puolesta annettujen matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjojen koskemattomuus ja turvallisuus sekä estetään niiden laiton laatiminen ja antaminen. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan artiklan mallina on ollut Palermon sopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan 12 artikla.

Passilain (671/2006) 5 §:n 2 momentin mukaan passin turvatekijöistä ja biometrisistä tunnisteista on voimassa, mitä jäsenvaltioiden myöntämien passien turvatekijöitä ja biometriikkaa koskevista vaatimuksista annettussa neuvoston asetuksessa (EY) N:o 2252/2004 (EUVL L 385, 29.12.2004, s. 1) säädetään. Asetuksella yhdenmukaistetaan jäsenvaltioiden myöntämien passien ja matkustusasiakirjojen turvatekijät, biometriset tunnisteet mukaan luettuina. Asetuksen liitteessä säädetään jäsenvaltioiden myöntämien passien ja matkustusasiakirjojen turvallisuutta koskevat vähimmäisvaatimukset paperin, turvapainotekniikan, koneellisen luettavuuden, passinhaltijan kuvan, henkilötietojen sijoittelun, lomaketekstin sekä numeroinnin osalta. Passiin tulee myös jäljentämisen estämistä palvelevia tekijöitä. Jotta passiin tai matkustusasiakirjaan merkittävät tiedot voi-

daan suojata asianmukaisesti väärentämisyrityksiltä, on henkilötiedot, kuten passinhaltijan kuva, haltijan allekirjoitus ja muut tärkeät yksilöintitiedot sisällytettävä asiakirjan valmistusmateriaaliin. Biometrisen tunnisteen sisältävän passin kannessa on tätä osoittava tunnuskuva. Passin tekniseen osaan talletettujen tietojen aitouden ja eheyden varmistamiseen liittyvän varmenteen luo Väestörekisterikeskus. Passilain 6 §:n mukaan passia on haettava kirjallisesti ja hakemukseen on liitettävä hakijan kasvokuva, josta hakija on hyvin tunnistettavissa. Passihakemus on jätettävä henkilökohtaisesti. Jollei hakijalla ole esittää tunnistamisasiakirjaa, passin antava viranomais suorittaa tunnistamisen. Passilain 9 §:n mukaan passinhakijan tunnistaminen tulee suorittaa luotettavalla tavalla.

Viisumitarran muodosta säädetään Euroopan unionin neuvoston asetuksella 1683/1995/EY (EYVL L 164, 14.7.1995, s. 1) yhtenäisestä viisumin kaavasta sellaisena kun se on muutettuna asetuksilla 334/2002/EY (EYVL L 53, 23.2.2002, s. 7), 1791/2006/EY (EUVL L 363, 20.12.2006, s. 1) ja 856/2008/EY (EUVL L 235, 2.9.2008, s. 1).

Henkilökorttilain (829/1999) 1 §:n mukaan poliisi antaa hakemuksesta todistuksen henkilöllisyydestä (henkilökortti) Suomen kansalaiselle ja kotikuntalain (201/1994) mukaisesti Suomessa vakinaisesti asuvalle ulkomaalaiselle, joka on merkitty väestötietojärjestelmään ja jonka henkilöllisyys on voitu luotettavasti todeta. Henkilökortilla olevan kansalaisvarmenteen avulla henkilö voidaan todentaa varmennetussa sähköisessä asiointissa.

Ulkomaalaislain 8 luvun mukaisia ulkomaalaiselle Suomessa myönnettäviä matkustusasiakirjoja ovat muukalaispassit ja pakolaisen matkustusasiakirjat. Kyseiset asiakirjat rinnastetaan niin myöntämis- kuin asiakirjaturvallisuudessakin Suomen kansalaisten passeihin. Asiakirjaturvallisuus ja -valvonta sekä myöntämis- ja peruuttamisprosessit ovat korkealuokkaisia.

Kun oleskeluluvan myöntämisen perusteet täyttyvät, myönnetään oleskeluluvan hakijalle ulkomaalaislain mukainen oleskelulupa. Lupa on tarramuotoinen ja se liimataan hakijan voimassa olevaan matkustusasiakirjaan. Kaikille oleskeluluvan saaneille myönnetään

henkilökohtainen lupa. Luvan ulkomuoto perustuu neuvoston asetukseen (EY) N:o 1030/2002 (EYVL L 157, 15.6.2002, s. 1) kolmansien maiden kansalaisten oleskeluluvan yhtenäisestä kaavasta. Suomessa oleskelulupa on tarramuotoinen. Kyseiseen asetukseen on tehty muutoksia (neuvoston asetusta (EY) N:o 380/2008, EUVL L 115, 29.4.2008, s. 1), jonka perusteella jäsenvaltiot siirtyvät korttimuotoiseen oleskelulupaan. Korttiin sisällytetään siru, jossa on kaksi biometristä tunnistetta (kasvokuva ja kaksi sormenjälkeä). Suomessa kortteihin siirtymistä koskeva ulkomaalaislain muutos tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2012.

Nykyisen oleskelulupatarran ja tulevan oleskelulupakortin asiakirjaturvallisuus on korkealuokkainen. EU:n komissiota avustavassa tekniikkakomiteassa (artikla 6 komiteassa) pohditaan ja seurataan näitä asioita. Tulevaan biometriseen oleskelukorttiin on sovittu tiettyjä turvaominaisuuksien vähimmäisvaatimuksia. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin näiden lisäksi sisällyttää kortteihin muita yhdessä sovittuja turvaominaisuuksia. Matkustusasiakirjojen ja oleskelulupatarrojen tilaus- ja valmistusprosesseja voidaan pitää turvallisina.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

9 artikla. *Asiakirjojen laillisuus ja pätevyys.* Artiklan mukaan osapuoli todentaa toisen osapuolen pyynnöstä valtiosisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti kohtuullisessa ajassa sellaisten matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjojen laillisuuden ja pätevyyden, jotka on annettu tai jotka väitetään annetun sen nimissä ja joita epäillään käytettävän ihmiskaupan harjoittamiseen. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan todentaminen tapahtuu kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja se pitää sisällään sekä asiakirjojen muodollisen että asiallisen laillisuuden ja pätevyyden todentamisen.

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan artiklan mallina on ollut Palermon sopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan 13 artikla.

Kuten edellä 8 artiklan kohdalla on selostettu, matkustusasiakirjat ja oleskeluun oikeuttavat asiakirjat varustetaan lupien väärentämistä vaikeuttavalla painatustekniikalla ja arvopapereissa käytettävillä turvatekijöillä.

Asiakirjojen laillisuuden ja pätevyyden tutkimisesta huolehtii viime kädessä poliisi. Tutkinta suoritetaan yleensä keskusrikospoliisin rikoslaboratoriossa. Myös rajavartiolaitoksella on tekninen valmius asiakirjojen laillisuuden ja pätevyyden todentamiseen.

Suomessa myönnettävistä matkustus- ja henkilöllisyysasiakirjoista pidetään rekisteriä. Kaikki lupatiedot ovat nopeasti varmistettavissa kyseisen tietojärjestelmän rekisteristä, esimerkiksi oleskeluluvat ulkomaalaisrekisteristä. Ulkomaalaisrekisterissä on tiedot myönnettyistä oleskeluluvista. Tästä säännellään laissa ulkomaalaisrekisteristä (1270/1997). Muukalaispassien ja pakolaisen matkustusasiakirjojen tiedot viedään ulkomaalaisrekisterin osarekisteriin.

Viisuminhaltijan tiedot voidaan tarkastaa Euroopan unionin viisumitietojärjestelmästä (VIS) sitä koskevan unionin lainsäädännön mukaisesti, kun järjestelmä otetaan asteittain käyttöön seuraavien vuosien kuluessa. Viisumitietojärjestelmää koskeva lainsäädäntö sisältää neuvoston asetuksen 767/2008/EY viisumitietojärjestelmästä (VIS) ja jäsenmaiden välisestä tietojenvaihdosta koskien lyhytaikaisia viisumeita (niin sanottu VIS-asetus) (EUVL L 218, 13.8.2008, s. 60), neuvoston päätöksen 2008/633/YOS jäsenvaltioiden nimeämien viranomaisten ja Euroopan pääsystä tekemään hakuja viisumitietojärjestelmästä (VIS) terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten torjumiseksi, havaitsemiseksi ja tutkimiseksi (niin sanottu VIS-päätös) (EUVL L 218, 13.8.2008, s.129), neuvoston päätöksen VIS:n perustamisesta (2004/512/EY, EUVL L 213, 15.6.2004, s. 5), Schengenin rajasäännösten muutosasetuksen 81/2009/EY (EUVL L 35, 4.2.2009, s. 56) sekä viisumisäännösten.

Monilla oleskeluluvan hakijoilla, etenkin turvapaikanhakijoilla, ei ole hakuvaiheessa esittä henkilöllisyyttä osoittavaa asiakirjaa. Viranomaiset pyrkivät selvittämään hakijan henkilöllisyyden, mutta monissa tapauksissa tämä jää kuitenkin selvittämättä. Tällöin matkustusasiakirjaan (muukalaispassi tai pakolaisen matkustusasiakirja) tehdään merkintä, ettei henkilöllisyyttä ole pystytty selvittämään.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

III luku. Toimet uhrien oikeuksien suo- jelemiseksi ja edistämiseksi, sukupuolten välisen tasa- arvon takaaminen

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan III luvun määräyksistä 10, 11, 12, 15 ja 16 artikla soveltuu kaikkiin uhreihin. Artikla 13 ja 14 soveltuu puolestaan vastaanottavan osapuolen alueella laittomasti oleskeleviin uhreihin tai uhreihin, joilla on ainoastaan lyhytaikainen oleskelulupa. Lisäksi jotkut määräykset soveltuvat henkilöihin, joita ei vielä muodollisesti ole todettu uhreiksi, mutta joiden osalta on perusteltua syytä uskoa heidän olevan uhreja (10 artiklan 2 kohta, 12 artiklan 1 ja 2 kohta ja 13 artikla).

10 artikla. Uhrien tunnistaminen. Artiklan 1 kohdan mukaan osapuolten tulee asettaa toimivaltaisten viranomaistensa käyttöön henkilöitä, jotka ovat koulutettuja ja päteviä ihmiskaupan ehkäisemiseen ja torjuntaan sekä uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen, lapset mukaan lukien. Lisäksi osapuolten tulee varmistaa, että eri viranomaiset toimivat yhteistyössä sekä keskenään että asianomaisten tukijorganisaatioiden kanssa, jotta uhrit voidaan tunnistaa menettelyllä, jossa otetaan asianmukaisesti huomioon nais- ja lapsiuhrien erityisasema, ja jotta heille voidaan tarvittaessa myöntää oleskeluluvat yleissopimuksen 14 artiklassa tarkoitettuun edellytykseen.

Artiklan 2 kohta velvoittaa toteuttamaan uhrien tunnistamiseksi tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet, tarvittaessa yhteistyössä muiden osapuolten ja asianomaisten tukijorganisaatioiden kanssa. Artiklan 2 kohta velvoittaa lisäksi varmistamaan, että jos toimivaltaisilla viranomaisilla on perusteltua syytä epäillä henkilön joutuneen ihmiskaupan uhriksi, tällaista henkilöä ei poisteta niiden alueilta ennen kuin toimivaltaiset viranomaiset ovat saattaneet päätökseen henkilön tunnistamisen yleissopimuksen 18 artiklan mukaisen rikoksen uhriksi, ja ne varmistavat myös, että henkilö saa 12 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaisen avun.

Tällä hetkellä Suomen lainsäädännössä ei ole säädetty menettelystä, jolla ihmiskaupan uhri tunnistetaan. Sekä uhrin käsitteestä että oikeusvarmasta menettelystä uhrin tunnistamiseksi olisi tarpeen säätää erillisessä ihmiskauppaa koskevassa laissa ja myös ohjeistaa

viranomaisia. Lainsäädännön täsmentämiseksi ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman ohjausryhmä on ehdottanut työryhmän asettamista laatimaan ehdotus kokonaisuvaltaiseksi ihmiskauppaa koskevaksi erityislaiksi, jonka osana säädettäisiin ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta.

Kotouttamislain muutosta koskevan hallituksen esityksen (HE 183/2006 vp) yleisperusteluissa todetaan, että kynnyksen avun saamiseksi tulee olla riittävän matalalla ja henkilö tulee voida ottaa järjestelmään myös tilanteissa, joissa on vasta epäily ihmiskaupasta. Perustelujen mukaan auttamisjärjestelmään ottaminen tarkoittaa siten ainoastaan sitä, että kynnyksille on ylittynyt eikä sitä, että kyseisessä tapauksessa uhrituminen on selvitetty eli uhri on tunnistettu.

Ulkomaalaislain 3 §:n 1 momentin 23 kohdan mukaan ihmiskaupan uhrilla tarkoitetaan ulkomaalaista, jonka voidaan perustellusti epäillä joutuneen ihmiskaupan uhriksi. Vastaanottolain 3 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan ihmiskaupan uhrilla tarkoitetaan henkilöä, jolle on myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n perusteella, jolle on annettu mainitun lain 52 b §:ssä tarkoitettu harkinta-aika tai jonka muutoin voidaan olosuhteiden perusteella arvioida olevan ihmiskaupan uhri tai erityisen avun tarpeessa ihmiskaupparikosta tutkittaessa. Muussa lainsäädännössä ei ole ihmiskaupan uhrin määritelmää.

Vastaanottolaissa mainituilla henkilöillä on mahdollisuus saada apua ihmiskaupan uhriksi. Yleissopimuksen 12 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaisen avun saaminen toteutuu tarvittaessa siis jo siinä vaiheessa, kun henkilöä ei ole varmuudella tunnistettu ihmiskaupan uhriksi. Päätöksen auttamisjärjestelmään ottamisesta ja siitä poistamisesta tekee toimivaltaisen vastaanottokeskuksen johtaja, eikä edellytyksenä ole yhteistyö viranomaisten kanssa ihmiskaupasta epäiltyjen kiinni saamiseksi.

Käytännössä säännökset merkitsevät sitä, ettei mahdollista ihmiskaupan uhria, jolle on annettu harkinta-aika tai joka on otettu auttamisjärjestelmään, poisteta maasta ennen kuin rikostutkinnassa tai muutoin on saatu riittävä selvyys siitä, onko hän joutunut yleissopimuksen 18 artiklan mukaisen rikoksen uhriksi.

On olemassa myös tilanteita, joissa mahdollinen uhri voidaan käännättää ennen kuin ihmiskaupan mahdollisuutta on selvitetty. Tällaisia tilanteita saattavat olla muun muassa käännättäminen ulkomaalaislain 148 §:n 1 momentin 6 kohdan nojalla tapauksissa, joissa ulkomaalaisen voidaan perustellusta syystä epäillä myyvän seksuaalipalveluja, sekä palauttamiset EU:n vastuunmäärittämisseutuksen ((EY) N:o 343/2003, annettu 18 päivänä helmikuuta 2003) nojalla. Jos toimivaltaisilla viranomaisilla on perusteltua syytä epäillä henkilön joutuneen ihmiskaupan uhriksi, henkilö on ohjattava ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. Henkilölle voidaan tarvittaessa antaa harkinta-aika. Ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman ohjausryhmän suositukset sisältävät lainsäädännöllisiä ja toiminnallisia täsmennysehdotuksia myös näihin tilanteisiin.

Artiklan 2 kohdan vaatimusten toteutumista tukevat myös valtioneuvoston hyväksymän ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman toimenpiteet.

Lisäksi tämän artiklan yhteydessä on kiinnitettävä huomioita todistajien, uhrien ja muiden henkilöiden suojeluun. Tähän liittyviä määräyksiä on selostettu 12 artiklan 2 kohdan ja 28 artiklan yhteydessä.

Tarkennetun ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman mukaan uhrien tunnistamisvalmiutta voidaan parantaa ja tunnistamiskynnystä alentaa järjestelmällisen osaamisen kehittämisen sekä asiakastyöhön saakka ulottuvan koulutuksen ja ohjeistuksen avulla. Toimintasuunnitelmassa todetaan, ettei kaikkia aloja ja eri alojen ammattilaisia ole vielä riittävän kattavasti koulutettu tunnistamiseen. Jotta tunnistamista koskeva koulutus olisi tehokasta ja osaamista kehittävää, kattavuuden lisäksi tarvitaan koulutuksen jatkuvaa päivittämistä, yhteistyötä ja tietojen vaihtoa. Toimintasuunnitelma nimeääkin useita uhrien tunnistamisen kehittämisen kannalta keskeisimpiä toimenpiteitä, muun muassa uhrien tunnistamiseen liittyvän osaamisen kehittämisen erilaisten menetelmien avulla.

Tarkennetun toimintasuunnitelman mukaisesti koulutusta uhrien tunnistamiseksi lisätään kaikilla sektoreilla. Lisäksi muun muassa kehitetään uhrien tunnistamiseen liittyvää osaamista erilaisten menetelmien avulla.

Myös tarkennetun toimintasuunnitelman ohjausryhmä korostaa uhrien tunnistamisen ja avun piiriin saattamisen tärkeyttä. Ohjausryhmä toteaa, että ihmiskaupan uhrien tunnistaminen ja suhtautuminen mahdollisiin uhreihin ennen uhriksi tunnistamisesta ovat käytännössä osoittautuneet monitahoisiksi ja osittain ongelmallisiksi kysymyksiksi, minkä vuoksi uhrien tunnistusta tulee edelleen kehittää. Ohjausryhmä ehdottaa, että viranomaisten ja kolmannen sektorin tehtävät ja vastuut uhrien tunnistamisessa, auttamisjärjestelmään ohjaamisessa ja tutkintaan liittyvässä yhteistyössä selkiytetään ja uhrin tunnistamiseen liittyvät käytännön toimet sosiaali- ja terveysalalla ohjeistetaan. Lisäksi ohjausryhmä pitää tärkeänä, että uhrien tunnistamiseen liittyviä toimenpiteitä Suomen ulkomaanedustustoissa kehitetään ja tuetaan taloudellisesti, jotta uhriutumista voitaisiin ehkäistä jo lähtömaissa.

Tarkennetussa toimintasuunnitelmassa todetaan, että niin sanottu etsivä työ on yksi keskeisimmistä menetelmistä ihmiskaupan uhrien tavoittamisessa ja tunnistamisessa. Toimintasuunnitelma sisältääkin useita tätä koskevia toimenpiteitä. Myös ohjausryhmä pitää etsivää työtä tärkeänä keinona saada kontakti mahdollisiin ihmiskaupan uhreihin, ja korostaa, että sen tulee olla ammatillisesti toteutettua, mikä tarkoittaa koulutettuja työntekijöitä, suunnitelmallisuutta sekä taustaorganisaation johtamaa toimintaa, jossa sekä työntekijöiden että asiakkaiden turvallisuus on otettu huomioon. Toimintasuunnitelma sisältää myös käännytettävien, maasta poistettavien ja niin sanotussa Dublin-menettelyssä palautettavien henkilöiden joukossa mahdollisesti olevien ihmiskaupan uhrien informointiin ja suojeluun tähtäviä toimenpiteitä. Toimintasuunnitelman mukaan tulee muun muassa pidättäytyä vastentahtoisista käännättämisistä tapauksissa, joissa on syytä epäillä ihmiskauppaa ja saattaa uhri auttamisjärjestelmään. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota ihmiskaupan uhrien, erityisesti alaikäisten uhrien, tunnistamiseen niin sanotuissa Dublin-menettelyissä ja pidättäytyä pääsääntöisesti uhriksi epäiltyjen palauttamisesta, ellei auttamista toisessa jäsenvaltiossa ole järjestetty ja sen toimivuutta kyseisessä tapauksessa selvitetty.

Ohjausryhmä on kiinnittänyt huomiota turvapaikkamenettelyn, käännyttämisen ja maasta poistamisen yhteydessä tapahtuvaan tunnistamiseen liittyviin ongelmiin. Se ehdottaa, että kehitettäisiin yhtenäinen valtakunnallinen toimintamalli ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi mahdollisimman varhain jo turvapaikkamenettelyn alkuvaiheessa. Lisäksi se esittää selvitettäväksi tarvetta säätää tai laatia ohje Dublin-menettelyssä tunnistettujen ihmiskaupan uhrien ohjaamisesta ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. Ohjausryhmän mielestä on selvitettävä, kuinka uhrilähtöisyys voitaisiin kaiken kaikkiaan nykyistä paremmin ottaa huomioon turvapaikkamenettelyä ja maasta poistamista koskevassa lainsäädännössä.

Yleissopimuksen mukaan rangaistavaksi säädettävään ihmiskaupaan voi myös liittyä lapsen kohdistuva seksuaalirikos. Vuoden 2009 alusta tuli voimaan laki lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008), jolla kustannusvastuu lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen hyväksikäytön epäilyn tutkimisesta säädettiin valtiolle. Lain mukaan valtio vastaa kustannuksista silloin, kun tutkimus tehdään lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämiseen liittyvien poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä. Lainmuutoksen tavoitteena on ollut parantaa lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten selvittämiseen liittyvien asiantuntijapalvelujen saatavuutta ja laatua. Lainmuutos ei vaikuta poliisin tai syyttäjän asemaan esitutkinnassa. Lakiin liittyen Suomessa valmistellaan lastentalomallin käyttöönottoa lapsiin kohdistuneiden rikosten selvittämispaikkana. Asiaa valmistelemaan on asetettu työryhmä.

Artiklan 3 kohdan mukaan jos uhrin ikä on epäselvä ja on perusteita epäillä uhrin olevan lapsi, hänet oletetaan lapseksi ja häneen kohdistetaan erityisiä suojelutoimia, kunnes hänen ikänsä todennetaan.

Alaikäisenä pidettävän uhrin erityisestä suojelemisesta on olemassa riittävät säännökset.

Ulkomaalaislain soveltamisesta alaikäisiin on säädetty lain 6 §:ssä, jossa edellytetään muun muassa huomion kiinnittämistä lapsen etuun. Lisäksi lain 1 §:ssä edellytetään otettavaksi huomioon Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Suomi on saattanut

kansallisesti voimaan muun muassa yleissopimuksen lapsen oikeuksista. Lapsen edun huomioonottamista tukevat myös muun muassa hallintolaki ja lastensuojelua koskevat säädökset.

Ihmiskaupan uhri voi olla myös turvapaikanhakija tai muu alaikäinen ulkomaalainen kuin turvapaikanhakija. Alaikäisiä yksintulleita turvapaikanhakijoita koskee ulkomaalaislain 105 a §, jonka mukaan Maahanmuuttovirastolla, poliisilla ja rajavartiolaitoksella on lisäksi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada pyynnöstään vastaanottokeskuksesta ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan syntymäaikaa, perheenjäseniä ja näiden olinpaikkaa koskevia tietoja, jotka ovat välttämättömiä mainittujen viranomaisten selvittäessä alaikäisen henkilöllisyyttä, matkareittiä tai maahantulon tai oleskeluluvan myöntämisen edellytyksiä taikka Maahanmuuttoviraston pyrkiessä 105 b §:n mukaisesti jäljittämään ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan vanhempia tai muuta hänen tosiasiallisesta huollostaan vastannutta henkilöä. Tietoja pyydettyessä viranomaisten on erityisesti kiinnitettävä huomiota lapsen etuun.

Tiedonsaantioikeuden tarkoituksena on lapsen edun toteutuminen ja lapsen aseman parantaminen mahdollistamalla lapsen tilanteen kokonaisvaltainen viranomaiskäsitteily sekä päätöksenteon perustuminen kaikkiin tiedossa oleviin tosiseikkoihin. Alaikäiselle on kerrottava hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla Maahanmuuttoviraston, poliisin ja rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeudesta. Lapsen edustajan tulee saada etukäteen tieto luovutettavista tiedoista. Lapsen edustaja voi oikaista virheellisen tiedon ja arvioida tiedon merkitystä. Maahanmuuttovirasto ottaa aina huomioon lapsen edun periaatteen ratkaistessaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen sekä siihen liittyvän muun ulkomaalaislain mukaisen hakemuksen.

Ulkomaalaislakiin on vuonna 2010 lisätty uusi 6 a § (549/2010), jonka mukaan oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen tai perheenkokoajan iän selvittämiseksi voidaan tehdä oikeuslääketieteellinen tutkimus, jos on olemassa ilmeisiä perusteita epäillä hänen iästään antamiensa tietojen luotettavuutta. Tutkimuksen tekeminen edellyttää, että tutkitta-

va on antanut tietoon ja vapaaseen tahtoon perustuvan kirjallisen suostumuksensa siihen. Lisäksi edellytetään hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kirjallista suostumusta. Tutkimuksesta kieltäytymisestä seuraa, että asianomaista kohdellaan täysikäisenä, jollei kieltäytymiselle ole hyväksyttävää syytä. Tutkimuksesta kieltäytyminen ei kuitenkaan yksinään voi olla peruste sille, että kansainvälistä suojelua koskeva hakemus hylätään.

Artiklan 4 kohta sääntelee osapuolten velvoitteita tilanteessa, jossa ihmiskaupan uhri on vailla huoltajaa oleva lapsi. Artiklan 4 kohta velvoittaa järjestämään lapsen edustajaksi laillisen holhoojan, organisaation tai viranomaisen, joka toimii lapsen edun mukaisesti heti kun vailla huoltajaa oleva lapsi tunnistetaan uhriksi (a alakohta), toteuttamaan tarvittavat toimet lapsen henkilöllisyyden ja kansallisuuden selvittämiseksi (b alakohta) ja pyrkimään kaikin keinoin löytämään lapsen perheen, jos tämä on lapsen edun mukaista (c alakohta).

Vastaanottolain 39 §:n 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, jolla ei ole oleskelulupaa, määrätään viivytyksettä edustaja, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Edustajan määrää käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä sijaitsevan vastaanottokeskuksen asukkaaksi lapsi on rekisteröity.

Vastaanottolain 41 §:n 1 momentin mukaan edustaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa sekä hoitaa lapsen varallisuutta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, hallintolain (434/2003) 14 §:ssä, hallintolainkäyttölain (586/1996) 17 §:ssä ja 18 §:n 3 momentissa sekä holhustoimesta annetussa laissa (442/1999) säädetään. Ennen lapsen henkilöä tai varallisuutta koskevan päätöksen tekemistä lasta on kuultava mainitun lain 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Vastaanottolain 5 § 2 momentissa säädetään, että mainitussa laissa säädetyt toimenpiteet toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos

selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta. Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa asiassa.

Vastaanottolain 5 §:n 3 momentin mukaan lasta koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti.

Yksin tulleen alaikäisen ihmiskaupan uhrin henkilöllisyyden ja kansallisuuden selvittämisestä ei ole erityisesti säädetty. Tällaisissa tilanteissa voidaan kuitenkin soveltaa ulkomaalaislain yleisiä säännöksiä, joissa korostetaan lapsen etua ja joiden mukaan kansallisuus ja henkilöllisyys on selvitettävä päätöksenteon tueksi. Ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan vanhemman tai huoltajan jäljittämisestä on säädetty ulkomaalaislain 105 b §:ssä. Yksin saapuneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden perheenjäsenten jäljittämisestä ja siihen liittyvästä tiedonsaantioikeudesta on katsottu tarpeelliseksi säätää lailla. Alaikäinen ulkomaalainen ihmiskaupan uhri saattaa oleskella Suomessa myös oleskeluluvalla tai olla esimerkiksi Euroopan unionin kansalainen. Ohjeistusta tai vastaavia toimenpiteitä voitaisiin harkita tämän asian johdosta.

Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

11 artikla. *Yksityiselämän suojaaminen.* Artiklan 1 kohdan mukaan osapuolet suojaavat uhrien yksityiselämää ja henkilöllisyyttä. Henkilötietoja tulee säilyttää ja käyttää Euroopan neuvoston yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä tehdyn yleissopimuksen (SopS 35-36/1992, ETS No. 108) määräysten mukaisesti.

Yleissopimuksen selitysmuistiossa kiinnitetään huomiota siihen, että asiasta määrätään myös yleissopimuksen 30 artiklassa erityisesti oikeudenkäynteihin liittyen. Siltä osin kuin kysymys on uhrin suojaamisesta rikosprosessissa, suojaaminen liittyy myös voimakkaasti uhrin turvan ja suojelun tarpeeseen, josta määrätään yleissopimuksen 12 artiklan 2 kohdassa ja jota käsitellään tarkemmin jäljempänä mainitun kohdan yhteydessä. Tässä yhteydessä on kuitenkin jo syytä kiinnittää huomiota eräisiin näkökohtiin.

Suomen lainsäädännön mukaan asianomistajan yksityisyyttä ja henkilöllisyyttä suoja-

taan monin tavoin rikosasian käsittelyn yhteydessä. Esitutinnan ja syyteasian käsittelyn yhteydessä sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999). Mainitun lain 24 §:ssä säädetään viranomaisen salassa pidettävistä asiakirjoista. Pykälän 1 momentin 26 kohdan mukaan niitä ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista samoin kuin sellaiset asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään, jollei tiedon antaminen ole tarpeen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan tuomioistuin voi määrätä salassa pidettäväksi asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämänsä liittyvää seikkaa. Asianomaisen pyynnöstä 1 momentissa tarkoitettu tieto hänen henkilöllisyydestään on kuitenkin julkinen.

Salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:ssä. Sen 1 momentin 2 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Tuomioistuin voi pykälän 2 momentin mukaan asiaan liittyvän painavan yleisen tai yksityisen edun vuoksi tai sen pyynnöstä, jota tieto koskee, päättää, että muun ohessa 1 momentin 2 kohdassa salassa pidettäväksi säädetyt oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia osaksi tai kokonaan. Pykälän 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettut tiedot eivät kuitenkaan rikosasiassa ole salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei tuomioistuin 10 §:n nojalla määrää niitä salassa pidettäväksi (3 momentti). Lain 10 § koskee merkittävän haitan tai vahingon aiheutumista niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:ssä säädetään suljetusta käsittelystä. Pykälän 2 kohdan mukaan tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeelliselta osin yleisön läsnä olematta, jos asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Pykälän 3 kohdan mukaan tuomioistuin voi tehdä tällaisen päätöksen muun ohessa silloin, kun asiassa esitetään oikeudenkäyntiasiakirja, jonka tuomioistuin on määrännyt pidettäväksi salassa.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 13/2006 vp) mainitaan seksuaalirikokset esimerkkinä rikosasioista, jotka koskevat erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa. Ihmiskaupparikosten voidaan merkittävässä määrin olettaa liittyvän seksuaaliseen hyväksikäyttöön, joka ihmiskaupparikoksia koskevien rangaistussäännösten mukaan on eräs ihmiskaupan tavoitteista. Muutenkin ihmiskaupparikoksiin niiden tekotapojen ja niissä käytettyjen keinojen vuoksi voi olettaa usein liittyvän sellaista rikoksen aiheuttamaa nöyryytystä ja kärsimystä, että kysymyksessä olevat lain säännökset voivat tulla sovellettaviksi myös ihmiskaupparikosten uhreihin.

Euroopan neuvoston yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä tehty yleissopimus on tullut kansallisesti voimaan 1 päivänä huhtikuuta 1992.

Artiklan 2 kohta edellyttää, että osapuolet toteuttavat toimet, joilla varmistetaan erityisesti, ettei ihmiskaupan lapsiuhrien henkilöllisyyttä tai sen selvittämisen mahdollistavia tietoja saateta julkisuuteen joukkoviestinten välityksellä eikä muilla keinoin, paitsi poikkeustapauksissa perheenjäsenten löytämisen helpottamiseksi tai lapsen hyvinvoinnin ja suojelun varmistamiseksi muutoin.

Edellä on jo käsitelty säännöksiä, jotka turvaavat uhrien yksityisyyden suojan piiriin kuuluvia tietoja rikosasian käsittelyn yhteydessä. Uhrien henkilöllisyyden suojaamista turvaavat yleisinä lakeina henkilötietolaki (523/1999) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki (621/1999). Lisäksi esitutkintalain (449/1987) 49 §:ssä säädetään,

että esitutkinnasta on tiedotettava siten, ettei kenellekään tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa ja haittaa.

Eduskunta on maaliskuussa 2011 hyväksynyt uuden esitutkintalain (805/2011), joka tulee voimaan vuoden 2014 alussa ja jolla uudistetaan myös esitutkinnasta tiedottamista koskevat säännökset asianosaisten oikeuksia turvaavalla tavalla. Uuden lain 11 luvun 7 §:n mukaan esitutkinnasta tiedottaminen on tehtävä niin, ettei ketään aiheuttomasti saateta epäilyksenalaiseksi ja ettei kenellekään tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa tai haittaa. Henkilön nimen tai kuvan saa antaa julkisuuteen vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi, rikoksesta epäillyn tavoittamiseksi, uuden rikoksen estämiseksi tai rikoksesta aiheutuvan vahingon estämiseksi. Lisäksi on otettava huomioon muusta lainsäädännöstä johtuvat salassapitovelvoitteet.

Tämän lisäksi tulee sovellettavaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa erityisesti koskeva lainsäädäntö, jossa lähtökohtana on, että tiedot ovat luottamuksellisia, ellei niistä ole toisin säädetty. Säännöksiä muun muassa tietojen saamisoikeudesta ja luovuttamisvelvollisuudesta on laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), erityisesti sen 18 §:n 1-3 momenteissa, sekä lastensuojelulain (417/2007) 25 §:ssä.

Artiklan 3 kohta velvoittaa osapuolet toteuttamaan harkintansa mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan mukaisesti, sellaisena kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on sitä tulkinnut, toimia, joilla kehoitetaan joukkoviestimiä suojaamaan uhrien yksityiselämää ja henkilöllisyyttä itsesääntelyn tai sääntely- tai yhteissääntelytoimien avulla.

Rikoslain 24 luvun 8 §:ssä säädetään yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen rangaistavuudesta. Sen mukaan oikeudettomasti joko joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville tieto, vihjaus tai kuva toisen yksityiselämästä siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on rangaistavaa. Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei kuitenkaan pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa viras-

sa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Lainsäädäntö soveltuu myös lapsiuhreihin.

Uhrien yksityiselämää ja henkilöllisyyttä suojataan myös joukkoviestinnän itsesääntelyn keinoin. Suomen Journalistiliiton laatimien ja Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistyksen vahvistamien Journalistin ohjeiden 27 kohdan mukaan yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvien käytettäessä. Ohjeiden 28 kohdassa todetaan, että sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta. Edelleen ohjeiden 30 kohdan mukaan julkistakin aineistoa julkaistaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alikäisiä koskevia asioita. Niin ikään ohjeiden 33 kohdassa todetaan, että tietoja rikosentekijästä, syytetystä tai epäillystä ei yleensä pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin. Ohjeiden 34 kohdassa määrätään, että arkaluonteisen rikoksen uhrin henkilöllisyys on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

12 artikla. Uhrien auttaminen.

Artiklassa määrätään uhrien auttamistoimenpiteistä. Yleissopimuksen selitysmuistiinon mukaan artikla soveltuu kaikkiin uhreihin riippumatta siitä, onko kyseessä rajat ylittävä vai kansallinen ihmiskauppa. Kaikkiin artiklan mukaisiin auttamistoimenpiteisiin ovat oikeutettuja ne henkilöt, jotka on yleissopimuksen 10 artiklassa tarkoitettusti tunnistettu uhreiksi. Ennen tätä, tunnistamisen menettelyn aikana, ja mikäli viranomaisilla on perusteltua syytä uskoa henkilön olevan uhri, hän on oikeutettu ainoastaan artiklan 1 ja 2 kappaaleiden mukaisiin toimenpiteisiin. Vastaava

pätee 13 artiklan mukaiseen toipumis- ja harkinta-aikaan.

Artiklan 1 kohta velvoittaa toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet, joilla autetaan uhreja toipumaan fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Artiklan 1 kohdan mukaan tähän apuun kuuluu ainakin uhrien toimeentulon mahdollistavan elintason järjestäminen asianmukaisen ja turvallisen majoituksen, psykologisen ja aineellisen avun sekä vastaavien toimien avulla (a alakohta), pääsy kiireelliseen sairaanhoitoon (b alakohta), käännös- ja tulkkauspalvelut tarvittaessa (c alakohta), neuvonta ja tiedottaminen uhrien ymmärtämällä kielellä erityisesti uhrien laillisista oikeuksista ja heidän käytettävissään olevista palveluista (d alakohta), apu, jolla mahdollistetaan heidän oikeuksiensa ja etujensa esittäminen ja käsittely rikoksentekejiä vastaan käytävien rikosoikeudenkäyntien asianmukaisissa vaiheissa (e alakohta) ja lasten mahdollisuus koulutukseen (f alakohta).

Ihmiskaupan uhrien auttamisesta, oikeusavusta ja oikeudellisesta neuvonnasta on säädetty vastaanottolaissa, erityisesti sen 4 luvussa, ja muun muassa oikeusapulaissa. Edellä mainittujen säännösten mukaan apu toteutetaan yksilöiden tarpeiden mukaisesti niin, ettei se ole riippuvaista yhteistyöstä viranomaisten kanssa.

Lisäksi ihmiskaupan uhrien auttamista järjestävän on noudatettava hallintolain 45 §:n mukaan hallintolakia käsitellessään kyseisessä laissa tarkoitettuja hallintoasioita.

Vastaanottolain 3 §:n 7 kohdan mukaan ihmiskaupan uhrilla tarkoitetaan henkilöä, jolle on myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n perusteella, jolle on annettu mainitun lain 52 b §:ssä tarkoitettu harkinta-aika tai jonka voidaan muutoin olosuhteiden perusteella arvioida olevan ihmiskaupan uhri tai erityisen avun tarpeessa ihmiskaupparikosta tutkittaessa. Saman pykälän 8 kohdan mukaan ihmiskaupan uhrien auttamisella tarkoitetaan vastaanottokeskuksen ihmiskaupan uhreille järjestämiä palveluja ja tukitoimia.

Ihmiskaupan uhrin auttamista koskevat säännökset sisältyvät vastaanottolain 4 lukuun. Lain 33 §:n mukaan ihmiskaupan uhreille voidaan järjestää palveluja ja tukitoimia, joihin voi sisältyä oikeudellista ja muuta neuvontaa, kriisiapua, sosiaali- ja terveystal-

veluja, tulkki- ja käännöspalveluja sekä muita tukipalveluja, majoitus tai asuminen, vastaanottoraha tai toimeentulotuki ja muu tarpeellinen huolenpito sekä turvallisen paluun tukeminen. Palveluja ja tukitoimia annettaessa tulee ottaa huomioon ihmiskaupan uhrin iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet ja sekä ihmiskaupan uhrin että palveluja ja tukitoimia järjestävän henkilöstön turvallisuus. Vastaanottolain 33 § kattaa yleissopimuksen 12 artiklan 1 kappaleen a, b, c, d ja e kohdat. Vastaanottolain 33 §:n mukaisia palveluja ja tukitoimia on selostettu jäljempänä tarkemmin artiklan muiden kappaleiden yhteydessä.

Vastaanottolain 35 §:n mukaan viranomaisen, ihmiskaupan uhri itse taikka yksityinen tai julkinen palvelujen tuottaja voi tehdä esityksen vastaanottokeskukselle ihmiskaupan uhrille annettavista palveluista ja tukitoimista. Palveluja ja tukitoimia ei kuitenkaan voida antaa vastoin henkilön tahtoa. Mainitun lain 36 §:n mukaan vastaanottokeskuksen johtaja tekee päätöksen auttamista koskevien säännösten soveltamisesta ja soveltamisen lakkaamisesta. Käytännössä täysi-ikäisten osalta tämän päätöksen tekee Joutsenon vastaanottokeskus ja alaikäisten osalta Oulun vastaanottokeskus. Kiireellisissä tapauksissa asia voidaan hallintolain 19 §:n mukaisesti panna vireille suullisesti ja päätös mahdollisista auttamistoimista tehdä heti. Auttamista koskevien säännösten soveltamisesta ja soveltamisen lakkaamisesta annetaan kirjallinen päätös perusteluineen. Päätös on valituskelppoinen hallintopäätös.

Viranomaisten eli pääasiassa poliisin, rajavartiolaitoksen tai Maahanmuuttoviraston esityksestä henkilöt otetaan käytännössä auttamisen piiriin ilman erillistä perustelua. Muiden tahojen, kuten järjestöjen, pitää pääsääntöisesti tehdä perusteltu kirjallinen esitys, johon on hankittu asianomaisen henkilön suostumus. Käytännössä onkin lähdetty siitä, että ennen kuin henkilö otetaan ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmään, häneltä on pyydetty siihen suostumus. Pakon käyttämiselle tulee olla aina peruste laissa. Vuonna 2007 voimaan tullutta kotouttamislain muutosta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 183/2006 vp) todetaankin, että "[p]eriaatteena olisi, ettei ketään ei voisi vastentahtoi-

sesti ottaa auttamisjärjestelmään tai pitää auttamisjärjestelmän piirissä, ja päätöksenteossa toimittaisiin yhteisymmärryksessä uhrin kanssa. Tässä voitaisiin kuitenkin ottaa huomioon alaikäisten kohdalla mahdollinen tarve vasten omaa tahtoa tehtäviin päätöksiin. Vailla huoltajaa oleville alaikäisille uhreille määrättäisiin aina edustaja. Lisäksi näiden kohdalla saattaa olla tarvetta lastensuojelulaissa (683/1983) mainittujen suojelu- ja rajoitustoimenpiteiden käyttöön." Uusi lastensuojelulaki (417/2007) tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 2008.

Uhrin suostumusta edellytetään myös vastaanottolaissa, jonka 35 §:ssä säädetään, että palveluja ja tukitoimia ei voida antaa vastoin henkilön tahtoa.

Vastaanottolain 37 §:n mukaan vastaanotokeskuksen johtajan päätöksenteon tukena ja ihmiskaupan uhrien palvelutarpeen arvioimista varten on vastaanotokeskuksen yhteydessä moniammatillinen arviointiryhmä. Arviointiryhmän asettaa Maahanmuuttovirasto ja siihen kuuluu vastaanotokeskuksen johtajan lisäksi vähintään yksi sosiaalihuollon asiantuntija ja terveydenhuollon asiantuntija sekä poliisin ja rajatarkastusviranomaisen edustaja. Käytännössä ryhmään kuuluu myös Maahanmuuttoviraston edustaja. Arviointiryhmän jäsenet toimivat virkavastuulla.

Arviointiryhmän on tarvittaessa kuultava asiantuntijoina kunnan viranomaisia, työsuojeluviranomaisia, työmarkkinajärjestöjä, mielenterveystyön ja lastensuojelun asiantuntijoita ja muuta tahoa, joka on tarpeen ihmiskaupan uhrin auttamiseksi. Arviointiryhmän tehtävänä on: 1) ihmiskaupan uhrin avuntarpeen sekä auttamista koskevien säännösten soveltamisen ja soveltamisen lakkaamisen arvioiminen; 2) ihmiskaupan uhrin sijoittamisen ja palvelutarpeen arvioiminen; 3) ihmiskaupan uhrin turvallisuusriskien arvioimiseen ja turvallisuustoimenpiteiden suunnitteluun ja järjestämiseen osallistuminen; sekä 4) viranomaisten ja auttamisjärjestelmän toimijoiden välisestä tiedonkulusta huolehtiminen.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä toimii itsenäisesti muihin viranomaisiin nähden ja sillä on itsenäinen päätösvalta siitä keitä otetaan mukaan auttamisjärjestelmään. Auttamisjärjestelmässä olevien henkilöiden oikeuksien toteutumisen kannalta on tärkeää,

että auttamisjärjestelmän toiminta perustuu lainalaisuuden periaatteeseen ja sen päätöksenteko on mahdollisimman johdonmukaista.

Auttamisjärjestelmän piiriin hakeutuneiden henkilöiden määrissä on ollut viime vuosien aikana havaittavissa lievää kasvua, minkä voidaan otaksua johtuvan muun muassa siitä, että tietoisuutta auttamisjärjestelmästä ja ihmiskaupasta on levitetty aikaisempia vuosia tehokkaammin. Vuosina 2006–2010 ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään esitettiin otettavaksi yhteensä 114 henkilöä ja siihen hyväksyttiin 82 henkilöä. Kielteisiä päätöksiä tehtiin 29 ja järjestelmästä poistettiin 26 henkilöä. Auttamisjärjestelmään otetuista henkilöistä suurin osa on ollut naisia. Suurin osa tapauksista on koskenut työvoiman hyväksikäyttöä. Turvapaikanhakijoiden osuus auttamisjärjestelmään esitetyistä on kasvanut erityisesti loppuvuonna 2010. Kaikki nämä ovat EU:n vastuunmäärittämisasetuksen mukaisia ns. Dublin-tapauksia, ja kaikki ovat ilmoittaneet joutuneensa uhriksi ulkomailla. Asiakkuuksien kesto vaihtelee muutamista päivistä muutamiin vuosiin.

Kotikuntalainen mukaisesti kunnassa asuvat ihmiskaupan uhrit saavat ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tarjoamia palveluja ja tukitoimia vastaavat palvelut ja toimenpiteet kotikuntansa kautta. Kunnalle korvataan kotoutumislain 53 §:n 1 momentin mukaan kustannukset, jotka aiheutuvat ihmiskaupan uhriin tämän asemasta johtuvien erityistarpeiden vuoksi järjestettävästä terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palvelusta, tulkittamisesta, henkilön turvallisuuden takaamisesta sekä muusta uhriasemaan liittyvän erityistarpeen vuoksi järjestettävästä toimenpiteestä ja palvelusta. Kunnalle maksetaan kotoutumislain 44-49 §:n mukaan tietyin edellytyksin korvusta myös jatkuvan oleskeluluvan saaneen ihmiskaupan uhrin kotoutumista edistävän toiminnan ja palveluiden järjestämisestä sekä ihmiskaupan uhrin saamista eräistä muista palveluista.

Kotoutumislakia sovelletaan henkilöön, jolla on ulkomaalaislaissa tarkoitettu voimassa oleva oleskelulupa Suomessa. Lakia sovelletaan myös henkilöön, jonka oleskeluoikeus on rekisteröity tai jolle on myönnetty oleskelukortti ulkomaalaislain mukaisesti. Kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja järjestetään lain 6 §:n mukaisesti osana kun-

nallisia peruspalveluja ja työ- ja elinkeinohallinnon palveluja sekä muina kotoutumista edistävinä toimenpiteinä. Kotoutuslain 12 §:n mukaan maahanmuuttajalla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan, jos hän on työtön ja rekisteröity työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon julkisesta työvoimapolvelusta annetussa laissa säädetyllä tavalla tai jos hän saa muuten kuin tilapäisesti toimeentulotuesta annetun lain mukaista toimeentulotukea. Kunta ja työ- ja elinkeinotoimisto laativat pääsääntöisesti kotoutumissuunnitelman yhdessä maahanmuuttajan kanssa.

Perustellusta syystä kunta ja maahanmuuttaja tai työ- ja elinkeinotoimisto ja maahanmuuttaja voivat kuitenkin laatia suunnitelman keskenään. Vaikka yleissopimuksen selitysmuiston mukaan artiklan 1 e alakohdalla tarkoitetaan uhrien yleisempää auttamista rikosoikeudenkäynnissä kuin mitä 15 artiklan 2 kohdassa tarkoitetaan, liittyy artiklan 1 kohdan e alakohtaan myös oikeusapulaki. Lain 1 §:n mukaan oikeusapua annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa ja joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja. Oikeusapuun kuuluvat oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä vapautus eräistä asian käsittelyyn liittyvistä menoista siten kuin oikeusapulaisissa säädetään.

Oikeusapulain 4 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan oikeusavun myöntäminen vapauttaa edun saajan esimerkiksi velvollisuudesta suorittaa palkkiota ja korvausta oikeusapulain nojalla määrätylle tai hyväksytylle avustajalle kokonaan tai osittain sekä velvollisuudesta suorittaa palkkiota ja korvausta asian käsittelyssä tarvitsemastaan tulkkaus- ja käännösavusta. Ihmiskaupan uhrien taloudellisen aseman voi olettaa usein olevan sellainen, että heillä on oikeus saada täysimääräisesti oikeusapua valtion varoin. Hakijan taloudelliseen asemaan liittyvistä oikeusavun edellytyksistä säädetään tarkemmin oikeusavusta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (388/2002).

Oikeusapulain 2 §:n mukaan oikeusapua annetaan henkilölle, jolla on kotikunta Suomessa taikka koti- tai asuinpaikka toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroo-

pan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa. Lisäksi oikeusapua annetaan edellä mainituista edellytyksistä riippumatta, jos henkilön asia käsitellään Suomen tuomioistuimessa tai jos oikeusapuun on erityistä syytä. Lain valmistelutöiden (HE 82/2001 vp) mukaan erityinen syy on olemassa, kun Suomessa oleskeleva ulkomaalainen tarvitsee oleskeluunsa liittyvässä asiassa oikeudellisia neuvoja tai muuta oikeudellista apua.

Ihmiskaupparikokset ovat luonteeltaan ja erityisesti vakavuudeltaan sellaisia, että niiden käsittelyssä eivät käytännössä tule kysymykseen oikeusapulaisissa säädetyt oikeusavun sisällön (6 §) ja oikeusavun antamisen (7 §) rajoitukset, joiden mukaan esimerkiksi oikeusapuun ei kuulu avustaminen yksinkertaisessa rikosasiassa ja oikeusapua ei anneta hakijan kannalta vähämerkityksisessä asiassa.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997; ROL) 2 luvun 1 a §:n 3 kohdan mukaan tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten vapautteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna. Ihmiskaupparikokset ovat tässä kohdassa tarkoitettuja rikoksia. Jos asianomistajalla jo on oikeusapulain mukainen avustaja, hänelle ei määrätä nyt kysymyksessä olevaa oikeudenkäyntiavustajaa. Sekä oikeusapulain 8 §:n että ROL 2 luvun 2 §:n mukaan avustajana toimii pääsääntöisesti julkinen oikeusavustaja tai asianajaja.

ROL 2 luvun 3 §:n mukaan sellaiselle 1 a §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajalle, jota kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi sekä jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, voidaan 1 a §:ssä mainituin edellytyksin määrätä tehtävän hoitamiseen tukihenkilö, jolla on riittävä pätevyys. ROL 2 luvun 3 §:ää koskevan hallituksen esityksen (HE 82/1995 vp) mukaan tukihenkilö voi olla saanut lainopillisen koulutuksen, mutta se ei ole välttämätöntä. Tukihenkilönä voi olla esimerkiksi sellainen henkilö, jonka tehtäviin muutenkin kuuluu luvun 1 a §:ssä tarkoitettu-

jen rikosten asianomistajien auttaminen. Aloitteen tukihenkilön määräämisestä voi tehdä asianomistaja, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Tuomioistuimien voi määrätä tukihenkilön myös omasta aloitteestaan. Ihmiskaupparikokset ovat luonteeltaan sellaisia rikoksia, että ROL 2 luvun 1 a §:n ja 3 §:n nojalla rikoksen uhrille voidaan määrätä sekä oikeudenkäyntiavustaja että tukihenkilö.

Ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman ohjausryhmä suosittaa, että auttamisjärjestelmän piirissä olevan ihmiskaupan uhrin tulee saada ajantasaista tietoa oikeudellisesta asemastaan sekä mahdollisuuksistaan oikeudellisen neuvonnan ja avun saamiseksi. Asian käsittelyn alkuvaiheessa ihmiskaupan uhrin erilainen tiedontarve voi edellyttää myös sitä, että poliisin tulisi ottaa yhteyttä sosiaaliviranomaisiin. Toisaalta poliisi voi myös neuvoa uhria oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön hankkimista varuten.

Ihmiskaupan vastaisessa tarkennetussa toimintasuunnitelmassa edellytetään yleissopimuksen edellyttämän mukaisesti muun muassa, että mahdolliselle uhrille annetaan jo etsivän työn yhteydessä tietoa ja neuvontaa hänen oikeuksistaan ja asemastaan yleisemminkin jo ennen ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmään ottamista. Tieto esitetään siten, että uhri pystyy tekemään paremmin päätöksen siitä, haluaako hän auttamisjärjestelmään ja mahdolliseen yhteistyöhön viranomaisten kanssa ja voi ennakoita mitä tämä häneltä edellyttää.

1 kohdan f alakohdassa tarkoitettuun lasten oikeuteen koulutukseen liittyen pyritään lapsille ja nuorille takamaan pääsy esi- tai perusopetukseen ja/tai peruskoulun jälkeisiin opintoihin sekä riittävä tuki opintojen aloittamiselle ja suorittamiselle.

Maksuton perusopetus kuuluu kaikille Suomessa asuville lapsille. Tämä perustuu jo siihen, että perustuslain 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Perusopetuslain (628/1998) 4 §:n mukaan kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta.

Oppivelvollisuudesta säädetään lailla. Oppivelvollisuus tarkoittaa perusopetuksen oppimäärän suorittamista. Käytännössä oppi-

velvollisuus päättyy 17-vuotiaana, minkä jälkeen kunnilla ei ole velvollisuutta opetukseen, joskin ne voivat jatkaa opetusta. Myös kansalaisopistot antavat perusopetusta oppivelvollisuusiän ylittäneille. Perusopetuslain mukaan oppivelvollisuus on Suomessa vakinaisesti asuvilla lapsilla, samoin oikeus saada esiopetusta. Kunta tai muu opetuksen järjestäjä voi ottaa lapsen oppilaaksi perusopetukseen tai esiopetukseen siitä riippumatta, katsotaanko lapsen asuvan vakinaisesti siinä kunnassa, jossa hän oleskelee.

Esi- ja perusopetus sekä tutkintoon johtava koulutus on Suomessa maksutonta.

Suomessa jokaisella on yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta eikä koulunkäynti ole sidottu kansalaisuuteen.

Ihmiskaupan uhreihin soveltuvat käytännössä maahanmuuttajien opetuksessa noudatettavat käytännöt. Kaikenikäisille maahanmuuttajille järjestetään suomen tai ruotsin kielen opetusta. Samalla heitä tuetaan oman äidinkielen ja kulttuuri-identiteettinsä säilyttämisessä. Maahanmuuttajien opetus järjestetään muun muassa muun esiopetuksen yhteydessä, perusopetukseen valmistavana opetuksena, suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksena, tukiopetuksena, maahanmuuttajien oman äidinkielen opetuksena, muiden uskontojen opetuksena, ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavana koulutuksena sekä kotoutumiskoulutuksena ja luku- ja kirjoitustaidottomien opetuksena.

Artiklan 2 kohdan mukaan sopijavaltion on otettava asianmukaisesti huomioon uhrin turvan ja suojelun tarpeet.

Vastaanottolain 33 §:n mukaan säännöksen tarkoittamia palveluja ja tukitoimia annettaessa tulee ottaa huomioon ihmiskaupan uhrin iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet ja sekä ihmiskaupan uhrin että palveluja ja tukitoimia järjestävän henkilöstön turvallisuus. Auttamisjärjestelmässä onkin lähdetty siitä, että henkilön sijoituspaikkaa harkittaessa on otettava huomioon se, onko hänellä kotikuntaa ja onko olemassa korostuneen suojelun tarve.

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan artiklan 2 kohdan tarkoittamana toimenpiteenä esimerkiksi uhrin majoituspaikan osoite tulee pitää salaisena ja majoituspaikka tulee

suojata ihmiskauppaajien mahdollisilta pyrkimyksiltä saada uhri takaisin. Lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) pyrkimyksenä onkin muun ohessa kohentaa itsensä uhatuiksi tuntevien henkilöiden oikeusturvaa. Poliisilain (493/1995) 14 §:ssä säädetään kotirauhan häiritsijän poistamisesta. Poliisilain 20 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkautaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä, että hän todennäköisesti syylistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Mainitun pykälän nojalla, jos paikalta poistaminen on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä vaaraa voida muutoin poistaa, henkilö voidaan ottaa kiinni. Lisäksi poliisilain 44 §:n 1 momentin mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen palvelussuhteessaan tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyyttä. Eduskunta on maaliskuussa 2011 hyväksynyt uuden poliisilain (872/2011), joka tulee voimaan vuoden 2014 alussa ja joka sisältää edellä selostettuja säännöksiä pitkälti vastaavat säännökset. Lisäksi uuden poliisilain 2 luvun 10 §:n 3 momentin mukaan poliisimies voi suojella henkilöä tai vartioida paikkaa henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvan rikoksen taikka huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle aiheuttavan rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi.

Lisäksi väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain (661/2009) 12 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan henkilötunnuksen muuttaminen on mahdollista tilanteissa, joissa muuttaminen on ehdottoman välttämätöntä henkilön suojelemiseksi sellaisissa tilanteissa, joissa hänen terveyteensä tai turvallisuuteensa kohdistuu ilmeinen ja pysyvä uhka. Mainitun lain 36 §:n 1 momentin mukaan, jos henkilöllä on perusteltu ja ilmeinen syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi, maistraatti voi asianomaisen pyynnöstä tallettaa väestötietojärjestelmään ns. turvakiellon, jolloin tietoja voidaan luovuttaa tietyin edellytyksin vain viranomaisille.

Turvakiellon hakijalta edellytetään kirjallista, perusteltua pyyntöä tai ainakin käyntiä

maistraatissa. Turvakiellomääräys voi ensimmäisen kerran olla voimassa enintään viisi vuotta, minkä jälkeen sitä voidaan jatkaa kaksi vuotta kerrallaan.

Kun henkilöllä on turvakielto, hänen osoitetaan ei luovuteta useissa tapauksissa viranomaisillekaan. Ne viranomaiset, jotka saavat henkilön yhteystietoja järjestelmiinsä, saavat myös tiedon turvakiellosta. Samantapaisesta luovutusrajoituksesta on säädetty myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa. Salassapitovelvollisuus koskee tällöin kuitenkin vain sitä viranomaisista, jolle henkilö on esittänyt pyynnön tietojensa luovutuskieollosta.

Tietojen luovuttamisesta väestötietojärjestelmästä säädetään väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetussa laissa. Turvakiellon lisäksi henkilöllä on oikeus kieltää tietojensa luovuttaminen väestötietojärjestelmästä henkilötietolain (523/1999) 30 §:n nojalla suoramarkkinointia, markkina- ja mielipidetutkimusta, henkilömatrikkelia ja sukututkimusta varten sekä väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain 35 §:n nojalla asiakkuuden hoitoon ja osoitepalveluna. Viranomaisille, esimerkiksi Tilastokeskukselle ja Viestintävirastolle, luovutetaan niille säädettyjen tehtävien hoitamisessa tarpeelliset tiedot edellä kerrotuista kielloista huolimatta.

Nimilaki (694/1985) sisältää säännökset etu- ja sukunimen muuttamisesta.

Kuten yleissopimuksen 11 artiklan 1 kohdan yhteydessä todettiin, uhrien yksityiselämän ja henkilöllisyyden suojaaminen liittyy myös heidän turvan ja suojelun tarpeisiinsa. Lainsäädännöstä löytyy runsaasti varsinaisia rikosprosessiin osallistuvan henkilön suojaamista koskevia säännöksiä.

Rikoslain 15 luvun 9 §:ssä säädetään rangaistavaksi oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen. Pykälän 1 kohdan mukaan rangaistukseen on mainitusta rikoksesta tuomitava se, joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella estää tai yrittää estää toista antamasta lausuntoa todistajana, asiantuntijana, muuna kuultavana tai asianosaisena oikeudenkäynnissä, esitutkinnassa, poliisitutkinnassa tai niihin rinnastettavassa muussa viranomaismenettelyssä tai vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa lausunnon sisältöön. Pykälän 2

kohdan mukaan kyseisen rikoksen tunnusmerkistön täyttää myös se, että oikeudettomasti tehdään tai uhataan tehdä väkivaltaa toiselle tai häneen 10 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevalle henkilölle (lähisukulaiset ja vastaavat henkilöt) sen vuoksi, mitä tämä on lausunut edellä tarkoitetussa kuulustelussa. Rangaistukseksi oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta tuomitaan sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta.

Rikosoikeudenkäyntiä koskevat useat menettelysäännökset, joilla pyritään myötävaikuttamaan siihen, että kuultava voi antaa kertomuksensa turvallisesti. Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 20 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan todistajaa tai asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Sellaiselta uhalta suojaamista varten oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 a §:n nojalla todistajaa ja asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

ROL 5 luvun 3 §:n 2 momentissa ja oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 16 §:n 1 momentissa lisäksi rajoitetaan niitä tietoja, joita asianomistajista ja todistajista on annettava vastapuolelle haastehakemuksen ja valituksen yhteydessä. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdan mukaan asianosaisella ei ole oikeutta muun ohessa todistajan tai asianomistajan salassa pidettäviin yhteystietoihin, jos tiedon antaminen vaarantaisi todistajan tai asianomistajan turvallisuutta, etuja tai oikeuksia.

Viimeksi mainitun lain 24 §:n 1 momentin 31 kohdan mukaan salassapidettäviä ovat myös yhteystiedot, jos henkilö on pyytänyt tiedon salassapitoa ja hänellä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n 1 momentin 5 kohdan ja 24 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja ja ratkaisun osa on pidettävä salassa siltä osin kuin ne sisältävät viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tai 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja. Turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain (1121/1999) mukaiset turvatarkastustoimenpiteet parantavat tuomioistuimissa asioivien henkilöiden turvallisuutta. Poliisilain 22 §:n 3 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus oikeudenkäyntiin osallistuvien turvallisuuden varmistamiseksi tarkistaa tilaisuuteen saapuva tai sen välittömässä läheisyydessä oleskeleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei hänellä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien turvallisuudelle.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 16 luvun 2 §:n 1 momentin, vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:n 1 momentin ja tutkintavankeuslain (768/2005) 16 luvun 1 §:n 9 kohdan mukaan vapautensa menettäneen vapauttamisesta tai laitoksesta poistamisesta voidaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos on perusteltu syytä epäillä vapautettavan syyllistyvän henkilön tai tämän läheisen henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen.

Lisäksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuollon järjestäjän tai toteuttajan tulee pyydettyessä antaa asiakkaan tai tämän laillisen edustajan suostumuksesta riippumatta tieto salassa pidettävästä asiakirjasta poliisille, syyttäviranomaiselle ja tuomioistuimelle, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta säädetään ilmoitusvelvollisuus rikoslain 15 luvun 10 §:ssä, taikka jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Pykälän 3 momentin mukaan salassa pidettä-

västä asiakirjasta saa antaa myös omaaloitteisesti tiedon, kun epäillään edellä 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erityäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.

Lastensuojelulain 25 §:ssä säädetään puolestaan ilmoitusvelvollisuudesta. Pykälässä säädetään tietyille viranomaisille velvollisuus viipymättä ilmoittaa salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Artiklan 3 kohdan mukaan sopimusvaltion tulee lisäksi antaa tarvittava sairaanhoito- tai muu apu niiden alueella laillisesti oleskeleville uhreille, jotka tarvitsevat tällaista apua mutta joilla ei ole riittäviä voimavaroja.

Vastaanottolain 33 §:n mukaan ihmiskaupan uhreille voidaan järjestää palveluja ja tukitoimia, joihin voi sisältyä muun ohella sosiaali- ja terveyspalveluja. Sairaanhoitopalveluiden osalta on käytännössä menetelty siten, että esitutkinnan yhteydessä ilmenevistä tarpeista päästä kiireelliseen sairaanhoitoon huolehtii poliisi, muissa tapauksissa sairaan- ja terveydenhoito hoidetaan vastaanottokeskuksen ja mahdollisen sijoituspaikan sosiaalitoimen avulla.

Artiklan 4 kohta velvoittaa vahvistamaan säännöt, joiden mukaan niiden alueella laillisesti oleskelevat uhrin saavat osallistua työmarkkinoille sekä ammatilliseen ja yleissivistävään koulutukseen.

EU-kansalaisilla ja heihin rinnastettavilla on aina vapaa työnteko-oikeus ulkomaalaislain 164 §:n perusteella. Jatkuvan oleskeluluvan saaneilla uhreilla on ulkomaalaislain 79 §:n 1 momentin mukaan oikeus tehdä ansiotyötä Suomessa. Ulkomaalaislain 79 §:n 5 momentin mukaan oikeus tehdä ansiotyötä on myös ulkomaalaisella, jolle on myönnetty tilapäinen oleskelulupa ihmiskaupan uhrina lain 52 a §:n perusteella. Yllä mainitut henkilöt saavat myös osallistua ammatilliseen ja yleissivistävään koulutukseen Suomen lainsäädännön mukaisesti. Sanotunlaiseen koulu-

tukseen osallistuminen edellyttää siten pääsääntöisesti oleskelulupaa. Kuitenkin myös vastaanottolain 33 §:n mukaiset ihmiskaupan uhreille vastaanottokeskuksen toimesta annettavat palvelut ja tukitoimet sisältävät tarvittaessa yleissivistävää ja valmentavaa koulutusta sekä toimintakykyä ylläpitävää ja kehittävää toimintaa. Näihin voi osallistua jo harkinta-ajan kuluessa, eivätkä ne siten edellytä oleskelulupaa.

Muilta kuin ihmiskaupan uhrin oleskeluluvalla oleskelevalta uhreilta saattaa asianmukaisen oleskeluluvan puuttuessa puuttua oikeus työntekoon/työnhakijaksi rekisteröitymiseen ja oikeus työvoimapalveluihin voi olla rajoitettu (laki julkisesta työvoimapalvelusta (1295/2002) 3 luku, 7 §). Heille voidaan kuitenkin myöntää ulkomaalaislain edellytysten täytyessä ihmiskaupan uhrin oleskelulupa tai muunlainen näihin oikeutettava oleskelulupa.

Ulkomaalaislaissa ei ole säännöstä, jonka mukaan ihmiskaupan uhri voisi työskennellä sinä aikana, jolloin hänelle on annettu ulkomaalaislain 52 b §:n mukainen harkinta-aika. Tästä ei seuraa muutostarpeita ulkomaalaislakiin. Yleissopimuksen liitteenä olevan selitysmuistion mukaan (kohta 166) sopimus ei muodosta osapuolille varsinaista velvoitetta antaa harkinta-ajalla oleville henkilöille oikeutta osallistua työmarkkinoille sekä ammatilliseen ja yleissivistävään koulutukseen. Artiklan 3 kohdan tapaan laillisesti oleskelevalta viitataan tässäkin yhteydessä esimerkiksi uhreihin, joilla on 14 artiklassa mainittu oleskelulupa tai kyseisen valtion kansalaisuus. Asialla olisi myös käytännössä vähäinen merkitys, koska uhrin toipuminen on kesken ja työnteko tässä vaiheessa epätodennäköistä, ja oikeus tehdä ansiotyötä toteutuu tarvittaessa ulkomaalaislain vapaata työnteko-oikeutta ja oleskelulupia koskevien säännösten mukaisesti. Myös uhrien tukijärjestelmien ennustettavuuden ja luotettavuuden lisääntymisen kannalta muutoksen merkitys olisi uhrilähtöisestä näkökulmasta katsottuna vähäinen.

Artiklan 5 kohta velvoittaa sopimusvaltiot toimiin, joilla toteutetaan tarvittaessa ja valtionsisäisen lainsäädännön mukaisin edellytyksin toimet yhteistyön tekemiseksi uhrien auttamiseen osallistuvien kansalaisjärjestöjen, muiden asianomaisten järjestöjen tai

muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa.

Vuoden 2005 ensimmäisessä kansallisessa ihmiskaupan vastaisessa toimintasuunnitelmassa ja vuonna 2008 hyväksytyssä tarkennetussa toimintasuunnitelmassa määrätään useissa yhteyksissä yhteistyöstä kansalais- ja työmarkkinajärjestöjen tai muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa sekä tämän toiminnan resursoinnista. Lisäksi vastaanotokeskus voi vastaanottolain 34 § 2 momentin mukaan ostaa ihmiskaupan uhrien auttamiseksi tarkoitettuja palveluja ja tukitoimia myös julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta, esimerkiksi järjestöiltä.

Auttamisjärjestelmä tekee toimivaltansa ja salassapitosäännösten puitteissa aktiivista yhteistyötä viranomaisten ja auttamisesta vastuussa olevien palveluntuottajien kanssa. Viranomaisyhteistyö korostuu etenkin siinä kun auttamisjärjestelmän piirissä oloaika pitkittyy mahdollisen esitutkinta- ja tuomioistuinprosessin ajaksi. Auttamisjärjestelmän ja etenkin uhrien kannalta on usein erittäin tärkeää, että heidät pidetään ajan tasalla esitutkinta- ja tuomioistuinprosessin etenemisestä, jotta uhreille voidaan suunnitella heidän palveluntarpeensa asianmukaisesti. Esitutkinnan lopputuloksella on tärkeä merkitys muun muassa siinä, saako ihmiskaupan uhri Suomeen oleskeluluvan kenties ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentin perusteella tai jollakin muulla perusteella. Oikeusprosessien venyminen saattaa osaltaan vaikuttaa ihmiskaupan uhrin voimaannuttamiseen rikoksen jäljiltä ja toisaalta yksittäisen uhrin henkisen selviytymisen kannalta voi olla merkitystä sillä, odottaako hän mahdollista oikeudenkäyntiä kotimaassaan perheensä luona vai täällä Suomessa.

Artiklan 6 kohta velvoittaa toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet sen varmistamiseksi, ettei uhrin halukkuutta toimia todistajana aseteta hänelle annettavan avun ehdoksi.

Kuten edellä on todettu, vastaanottolain 3 § 7 kohdan mukaan ihmiskaupan uhrilla tarkoitetaan henkilöä, jolle on myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n perusteella, jolle on annettu mainitun lain 52 b §:ssä tarkoitettu harkinta-aika tai jonka muutoin voidaan olosuhteiden perusteella katsoa olevan ih-

miskaupan uhri tai erityisen avun tarpeessa ihmiskaupparikosta tutkittaessa.

Yhteistyö viranomaisten kanssa on edellytyksenä ainoastaan uhrille myönnettävässä oleskeluluvassa (ulkomaalaislain 52 a §). Ennen ulkomaalaislain 52 a §:n mukaisen oleskeluluvan myöntämistä uhrille voidaan kuitenkin myöntää harkinta-aika, jonka aikana hän voi päättää haluaako tehdä viranomaisten kanssa yhteistyötä (ulkomaalaislain 52 b §). Yhteistyötä viranomaisen kanssa ei ulkomaalaislain 52 a §:n mukaan edellytetä myöskään ihmiskaupan uhrille myönnettävän oleskeluluvan yhteydessä, jos uhri on erityisen haavoittuvassa asemassa.

Uhrien auttamisjärjestelmän piiriin pääsemisessä tai muussa tämän artiklan mukaisessa auttamisessa ei kuitenkaan ole vastaavia vaatimuksia.

Mahdollinen ihmiskauppaepäily ei välttämättä ole ollut vielä auttamisjärjestelmään ottamisvaiheessa poliisin tiedossa vaan ihmiskauppaepäily on esitetty auttamisjärjestelmälle. Näissä tapauksissa on ollut tyypillistä, että uhri on myös halunnut saattaa asiansa poliisin tutkittavaksi, mutta ensimmäinen yhteydenotto viranomaisiin ihmiskauppaepäilyn osalta on kuitenkin tullut auttamisjärjestelmän kautta.

Artiklan 7 kohdassa edellytetään osapuolten varmistavan, että artiklassa tarkoitetuksi annettavat palvelut perustuvat yksimielisyyteen ja tietoihin, ottaen asianmukaisesti huomioon haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden erityistarpeet sekä majoitukseen, koulutukseen ja asianmukaiseen terveydenhuoltoon liittyvät lasten oikeudet.

Artiklan 7 kohdan vaatimuksista säädetään vastaanottolain 33 ja 38 §:ssä.

Kuten edellä on todettu, vastaanottolain 33 §:n mukaan ihmiskaupan uhreille voidaan järjestää palveluja ja tukitoimia.

Vastaanottolain 6 §:n mukaan lakia sovellettaessa on otettava huomioon erityistarpeet, jotka johtuvat kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin haavoittuvasta asemasta, kuten iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä tilasta.

Vastaanottolain 38 §:n mukaan vastaanotokeskuksen johtaja kutsuu arviointiryhmän koolle. Vastaanotokeskuksen johtaja saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa arviointiryhmälle ja arviointiryhmä saa tehtävän-

sä hoitamiseksi käyttää yksittäistä ihmiskaupan uhria koskevia henkilötietoja, jos kyseessä oleva henkilö antaa siihen suostumuksensa tai se on välttämätöntä palvelutarpeen arvioinnin, palvelujen järjestämisen tai turvallisuustoimenpiteiden suunnittelun ja järjestämisen vuoksi. Arviointiryhmä ei saa luovuttaa näitä tietoja ulkopuolisille. Lisäksi mainitun lain 52 §:n mukaan sen lisäksi mitä muualla laissa säädetään, vastaanoton asiakasrekisteristä ja edustajarekisteristä saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa Maahanmuuttovirastolle, poliisille, rajatarkastusviranomaiselle sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle tietoja, jotka ovat niille välttämättömiä kansainvälistä suojelua hakvien, tilapäistä suojelua saavien ja ihmiskaupan uhrien auttamiseen liittyvien tehtävien hoitamisessa.

Ihmiskauppaepäilyä tutkittaessa menetellään käytännössä siten, että mahdollista uhria kohdellaan ensisijaisesti uhrina, ei rikoksesta epäiltynä, vaikka hänen oma toimintansa näyttäisikin täyttävän esimerkiksi ulkomalaislain rikkomuksen tunnusmerkistön. Tarkastelussa lähdetään siitä, että uhrin tarvitsevat toipumisaikaa ja tukea traumaattisista kokemuksista toipumiseen. Lisäksi jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä kohdellaan lapsena. Tästä seuraa, että muun muassa ensipuhuttelu lapsen kanssa on suoritettava lapsen etu silmällä pitäen. Lapselta ei käytännössä edellytetä vastaanlaista yhteistyötä viranomaisten kanssa kuin aikuiselta. Lasten sijoitusta ja tukitoimia koordinoi Oulun vastaanottokeskus.

Vastaanottolain 5 §:n mukaan sovellettaessa lakia kahdeksaatoista vuotta nuorempaan on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Lapsen etua arvioitaessa on otettava huomioon, mitä lastensuojelulaissa säädetään lapsen edun arvioimisesta. Mainitun pykälän 2 momentin mukaan toimenpiteitä toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta. Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallinto-

lain 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa asiassa. Mainitun pykälän 3 momentin mukaan lasta koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti.

Vastaanottolain 39 §:n mukaan muun muassa sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, jolla ei ole oleskelulupaa, määrätään viivytyksettä edustaja, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa.

Lapsiuhreihin soveltuvat lisäksi asianmukaiset lastensuojelulain säännökset sekä muut lapsiin soveltuvat säädökset ja menettelytavat. Erityisesti lastensuojelulain 4 §:n mukaisten lastensuojelun periaatteiden tulee ohjata lapsiuhreille annettavaa apua. Lapsiuhrien vastaanoton sisältö ja sen järjestäminen on osittain rinnastettavissa lastensuojelulaitosten toimintaan.

Alaikäisille uhreille järjestetään majoituksen, kasvatuksen ja hoidon lisäksi sosiaali- ja terveyspalveluita, vapaa-ajan palveluita sekä tulkki- ja käännöspalveluita. Ilman huoltajaa olevien alaikäisten majoittamiseen tarkoitettujen ryhmäkotien henkilökuntaan kuuluu sosiaaliohjaajia. Terveyspalvelut antaa vastaanottokeskuksen terveydenhoitaja ja se terveyspalveluita tuottava taho, jolta vastaanottokeskus ostaa terveyspalvelut. Lasten terveydenhoito annetaan kansainvälistä suojelua hakevan välttämättömistä palveluista poiketen laajempaan. Kunnassa asuvat saavat sosiaali- ja terveyspalvelut kunnasta. Erityisessä tuen tarpeessa oleville lapsille voidaan hakea päiväkotipaikka. Esikouluikäiset käyvät esikoulua, kouluikäiset peruskoulua ja nuorille oppivelvollisuusikänsä ylittäneille etsitään yleissivistävä opiskelupaikka lukiosta, aikuislukiossa, iltalukiosta tai kansanopistosta, nuoren kykyjen, tarpeiden ja paikkakunnan mahdollisuuksien mukaisesti. Lasten oikeutta koulutukseen on selostettu artiklan 1 kohdan f alakohdan yhteydessä.

Lastensuojelulaki antaa viranomaisille mahdollisuuden puuttua tarvittaessa alaikäisen elämäntilanteeseen. Lain lähtökohtana on lapsen etu ja hyvinvointi. Lastensuojelulain 15 § velvoittaa kunnan terveyskeskuksen ja sairaanhoitopiirin antamaan lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestämään tutkimus sekä hoito- ja terapiapalveluja lapselle. Lasten tarvitsemat seksuaalisen hyväksikäytön tai

pahoinpitelyn epäilyn selvittämiseen liittyvät palvelut on järjestettävä kiireellisinä.

Kuten edellä 12 artiklan 2 kohdan yhteydessä on todettu, säädetään lastensuojelulain 25 §:ssä ilmoitusvelvollisuudesta.

Kuten aikaisemmin on mainittu, ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman toimeenpanoa seurannut ohjausryhmä ehdotti keskeisimpänä suositukseensa sitä, että asetetaan työryhmä, jonka tavoitteena on laatia ehdotus kokonaisvaltaisen ihmiskaupaa koskevan erityislain säätämiseksi. Tällöin ihmiskaupan uhrien auttamista koskevat säännökset sisällytettäisiin erityislakia koskevaan ehdotukseen.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

13 artikla. *Toipumis- ja harkinta-aika.* Artiklan 1 kohta velvoittaa säätämään vähintään 30 päivän toipumis- ja harkinta-ajan noudatettavaksi tapauksissa, joissa on perusteltua syytä epäillä henkilön olevan ihmiskaupan uhri. Artiklan 1 kohdan mukaan tämän harkinta-ajan on oltava riittävä, jotta kyseinen henkilö voi toipua ja vapautua ihmiskauppi-aiden vaikutusvallasta ja/tai tehdä asianmukaisiin tietoihin perustuvan päätöksen tehdä yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa. Tänä harkinta-aikana ei myöskään saa olla mahdollista panna täytäntöön päätöstä uhrin maastapoistamisesta. Tämä määräys ei rajoita toimivaltaisten viranomaisten toimintaa missään kyseisten kansallisten menettelyjen vaiheessa, erityisesti kyseisiä rikoksia koskevissa esitutkinnassa ja syytetoimissa. Tänä aikana osapuolet sallivat kyseisten henkilöiden oleskella alueillaan.

Artiklan 2 kohdan mukaan toipumis- ja harkinta-aikana 13 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuilla henkilöillä on oikeus 12 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaisiin toimiin.

Artiklan 3 kohdan mukaan toipumis- ja harkinta-aikaa ei tarvitse noudattaa, mikäli yleiseen järjestykseen liittyvät syyt estävät sen tai jos todetaan, että uhrin asemaan vedotaan perusteettomasti.

Harkinta-ajasta on säädetty 13 artiklan vaatimusten mukaisesti ulkomaalaislain 52 b §:ssä ja mahdollisuus apuun artiklassa vaaditulla tavalla on vastaanottolain mukaan myös harkinta-aikana.

Ulkomaalaislain 52 b §:n mukaan ihmiskaupan uhrille voidaan ennen 52 a §:n mu-

kaisen oleskeluluvan myöntämistä antaa vähintään kolmenkymmenen päivän ja enintään kuuden kuukauden harkinta-aika. Harkinta-ajan kuluessa ihmiskaupan uhrin tulee päättää, tekeekö hän viranomaisten kanssa 52 a §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua yhteistyötä eli yhteistyötä viranomaisten kanssa ihmiskaupasta epäiltyjen kiinni saamiseksi. Harkinta-aikana mahdollista uhria tulisi puhuttaa tai kuulustella vain silloin, kun se olisi välttämätöntä. Muutoin mahdollisen uhrin puhuttamisesta tai kuulustelusta pidättäydytään toipumis- ja harkinta-aikana. Toisaalta harkinta-ajan voidaan katsoa antavan poliisille aikaa kartoittaa henkilön asemaa muun muassa rikostutkinnassa ja oleskelulupalautuksen antoa varten. Ihmiskaupan uhrin asema on huomioitava tutkinnan aikana ja hänelle voidaan antaa harkinta-aika jo ennen rikostutkintaa.

Ulkomaalaislain 52 c §:n mukaan harkinta-ajan antamisesta ja sen keskeyttämisestä päättää kihlakunnan poliisilaitos tai rajatarkastusviranomaisena.

Vuoden 2010 loppuun mennessä tällaisia harkinta-aikoja oli myönnetty neljä.

Lainsäädännössä ei ole artiklan 1 kohdassa mainittuun tilanteeseen soveltuvaa nimenomaista säännöstä, joka kieltäisi uhriin kohdistuvan maastapoistamis päätöksen täytäntöönpanon. Suomessa maasta poistaminen tapahtuu joko käännyttämällä tai maasta karkottamalla. On toki mahdollista, että uhrius havaitaan ja tarve harkinta-ajan myöntämiselle tulee esiin, kun maastapoistamis päätös on olemassa. Ihmiskaupan uhrin 52 b §:ssä tarkoitettuna harkinta-aikana tapahtuva oleskelu onkin ulkomaalaislain 40 §:n 7 kohdan mukaan yksiselitteisesti laillista oleskelua. Lisäksi 52 b §:n yksityiskohtaisissa perusteissa (HE 32/2006 vp) mainitaan, ettei harkinta-ajan kuluessa voitaisi tehdä henkilöä koskevaa maasta poistamista koskevaa päätöstä eikä myöskään aiemmin tehtyä päätöstä voitaisi panna täytäntöön. Tarkemman sääntelyn tarvetta ei näin ollen ole.

Artiklan 3 kohdassa tarkoitettu yleiseen järjestykseen (ja turvallisuuteen) liittyviä syitä koskeva poikkeus toipumis- ja harkinta-ajan noudattamisesta on huomioitu harkinta-ajan keskeyttämismahdollisuuden yhteydessä viit- taamalla 52 b §:n 3 momentissa ulkomaalaislain 36 §:n 1 momenttiin, jonka mukaisesti

huomioidaan tässä suhteessa lisäksi kansanterveys ja Suomen kansainväliset suhteet. Harkinta-aika voidaan 52 b §:n mukaan keskeyttää myös, jos ihmiskaupan uhri on vapaaehtoisesti ja omasta aloitteestaan solminut uudelleen suhteet ihmiskaupasta epäiltyihin. Tämä voi myös johtaa maasta poistamiseen.

Uhrin aseman perusteettomaan vaatimiseen liittyvää nimenomaista säännöstä ei laissa sen sijaan ole, vaan harkinta-aikaa ei perusteettomissa tapauksissa yksinkertaisesti myönnetä. Harkinta-ajasta päättämistä koskevan ulkomaalaislain 52 c §:n yksityiskohdaisissa perusteluissa mainitaan myös, ettei varsinaista kielteistä harkinta-aikapäätöstä olisi lainkaan. Henkilöstä voitaisiin tässä tapauksessa tehdä maastapoistamispäätös tai ennen harkinta-ajan alkamista mahdollisesti tehty maastapoistamispäätös voitaisiin panna täytäntöön.

Vaikka harkinta-aika voidaan jättää myöntämättä tapauksissa, joissa uhrin asemaa vaaditaan perusteettomasti, sitä ei voitane perusteettomissa tapauksissa keskeyttää, koska maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien sääntöjen kiertämistä käsittelevä ulkomaalaislain 36 §:n 2 momentti koskee vain oleskelulupia, eikä siihen ole viittausta harkinta-aikaa koskevien pykälien yhteydessä. Tarkemman sääntelyn tarvetta harkinta-ajan myöntämättä jättämisen tai peruuttamisen suhteen ei yleissopimuksen vaatimusten takia kuitenkaan ole.

Harkinta-ajasta ja sen keskeyttämisestä ilmoitetaan ulkomaalaislain 52 c §:n mukaan kirjallisesti ihmiskaupan uhrille. Ilmoituksesta tulee käydä ilmi harkinta-ajan tarkoitus, alkamisajankohta ja kesto sekä mahdollisuus keskeyttää harkinta-aika ja perusteet, joilla harkinta-aika voidaan keskeyttää. Harkinta-aika merkitään ulkomaalaisrekisteriin.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

14 artikla. Oleskelulupa. Artiklan 1 kohdassa säädetään velvollisuudesta myöntää ihmiskaupan uhreille uusittava oleskelulupa. Uusittava oleskelulupa on myönnettävä jommassakummassa tai kummassakin seuraavista tapauksista: mikäli toimivaltainen viranomaiskatsoo, että uhrin oleskelu maassa on välttämätöntä heidän henkilökohtaisen tilanteensa vuoksi (a alakohta) tai mikäli toimivaltainen viranomaiskatsoo, että uhrin

oleskelu maassa on välttämätöntä, jotta he voivat tehdä yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa esitutkinnassa tai rikosoikeudenkäynneissä (b alakohta).

Artiklan 2 kohdan mukaan lapsiuhrille myönnettävä oleskelulupa on myönnettävä lapsen edun mukaisesti ja uusittava tarvittaessa samoin edellytyksin.

Artiklan 3 kohdan mukaan oleskelulupa voidaan jättää uusimatta tai peruuttaa osapuolen valtiosisäisessä lainsäädännössä säädetyin edellytyksin.

Artiklan 4 kohdan mukaan tilanteessa, jossa uhri hakee muunlaista kuin 14 artiklan 1 kohdan mukaista oleskelulupaa, on otettava huomioon, että hänellä on tai on ollut 14 artiklan 1 kohdan mukainen oleskelulupa.

Artiklan 5 kohdan mukaan osapuolen on varmistettava, yleissopimuksen 40 artiklassa tarkoitetut määräykset huomioon ottaen, että oleskeluluvan myöntäminen 14 artiklan määräysten mukaisesti ei rajoita oikeutta hakea ja nauttia turvapaikkaa.

Ulkomaalaislain 52 §:n mukaan Suomessa olevalle ulkomaalaiselle myönnetään jatkuva oleskelulupa, jos oleskeluluvan epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta hänen terveydentilansa, Suomeen syntyneiden siteiden tai muun yksilöllisen inhimillisen syyn vuoksi, kun erityisesti otetaan huomioon olosuhteet, joihin hän joutuisi kotimaassaan, tai hänen haavoittuva asemansa. Tämä vastaa artiklan 1 kohdan a alakohdan vaatimuksia. Lainkohdasta koskee myös ulkomaalaislain 54 §:n 1 momentti, jonka mukaan uusi määräaikainen oleskelulupa myönnetään, jos edellytykset, joiden perusteella ulkomaalaiselle myönnettiin edellinen määräaikainen oleskelulupa, ovat edelleen olemassa.

Ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentin mukaan Suomessa olevalle ihmiskaupan uhrille myönnetään tilapäinen oleskelulupa, jos 1) ihmiskaupan uhrin oleskelu Suomessa on perusteltua ihmiskaupan esitutkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi; 2) ihmiskaupan uhri on valmis tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa ihmiskaupasta epäiltyjen kiinni saamiseksi; sekä 3) ihmiskaupan uhrilla ei ole enää siteitä ihmiskaupasta epäiltyihin. Momentti on uhridirektiivin 8 artiklan edellytysten mukainen ja täyttää tutkinnan tai rikosoikeudenkäynnin vaatiman oleskelu- ja yhteistyötarpeen osalta myös käsillä olevan

sopimuksen 14 artiklan 1 kohdan b alakohdan vaatimukset. Artikla ei kuitenkaan edellytä momentissa vaadittavaa siteiden katkaisemista ihmiskaupasta epäiltyihin.

Jos ihmiskaupan uhri on erityisen haavoittuvassa asemassa, oleskelulupa ihmiskaupan uhrille voidaan ulkomaalaislain 52 a §:n 2 momentin mukaan myöntää jatkuvana ja riippumatta siitä, täytyvätkö 1 momentin 1 ja 2 kohdassa säädetyt edellytykset vai ei. Myös tämä lainkohta täyttää osaltaan 14 artiklan 1 kohdan a alakohdan vaatimukset lukuun ottamatta sitä, ettei artikla edellytä momentissa vaadittavaa siteiden katkaisemista ihmiskaupasta epäiltyihin.

Ulkomaalaislain 53 §:n 6 momentin mukaan ensimmäinen määräaikainen oleskelulupa myönnetään ihmiskaupan uhrille vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi. Jatkolupien myöntämistä ei ole laissa rajoitettu. Ulkomaalaislain 54 §:n 5 momentin mukaan ihmiskaupan uhrille, jolle on myönnetty tilapäinen oleskelulupa, myönnetään kahden vuoden yhtäjaksoisen maassa oleskelun jälkeen jatkuva oleskelulupa, jos olosuhteet, joiden perusteella ulkomaalaiselle myönnettiin edellinen määräaikainen lupa, ovat edelleen voimassa. Lapsen etu otetaan oleskelulupaa myönnettäessä huomioon. Lapsiuhreihin soveltuvat lisäksi asianmukaiset lastensuojelulain säännökset sekä muut lapsiin soveltuvat säädökset ja menettelytavat, joita on selvitetty edellä 12 artiklan yhteydessä.

Kansallisen lainsäädännön ei tule välttämättä täyttää molempia 14 artiklan 1 kohdassa mainittuja tilanteita, vaan oleskelulupa on myönnettävä jommassakummassa tai kummassakin tilanteessa. Kansallinen lainsäädäntö täyttää siis ainakin ensiksi mainitun tilanteen, jossa viranomainen katsoo, että uhrien oleskelu on välttämätöntä heidän henkilökohtaisen tilanteensa vuoksi.

Oleskelulupa voidaan jättää uusimatta jos edellytyksiä sen myöntämiselle ei enää ole tai peruuttaa ulkomaalaislain 58 §:ssä säädetyillä perusteilla.

Tiedot henkilöistä, jotka ovat hakeneet oleskelulupaa, ja asian ratkaisusta tarpeellisilta osin saa tallettaa ulkomaalaisrekisteristä annetun lain (1270/1997) nojalla ulkomaalaisrekisteriin. Käytännössä yleissopimuksen 14 artiklan 1 kohdan mukaisten oleskelulupi-

en hakemista ja myöntämistä koskevat tiedot talletetaan kaikissa tapauksissa. Tiedot ovat lupaviranomaisten käytettävissä henkilön mahdollisesti hakiessa muunlaista oleskelulupaa ja ne otetaan asiaa ratkaistaessa huomioon.

Oleskeluluvan myöntäminen ihmiskaupan uhrille ulkomaalaislain 52 a §:n tai 54 §:n mukaisesti ei rajoita oikeutta turvapaikan hakemiseen tai saamiseen. Ulkomaalaislain 87 §:n 1 momentin mukaan maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle annetaan turvapaikka, jos hän oleskelee kotimaansa tai pysyvän asuinmaansa ulkopuolella sen johdosta, että hänellä on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa siellä vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta, ja jos hän pelkonsa vuoksi on haluton turvautumaan sanotun maan suojeleluun. Turvapaikan myöntämistä on rajoitettu pykälässä ainoastaan vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskevan sopimuksen mukaisin perustein.

Vuoden 2010 loppuun mennessä ihmiskaupan uhrille myönnettäviä tilapäisiä oleskelulupia oli myönnetty yhteensä seitsemän ja jatkuvia oleskelulupia yksi. Lisäksi Maa- ja metsätalouden ministeriö on myöntänyt sekä kansainvälistä suojelua koskevia lupia että esimerkiksi yksilöllisiin inhimillisiin syihin perustuvia oleskelulupia, joita koskevien hakemusten käsittelyn yhteydessä myös uhriutumista oli selvitetty.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

15 artikla. *Korvaukset ja oikeussuoja.* Artiklan 1 kohta velvoittaa varmistamaan, että uhrit saavat tietoja asianomaisista oikeudellisista ja hallinnollisista menettelyistä ymmärtämällä kielellä alkaen ensimmäisestä yhteydestään toimivaltaisiin viranomaisiin.

Artiklan edellyttämästä tiedottamisesta on säädetty vastaanottolain 33 §:ssä sekä hallintolain 8 §:ssä.

Kuten edellä on todettu, voidaan vastaanottolain 33 §:n mukaan ihmiskaupan uhreille voidaan järjestää palveluja ja tukitoimia, joihin voi sisältyä muun ohella oikeudellista ja muuta neuvontaa, kriisiapua, sosiaali- ja terveyspalveluja, tulkkipalveluja sekä muita tukipalveluja, majoitus tai asuminen, toimeen-

tulotuki ja muu tarpeellinen huolenpito sekä turvallisen paluun tukeminen.

Hallintolain 8 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Neuvonta on maksutonta. Pykälän 2 momentin mukaan viranomaisen on pyrittävä opastamaan asiakas toimivaltaiseen viranomaiseen, mikäli asia ei kuulu sen toimivaltaan.

Myös ihmiskaupan vastaisessa tarkennetussa toimintasuunnitelmassa määrätään edellä muun muassa 5 artiklan ja 12 artiklan 1 kohdan e alakohdan osalta selostetun mukaisesti uhrien neuvonnasta ja uhreille suunnatusta tiedottamisesta. Tarkennetun toimintasuunnitelman ohjausryhmä suosittaa, että auttamisjärjestelmässä oleville tai sitä harkitseville ihmiskaupan uhreille laaditaan monikielinen ohjekirjanen, jossa kuvataan muun muassa auttamisjärjestelmää ja oikeudellista neuvontaa ja apua.

Artiklan 2 kohdan määräysten edellyttämää uhrien oikeutta oikeusapuun ja maksuttomaan oikeudenkäyntiin on käsitelty edellä 12 artiklan 1 kohdan e alakohdan yhteydessä.

Artiklan 3 kohta velvoittaa säätämään uhrien oikeudesta saada korvausta rikosentekijöiltä.

Suomen lainsäädäntö takaa asianmukaisesti ihmiskaupan uhrille mahdollisuuden saada korvausta rikoksen hänelle aiheuttamasta vahingosta.

Ihmiskaupan uhrilla on muiden rikosten asianomistajien tapaan oikeus saada tahallisen rikoksen kuten esimerkiksi ihmiskaupparikoksen aiheuttama vahinko täysimääräisesti korvatuksi. Uhrilla on rikosasian asianomistajana oikeus saada rikosentekijältä myös korvaus oikeudenkäyntikuluistaan siltä osin kuin niitä ei suoriteta oikeusapulain mukaisesti valtion varoista tai hän ei saa niistä korvausta muualta.

Ihmiskaupan uhrin pääsemistä oikeuksiinsa edistää se, että edellä 12 artiklan 1 kohdan e alakohdan yhteydessä esitetyn mukaisesti hänellä on yleensä poikkeuksetta oikeudenkäyntiavustaja. Suomessa rikosvahinkojen korvaamisen toteutumista edistää myös se, että rikokseen perustuva vahingonkorvausvaatimus voidaan esittää virallisen syyttäjän

vireille paneman rikosasian käsittelyssä ilman, että asianomistajan täytyy panna vireille vahingonkorvausta koskeva erillinen oikeudenkäynti. Yleinen vahingonkorvausvastuu ja korvattava vahinko perustuvat vahingonkorvauslakiin (412/1974).

Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaan vahingonkorvaus käsittää hyvityksen henkilö- ja esinevahingosta sekä 4 a ja 6 §:ssä säädettyin edellytyksin kärsimyksestä. Esinevahinko tulee harvemmin korvattavaksi ihmiskauppaan liittyvissä rikoksissa. Sen sijaan vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n mukaisena henkilövahingona korvattavaksi saatavat tulla esimerkiksi sairaanhoitokustannukset, ansionmenetys sekä kipu ja särky. Henkilövahingon korvaamisesta säädetään tarkemmin 5 luvun 2 a–d §:ssä. Korvausta voidaan velvoittaa suoritettavaksi myös henkilövahingon kärsineelle erityisen läheiselle henkilölle. Jos ihmiskaupan uhri kuolee, korvattavaksi voivat tulla 5 luvun 3–4 a §:n nojalla myös hautauskulut, elatusta vaille jääneen henkilön elatus ja kuoleman surmansa saaneen erityisen läheiselle henkilölle aiheuttama kärsimys.

Ihmiskaupan uhrin kannalta tärkeä on vahingonkorvauslain 5 luvun 6 § kärsimyksen korvaamisesta. Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on sillä, jonka vapautta, rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu. Pykälän 2 momentin mukaan korvaus määrätään sen kärsimyksen perusteella, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan ottaen erityisesti huomioon loukkauksen laatu, loukatun asema, loukkaajan ja loukatun välinen suhde sekä loukkauksen julkisuus. Vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisia vapauteen kohdistuvia rikoksia ovat esimerkiksi ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa.

Vahingonkorvausoikeuden käytännön toteutumista turvaa se, että uhri voi myös hakea Valtiokonttorilta valtion varoista maksettavaa rikosvahinkolain (1204/2005) mukaista korvausta. Korvausasiaa ei voida lain 27 §:n 1 momentin mukaan ratkaista ennen kuin hakijan oikeus korvaukseen vahingosta vastuussa olevalta on ratkaistu ensimmäisessä oikeusasteessa tai syyte rikosentekijää vastaan on päätetty jättää nostamatta. Korvaus-

asia voidaan kuitenkin ratkaista, jos syytetty ei ole nostettu tai päätöstä syyttämättä jättämisestä ei ole tehty kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun poliisi sai rikoksesta tiedon.

Rikosvahinkolain 4 §:n mukaan vahingon kärsineellä on oikeus saada korvausta henkilövahingosta ja 13–16 §:n mukaan esinevahingosta ja taloudellisesta vahingosta, lain muiden säännösten perusteella kuitenkin jonkin verran vahingonkorvauslain mukaista täyttä korvausta rajoitetummin. Lain 9 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä suoritetaan korvaus sille, jonka vapautta rikoksella on loukattu. Tämän kohdan piiriin kuuluvat ihmiskaupparikokset. Lisäksi lain 18 §:n mukaan korvausta voidaan maksaa oikeudenkäyntikuluista.

Rikosvahinkolain 2 §:n mukaan korvausta sen lain mukaan suoritetaan Suomessa tehdyllä rikoksella aiheutetusta vahingosta. Korvausta suoritetaan rikosvahinkolain mukaan eräin edellytyksin myös Suomen ulkopuolella tehdystä rikoksesta.

Artiklan 4 kohta velvoittaa takaamaan uhreille korvaus, esimerkiksi perustamalla uhreille korvausrahoista tai toteuttamalla toimia tai ohjelmia, jotka on tarkoitettu uhrien sosiaaliseen auttamiseen ja sosiaaliseen sopeuttamiseen ja jotka voidaan rahoittaa 23 artiklassa määrättyjen toimien soveltamisesta saatavilla varoilla.

Artiklan 4 kohdan osalta kyseeseen tulevat rikosvahinkolain nojalla maksettavat korvaukset, joita on selostettu edellä artiklan 3 kappaleen yhteydessä. Edellä artiklan 3 kohdan yhteydessä onkin todettu, että vahingonkorvausoikeuden käytännön toteutumista turvaa uhrin oikeus hakea Valtiokonttorilta valtion varoista maksettavaa rikosvahinkolain mukaista korvausta. Artiklassa tarkoitettu uhrien sosiaalinen auttaminen ja sosiaalinen sopeuttaminen toteutetaan vastaanottolain ja kotoutumislain mukaisena uhrien auttamisena.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

16 artikla. *Uhrien kotiuttaminen ja palauttaminen.* Artiklan 1 kohdan mukaan sen osapuolen, jonka kansalainen uhri on tai jonka alueella kyseisellä henkilöllä on ollut oikeus pysyvään oleskeluun ajankohtana, jona hän on tullut vastaanottavan osapuolen alueelle,

on helpotettava hänen palauttamistaan ja hyväksyttävä se ilman asiatonta tai kohtuutonta viivästystä, ottaen asianmukaisesti huomioon hänen oikeutensa, turvallisuutensa ja ihmisarvonsa.

Artiklan 2 kohdan mukaan kun osapuoli palauttaa uhrin toiseen valtioon, palauttamisessa on otettava asianmukaisesti huomioon kyseisen henkilön oikeudet, turvallisuus ja ihmisarvo sekä henkilön uhriasemaa koskevan mahdollisen oikeudenkäynnin vaihe, ja palauttamisen on ensisijaisesti oltava vapaaehtoista.

Artiklan 1 ja 2 kohdat eivät edellytä lissääntelyä. Ulkomaalaislain 146 §:n mukaan tapahtuva käännättämisen ja karkottamisen kokonaisharkinta sekä vastaanottolain ihmiskaupan uhrien auttamisen sisältöä koskevassa 33 §:ssä mainittu turvallisen paluun tukeminen kattavat artiklan 1 kohdassa mainitut palauttamistilanteet sekä palauttamiseen liittyvät artiklan 2 kohdassa määrätty edellytykset. Oleskelu oikeudenkäynnin aikana maassa on puolestaan mahdollista muun muassa ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan nojalla. Jo Palermon sopimuksen lisäpöytäkirjojen hyväksymisen yhteydessä (HE 221/2005 vp), ja siis jo ennen ulkomaalaislakiin ja kotouttamislakiin tehtyjä ihmiskaupan uhrien asemaa koskevia muutoksia, katsottiin, ettei ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta tehdyn lisäpöytäkirjan ihmiskaupan uhrien kotiuttamista koskeva 8 artikla edellytä lainsäädäntömuutoksia. Yhteistyötä muiden maiden viranomaisten kanssa sekä kokemuksen keräämistä paluutilanteista voidaankin tarvittaessa tehostaa. Lisäksi palauttamista harkittaessa on otettava huomioon myös Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten palautuskiellot.

Maasta poistamisen yhteydessä suoritetaan kokonaisharkinta, jossa huomioon otettavia seikkoja on lueteltu ulkomaalaislain 146 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan käännättämistä ja maasta karkottamista sekä maahantulokiellon määräämistä ja pituutta harkittaessa on otettava huomioon päätöksen perusteena olevat seikat sekä asiaan muutoin vaikuttavat seikat ja olot kokonaisuudessaan. Harkinnassa on erityisesti kiinnitettävä huomiota lapsen etuun ja perhe-elämän suojaan. Harkinnassa muutoin huomioon otettavia

seikkoja ovat ainakin ulkomaalaisen maassa oleskelun pituus ja tarkoitus sekä ulkomaalaiselle myönnetyn oleskeluluvan luonne, hänen siteensä Suomeen sekä hänen perheeseen liittyvät, kulttuuriset ja sosiaaliset siteensä kotimaahan. Jos käännäminen tai maasta karkottaminen taikka siihen liittyvä maahantulokielto perustuisi ulkomaalaisen rikolliseen toimintaan, on otettava huomioon teon vakavuus sekä yleiselle tai yksityiselle turvallisuudelle aiheutunut haitta, vahinko tai vaara.

Käännättämispäätös voidaan tehdä myös EU:n vastuunmäärittämisasetuksen nojalla. Kaikkia Suomessa jätettyjä turvapaikkahakemuksia ei tutkita Suomessa, vaan hakemuksen käsittelystä vastuussa oleva valtio määräytyy vastuunmäärittämisasetuksen perusteella niin sanotussa Dublin-menettelyssä. Vastuunmäärittämisasetusta soveltavat kaikki EU:n jäsenvaltiot sekä Islanti, Norja ja Sveitsi. Ellei päinvastaista tietoa ole saatavissa, on lähtökohtaisesti voitava luottaa siihen, että turvapaikanhakija voi saada ihmiskaupan uhreille tarkoitettua apua myös muissa vastuunmäärittämisasetusta soveltavissa valtioissa. EU:n jäsenvaltiot Irlantia, Iso-Britanniaa ja Tanskaa lukuun ottamatta ovat velvollisia noudattamaan EU:n uhridirektiivin säännöksiä. Direktiiviä soveltamattomista valtioista muut kuin Irlanti, Islanti ja Sveitsi ovat ratifioineet käsillä olevan yleissopimuksen ja myös nämä kolme valtiota ovat sen allekirjoittaneet. Kreikkaa ja Tšekkiä lukuun ottamatta kaikki muut vastuunmäärittämisasetusta soveltavat valtiot ovat lisäksi osapuolina Palermon lisäpöytäkirjassa. Kaikissa vastuunmäärittämisasetusta soveltavissa valtioissa tulisi siten olla menettelyt ihmiskaupan uhrien auttamiseksi ja suojelemiseksi. Vastuunmäärittämisasetusta soveltavia valtioita tulisi voida pitää sellaisina valtioina, jonne kolmannen valtion kansalainen voidaan palauttaa ilman, että Suomi rikkoisi 16 artiklan mukaisia velvollisuuksiaan. Artiklan 3 kohdan mukaan vastaanottavan osapuolen sitä pyytessä on pyynnön saaneen osapuolen todennettava, onko henkilö pyynnön saaneen osapuolen kansalainen tai onko henkilöllä ollut oikeus oleskella pysyvästi sen alueella ajankohtana, jona hän on saapunut vastaanottavan osapuolen alueelle.

Kansalaisuuden tai pysyvän oleskeluoikeuden todentamisesta paluun yhteydessä vastaanottavasta valtiosta ei säädetä laissa. Ihmiskaupan uhrien kohdalla voitaneen toimia turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten vapaaehtoista paluuta vastaavien konsuli- ja muiden yhteistyökäytäntöjen mukaan. Toimivaltaiset viranomaiset voivat myös tehdä tarvittaessa esimerkiksi epäselvään henkilöllisyyteen liittyen rekisteritietojen tarkistukset tietojärjestelmistä esimerkiksi kadonneen muukalaispassin osalta poliisin ylläpitämästä passi- ja henkilökorttirekisteristä.

Artiklan 4 kohdan mukaan helpottaakseen vailla asianmukaisia asiakirjoja olevan uhrin palauttamista on sen osapuolen, jonka kansalainen kyseinen henkilö on tai jonka alueella hänellä on ollut oikeus oleskella pysyvästi ajankohtana, jona hän on saapunut vastaanottavan osapuolen alueelle, suostuttava vastaanottavan osapuolen pyynnöstä myöntämään sellaiset matkustusasiakirjat tai muut luvat, jotka henkilö voi tarvita voidakseen matkustaa ja palata ensin mainitun osapuolen alueelle.

Paluusta ja sen yhteydessä tarvittavista asiakirjoista on säädetty riittävällä tavalla muun muassa muukalaispassia koskevassa ulkomaalaislain 134 §:ssä. Pykälän mukaan muukalaispassi voidaan myöntää Suomessa olevalle ulkomaalaiselle, jos hän ei voi saada passia kotimaansa viranomaiselta taikka jos hän on kansalaisuudeton tai jos muukalaispassin myöntämiseen on muu erityinen syy. Lisäksi ulkomaalaiselle, joka on saanut oleskeluluvan suojelun tarpeen perusteella, myönnetään muukalaispassi. Sen sijaan ulkomaalaiselle, joka on saanut oleskeluluvan tilapäisen suojelun perusteella, myönnetään muukalaispassi, jos hänellä ei ole voimassa olevaa matkustusasiakirjaa. Ulkomailla olevalle ulkomaalaiselle, jolla on oleskelulupa Suomessa, myönnetään muukalaispassi puolestaan Suomeen paluuta varten kadonneen tai turmeltuneen muukalaispassin tai pakolaisen matkustusasiakirjan tilalle. Muukalaispassi voidaan myöntää enintään viideksi vuodeksi. Ulkomailla olevalle ulkomaalaiselle muukalaispassi voidaan kuitenkin myöntää enintään yhden kuukauden ajaksi.

Artiklan 5 kohta velvoittaa toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet sellaisten kotiuttamisohjelmien käyttöönottami-

seksi, joihin osallistuvat asianomaiset kansalliset tai kansainväliset laitokset ja kansalaisjärjestöt. Näillä ohjelmilla pyritään välttämään uudelleen uhriutumista. Osapuolten on pyrittävä kaikin keinoin edistämään uhrien sopeutumista uudelleen sen valtion yhteiskuntaan, johon heidät palautetaan, mukaan lukien sopeutuminen uudelleen koulutusjärjestelmään ja työmarkkinoille erityisesti ammattitaitoa hankkimalla ja parantamalla. Lasten osalta näihin ohjelmiin on sisällytettävä mahdollisuus käyttää oikeutta koulutukseen sekä toimet riittävän hoidon tai perheeseen palauttamisen tai asianmukaisten huoltojärjestelmien varmistamiseksi.

Suomessa ei vielä ole kohdassa 5 mainittuja paluuohjelmia, vaikka tuetusta ja turvallisuudesta paluusta on sinänsä jo säädetty vastaanottolain 33 §:ssä. Artiklan 5 kohdassa mainitut paluuseen liittyvät tuki- ja suojelutoimet toteutuvat siten Suomen lainsäädännön nojalla.

Lisäksi palaavalla ihmiskaupan uhrilla on mahdollisuus rahalliseen paluumuuttotukeen, jota täydentävät mahdollisuus kotouttamistoimenpiteisiin tai ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kautta toteutetut tukitoimet ennen paluuta sekä mahdollisuus hankkia auttamisjärjestelmän tai valtion talousarviosta rahoitetun järjestötoiminnan kautta paluumaassa tarvittavia tukitoimia. Vastaanottolain 31 §:n mukaan ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalain mukaista kotipaikkaa Suomessa, voidaan korvata kohtuulliset matka- ja muuttokustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsytynsä on taattu, sekä maksaa yhdelle henkilölle enintään kahden kuukauden ja perheelle enintään neljän kuukauden toimeentulotuen perusosan määrää vastaava avustus. Kotoutuslain 85 §:n mukaan kunta voi korvata kohtuulliset matka- ja muuttokustannukset muun muassa jatkuvan oleskeluluvan saaneelle ihmiskaupan uhrille, joka palaa vapaaehtoisesti kotitai lähtömaahansa muuten kuin tilapäisessä tarkoituksessa. Säännöksiä sovelletaan myös perheenjäsenen tai muuhun omaiseen, jos tällä on ollut perheside edellä tarkoitettuun henkilöön ennen tämän Suomeen tuloa. Lisäksi kunta voi maksaa yhdelle henkilölle enintään kahden kuukauden ja perheelle enintään neljän kuukauden toimeentulotuen perusosan määrää vastaavan paluumuutto-

avustuksen. Paluumuuton tukemisesta aiheutuneiden kustannusten korvauksesta säädetään kotoutuslain 47 §:ssä.

Artiklan 6 kohta velvoittaa toteuttamaan tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla saatetaan uhrien saataville, tarvittaessa yhteistyössä toisen sellaisen osapuolen kanssa, jota asia koskee, heitä auttavien järjestelmien, kuten lainvalvontaviranomaisten, kansalaisjärjestöjen, neuvontalakimiesten ja sosiaaliviranomaisten, yhteystiedot siinä maassa, johon heidät palautetaan tai kotiutetaan.

Paluu- tai kotiutusmaan järjestelmiä koskevat tiedot voidaan hankkia auttamisjärjestelmän ja Maahanmuuttoviraston toimin. Näitä toimia voidaan täydentää edellisessä kohdassa mainitun järjestöyhteistyön ja keskeisimpiin paluumaihin rakentuvan verkoston avulla.

Artiklan 7 kohdan mukaan lapsiuhreja ei saa palauttaa valtioon, jonne palauttaminen ei riski- ja turvallisuusarvion perusteella olisi lapsen edun mukaista.

Edellä 10 artiklan 2 ja 3 kohdan yhteydessä mainitut palautuskielto ja lapsen etua koskevat säännökset soveltuvat myös alaikäisten palauttamista koskeviin tilanteisiin.

Artiklan 1 ja 2 kohdan osalta sanotun lisäksi artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

17 artikla. Sukupuolten tasa-arvo. Artiklassa edellytetään, että yleissopimuksen III luvussa uhrin oikeuksien suojaamiseksi ja edistämiseksi määritellyjä toimia sovellettaessa pyritään edistämään sukupuolten tasa-arvoa ja valtavirtaistamaan sukupuolinäkökulma näiden toimien kehittämisessä, täytäntöönpanossa ja arvioinnissa.

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan artiklan pääasiallisena tarkoituksena on kiinnittää huomiota siihen, että saatavilla olevan tiedon mukaan naiset ovat ihmiskaupan pääasiallinen kohderyhmä sekä siihen, että naiset kohtaavat usein syrjintää jo ennen ihmiskaupan uhriksi joutumistaan. Naiset kohtaavat myös miehiä useammin köyhyyttä ja työttömyyttä. Tämän vuoksi ihmiskaupan naisuhrien oikeuksien suojeluun ja edistämiseen kohdistuvissa toimissa tulee ottaa huomioon tämä uhriutumisen kynnystä madaltava kaksinkertainen syrjintä. Huomioon on siten otettava, että naisten ja miesten tarpeet eivät aina ole samoja.

Kuten edellä 5 artiklan yhteydessä on todettu, on myös tämän kappaleen mukaisten velvoitteiden toteuttamiseksi keskeistä sukupuolten tasa-arvoa koskeviin asenteisiin vaikuttaminen. Tämä ei sinänsä edellytä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä. Lainsäädännön lähtökohtana Suomessa on sukupuolten tasa-arvo, mikä ilmenee jo perustuslain 6 §:stä ja esimerkiksi naisten ja miesten tasa-arvosta annetusta laista. Edellä jaksossa 2.2 selostetun mukaisesti Suomi on myös liittynyt kaikinainen naisten syrjinnän poistamista koskevaan yleissopimukseen.

Ihmisten ja erityisesti naisten hyväksikäyttöä edistävää ja ihmiskauppaa aiheuttavaa kysyntää voidaan vähentää seksuaalipalvelujen ostamista koskevilla rangaistussäännöksillä. Seksuaalipalvelujen ostaminen on säädetty rangaistavaksi jäljempänä 19 artiklan yhteydessä kerrotulla tavalla.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

IV luku. Aineellinen rikosoikeus

18 artikla. *Ihmiskaupan säätäminen rangaistavaksi.* Artikla velvoittaa osapuolia säätämään tahallisen ihmiskaupan rangaistavaksi.

Ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa säädetään rangaistaviksi rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä. Nämä pykälät perustuvat ihmiskaupan torjunnasta tehdyn puitepäätöksen (kohta 1.4) sekä Palermon sopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan kriminalisointivelvoitteisiin, jotka puolestaan vastaavat nyt kysymyksessä olevaa kriminalisointivelvoitetta. Rikoslain rangaistussäännösten valmistelussa otettiin lisäksi huomioon nyt kysymyksessä oleva tuolloin valmisteltavana ollut yleissopimus. Artikla ei aiheuta lainsäädännön muuttamistarpeita.

Suomessa on vuoden 2010 loppuun mennessä annettu käräjä- ja hovioikeustasolla yhteensä kolme tuomiota ihmiskaupparikoksista, joilla yhdeksän henkilöä on tuomittu törkeästä ihmiskaupasta, yksi henkilö avunannosta törkeään ihmiskauppaan ja kaksi henkilöä ihmiskaupasta. Tuomiot ovat koskeneet seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää ihmiskauppaa. Tuomitut rangaistukset ovat

vaihdelleet puolestatoista vuodesta viiteen ja puoleen vuoteen vankeutta.

19 artikla. *Uhrin palvelujen käytön säätäminen rangaistavaksi.* Artikla velvoittaa osapuolen harkitsemaan ihmiskaupan kohteena olevien palvelujen käytön säätämistä rangaistavaksi, kun palveluja käytettäessä tiedetään kyseisen henkilön olevan ihmiskaupan uhri.

Suomessa on 1 päivänä lokakuuta 2006 tullut voimaan rikoslain 20 luvun 8 § muutos (743/2006), jonka mukaan rangaistavaa on eräiden seksuaalipalvelujen ostaminen parituksen tai ihmiskaupan kohteena olevalta henkilöltä (seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö). Säännöksen valmisteluvaiheessa otettiin huomioon kysymyksessä oleva yleissopimuksen velvoite.

Mainittu rikoslain pykälä sai nykyisen sisältönsä eduskuntakäsittelyssä. Hallitus esitti yleistä seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointia (HE 221/2005 vp). Esityksessä suhtauduttiin epäillen vaihtoehtoon, jossa kriminalisointiaisiin palvelujen osto vain parituksen tai ihmiskaupan kohteelta. Tämä liittyi erityisesti mahdollisiin näyttövaikeuksiin sen osoittamisessa, että ostajalla on ollut rangaistussäännöksen soveltamisen edellyttämä tahallisuus. Rikoksen teko-olosuhteista voi olla vaikeaa päätellä, että prostituutio on parituksen tai ihmiskaupan kohteena oleva henkilö. Tällaisiin vaikeuksiin viitataan myös nyt kysymyksessä olevan yleissopimuksen selitysmuistiossa.

Rikoslain 20 luvun 8 §:n muuttamisen yhteydessä lakivaliokunta edellytti (LaVM 10/2006 vp), että oikeusministeriö antaa valiokunnalle selvityksen uuden lain soveltamiskäytännöstä kolmen vuoden kuluttua lain voimaantulosta eli siis lokakuun 2009 alussa. Selvitys annettiin 5 päivänä marraskuuta 2009. Lakivaliokunta toteaa pöytäkirjassaan 120/2010 vp pitävänsä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rangaistussäännöksen arviointia erittäin tärkeänä. Valiokunnan mukaan sillä ei ole kuitenkaan tässä yhteydessä mahdollisuuksia ryhtyä käsittelemään asiaa laajemmin. Valiokunta toivoi, että eduskuntavaalien jälkeen valittava lakivaliokunta voisi aikanaan jatkaa työtä asian parissa.

Seksikaupan kohteena olevien henkilöiden hyväksikäyttörikoksia on ollut esitutkinnassa vähän. Tuomioita hyväksikäyttörikoksista on

annettu laajassa rikosasiassa, jossa hovioikeus on tuominnut päätekijät ihmiskaupasta. Oikeusministeriön selvityksen mukaan vuosina 2008 ja 2009 seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä on tuomittu 31 henkilöä ja sen yrityksestä viisi henkilöä.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttör rikosten määrään vaikuttaa se, kuinka paljon ja tehokkaasti saadaan paljastettua ja tutkittua paritus- ja ihmiskaupparikoksia. Viime vuosina esitutkintaan ei ole paljon saatettu tällaisia hyväksikäyttör rikosten edellytyksenä olevia rikoksia. Nykyisen rangaistussäännöksen toimivuudesta ei voida vielä tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Tällaisella toimivuuden arvioinnilla on merkitystä arvioitaessa sitä, pitäisikö palvelujen käytön kriminalisointi ulottaa muihinkin kuin nykyisin kriminalisoituihin tilanteisiin, lähinnä työperäisen ihmiskaupan uhrien palvelujen hyväksikäyttämiseen.

Mitä tulee rangaistavuuden ulottamiseen tilanteisiin, joissa käytetään työperäisen ihmiskaupan uhrien palveluita, tähän ihmiskaupan muotoon on kiinnitetty erityistä huomiota vasta viime aikoina. Pitkään on oletettu, että merkittävä osa Suomessa olevista ihmiskaupan uhreista tarjoaa seksuaalipalveluja. Tarkennetun ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman ohjausryhmän loppuraportin mukaan työperäiseen ihmiskauppaan liittyy selvittämistarpeita, jotka koskevat ihmiskaupan ja kiskonnantapaisen työsyönnän välistä rajanvetoa sekä pakkotyön käsitettä ja asemaa suomalaisessa kontekstissa ja lainsäädännössä. Tällaisia, myös kriminalisointien kattavuuden kannalta olennaisia selvityksiä aletaan siis vasta tehdä. Työperäinen ihmiskauppa myös poikkeaa seksuaalipalvelujen tarjoamiseen liittyvästä ihmiskaupasta siinä, että ensiksi mainitussa palvelujen käyttäjä ei ole välttämättä tekemisissä ihmiskaupan uhrin kanssa, eikä käyttäjä voi näin ollen tehdä esimerkiksi johtopäätöksiä uhrin työskentelyolosuhteista. Kysymykseen työperäisen ihmiskaupan uhrin palvelusten hyväksikäyttämisen kriminalisoinnista voidaan tarvittaessa palata, jos ihmiskaupparikoksia koskevat edellä mainitut ja mahdolliset muut selvitykset antavat siihen aiheita.

Työperäiseen ihmiskauppaan ja sen torjuntaan liittyy myös laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä (1233/2006) (tilaajavastuu-

laki). Laki velvoittaa yritykset varmistamaan, että niiden kanssa vuokratyötä ja alihankintasopimuksia tekevät yritykset täyttävät omalta osaltaan lakisääteiset velvoitteensa eivätkä käytä niin sanottua pimeää työvoimaa. Selvitysvelvollisuuden rikkomisesta voi seurata lain 9 §:ssä säädetty laiminlyöntimaksu. Maksu voi seurata myös, jos tilaaja on tehnyt sopimuksen liiketoimintalain mukaiseen liiketoimintakieltoon määrätyn elinkeinonharjoittajan kanssa. Työ- ja elinkeinoministeriön asettama talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjumista rakennus- sekä majoitus- ja ravitsemisalalla tarkastellut työryhmä on 31 päivänä maaliskuuta 2011 jättämässään mietinnössä ehdottanut useita muutoksia tilaajavastuulakiin osana laajempia harmaan talouden torjumistoimenpiteitä.

Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

20 artikla. *Matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjoihin liittyvien tekojen säätäminen rangaistaviksi.* Artiklassa velvoitetaan säätämään rangaistavaksi matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjan väärentämisen (a alakohta), väärennetyn matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjan järjestäminen tai antaminen (b alakohta), ja toisen henkilön matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjan pidättäminen, hävittäminen, kätkeminen, vahingoittaminen tai tuhoaminen (c alakohta). Edellä mainittujen menettelyjen tulee olla tahallisia ja niiden tarkoituksena on oltava ihmiskaupan mahdollistaminen.

Lähtökohta artiklan mukaisten kriminalisointivelvoitteiden, kuten yleisemminkin kansainvälisten sitoumusten asettamien kriminalisointivelvoitteiden, arvioinnissa on se, että erityistä rangaistussäännöstä ei tarvita, jos jo olemassa oleva yleisluonteinen rangaistussäännös kattaa kriminalisointivelvoitteen mukaisen teon. Tämä liittyy rikoslain säännösten perinteiseen kirjoittamistyyliin Suomessa.

Artiklan a alakohtaan mukaiset teot ovat väärennysrikoksia, joista säädetään rangaistus rikoslain 33 luvussa. Väärennetyn matkustuskirjan järjestäminen tai antaminen (b alakohta) ei välttämättä ole tekijäntoimeen rinnastettavaa väärentämistä. Se on kuitenkin rikoslain 5 luvun 6 §:ssä tarkoitettua avunantoa väärennykseen eli väärennetyn matkustus- ynnä muun asiakirjan käyttöön. Väären-

nysrikokset ovat rangaistavia kaikissa tarkoituksissa, myös ihmiskauppaan liittyen tehtyinä.

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan artiklan a ja b alakohtien esikuvana on ollut Palermon sopimuksen maahanmuuttajien salakuljetusta koskevan lisäpöytäkirjan 6 artiklan 1 kohta. Selitysmuistiossa viitataan myös kyseisen lisäpöytäkirjan 3 artiklan c kohdan ii alakohtaan, jonka mukaan väärennetty on myös sellainen matkustusasiakirja, joka on myönnetty tai saatu laittomasti väärin tietojen, lahjonnan tai pakottamisen avulla tai muulla laittomalla tavalla. Kyseistä lisäpöytäkirjan määräystä voidaan tulkita myös siten, että väärennetyksi tulee katsoa myös matkustusasiakirja, jota hankittaessa matkan tarkoitus on ilmoitettu viranomaiselle väärin. Tämä tulkinta ei tässä yhteydessä aiheuta lainsäädännön muuttamistarvetta. Matkustusasiakirjan valmistaa ja antaa viranomaisena, joka ei ole tietoinen matkan tarkoitusta koskevasta väärästä ilmoituksesta. Rikoslain 16 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan rangaistavaa väärän todistuksen antamisena viranomaiselle on se, että tekijä antaa viranomaiselle oikeudellisesti merkityksellisen totuudenvastaisen kirjallisen todistuksen. Tämä säännös voi tulla sovellettavaksi tilanteissa, joissa matkustusasiakirjan hankkimisen yhteydessä annetaan väärä tieto matkustustarkoituksesta. Jos matkustusasiakirjan valmistava viranomais tai matkustamisessa mukana oleva taho osallistuu matkustusasiakirjan hankkimiseen väärin tiedoin, sovellettavaksi voivat tulla esimerkiksi virkarikoksia koskevat rangaistussäännökset ja rikokseen osallisuutta, erityisesti avunantoa koskevat säännökset.

Sisäasiainhallinnon alalla on käynnissä selvitystyö laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvistä ilmiöistä kuten väärin perustein saatujen viisumien käytöstä laittoman maahantulon järjestämisessä.

Mitä tulee artiklan c alakohtaan, siinä mainitut teot voivat olla varkaus-, kavallus-, kätkemis- ja vahingontekorikoksia, joista säädetään rangaistus rikoslain 28, 33 ja 35 luvussa. Tekotapa ”pidättäminen” (”retaining”) tarkoittaa jonkinlaista pysyväistyyppistä haltuunottoa. Siihen sovellettaneen ensisijaisesti rikoslain 28 luvun 11 §:ää (hallinnan loukkaus). On myös mahdollista, että ”pidättämi-

nen” menee varkaus- tai kavallusrikosten tai niiden yrityksen piiriin, jos haltuunoton lisäksi voidaan osoittaa anastustarkoitus.

Artikla ei edellytä muutoksia voimassa olevaan lainsäädäntöön.

21 artikla. Rikoksen yritys ja avunanto. Artiklan 1 kohta velvoittaa säätämään rangaistavaksi tahallisen avunannon yleissopimuksen 18 ja 20 artiklan mukaisesti rangaistavaksi säädettyyn rikokseen.

Artiklan 2 kohta velvoittaa säätämään rangaistavaksi 18 artiklan ja 20 artiklan a alakohtassa mainitun rikoksen tahallisen yrityksen.

Rikoslain 5 luvun 6 §:n mukaan avunanto tahalliseen rikokseen tai rangaistavaan yritykseen on rangaistavaa. Rikoslain 5 luvun 1 §:n mukaan rikoksen yrityksestä rangaistetaan vain, jos yritys on tahallista rikosta koskevassa säännöksessä säädetty rangaistavaksi.

Edellä on käsitelty 18 artiklan ja 20 artiklan mukaisten rikosten suomalaisia vastineita. Kaikki kysymykseen tulevat rikokset ovat tahallisia, joten avunanto niihin on Suomen lain mukaan rangaistavaa. Mitä tulee yritykseen, Suomen lainsäädäntö myös siltä osin täyttää yleissopimuksen vaatimukset. Ihmiskaupparikosten yritys on rangaistava. Sama koskee 20 artiklan mukaista matkustusasiakirjan väärentämistä. Rikoslain 33 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan väärennyksen yritys on rangaistava. Tämä väärennyspykälä on se, joka 20 artiklan mukaisissa tapauksissa tulee käytännössä sovellettavaksi.

Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

22 artikla. Oikeushenkilön vastuu. Artiklan 1 kohdassa edellytetään, että oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen yleissopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädetystä rikoksesta, jonka on tehnyt oikeushenkilön hyväksi yksin tai oikeushenkilön toimielimen jäsenenä toimien luonnollinen henkilö, jolla on johtava asema tässä oikeushenkilössä sillä perusteella, että kyseisellä henkilöllä on oikeus edustaa oikeushenkilöä (a alakohta), valtuus tehdä päätöksiä oikeushenkilön puolesta (b alakohta) ja valtuus käyttää valvontavaltaa oikeushenkilössä (c alakohta).

Artiklan 2 kohdassa edellytetään lisäksi, että muissa kuin 1 kohdan mukaisissa tapauksissa oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen, jos 1 kohdassa tarkoitettua luonnollisen

henkilön suorittaman valvonnan tai tarkastusten puuttuminen on tehnyt oikeushenkilön alaisuudessa toimivalle luonnolliselle henkilölle mahdolliseksi tehdä tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädetyn rikoksen oikeushenkilön hyväksi.

Artiklan 3 kohdan mukaan oikeushenkilön vastuu voi olla joko rikosoikeudellinen, siviilioikeudellinen tai hallinnollinen.

Artiklan 4 kohdan mukaan artiklan mukainen oikeushenkilön vastuu ei rajoita rikoksen tehneiden luonnollisten henkilöiden rikosoikeudellista vastuuta.

Muutoilultaan artikla vastaa oikeushenkilön vastuusta lukuisissa kansainvälisissä sopimuksissa ja muissa asiakirjoissa olevia määräyksiä. Se ulottuu kaikkiin yleissopimuksen mukaisiin rikoksiin. Tämänkään yleissopimuksen yhteydessä ei edellytetä sitä, että oikeushenkilön vastuu on rikosoikeudellista. Se voi olla myös esimerkiksi vahingonkorvausvastuuta. Suomessa oikeushenkilö voi yleisesti joutua vahingonkorvausvastuuseen sen toiminnassa rikoksella aiheutusta vahingosta. Teosta saattaa seurata myös joitakin hallinnolliseksi luonnehdittavia seurauksia.

Rikoslain säännösten mukaan oikeushenkilön rikosoikeudellinen vastuu koskee yleissopimuksen mukaisista rikoksista ihmiskaupparikoksia (rikoslain 25 luvun 10 §) ja eräitä väärennysrikoksia (33 luvun 7 §). Oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään tarkemmin rikoslain 9 luvussa.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/52/EY maassa laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten työntantajiin kohdistettavia seuraamuksia ja toimenpiteitä koskevista vähimmäisvaatimuksista (EUVL L 168/24, 30.6.2009) eli niin kutsuttu työnantajasanktioidirektiivi velvoittaa jäsenvaltiot kieltämään laittomasti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten työhönoton ja säätämään tämän kiellon rikkomisesta taloudellisia tai muita seuraamuksia. Kiellon rikkomista pidetään rikoksena rangaistavana tekona muun muassa silloin kun rikkomiseen liittyvät erityistä hyväksikäyttöä osoittavat työolot tai rikkomiseen on syyllistynyt työnantaja, joka käyttää laittomasti maassa oleskelevan kolmannen maan kansalaisen työpanosta tai palveluita tietoisena siitä, että tämä on ihmiskaupan uhri. Luonnolli-

sen henkilön lisäksi myös oikeushenkilö on direktiivin mukaan voitava saattaa vastuuseen tällaisesta rikoksesta. Direktiivin täytäntöönpanoa koskeva hallituksen esitys on määrä antaa vuoden 2011 loppuun mennessä.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

23 artikla. Seuraamukset ja toimet. Artiklan 1 kohta velvoittaa määräämään 18–21 artiklan mukaisista rikoksista tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat seuraamukset. Artiklan 1 kohdan mukaan luonnollisten henkilöiden tekemistä 18 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettyistä rikoksista määrättäviin seuraamuksiin on kuuluttava vapausrangaistukset, jotka voivat olla perusteena luovuttamiselle rikoksen johdosta. Kappaleen osalta voidaan viitata aikaisemmin esintuoduista rikoksista niitä koskevissa rangaistussäännöksissä säädettyihin rangaistuksiin. Varkaus-, kavallus-, kätkemis-, väärennys- ja vahingontekorikosten osalta teot on porrastettu kolmeen eri tasoon, jolloin lievimmistä voidaan tuomita vain sakkoa ja vakavimmista pitkiäkin vankeusrangaistuksia.

Yleissopimuksen 18 artiklan mukaisista rikoksista luovuttaminen on mahdollista ihmiskaupparikoksista säädettyjen enimmäisrangaistusten perusteella. Eri luovuttamislaeissa lähtökohtana on se, että luovuttaminen on mahdollista, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on Suomen lain mukaan vähintään vuosi vankeutta (esimerkiksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/1970) 4 §:n 1 momentti). Ihmiskaupasta säädetty ankarin rangaistus on kuusi vuotta vankeutta ja törkeästä ihmiskaupasta säädetty ankarin rangaistus kymmenen vuotta vankeutta.

Artiklan 2 kohta velvoittaa kohdistamaan 22 artiklan mukaisesti vastuuseen saatettuihin oikeushenkilöihin tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat rikosoikeudelliset seuraamukset tai muut seuraamukset tai toimet, mukaan lukien rahalliset seuraamukset.

Artiklan 2 kohdan osalta voidaan todeta, että rikoslain 9 luvun 5 §:n nojalla yhteisösakko voidaan tuomita enintään 850 000 euron suuruisena. Säännöksen perusteella voidaan päästä siis varsin tuntuvaan rangaistukseen. Vahingonkorvauksen lähtökohtana puolestaan on, että tahallisella rikoksella aiheutettu vahinko on täysimääräisesti korvattava asi-

anomistajalle. Tämä koskee myös oikeushenkilön korvattavia vahinkoja.

Artiklan 3 kohdassa edellytetään puolestaan, että yleissopimuksen 18 artiklan ja 20 artiklan a alakohdan mukaisesti rangaistaviksi säädettyjen rikosten tekovälineet ja näiden rikosten tuottama hyöty tai arvoltaan tätä hyötyä vastaavan omaisuuserä voidaan tuomita menetetyiksi tai muutoin takavarikoida.

Artiklan 3 kohtaan liittyen voidaan viitata pakkokeinolain (450/1987) 3-5 luvussa olevaan hukkaamiskieltoa ja vakuustakavarikko- ja takavarikkolaista ja etsintää koskevaan sääntelyyn sekä rikoslain 10 lukuun menettämisseuraamuksista. Kysymykseen liittyy kansainvälinen oikeusapu, josta säädetään eräissä pakkokeinolain säännöksissä sekä kansainvälistä oikeusapua koskevissa erityislauseissa. Esimerkkinä viimeksi mainituista voidaan todeta kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettu laki (4/1994).

Artiklan 1, 2 ja 3 kohdat eivät edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

Yleissopimuksen 23 artiklan 4 kohdan mukaan osapuolten on toteuttava tarvittavat lainsäädännölliset tai muut toimenpiteet, joilla mahdollistetaan ihmiskaupan harjoittamiseen käytetyn laitoksen väliaikainen tai pysyvä sulkeminen, sanotun rajoittamatta vilpittömässä mielessä olevien kolmansien osapuolten oikeuksia, tai kielletään rikoksenteijää väliaikaisesti tai pysyvästi harjoittamasta toimintaa, jossa tämä rikos on tehty. Yleissopimuksen selitysmuistion perusteella kappale koskee liike-, ammatti- ja elinkeinotoimintaa, joka voi liittyä esimerkiksi matkatoimiston, hotellin, seuralaistoinnin tai ravintolan pitämiseen. Kohta ei edellytä seuraamuksen käyttämistä rangaistuksena, kysymykseen voi tulla siis myös esimerkiksi hallinnollinen seuraamus.

Kohtaa vastaava sopimusmääräys on lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (CETS No. 201) 27 artiklan 3 kohdan b alakohdassa. Kun sopimusta saatettiin Suomessa voimaan, liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:ää täydennettiin uudella 3 momentilla. Sen mukaan liiketoimintakielloon voidaan määrätä lain 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt 1) rikoslain 17 luvun 18 tai 18 a §:ssä rangaistavaksi säädet-

tyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen; 2) rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen; taikka 3) kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen. Mainituissa rikoslain 17 luvun pykälissä säädetään rangaistavaksi sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen, törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito. Mainituissa rikoslain 20 luvun pykälissä säädetään rangaistavaksi paritus ja törkeä paritus ja mainituissa rikoslain 25 luvun pykälissä ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa. Lisäksi liiketoimintakiellosta annetun lain 11 §:n 1 momenttia muutettiin niin, että liiketoimintakiello voidaan määrätä väliaikaisena, jos se on tarpeen 3 §:n 3 momentissa tarkoitettujen rikosten tekemisen estämiseksi.

Tässä yhteydessä voidaan pitkälti toistaa ne näkökannat, jotka esitettiin aikaisemman yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisen yleisperusteluissa (HE 282/2010 vp, s. 70–73).

Kohdan sanamuoto ja selitysmuistio mahdollistavat tulkinnan, jonka mukaan seuraamukseksi riittää joko laitoksen sulkeminen tai rikoksenteijään kohdistuva kielto harjoittamaa toimintaa. Jälkimmäisen vaihtoehdon valinta on tarkoituksenmukainen useastakin syystä. Nimenomaan rikoksenteijän ammatti- tai elinkeinotoiminnan kieltämistä voidaan pitää ensisijaisena suhteessa laitoksen sulkemiseen, koska tällaista toimintaa harjoittavat fyysiset henkilöt tilojen ollessa vain toiminnan välikappaleena. Ihmiskaupan harjoittamistiloissa voidaan jatkossa esimerkiksi omistajanvaihdoksen jälkeen harjoittaa laillista ja muutenkin hyväksyttävää liiketoimintaa. Laitokseen liittyvien tilojen sulkemista voidaan lisäksi pitää perustuslain 15 §:ssä säädetyn omaisuuden suojan kannalta ongelmallisena.

On myös huomattava, että rikoksenteijän harjoittaman toiminnan kieltämiseen liittyvä seuraamus eli liiketoimintakiello on jo olemassa Suomen rikosoikeusjärjestelmässä.

Kaikkiin elinkeinoaloihin ulotettavissa olevana se tarjoaa yleisen keinon puuttua elinkeinotoimintaan kappaleen mukaisella tavalla. Elinkeinoon harjoittamiseen liittyvillä luvanvaraisuutta, rekisteröitymistä tai toiminnan kieltämistä koskevilla muilla kuin rikosoikeudellisilla säännöksillä kyetään vain harvoissa tapauksissa saamaan aikaan kappaleen edellyttämä liiketoiminnan estyminen. Esimerkkinä viimeksi mainitusta voidaan mainita se, että majoitus- ja ravitsemistoinnasta annetun lain (308/2006) 12 §:n 3 momentin mukaan poliisilaitos voi enintään kolmen kuukauden määräajaksi kieltää toiminnan harjoittamisen kokonaan tai osaksi. Säännöksen perustelujen (HE 138/2004 vp) mukaan tällainen kieltäminen voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun majoitustoiminnan harjoittaja pitää huonetta prostituutiota varten.

Liiketoimintakiellosta säädetään lähemmin liiketoimintakiellosta annetussa laissa. Lain tarkoitus sen 1 §:n mukaan liittyy sopimattoman ja vahingollisen liiketoiminnan estämiseen sekä liiketoimintaan kohdistuvan luottamuksen ylläpitämiseen. Lain 2 §:n mukaan liiketoimintakielloon voidaan määrätä 1) yksityinen elinkeinonharjoittaja, jonka harjoittamasta liiketoiminnasta on kirjanpito-laissa (655/1973) säädetty kirjanpitovelvollisuus; 2) avoimen yhtiön yhtiömies, kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies ja eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsens; sekä 3) se, joka on yhteisön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa, samoin kuin se, joka tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa taikka hoitaa sen hallintoa.

Liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan kieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, 1) jos hän on liiketoiminnassa olennaisesti laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia; tai 2) jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä. Lisäedellytyksenä on, että hänen toimintaansa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä velkojien, sopimuskumppaneiden, julkisen talouden taikka terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena. Edellä on jo käsitelty lain 3 §:n 3 mo-

menttia, joka lisättiin lakiin lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä.

Liiketoimintakiellosta annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaan liiketoimintakielloon määrätty ei saa 1) itse tai toista välikätenä käyttäen harjoittaa sellaista liiketoimintaa, josta kirjanpitolaissa on säädetty kirjanpito-velvollisuus; 2) olla avoimen yhtiön yhtiömiehenä tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä taikka eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsenenä; 3) olla yhteisön tai säätiön hallituksen jäsenenä, varajäsenenä, toimitusjohtajana taikka muussa niihin rinnastettavassa asemassa yhteisössä tai säätiössä; 4) itse tai toista välikätenä käyttäen tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa tai hoitaa sen hallintoa; 5) itse tai toista välikätenä käyttäen tehdä osakeyhtiön perustamissopimusta tai olla osuuskunnan perustajana; 6) hankkia itse taikka toista välikätenä käyttäen omistukseen tai sopimukseen perustuvaa määräysvaltaa liiketoimintaa harjoittavassa yhtiössä; taikka 7) harjoittaa Suomessa liiketoimintaa ulkomaille perustettua yhteisöä välikätenä käyttäen tai tosiasiallisesti johtaa sellaisen ulkomaille perustetun yhteisön toimintaa, joka harjoittaa liiketoimintaa Suomessa muuten kuin vähäisessä määrin eikä hankkia määräysvaltaa sellaisessa yhteisössä.

Liiketoimintakielloon voidaan määrätä vähintään kolmeksi ja enintään seitsemäksi vuodeksi (5 §). Liiketoimintakiellon määrää yleinen tuomioistuim syyttäjän vaatimuksesta (6 §).

Vaikka liiketoimintakiellosta annetun lain keskeisinä tarkoituksina ovat taloudellisiin väärinkäytöksiin ja talousrikoksiin (esimerkiksi velallisen rikokset) puuttuminen ja niiden estäminen, lakia voidaan jo nykyisin 3 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella soveltaa tapauksissa, joissa liiketoiminnassa syyllistytään muihin vähäistä vakavampiin rikoksiin. Esimerkkinä lain valmistelutöissä (HE 198/1996 vp) mainitaan henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, työrikokset ja ympäristörikokset. Tällöinkin lain soveltamisen edellytyksiin kuitenkin kuuluu 3 §:n 1 momentin lopussa mainittu taloudelliseksi luonnehdittava vahingollinen vaikutus, mikä

tarkoittaa sitä, että lainkohdalla ei ainakaan kaikissa tapauksissa täytetä kappaleen asettamaa velvoitetta.

Liiketoimintakieltoa ei ole perusteltua rajoittaa vain niihin tapauksiin, joissa henkilö on tekijänä syyllistynyt täytettyyn ihmiskaupparikokseen. Kysymyksessä olevassa yleissopimuksen kappaleessa puhutaan rikoksentekijästä. Yleissopimus kuitenkin 21 artiklassa asettaa yritystä ja avunantoa koskevat kriminalisointivelvoitteet, jotka Suomen lainsäädäntö ihmiskaupparikosten osalta jo täyttää. Osallisuuden osalta on huomioon otettava myös rikoslain 5 luvun 5 §:ssä rangaistavaksi säädetty yllytys. Varsinkin ihmiskaupparikosten torjuntanäkökulmasta perusteltuna voidaan pitää sitä, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä myös ihmiskaupparikosten yrityksestä ja osallisuudesta niihin.

Yleissopimuksen 23 artiklan 4 kohdan mukaan ihmiskaupan harjoittajaa on kiellettävä väliaikaisesti tai pysyvästi harjoittamasta toimintaa, jossa rikos on tehty. Tämä tarkoittaa sitä, että nyt kysymyksessä olevia tilanteita koskien liiketoimintakiellon sisältö voitaisiin yleissopimuksen perusteella säätää rajoitetummaksi kuin mitä se liiketoimintakiellosta annetun lain 4 §:n mukaan on. Sopimus kuitenkin mahdollistaa sääntelyn ulottamisen laajemmalle, mikä on tässä tapauksessa perusteltua. Näin kyetään välttämään esimerkiksi toiminnan samankaltaisuuteen liittyvistä tulkintavaikeuksista ja toimialan muutoksista aiheutuvat ongelmat ja sääntelyn kiertäminen, mikä on omiaan edistämään sopimusvelvoitteen tavoitteiden toteutumista. Huomioon on otettava myös se, että mainitun pykälän 3 momentti tekee mahdolliseksi erityisistä syistä rajoittaa liiketoimintakiellon sisältöä kiellon määrittämisen yhteydessä eli muokata sisältöä tapauskohtaisten tarpeiden perusteella. Sääntelyn rakentaminen myös yleissopimuksen tarkoittamissa tilanteissa liiketoimintakiellosta annetun lain 4 §:n varaan tarkoittaisi lisäksi sitä, että tässä yhteydessä ei tarvitse kiinnittää erityistä huomiota liiketoimintakieltorekisterin tietosisältöön ja tietojen luovuttamiseen tietojen arkaluonteisuuden näkökulmasta. Tilanne olisi toinen, jos liiketoimintakiellon sisältöä koskevista tiedoista voisi päätellä, minkälaiseen rikokseen kieltoon määrätty on syyllistynyt.

Liiketoimintakiellosta annetun lain 11 §:ssä säädetään väliaikaisesta liiketoimintakiellosta, joka pykälän 1 momentin mukaan koskee kiellon määrittämistä silloin, kun henkilö on vasta epäiltynä tai syytteessä liiketoiminnassa tehdystä rikoksesta. Edellytyksenä on, että liiketoimintakiellon määrittämistä voidaan pitää todennäköisenä ja että väliaikaisen kiellon määrittäminen on tarpeen vahingolliseksi katsottavan liiketoiminnan estämiseksi. Väliaikaisen kiellon määrittäminen voi olla tarpeen myös ihmiskaupparikosten jatkamisen estämiseksi. Liiketoimintakiellosta annetun lain 11 §:n 1 momentissa viitataan jo nyt 3 §:n 3 momenttiin. Jos viitattua momenttia muutetaan niin, että se käsittää kaikki ihmiskaupparikokset, 11 §:n 1 momenttia ei tarvitse tässä yhteydessä muuttaa.

Liiketoimintakieltorekisteristä säädetään liiketoimintakiellosta annetun lain 21 §:ssä ja rekisteriä koskevassa asetuksessa (121/1998). Rekisteriä pidetään yleiseen käyttöön liiketoimintakiellon julkisuuden toteuttamiseksi sekä kiellon noudattamiseksi ja valvomiseksi. Lukuisten eri lakien säännösten perusteella liiketoimintakiellolla on merkitystä arvioidessa henkilön luotettavuutta tai soveltuvuutta tiettyyn tehtävään. Näitä säännöksiä ei ole tässä yhteydessä tarpeen muuttaa, vaikka liiketoimintakiellon määrittämisedellytyksiä laajennettaisiin niin, että kiello on mahdollista määrätä kaikista ihmiskaupparikoksista. Liiketoimintaan liittyvän henkilön soveltuvuuden ja luotettavuuden kannalta merkityksentöntä ei ole, että hän on syyllistynyt kysymyksessä oleviin rikoksiin liiketoiminnassa ja että rikosten jatkaminen pyritään kiellolla estämään. On myös aihetta olettaa, että jatkossakin valtaosa liiketoimintakielloista määrätään muissa kuin 3 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa. Huomioon on otettava myös se, että edellä todetu tavoin aiheelliseksi ei katsota liiketoimintakiellon sisällön eriyttämistä nyt kysymyksessä olevia tapauksia koskien.

Edellä todetuilla perusteilla kohdan asettaman sopimusvelvoitteen täyttämiseksi liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n 3 momenttia on syytä muuttaa niin, että ihmiskaupparikoksia koskeva 3 kohdan osa erotetaan uudeksi 4 kohdaksi niin, että se koskee myös muita kuin lapsiin kohdistuneita ihmiskaupparikoksia. Liiketoimintakieltoon voitai-

siin uuden kohdan perusteella siis määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen. Kuten edellä todettiin, väliaikaista liiketoimintakieltoa koskevaa liiketoimintakiellosta annetun lain 11 §:n 1 momenttia ei tarvitse tässä yhteydessä muuttaa.

24 artikla. *Rangaistuksen koventamisperusteet.* Artiklassa edellytetään, että määrättäessä rangaistusta tämän yleissopimuksen 18 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettyistä rikoksista koventamisperusteiksi katsotaan seuraavat seikat: rikoksella on vaarannettu uhrin henki tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella (a alakohta), rikos on kohdistettu lapseen (b alakohta), rikoksen on tehnyt virkamies hoitaessaan tehtäviään (c alakohta) tai mikäli rikos on tehty osana rikollisjärjestön toimintaa (d alakohta).

Artiklan alakohtia a, b ja d vastaavat kohdat ovat rikoslain 25 luvun 3 a §:n 1 momentissa, jossa säädetään seikoista, jotka kokonaisarviointin kautta saattavat tehdä ihmiskaupasta ankarammin rangaistavan törkeän ihmiskaupan. Momentissa ei siis mainita tilannetta, jossa rikoksen on tehnyt virkamies hoitaessaan tehtäviään.

Artiklan ei voida katsoa edellyttävän lainsäädäntömuutoksia. Käytännössä teko katsotaan kokonaisarviointin perusteella törkeäksi, jos on olemassa laissa säädetty peruste. Vaikka näin ei tehtäisi, rangaistusta voi muiden vastaavien tekojen kohdalla normaalisti määrättyihin rangaistuksiin verrattuna korottaa esimerkiksi se, että rikoksella on vaarannettu uhrin henki. Perussäännöksenä on rikoslain 6 luvun 4 §, jonka mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen.

Mitä tulee virkamieheen, toimiminen virkamiehenä on seikka, joka voi korottaa rangaistusta yleisten rangaistuksen mittaamisäännösten perusteella. Lisäksi rangaistus tulee ankarammaksi myös sitä kautta, että virkamies tuomitaan ihmiskaupparangaistusäännösten lisäksi virkarikossäännösten (rikoslain 40 luku) nojalla.

25 artikla. *Aiemmat tuomiot.* Artiklassa edellytetään, että rangaistusta määrättäessä otetaan huomioon lainvoimaiset, toisen osapuolen antamat tuomiot, jotka liittyvät tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyihin rikoksiin. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan kysymys on nimenomaan siitä, että aikaisemmalla tuomiolla pitää olla uutta tuomiota koventava vaikutus.

Suomessa lähtökohtana on se, että ulkomailla annettu aikaisempi tuomio voidaan ottaa huomioon rangaistuksen määräämisessä rikoslain 6 luvun säännösten nojalla, kunhan aikaisempi tuomio on tiedossa määräämisen yhteydessä. Käytännössä suurin merkitys on sillä, että Suomessa annettavaa tuomiota voi rikoslain 6 luvun 5 §:n nojalla koventaa aikaisempi ulkomailla annettu tuomio.

Mahdollisuus ottaa aikaisempi ulkomainen tuomio huomioon ei pitkään koskenut rangaistuksen kohtuullistamista rikoslain 7 luvun 6 ja 7 §:n nojalla. Rikoslain 7 luvun säännösten soveltaminen oli nimittäin kielletty, kun kysymyksessä oli toisessa pohjoismaassa annettu tuomio (Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanosta annetun lain (326/1963) 29 §) tai muualla annettu tuomio (kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (21/1987) 18 §). Rikoslain 7 luvun 6 ja 7 §:n soveltamisessa on kysymys siitä, että myöhemmin annettava tuomio määrätään lievempänä sen vuoksi, että siihen sisältyvät teot on tehty ennen aikaisempaa tuomiota.

Euroopan unionissa on 24 päivänä heinäkuuta 2008 tehty puitepäätös unionin jäsenvaltioissa annettujen tuomioiden huomioon ottamisesta uudessa rikosprosessissa (neuvoston puitepäätös 2008/675/YOS, EUVL L 220, 15.8.2008, s. 32). Puitepäätös on tullut voimaan 15 päivänä elokuuta 2008. Jäsenvaltioiden tuli toteuttaa puitepäätöksen noudattamiseksi tarvittavat toimenpiteet kahden vuoden kuluessa sen voimaantulosta. Puitepäätöksen kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä lainsäädännöstä poistettiin edellä mainitut rikoslain 7 luvun 6 ja 7 §:n soveltamiseen liittyvät aikaisempien ulkomaisten tuomioiden huomioon ottamista koskevat kiellot. Lakimuutokset ovat tulleet voimaan 15 päivänä elokuuta 2010.

Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

26 artikla. *Rankaisemattomuusmääräys.* Artiklassa säädetään mahdollisuudesta jättää uhrin rankaisematta heidän osallisuudestaan laittomaan toimintaan siltä osin kuin heidät on pakotettu siihen.

Ihmiskaupan uhreja voidaan jättää syyttämättä ja rankaisematta voimassa olevan lainsäädännön puitteissa. Rikoslain 17 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan valtionrajarikoksesta ja lievistä valtionrajarikoksesta ei rangaista ihmiskaupan uhria. Ihmiskaupan uhreihin saattavat myös soveltua ROL 1 luvun 7 ja 8 §:ssä säädetty syyttämättäjättämisperusteet ja rikoslain 6 luvun 12 §:ssä säädetty tuomitsematta jättämisperusteet. Esimerkkinä tällaisista perusteista voidaan mainita se, että rikos on tekoon tai tekijään liittyvistä syistä anteeksiannettavaan tekoon rinnastettava. Lisäksi rikosoikeudellisen periaatteen perusteella pakotettuna rikoksen tehnyt ihmiskaupan uhri voi jäädä rankaisematta toisintuomimismahdollisuuden puuttumisen vuoksi. Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

V luku. **Rikostutkinta, syytetoimet ja prosessioikeus**

27 artikla. *Yksipuoliset hakemukset ja viran puolesta tehtävät hakemukset.* Artiklan 1 kohdan mukaan osapuolet varmistavat, ettei yleissopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädettyjen rikosten tutkinta tai niistä syyttäminen riipu uhrin tekemästä rikosilmoituksesta tai esittämästä syytöksestä ainakaan, jos rikos on tehty kokonaan tai osittain niiden omalla alueella.

Suomen lainsäädäntö täyttää kohdan asettamat vaatimukset ihmiskaupparikosten osalta, koska rikokset ovat virallisen syytteen alaisia. Sama koskee 18 artiklan mukaista seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä (rikoslain 20 luvun 8 §). Yleissopimuksen 20 artiklan rikoksista keskeisimmät rikokset eli väärennyksrikokset ovat myös virallisen syytteen alaisia. Artiklan c alakohdassa tarkoitettut pidättämis-, hävittämis-, kätkemis-, vahingoittamis- ja tuhoamistoimet ovat yleensä osa tekokokonaisuutta, josta muodostuu ihmiskaupparikos ja joilla näin artiklassa tarkoitettulla tavalla mahdollistetaan ihmiskauppa. Osa kohdan mukaisista

rikoksista on sinällään asianomistajarikoksia (esimerkiksi rikoslain 28 luvun 11 §:ssä tarkoitettu hallinnan loukkaus). Tätä ei voida pitää ongelmana, kun otetaan huomioon liittyntä ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistöön ja se, että asianomistajalla on joka tapauksessa oikeus vaatia rangaistusta tapauksissa, joissa hän katsoo etunsa sitä vaativan.

Artiklan 2 kohdassa määrätään uhrin oikeudesta tehdä rikosilmoitukseksi katsottava kantelu rikoksesta oleskeluvaltionsa toimivaltaiselle viranomaiselle. Lisäksi määrätään kyseisen viranomaisen velvollisuudesta siirtää asia sen osapuolen toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi, jonka alueella rikos on tehty, jos kantelun vastaanottaneella viranomaisella ei ole toimivaltaa asiassa. Kantelu käsitellään sen osapuolen valtionsisäisen lainsäädännön mukaisesti, jonka alueella rikos on tehty.

Velvollisuudesta kirjata kenen tahansa tekemä rikosilmoitus, ryhtyä ilmoituksen johdosta tutkintatoimenpiteisiin ja tarvittaessa siirtää ilmoitus toimivaltaiselle viranomaiselle säädetään esitutkintalain 2 §:ssä sekä esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (575/1988) 1 ja 2 §:ssä. Asetuksessa on lisäksi erityissäännös (2 §:n 2 momentti), joka koskee ilmoituksen siirtämistä Euroopan unionin alueella. Sen mukaan, kun asianomistaja ilmoittaa poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos kysymys on vakavasta rikoksesta tai jos asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta tekopaikan valtiossa. Viimeksi mainittu säännös perustuu Euroopan unionin neuvoston maaliskuussa 2001 hyväksymään puitepäätökseen uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä (2001/220/YOS, EYVL L 82, 22.3.2001, s. 1). Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamisen yhteydessä säännös on siirretty uuden esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 2 momenttiin sillä tavalla muutettuna, että se paremmin vastaa puitepäätökseen määräämistä. Kuten aikaisemmin jo todettiin, uusi lainsäädäntö tulee voimaan vuoden 2014 alussa.

Artiklan 3 kohdan mukaan osapuolet varmistavat lainsäädäntö- tai muin toimin, valti-

onsisäisessä lainsäädännössään säädettyjä edellytyksiä noudattaen, ihmiskauppaa torjuvalle tai ihmisoikeuksia suojaavalle ryhmälle, säätiölle, yhdistykselle tai kansalaisjärjestölle mahdollisuuden auttaa ja/tai tukea uhria tämän suostumuksella rikosoikeudenkäynteissä, jotka koskevat tämän yleissopimuksen 18 artiklan mukaisesti rangaistavaksi säädettyä rikosta.

Kappale on tulkinnanvarainen siltä osin kuin artiklassa on kyse 'auttamisesta ja/tai tukemisesta' sekä 'rikosoikeudenkäynneistä'. Selitysmuistiossa termejä ei ole avattu. Tästä yleisluonteisuudesta ja artiklan muotoilusta ("valtionsisäisessä lainsäädännössään säädettyjä edellytyksiä noudattaen") voidaan päätellä, että kappale antaa osapuolelle harkinnanvaraa velvoitteidensa toteuttamisessa. Kappaletta voitaneen tulkita niin, että se ei koske ainoastaan varsinaista oikeudenkäyntiavustamista, jota koskee 12 artiklan 1 kohdan e alakohta ja johon liittyviä kysymyksiä on käsitelty sen artiklan yhteydessä, vaan myös esitutkintavaihetta.

Esitutkintalain säännökset eivät nykyisin kiellä sitä, että esitutkintakuulusteluun ja muutenkin esitutkintaan osallistuu oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön lisäksi asianomistajaa tukevia muita henkilöitä. Käytännössä tällaista henkilöiden osallistuminen kuulusteluihin on myös sallittua. Myös ihmiskaupparikoksen uhrille voidaan määrätä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettu tukihenkilö, jolla mainitun säännöksen mukaan on oltava riittävä pätevyys. Tukihenkilönä voi olla esimerkiksi nyt käsiteltävässä kappaleessa tarkoitettun tahon edustaja. Tukihenkilön osallistumisesta kuulusteluihin on esitutkintalaisa nimenomaisia säännöksiä (31 ja 32 §). Esitutkintalain 35 §:n nojalla kuulustelutilaisuudesta voidaan poistaa kuka tahansa, joka käytöksellään häiritsee kuulustelua tai jonka läsnäolo muuten vaikeuttaa asian selvittämistä. Uuden esitutkintalain 7 luvun 12 §:n mukaan tutkija voi pyynnöstä sallia muunkin asianosaista tai todistajaa tukevan henkilön kuin avustajan tai asianomistajalle määrätyn tukihenkilön läsnäolon kuulustelussa, jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä tai vaaran salassapitovelvollisuutta.

Suomen rikosprosessilainsäädäntö ei myöskään aseta estettä sille, että ryhmän,

säätiön, yhdistyksen tai kansalaisjärjestön edustaja osallistuu asianomistajan kanssa ihmiskaupparikoksen käsittelyyn tuomioistuimessa. Kuten edellä todettiin, tällainen edustaja voi olla myös muodollisessa tukihenkilön asemassa. Estettä sille, että edustaja toimisi esitutkinnassa tai oikeudenkäyntikäsittelyssä asianomistajan avustajanakin ei ole, mikäli avustajan kelpoisuusvaatimukset täyttyvät. Esitutkintalain 45 §:n 1 momentin ja oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan avustajana voi toimia asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säännösten mukaan tuomioistuin voi päättää suljetusta käsittelystä. Tämä voi lain 15 §:n 1 momentin kohtien mukaan koskea myös ihmiskaupparikosten käsittelyä esitettävien arkaluontoisten tietojen vuoksi. Lain 17 §:n mukaan suljetussa käsittelyssä saavat asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi olla läsnä ne, joiden läsnäolo tuomioistuin pitää tarpeellisena. Määrätessä asian käsittely toimitettavaksi yleisön läsnä olematta voidaan yleisön läsnäoloa rajoittaa vain siltä osin kuin se on tarpeen suojattavien tujen turvaamiseksi. Mainitut pykälät voivat tarkoittaa sitä, että kansalaisjärjestön tai muun vastaavan tahon edustajan osallistuminen pääkäsittelyyn estyy. Yleissopimuksen 27 artiklan 3 kohdan mukaan siinä mainittujen tahojen mahdollisuus auttaa ja/tai tukea uhria on kuitenkin varmistettava valtiosisäisessä lainsäädännössä säädettyjä edellytyksiä noudattaen. Näin ollen tämän yleisluonteisesti muotoillun, kansallista harkinnanvaraa antavan kohdan voidaan kuitenkin katsoa sallivan edellä kuvatun kansallisen lainsäädännön asettamat edellytykset.

Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

28 artikla. *Uhrien, todistajien ja oikeusviranomaisten kanssa yhteistyössä toimivien suojele.* Yleissopimuksen 28 artikla sisältää määräyksiä todistajansuojelusta sekä myös rikosten uhrien, heidän perheidensä ja heitä avustavien henkilöiden suojelusta. Artiklan 1 kohta velvoittaa osapuolia suojelemaan tehokkaasti ja asianmukaisesti mahdolliselta koston tai uhkailulta erityisesti esitutkinnan ja rikoksentehtäjäiden syyttämisen aikana ja sen jälkeen uhreja (a alakohta), tapauksen

mukaan niitä, jotka ilmoittavat yleissopimuksen 18 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettyistä rikoksista tai toimivat muutoin yhteistyössä tutkinta- tai syyttäviviranomaisten kanssa (b alakohta), todistajia, jotka todistavat yleissopimuksen 18 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettyistä rikoksista (c alakohta) sekä tarvittaessa uhrien ja todistajien perheenjäseniä (d alakohta).

Artiklan 2 kohdassa edellytetään erityisesti varmistamaan suojelu ja antamaan sitä eri muodoissa. Artiklan mukaan näitä muotoja voivat olla fyysinen suojelu, toiseen paikkaan sijoittaminen, henkilöllisyyden muuttaminen ja työnsaannissa avustaminen.

Artiklan 3 kohta velvoittaa kohdistamaan lapsiuhriin erityisiä suojelutoimia, joissa otetaan huomioon lapsen etu.

Artiklan 4 kohta velvoittaa suojelemaan asianmukaisesti myös ihmiskauppaa torjuvan tai ihmisoikeuksia suojaavien ryhmien, säätiöiden, yhdistysten tai kansalaisjärjestöjen jäseniä mahdolliselta kostolta tai uhkailulta erityisesti esitutkinnan ja rikoksenteekijöiden syyttämisen aikana ja sen jälkeen.

Artiklan 5 kohta velvoittaa harkitsemaan sopimusten tai järjestelyjen tekemistä muiden valtioiden kanssa tämän artiklan täytäntöön panemiseksi.

Yleissopimuksen selitysmuistiossa viitataan artiklan osalta erityisesti Euroopan neuvoston ministerikomitean suositukseen R(97)13, jossa todistajien ja viranomaisten kanssa yhteistyötä tekevien henkilöiden suojelua on käsitelty kattavasti.

Myös EU:ssa on laadittu kaksi suositusluontoista päätöslauselmaa todistajansuojelusta: vuonna 1995 hyväksytty päätöslauselma todistajien suojelusta kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen toiminnan yhteydessä (EYVL C 327, 7.12.1995, s. 5) sekä vuoden 1996 päätöslauselma henkilöistä, jotka tekevät yhteistyötä oikeusviranomaisten kanssa kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa (EYVL C 10, 11.1.1997, s. 1).

Europol on lisäksi laatinut todistajan suojeluun jäsenvaltioiden välillä liittyvät periaatteet.

Todistajien ja muiden rikosten esitutkintaan ja rikosoikeudenkäyntiin liittyvien henkilöiden suojelu on laajempi kuin pelkästään ihmiskaupparikollisuuteen liittyvä kysymys.

Suomessa ei ole kansallista todistajansuojelua koskevaa erillislakia vaan keinoja todistajansuojelullisiin toimiin löytyy eri lakeihin sisältyvistä yksittäisistä säännöksistä. Uhrien, todistajien ja muiden artiklassa tarkoitettujen henkilöiden suojeluun onkin lainsäädännössä kiinnitetty paljon huomiota. Aiempana yksityiselämän ja fyysisen turvallisuuden suojaamista koskevien yleissopimuksen 11 artiklan 1 kohdan ja erityisesti 12 artiklan 2 kohdan yhteydessä on selostettu tätä lainsäädäntöä.

Tämä lainsäädäntö mahdollistaa myös lapsen edun huomioimisen.

Käytännön toimenpiteiden tasolla artiklassa mainittujen henkilötahojen turvallisuutta pystytään jo nykyisin suojaamaan muun muassa seuraavin keinoin: todistajansuojelullisten näkökohtien huomioon ottaminen oikeustalojen suunnittelussa, tuomittujen vankien toimittaminen kotimaihinsa kärsimään rangaistuksia, kanssasyytettyjen sijoittaminen eri vankiloihin, teknisen näytön hankkiminen rikostutkinnassa, jolloin henkilötodistelun tarve ja sitä kautta myös mahdollisuudet todistajien uhkailuun vähenevät, poliisissa tai syyttäviviranomaisessa olevan yhdys henkilön nimeäminen suojeltavalle henkilölle, uhatun suojeleminen teknisen apuvälineen kuten kameran tai hälytyslaitteen avulla, uhatun tilapäinen piilottaminen esimerkiksi hotelliin. Äärimmäisissä tapauksissa suojeltavalle henkilölle on mahdollista järjestää vartiointi.

Vaikka uhrien, todistajien ja muiden artiklassa tarkoitettujen henkilöiden suojaamista koskevaa lainsäädäntöä on olemassa, kehittämisen tarvetta saattaa olla näitä henkilöitä suojaavien keinojen riittävässä ja ennen kaikkea suunnitelmallisessa käyttämisessä. Koska ihmiskaupparikokset liittyvät usein järjestäytyneeseen rikollisuuteen, eivät perinteiset rikostutkinnan keinot tai rikosoikeudelliset taikka oikeudenkäyntimenettelyyn liittyvät keinot ole kaikissa tilanteissa kuitenkaan tehokkaita. Esimerkiksi lähestymiskielon määrääminen järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuuluvalle henkilölle ei välttämättä aina ole tehokas keino suojella todistajia. Lisäksi tapausten kansainväliset kytkennät tuovat omanlaisensa haasteen todistajien ja muiden tapaukseen liittyvien henkilöiden suojelemiseen. Uhrin eivät myöskään välttämättä halua hakeutua suojeluun.

Kuten edellä jaksossa 2.1 on todettu, vuoden 2005 ensimmäisessä ihmiskaupan vastaisessa toimintasuunnitelmassa tehtiin toimenpide-ehdotuksia todistajansuojeluun liittyvien kysymysten osalta. Tarkennetussa toimintasuunnitelmassa hallitus totesi, että ihmiskaupparikoksiin liittyviä todistajia tai asianomistajia varten ei ilmeisesti tarvita erillistä todistajansuojelujärjestelmää, mutta totesi muun muassa tukevansa todistajansuojeluryhmän ehdotuksia viranomaisten yhteistyönä laatimasta riskianalyysistä sekä valtakunnallisen todistajansuojelullisiin kysymyksiin perehtyneen tukiryhmän perustamisesta sekä seuraavansa todistajansuojelun kehittämistarpeita edelleen ja toteuttavansa tarpeiden edellyttämät lainsäädännölliset ja viranomaiskäytäntöihin liittyvät muutokset.

Tarkennetun toimintasuunnitelman ohjausryhmä suosittaa myös, että asianomistajien ja todistajien turvajärjestelyjä ihmiskaupparikosten oikeuskäsittelyn aikana tehostetaan ja turvajärjestelyihin liittyviä toimintatapoja yhtenäistetään eri tuomioistuimissa. Asianomistajien ja todistajien suojeluun suositellaan myös kiinnitettäväksi huomiota tuomioistuinten henkilöstön koulutuksessa. Ohjausryhmä suosittaa myös, että todistajansuojelullisissa toimenpiteissä ilmenneitä hyviä käytäntöjä kerätään ja jaetaan viranomaisten kesken.

Valtioneuvoston 8 päivänä toukokuuta 2008 hyväksymässä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa todetaan, että rikosprosessiin osallistuvia suojellaan perustamalla poliisihallinnon yhteyteen kansallinen keskus, erityinen henkilöturvallisuusyksikkö, todistajien ja todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden sekä rikosprosessiin osallistuvien viranomaisten suojelemiseksi. Suojelutoiminnan tueksi laaditaan poikkihallinnollinen toimintaohjelma. Käynnistetään erityistä henkilöturvallisuutta koskevan lain valmistelu.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman täytäntöönpanon osalta päävastuullinen on sisäasiainministeriö. Varsinaista toimintaohjelmaa henkilöturvallisuudesta ei ole voitu laatia puutteellisen lainsäädännön vuoksi, vaan toiminnan toteuttamiseksi on perustettu eri viranomaisten edustajista koostuva poikkihallinnollinen tukiverkosto, joka toimii ta-pauskohtaisesti. Keskusrikospoliisiin on perustettu toiminto, jonka tehtävänä on suorit-

taa erityistä henkilöturvallisuustyötä. Lisäksi Poliisihallitus on antanut 8 päivänä lokakuuta 2010 ohjeen eräistä järjestelyistä sijoitettaessa suojelun tarpeessa olevia henkilöitä (2020/2010/3432).

Edellä selostetun mukaisesti Suomessa on jo ryhdytty toimenpiteisiin uhrin, todistajien ja heidän perheenjäsentensä sekä muiden artiklassa mainittujen henkilöiden suojelemiseksi. Suojelun toteuttamisessa ilmenneisiin kehittämistarpeisiin voidaan vastata edellä selostetuista sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisten toimenpiteiden keinoin.

Todistajansuojelua koskevan lainsäädäntöhankkeen käynnistämistä varten on perustettu sisäasiainministeriön ja Poliisihallituksen esiselvitystyöryhmä, joka on aloittanut toimintansa syyskuussa 2011. Lisäksi Poliisihallituksessa on käynnissä poliisin hallinnollisen ohjeistuksen valmistelu todistajansuojelun järjestämisestä.

Yleissopimuksen ratifiointi ei edellytä artiklan osalta lainsäädäntömuutoksia.

29 artikla. *Erikoistuneet viranomaiset ja yhteensovittamiselimet.* Artiklan 1 kohta velvoittaa varmistamaan, että henkilöt tai laitokset ovat erikoistuneita ihmiskaupan torjuntaan ja uhrien suojeluun. Artiklan 1 kohdan mukaan näiden henkilöiden tai laitosten on oltava osapuolten oikeusjärjestelmien peruseriaatteiden edellyttämällä tavalla riippumattomia, jotta he pystyvät suorittamaan tehtävänsä tehokkaasti ja vapaina asiattomasta painostuksesta. Näillä henkilöillä tai näiden laitosten henkilöstöllä on artiklan 1 kohdan mukaan oltava asianmukaiset taloudelliset voimavarat ja koulutus tehtäviensä hoitamista varten.

Artiklan 2 kohta velvoittaa varmistamaan niiden hallitusten osastojen ja muiden virastojen ihmiskaupan vastaisten periaatteiden ja toimintojen yhteensovittamisen, tarvittaessa perustamalla yhteensovittamiselimiä.

Artiklan 3 kohta velvoittaa järjestämään asianomaisille virkamiehille ihmiskaupan ehkäisemistä ja torjuntaa koskevaa koulutusta, ihmisoikeuskoulutusta mukaan lukien, tai tehostamaan tällaista koulutusta. Artiklan 3 kohdan mukaan koulutus voi olla virastokohtaista, ja sen on tarvittaessa keskityttävä ihmiskaupan ehkäisemisen menetelmiin, ihmiskaupan harjoittajien syyttämiseen ja uhri-

en oikeuksien suojaamiseen, mukaan lukien uhrien suojele ihmiskaupan harjoittajilta.

Artiklan 4 kohta velvoittaa harkitsemaan kansallisten raporttien nimeämistä tai muiden järjestelmien käyttöönottoa ihmiskaupan vastaisen valtion laitosten toiminnan ja kansallisen lainsäädännön vaatimusten täytännönpanon seuraamista varten.

Määräykset eivät edellytä Suomessa lainsäädäntötoimia. Tältä osin viitataan erityisesti edellä muun muassa 5 ja 6 artiklan sekä 12 artiklan yhteydessä ihmiskaupan vastaisesta tarkennetusta toimintasuunnitelmasta ja sen ohjausryhmästä sekä moniammatillisesta arviointiryhmästä sanottuun.

Tarkennetussa toimintasuunnitelmassa edellytetyn mukaisesti kansallisena raporttina toimiminen on asetettu vähemmistövaltuutetun tehtäväksi muuttamalla 1 päivänä tammikuuta 2009 voimaan tulleella lailla (1109/2008) vähemmistövaltuutettua ja syrjintälautakuntaa koskevaa lakia (660/2001).

Vähemmistövaltuutettua ja syrjintälautakuntaa koskevan lain 2 §:n mukaan kansallisena raporttina vähemmistövaltuutettu seuraa ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä, kansainvälisten veloitteiden toteutumista ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta sekä raportoi niistä, antaa ihmiskaupan vastaiseen toimintaan ja uhrin oikeuksien toteutumiseen liittyviä ehdotuksia, suosituksia, lausuntoja ja neuvoja, sekä pitää yhteyttä kansainvälisiin järjestöihin ihmiskauppaan liittyvissä kysymyksissä. Lain 2 a §:n 2 momentin mukaan vähemmistövaltuutettu antaa vuosittain valtioneuvostolle ja kerran neljässä vuodessa eduskunnalle kertomuksen ihmiskaupasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Vähemmistövaltuutettu voi lain 4 §:n mukaan avustaa tai määrätä alaisensa virkamiehen avustamaan mahdollista ihmiskaupan uhria tämän oikeuksien turvaamisessa taikka tarvittaessa hankkia tälle tätä tarkoitusta varten oikeusapua, jos hän katsoo, että asialla on ihmiskaupan mahdollisen uhrin oikeuksien kannalta huomattava merkitys.

Vähemmistövaltuutettu on julkaissut ensimmäisen kertomuksensa kansallisena ihmiskaupparaporttina ihmiskaupasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä ja ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumisesta Suomessa keuhakuussa 2010 (K 17/2010 vp). Raportin johdosta antamassaan kirjelmässä (43/2010 vp)

eduskunta edellytti valtioneuvoston ryhtyvän muun muassa toimenpiteisiin ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevan erillislain valmistelemiseksi sekä ihmiskaupan ja sen lähirikosten tutkintaan erikoistuneen valtakunnallisen erikoisyksikön perustamiseksi ja kyseisiin rikosnimikkeisiin erikoistuneiden avainsyyttäjien nimeämiseksi. Valtioneuvosto päätti yleisistunnossaan 28 huhtikuuta 2011 merkitä kirjelmän pöytäkirjaan (28/2011) ja ryhtyä kirjelmään sisältyvistä kannanotoista aiheutuviin toimenpiteisiin.

Vähemmistövaltuutettu on kansallisena ihmiskaupparaporttina antanut lausuntoja ja ehdotuksia ihmiskaupan vastaisen toiminnan kehittämiseksi ja ihmiskaupan uhrien oikeuksien turvaamiseksi. Valvonta- ja edistämistyön ohella kansallinen ihmiskaupparaporttina on myös antanut ihmiskaupan uhreille oikeudellista apua ja neuvontaa sekä antanut koulutusta ihmiskaupasta ilmiönä ihmiskauppa-asioiden parissa työskenteleville ta-hoille.

30 artikla. *Oikeudenkäynnit.* Artiklassa veloitetaan osapuolet toteuttamaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja erityisesti sen 6 artiklan mukaisesti tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla varmistetaan oikeudenkäyntien aikana uhrien yksityiselämän ja tarvittaessa henkilöllisyyden suojaaminen (a alakohta) ja uhrien turvallisuus ja suojele uhkailulta (b alakohta). Artiklan mukaan toimet tulee toteuttaa osapuolen valtioneuvostossa lainsäädännössä säädetyin edellytyksin ja lapsiuhrien kyseessä ollessa pitäen erityistä huolta lasten tarpeista ja varmistaen heidän oikeutensa erityisiin suojeletoimiin.

Artiklan selitysmuistion mukaan osapuolten tulee huolehtia siitä, että näiden kansallisissa oikeudenkäyntimenettelyissä suojataan uhrien yksityisyyttä ja turvataan uhrien turvallisuus. Selitysmuistion mukaan edellä mainittuun liittyvät toimenpiteet eroavat 28 artiklan edellyttämistä toimenpiteistä, sillä näissä toimenpiteissä on kyse nimenomaan prosessuaalisista toimenpiteistä, ei oikeudenkäyntien ulkopuolella tapahtuvasta suojelesta, kuten 28 artiklan toimenpiteissä on kyse. Myös tämän artiklan osalta selitysmuistiossa viitataan Euroopan neuvoston ministerikomitean todistajansuojeleua koskevan suosituksen.

Artiklan a alakohdan asettamiin vaatimuksiin liittyy lainsäädäntö, jota on jo edellä käsitelty yleissopimuksen 11 artiklan 1 kohdan ja 12 artiklan 2 kohdan yhteydessä.

Artiklan b alakohdan vaatimuksia vastaavia uhrien turvallisuutta ja suojelua koskevia keinoja sekä niihin liittyvää lainsäädäntöä on niin ikään käsitelty yleissopimuksen 11 artiklan 1 kohdan ja erityisesti 12 artiklan 2 kohdan sekä 28 artiklan yhteydessä. Tämä lainsäädäntö mahdollistaa myös lapsen edun huomioimisen.

Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

31 artikla. *Lainkäyttövalta.* Artikla sisältää lainkäyttövaltaa koskevat määräykset.

Artiklan 1 kohta velvoittaa osapuolet ulottamaan lainkäyttövaltansa yleissopimuksen mukaisesti kriminalisoitaviksi edellytettyihin rikoksiin. Lisäedellytyksenä on, että rikos on tehty kyseisen osapuolen alueella (a alakohhta) tai että rikos on tehty aluksella, joka purjehtii asianomaisen osapuolen lipun alla (b alakohhta), tai ilma-aluksessa, joka on rekisteröity kyseisen osapuolen lainsäädännön mukaisesti (c alakohhta) tai että rikoksen on tehnyt kyseisen osapuolen kansalainen tai kansalaisuutta vailla oleva henkilö, joka oleskelee pysyvästi asianomaisen osapuolen alueella, jos rikos on sen tekopaikan rikoslain mukaan rangaistava tai jollei sen tekopaikka kuulun minkään valtion alueelliseen lainkäyttövalttaan (d alakohhta) tai että rikos on tehty kyseisen osapuolen kansalaista vastaan (e alakohhta).

Artiklan 2 kohdan mukaan valtio voi allekirjoittaessaan yleissopimuksen tai tallettaessaan ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa ilmoittaa Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla ilmoituksella, että se pidättää itselleen oikeuden olla soveltamatta tai soveltaa ainoastaan erityistapauksissa tai -olosuhteissa artiklan 1 kohdan d ja e alakohdassa olevia lainkäyttövaltaa koskevia määräyksiä.

Näiden kohtien osalta on huomattava, että rikoslain 1 luvun 7 §:n 3 momentissa ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa säädetään kansainvälisiksi rikoksiksi, joihin sovelletaan tekopaikan laista riippumatta Suomen lakia. Ihmiskaupparikosten lisäksi kappale koskee kuitenkin muitakin rikoksia, jotka yleissopimus velvoittaa kriminalisoimaan (19 ja 20 artiklassa tarkoitetut rikokset).

Artiklan 1 kohdan a alakohhta on ongelmaton. Rikoslain 1 luvun 1 §:n perusteella kaikkiin Suomen alueella tehtyihin rikoksiin sovelletaan Suomen lakia.

Artiklan 1 kohdan b ja c alakohtaan liittyy kysymys, joka tulee silloin tällöin vastaan ulkomaisten sopimusten ja vastaavien velvoitteiden voimaansaattamisen yhteydessä. Rikoslain 1 luvun 2 §:n mukaan suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen ei aina sovelleta Suomen lakia, kun rikos on tehty ulkomailla. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa ulkomailla satamahenkilökuntaan kuuluva henkilö tekee rikoksen suomalaisessa aluksessa.

Rikoslain 1 luvun 2 §:ssä säädetty rajoitukset ovat käytännössä erittäin vähämerkityksisiä. Vastaava kansainvälisen veloitteen ja rikoslain toisistaan poikkeavuus koskee esimerkiksi Palermon sopimuksen 15 artiklan 1 kappaletta. Yleissopimusta voimaan saatettaessa ei kuitenkaan katsottu tarpeelliseksi muuttaa rikoslakia (HE 32/2003 vp). Eroavaisuus on niin ikään arvioitu vaikutukseltaan hyvin pieneksi ihmiskauppa-, paritus- ja lapsipornografiarikoksia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 34/2004 vp) sekä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 282/2010 vp). Rikoslain 1 luvun eli lähinnä siis 2 §:n säännöksiä ei ole tältä osin syytä tässäkin yhteydessä muuttaa.

Artiklan 1 kohdan d alakohtaan liittyy rikoslain 1 luvun 6 §:n 1 momentti, jonka mukaan Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Jos rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuuden edellytyksenä on, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Suomen kansalaiseen rinnastetaan mainitun pykälän 3 momentin 1 kohdan mukaan henkilö, joka rikoksen teko hetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa. Rikoslain 1 luvun 11 §:n 1 momentissa asetetaan Suomen lain soveltamisen edellytykseksi 6 §:n tarkoittamissa tapauksissa kaksoisrangaistavuuden vaatimus. Rikoksen on siis oltava myös tekopaikan lain mukaan rangaistava ja siitä olisi voitava tuomita rangaistus myös tämän vieraan valtion tuomioistuimessa.

Artiklan 1 kohdan e alakohta puolestaan liittyy rikoslain 1 luvun 5 §:ään, jossa säädetään Suomen kansalaiseen kohdistunut rikos Suomen lainkäyttövallan alaiseksi. Edellytyksenä on, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Rikoslain 1 luvun 11 §:n 1 momentti asettaa lisäedellytykseksi kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen, jota yleissopimuksen kyseisessä alakohdassa ei ole.

Artiklan 1 kohdan d ja e alakohtaan poikkeaminen rikoslain 1 luvun säännöksistä olisi tarkoituksenmukaista hoitaa siten, että Suomi hyväksymiskirjansa tallettaessaan artiklan 2 kohdan mukaisesti antaa ilmoitukset, joiden mukaan Suomi soveltaa

1) artiklan 1 kohdan d alakohtaa rikoksen tultua tehdyksi millekään valtiolle kuulumattomalla alueella vain, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus ja

2) artiklan 1 kohdan e alakohtaa vain, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus ja jos rikos on myös sen tekopaikan mukaan rangaistava ja siitä olisi voitu tuomita rangaistus myös tämän vieraan valtion tuomioistuimissa.

Tällaisten ilmoitusten antaminen tuntuu rikoslain 1 luvun 5, 6 ja 11 §:n muuttamisen asemesta perustellulta useastakin syystä. On ensinnäkin hyvin vaikeaa kattavasti määritellä niiden rikosten piiriä, joiden osalta rikoslain 1 luvun 5 ja 11 §:ään tulisi säätää poikkeuksia. Tämä koskee lähinnä 20 artiklan tarkoittamia rikoksia kuten esimerkiksi omaisuus- ja väärennysrikoksia. Toisaalta perustellulta ei tunnu se, että pelkästään ihmiskauppaan liittyvien rikosten vuoksi yleisesti kaikkien rikosten osalta luovuttaisiin kuuden kuukauden säännöstä ja kaksoisrangaistavuuden edellytyksestä, mitä tulee 1 luvun 5 ja 6 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin.

Lisäksi rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momentissa oleva poikkeuslista on varsin pitkä ja perustuu käytännössä ehdottomiin kansainvälisiin velvoitteisiin. Näkökohtana on huomioitava se, että ilmoitukset eivät käytännössä rajaisi rikoksia Suomen rikoslain soveltamisalan ulkopuolelle. Kysymykseen tulevat rikokset ovat yleensä sellaisia, joista seuraa yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus ja jotka ovat rangaistavia myös tekovaltiossa.

Kytkeä ihmiskauppaan on käytännössä sellainen rangaistuksen mittaamisessa huomioon otettava seikka, että liitännäisistä rikoksista eivät voi tulla sovellettaviksi niiden lievimmät muodot, jotka yleensä edellyttävät kokonaisarvioinnissa tapahtuvaa vähäiseksi katsomista.

Artiklan 3 kohdan mukaan osapuolen on ulotettava lainkäyttövaltansa yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluviin rikoksiin, jos se kieltäytyy luovuttamasta alueellaan oleskelevaa rikoksesta epäiltyä sillä perusteella, että rikoksesta epäilty on sen kansalainen.

Artiklan 4 kohdassa määrätään osapuolten neuvotteluelvoitteesta tapauksissa, joissa useampi osapuoli katsoo saman rikoksen kuuluvan lainkäyttövaltaansa. Artiklan 4 kohdan mukaan jos useampi kuin yksi osapuoli katsoo epäillyn yleissopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädetyn rikoksen kuuluvan lainkäyttövaltaansa, kyseisten osapuolten toimivaltaisten viranomaisten on neuvoteltava toistensa kanssa minkä osapuolen lainkäyttövalta on tarkoituksenmukaisin syyttämisen kannalta.

Artiklan 5 kohdassa todetaan, että rajoittamatta kansainvälisen oikeuden yleisiä periaatteita yleissopimus ei estä osapuoli käyttämästä kansallisen lainsäädännön mukaista rikosoikeudellista lainkäyttövaltaa.

Artiklan 3-5 kohdat vastaavat lukuisissa kansainvälisissä asiakirjoissa olevia lainkäyttövaltaa koskevia kappaleita, eivätkä ne edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

VI luku. Kansainvälinen yhteistyö ja yhteistyö kansalaisyhteiskunnan kanssa

32 artikla. *Kansainvälisen yhteistyön yleiset periaatteet ja toimet.* Artikla edellyttää, että osapuolet toimivat yhteistyössä keskenään yleissopimuksen määräysten mukaisesti sekä soveltaen asianmukaisia sovellettavia kansainvälisiä ja alueellisia asiakirjoja, yhdenmukaisen tai vastavuoroisen lainsäädännön perusteella sovittuja järjestelyjä ja valtiونسisäistä lainsäädäntöä mahdollisimman laajasti tarkoituksena ehkäistä ja torjua ihmiskauppaa, suojella ja auttaa uhreja sekä

tutkia yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyjä rikoksia tai käydä niitä koskevia oikeudenkäyntejä.

Selitysmuistion mukaan yleissopimuksen 32 artiklassa määritellään kansainvälistä yhteistyötä koskevat yleiset periaatteet.

Rikosten estämiseen ja selvittämiseen liittyvästä kansainvälisestä tietojen vaihdosta ja operatiivisesta yhteistyöstä eri valtioiden lainvalvonta- ja oikeusviranomaisten välillä määrätään yleensä joko kahdenvälisissä sopimuksissa, joita Suomi on tehnyt yhteistyön kannalta tärkeiden valtioiden kanssa, tai monenvälisissä sopimuksissa. Kuten artiklassa todetaan, yhteistyön onkin tapahduttava asiaan kuuluvien kansainvälisten ja alueellisten asiakirjojen, yhdenmukaisen tai vastavuoroisen lainsäädännön perusteella sovitujen järjestelyjen ja valtionsisäisen lainsäädännön mukaisesti. Yleissopimuksen määräykset eivät peruuta tai korvaa näitä.

Mainituissa sopimuksissa lähtökohtana on tietojen luovuttaminen pyynnöstä, mutta niissä on lisäksi säännöksiä oma-aloitteisesta tietojen toimittamisesta. Sopimuksissa on myös säännökset siitä, millä edellytyksillä tietojen antamisesta voidaan kieltäytyä. Sopimusten nojalla tapahtuvan tiedonvaihdon tavoista ja kanavista on sovittu kussakin sopimuksessa erikseen. Mikäli sopimuksessa ei ole mainintaa tiedonvaihtokanavasta, tietoja toimitetaan olemassa olevien, tarkoitukseen sopivien kanavien kautta.

Monenvälisistä rikoksen estämiseen ja selvittämiseen liittyvistä sopimuksista voidaan mainita keskeisimpinä rajat ylittävän yhteistyön tehostamisesta erityisesti terrorismin, rajat ylittävän rikollisuuden ja laittoman muuttoliikkeen torjumiseksi tehty sopimus ja sen täytäntöönpanosopimus (niin sanottu Prümin sopimus, SopS 54–55/2007), EU:n jäsenvaltioiden tullihallintojen keskinäinen avunantoa ja yhteistyötä koskeva yleissopimus (niin sanottu Napoli II -yleissopimus, SopS 148/2004), Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välinen sopimus keskinäisestä avunannosta tulliasioissa (SopS 44/1982, muutos SopS 53/1989), Palermon yleissopimus ja sen lisäpöytäkirjat, Euroopan neuvoston oikeusapusopimus vuodelta 1959 (ETS No. 30) (SopS 30/1981) sekä EU:n vuoden 2000 oikeusapusopimus (niin sanottu MLA-sopimus, SopS 56–57/2004).

Lisäksi EU-lainsäädännössä säädetään tietojen vaihdosta viranomaisten välillä Schengenin yleissopimuksessa sekä sen perusteella annetuissa säännöksissä (Schengenin säännöstö) (SopS 23/2001), jotka siirrettiin osaksi Euroopan unionia 1 päivänä toukokuuta 1999 voimaan tulleella Amsterdamin sopimuksella (SopS 55/1999, EUVL C 340, 10.11.1997, s. 1). Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehty puitepäättös (2006/960/YOS, EUVL L 386, 29.12.2006, s. 89) ja sen voimaansaatamisesta annettu laki (26/2009) korvasivat Schengenin säännöstön 39 ja 46 artiklan siltä osin, kun kyseessä ovat rikostorjunnalliset tarpeet.

Rajojen yli tapahtuvasta operatiivisesta toiminnasta määrätään myös edellä mainituissa Schengenin säännöstössä, Napoli II -yleissopimuksessa ja vuoden 2000 EU:n oikeusapusopimuksessa. Tietojen saaminen Schengen-lupien osalta tehostunee tulevaisuudessa kun niin sanotun Euroopan Unionin viisumisäädännön ja VIS-asetuksen mukainen jäsenmaiden yhteinen viisumijärjestelmä otetaan käyttöön. Sen avulla jäsenmaiden toimivaltaisten viranomaisten käytettävissä on kaikkien jäsenmaiden Schengen viisumeihin liittyvät perustiedot ja hakijan biometriset tunnisteet.

Europolin kautta tapahtuva tietojen vaihto perustuu Euroopan poliisiviraston (Europol) perustamisesta tehtyyn neuvoston päätökseen (2009/371/YOS, EUVL L 121, 15.5.2009, s. 1), joka korvasi Europol-yleissopimuksen (SopS 78–79/1998) vuoden 2010 alusta lukien. Suomella on tällä hetkellä Europolissa kolme Europol-päätöksen mukaista yhteyshenkilöä, kaksi poliisin lähettämää ja yksi tullin lähettämä. Poliisi, tullilaitos ja rajavartiolaitos ovat kaikki Europol-päätöksen mukaisia toimivaltaisia viranomaisia. Europolin kansallisena yksikkönä Suomessa toimii keskusrikospoliisi, jonka kautta toimivaltaiset viranomaiset asioivat.

Tietojen vaihtoa tapahtuu myös Frontexin puitteissa etenkin Frontexin riskianalysiverkoston (FRAN) kautta. Rajavartiolaitoksen tilanne- ja riskianalysikeskus toimii Frontexin osalta tietojenvaihdon kansallisena yhteispisteenä. Tietojenvaihtojärjestelmänä käytetään pääsääntöisesti Euroopan unionin

komission hallinnoimaa ICONET-järjestelmää, joka perustettiin neuvoston päätöksellä 2005/267/EY (EUVL L 83, 1.4.2005, s. 48), ja se otettiin käyttöön vuonna 2006.

Interpolin kautta tapahtuva tiedonvaihto perustuu Interpolin jäsenvaltioiden hyväksymiin menettelysääntöihin, joiden mukaisesti noudatetaan tiedon luovuttajan antamia käyttörajoituksia. Keskusrikospoliisi toimii Interpolin Suomen kansallisena keskuksena, jonka kautta virka-apupyynnöt välitetään. Interpol-kanava on keskusrikospoliisin välityksellä myös tullilaitoksen ja rajavartiolaitoksen käytettävissä.

Keskeisimpiä artiklaan liittyviä kahdenvälisiä sopimuksia ovat rikostorjuntasopimukset, joita Suomella on Euroopan unionin jäsenvaltioista Viron (SopS 58/1995), Latvian (SopS 8/1997), Liettuan (SopS 72/1997), Puolan (SopS 70/2003) ja Unkarin (SopS 66/2003) kanssa. Rikostorjuntasopimuksissa on määräykset toimivaltaisten viranomaisten yhteistyöstä rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, torjumiseksi ja selvittämiseksi.

Poliisilla ja rajavartiolaitoksella on lisäksi eräitä hallinnollisia yhteistoimintajärjestelyjä vieraiden valtioiden kanssa.

Poliisin, tullilaitoksen ja rajavartiolaitoksen oikeudesta luovuttaa tietoja toiselle valtiolle on säännöksiä henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun laissa (761/2003), tullilaissa (1466/1994) ja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (579/2005).

Kuten edellä on todettu, Suomi on myös liittynyt keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen. Lisäksi kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa sääntelee kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettu laki (4/1994). Mainitun lain 2 §:n mukaan kansainväliseen oikeusapuun kuuluu muun ohessa rikosasian käsittelyyn liittyvien asiakirjojen tiedoksianto, todistajien ja asiantuntijoiden kuuleminen, pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi, syytetöimenpiteisiin ryhtyminen ja rikosrekisteritietojen luovuttaminen. Euroopan unionin veloitteiden täytäntöönpanoon liittyvät keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan

unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta annettu laki (148/2004), omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta Euroopan unionissa annettu laki (540/2005) sekä eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosasian käsittelyä varten tehdyn puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annettu laki (729/2010).

Suomessa on myös saatettu kansallisesti voimaan rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus (ETS No. 141) (SopS 54/1994).

Lisäksi lainvalvontaviranomaisten omaa yhteyshenkilöverkostoa voidaan käyttää joissakin tapauksissa tiedonvaihtokanavana. Yhteyshenkilöiden ensisijaisena tehtävänä on rikostorjuntaan liittyvien tietojen hankinta yhteistyössä asemamaan viranomaisten kanssa sekä virka- ja oikeusapupyynnöiden välittäminen. Oikeus- ja virka-apupyynnöiden välittämisessä otetaan huomioon Suomea ja asemamaata sitovat kansainväliset sopimukset. Kansallisten yhteyshenkilöiden lisäksi ulkomailta on Pohjoismaisen lainvalvontaviranomaisyhteistyön yhteyshenkilöitä eli PTN-yhteyshenkilöitä. Heidän tehtävänä on edustaa kaikkia Pohjoismaita samanaikaisesti.

Sopimusten muodostamaa verkostoa täydentää kansallinen lainsäädäntö, joista keskeisin sovellettavaksi tuleva laki kansainvälistä oikeusapua pyydetessä ja annettaessa on yllä mainittu kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettu laki. Suurin osa lain soveltamistapauksista koskee sellaisia tilanteita, joissa Suomelta pyydetään oikeusapua. Silloin, kun Suomi pyytää oikeusapua ulkomailta, ei yleensä ole riittävää, että Suomen viranomaiset soveltavat ainoastaan kansainvälistä rikosoikeusapulakia, vaan tällöin ne joutuvat toimimaan paljon Suomea veloitettavien sopimusten nojalla.

Rikosoikeudelliseen yhteistyöhön kuuluu myös rikosentekijöiden luovuttaminen. Suomi on liittynyt rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevaan eurooppalai-

seen yleissopimukseen (ETS No. 24) (SopS 32/1971). Tarkemmin luovuttamista koskevien kansainvälisten velvoitteiden toteuttamisesta säädetään rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetussa laissa (1383/2007), rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa (1286/2003) ja rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetussa laissa (456/1970). Rikoksentehtäjän luovuttamista koskee myös neuvoston puitepäätös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (2002/584/YOS, EUVL L 190, 18.7.2002, s. 1). Ihmiskaupparikokset ovat sellaisia rikoksia, että rikoksen vakavuuteen liittyvät luovuttamisedot täyttyvät. Osa ihmiskaupparikoksiin liittyvistä muista yleissopimuksen mukaisista rikoksista on myös sellaisia, että luovuttaminen niiden perusteella on mahdollista.

Artiklan osalta merkityksellistä on myös muu kansainvälinen yhteistyö, johon osaltaan liittyy kansainvälisten sopimusten, mukaan lukien tämä yleissopimus, sekä sen voimaansäätäminen ja täytäntöönpano. Lisäksi merkitystä on muun muassa kehitysyhteistyöllä. Ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman mukaan ulkoasiainministeriö selkeyttää ihmisoikeusperustaisen lähtökohdan merkitystä kehityspolitiikan käytännössä. Kansainvälisiä järjestöjä tuetaan edelleen ihmiskaupan ennaltaehkäisyyn ja ihmiskaupan uhrien suojeluun liittyvissä hankkeissa. Paikallisen yhteistyön määrärahoilla tuetaan jatkossakin paikallisia kansalaisjärjestöjä ihmiskaupahankkeiden toteuttamisessa ja rohkaistaan uusien hankkeiden kehittämistä. Erityisesti tuetaan hankkeita, joissa on sukupuoli- tai lapsinäkökulma.

Lähialueyhteistyössä Venäjän kanssa on viime vuosina toteutettu muutamia ihmiskaupan ehkäisyyn liittyviä hankkeita. Suomen ja Venäjän maahanmuuttoviranomaisten vuosina 2005–2008 toteutetussa yhteishankkeessa edistettiin viranomaisten välistä yhteistyötä, joka edesauttaa myös ihmiskaupan uhrien tunnistamista sekä heidän suojeluaan. Suomen lähialuevaroista on tuettu Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön (IOM) vuosina 2005–2010 toteuttamaa ihmiskaupan ehkäi-

semiseen ja uhrien avustamiseen tähtäävää hanketta Kaliningradin alueella. Pietarissa ja Leningradin alueella toteutettiin vuosina 2002–2009 Suomen rahoituksella Kansainvälisen työjärjestön hanketta, jossa kehitettiin viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä lapsityövoiman käytön poistamiseen ja katulasten aseman parantamiseen.

Itämeren valtioiden neuvostolla (Council of Baltic Sea States, CBSS) on oma ihmiskaupan vastainen työryhmä (Task Force against Trafficking in Human Beings, TF-THB), joka perustettiin vuonna 2006. Työryhmässä ovat mukana kaikki neuvoston jäsenmaat eli Pohjoismaiden ja Baltian maiden lisäksi Saksa, Venäjä ja Puola. Työryhmän edeltäjä oli pohjoismais-baltialainen ihmiskaupan vastainen työryhmä, joka perustettiin vuonna 2002 Ruotsin edesmenneen ulkoministerin Anna Lindhin aloitteesta.

CBSS:n työryhmän tavoitteena on tukea ja vahvistaa jäsenmaiden viranomaisten sekä kansalaisjärjestöjen ja muiden ihmiskaupan torjunnassa toimivien tahojen välistä yhteistyötä Itämeren alueella. Erityistä huomiota kiinnitetään uhrien tunnistamiseen, suojeluun ja auttamiseen, ihmiskaupan ennaltaehkäisyyn ja lainsäädännön kehittämiseen. Työryhmän puiteissa on järjestetty esimerkiksi informaatiokampanjoita, viranomaisten ja kolmannen sektorin yhteisiä seminaareja ja konferensseja sekä ihmiskauppa-aiheista koulutusta muun muassa ulkomaiden edustustojen henkilöstölle CBSS:n jäsenvaltioissa. Erillisillä selvitys- ja tutkimushankkeilla on pyritty tehostamaan ja yhtenäistämään tiedonkeruuta ihmiskaupasta jäsenvaltioissa sekä toteutettu hanke UNODC:n (YK:n huume- ja rikostoimisto) kanssa viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen välisen yhteistyön edistämiseksi ihmiskaupan torjunnassa.

Suomi on myös mukana Itämeren maiden neuvoston riskiryhmiin kuuluvia lapsia käsittelevässä työryhmässä (Working Group on Cooperation on Children at Risk), joka pyrkii parantamaan alueen kaikkein haavoittuvimpien lasten asemaa. Lapsityöryhmä on hyväksynyt edellisen toimintasuunnitelman jatkoksi uuden toimintasuunnitelman "Plan of Action on Unaccompanied and Trafficked Children in the region of the Baltic Sea States" vuosiksi 2008–2011.

Suomen kehitysyhteistyöpolitiikalle on ominaista ihmisoikeusperustainen lähestymistapa. Naisten ja lasten oikeuksien kunnioittamisella ja toimeenpanolla sekä äärimmäisen köyhyyden vähentämisellä pyritään ihmiskaupan ehkäisemiseen. Kehitysyhteistyössä hyödynnetään kansalaisjärjestöjä ja kansainvälisiä järjestöjä. Kahdenvälisessä kehityspolitiikassa Suomi on tukenut ihmiskaupan vastaista toimintaa erityisprojekteilla esimerkiksi Kambodzhassa ja Länsi-Balkanilla. Suomen YK:n lastenjärjestö UNICEF:ille antama tuki on ohjautunut osin ihmiskaupan vastaiseen toimintaan. Suomen kehitysyhteistyössä perusasteen koulutuksen tukeminen on yksi keskeinen painopistealue, mihin liittyy osallistuminen YK:n kasvatustiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO:n johtamaan ”Koulutus kaikille” -hankkeeseen. Eryteisesti kehitysyhteistyössä korostetaan tyttöjen tasavertaisia mahdollisuuksia päästä koulutukseen. Ihmiskaupan vastaista kansainvälistä yhteistoimintaa on edistetty myös ns. Helsinki-prosessin kautta.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

33 artikla. *Vaarassa oleviin tai kadonneisiin henkilöihin liittyvät toimet.* Yleissopimuksen 33 artikla edellyttää selitysmuistion mukaan, että osapuoli varoittaa toista osapuolta, mikäli osapuolella hallussa oleva tieto antaa ymmärtää, että yleissopimuksen 28 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu henkilö eli uhri, todistaja, esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten kanssa yhteistyötä tekevä henkilö tai tällaisen henkilön sukulainen, on välittömässä vaarassa toisen osapuolen alueella. Artiklan 1 kohdassa todetaan, että mikäli osapuolella on käytettävissään olevien tietojen perusteella perusteltua syytä epäillä, että 28 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu henkilön henki, vapaus tai fyysinen koskemattomuus on välittömässä vaarassa toisen osapuolen alueella, tiedot saaneen osapuolen on tällaisessa hätätapauksessa välitettävä tiedot viipymättä toiselle osapuolelle asianmukaisten suojelutoimien toteuttamiseksi.

Artiklan 2 kohdassa määrätään lisäksi siitä, että osapuolet voivat harkita yhteistyönsä vahvistamista kadonneiden henkilöiden, erityisesti kadonneiden lasten, etsinnässä, jos ne käytettävissä olevien tietojen perusteella epäilevät henkilön joutuneen ihmiskaupan

uhriksi. Tätä varten osapuolet voivat tehdä keskenään kahden- tai monenvälisiä sopimuksia.

Kuten edellä 32 artiklan yhteydessä on todettu, poliisin, tullilaitoksen ja rajavartiolaitoksen oikeudesta luovuttaa tietoja muille valtioille on säännöksiä erityisesti henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetun lain (761/2003, jäljempänä poliisin henkilötietolaki) 37–40 §:ssä, tullilain (1466/1994) 27 §:ssä ja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005, jäljempänä rajavartiolaitoksen henkilötietolaki) 38 ja 39 §:ssä.

Tullilain 27 §:n säännökset kattavat myös muut kuin tulliviranomaisten rekisterissä olevat tiedot. Poliisin henkilötietolain 37 ja 40 § määrittelevät tietojen luovuttamisen yleiset ehdot toiselle valtiolle, kun taas 38 ja 39 § sääntelevät tietojen luovuttamista Europolille ja Schengen-valtioille. Tietojen luovuttamisesta toisen Euroopan unionin jäsenvaltion tai Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion viranomaiselle säädetään tullilain 27 §:ssä ja rajavartiolaitoksen henkilötietolain 38 §:ssä.

Poliisin henkilötietolain 37 ja 40 § ja rajavartiolaitoksen henkilötietolain 38 ja 39 § mahdollistavat tietojen luovuttamisen puitepäästä soveltavan valtion viranomaiselle silloin, kun tiedot ovat välttämättömiä vastaanottajan tehtävien suorittamiseksi. Tullilain 27 §:n mukaan tiedot voidaan luovuttaa, jos ne ovat tarpeen. Poliisin henkilötietolain 19 §, tullilain 26 ja 26 a § sekä rajavartiolaitoksen henkilötietolain 28 § sisältävät säännöksiä tietojen luovuttamisesta kansallisesti eri viranomaisten välillä. Näissä säännöksissä tietojen luovuttamisen edellytyksenä pidetään tietojen tarpeellisuutta.

Poliisin ja rajavartiolaitoksen osalta edellä mainitut pykälät mahdollistavat tietojen luovuttamisen kaikille niille viranomaisille, joiden tehtäviin kuuluu oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tai rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Tullilain 27 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan tulliviranomainen saa luovuttaa tietoja muulle kuin tulliviranomaiselle, jos tiedot ovat tarpeen sellaisen rikoksen ehkäisemiseksi tai selvittämiseksi,

josta Suomessa tehtynä voitaisiin tuomita vankeuteen.

Toisen lainvalvontaviranomaisen tietojen luovuttamiseen olisi edelleen pyydettävä suostumus. Suostumuksen pyytäminen on tarpeen erityisesti mahdollisen kieltäytymisperusteen olemassaolon selvittämiseksi.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

34 artikla. *Tietojen antaminen.* Yleissopimuksen 34 artiklassa määrätään tietojen antamisesta. Artiklan selitysmuistion mukaan artiklan määräykset koskevat kaikkea VI luvussa tarkoitettua yhteistyötä eli ei ainoastaan yhteistyötä rikosasioissa vaan myös ihmiskaupan ehkäisemiseksi ja vastustamiseksi sekä uhrien suojelemiseksi ja auttamiseksi tehtävää yhteistyötä.

Artiklan 1 kohdan mukaan pyynnön saaneen osapuolen on viipymättä ilmoitettava kansainvälistä yhteistyötä koskevan pyynnön esittäneelle osapuolelle VI luvun mukaisesti toteutetun toiminnan lopputuloksesta. Pynnön saaneen osapuolen on myös viipymättä ilmoitettava pyynnön esittäneelle osapuolelle seikoista, jotka estävät pyydetyn toiminnan tai voivat merkittävästi viivästyttää sitä.

Artiklan 2 ja 3 kohdat koskevat ilman ennakkopyyntöä rikosasioissa annettavia tietoja. Artiklan 2 kohdan mukaan osapuoli voi valtionsisäisen lainsäädäntönsä rajoissa ilman ennakkopyyntöä toimittaa toiselle osapuolelle tietoja, joita se on saanut omassa esitutkinnassaan, jos se katsoo, että tällaisten tietojen ilmaiseminen voi auttaa tiedot vastaanottavaa osapuolta käynnistämään tai suorittamaan esitutinnan tai käymään oikeudenkäyntejä, jotka koskevat yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyjä rikoksia, tai johtaa siihen, että tiedot vastaanottava osapuoli pyytää yhteistyötä tämän luvun mukaisesti.

Artiklan 3 kohdassa määrätään lisäksi, että ennen edellä mainittujen tietojen antamista tiedot antava osapuoli voi pyytää, että tiedot pidetään salassa tai niitä käytetään tietyillä ehdoilla. Jollei tiedot vastaanottava osapuoli voi noudattaa tätä pyyntöä, se ilmoittaa asiasta tiedot antavalle osapuolelle, joka päättää, antaako se tiedot tästä huolimatta. Jos tiedot vastaanottava osapuoli hyväksyy tietojen käyttämisen asetetuilla ehdoilla, ehdot sitovat sitä.

Artiklan 4 kohta edellyttää vielä, että kaikki pyydetty toipumis- ja harkinta-aikaa koskevaa 13 artiklaa, oleskelulupaa koskevaa 14 artiklaa ja uhrien kotiuttamista ja palauttamista koskevaa 16 artiklaa koskevat tiedot, jotka ovat tarpeen näihin artikloihin perustuvien oikeuksien antamiseksi, on toimitettava kyseisen osapuolen pyynnöstä viipymättä noudattaen asianmukaisesti tämän yleissopimuksen 11 artiklaa. Selitysmuistion mukaan 4 kohdan määräyksillä pyritään takaamaan 13, 14 ja 16 artiklan mukaisten oikeuksien tehokkuus.

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan artikla on erityisesti sen 2 ja 3 kohtien osalta johdettu rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskevan yleissopimuksen (SopS 53/1994) 10 artiklasta, lahjontaa koskevan Euroopan neuvoston rikosoikeudellisen yleissopimuksen (ETS No. 173) (SopS 107/2002) 28 artiklasta ja Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen (ETS No. 185) (SopS 59/2007) 26 artiklasta. Edellä mainitut sopimukset on saatettu Suomessa kansallisesti voimaan.

Selitysmuistiossa korostetaan, että sopimusosapuoli ei ole velvollinen antamaan 2 ja 3 kohdassa tarkoitettuihin tavoin tietoa, vaan sillä on täysi harkintavalta asiassa.

Silloin kun Suomi on tietoja luovuttavana osapuolena, tietoja annetaan Suomen lainsäädännön asettamissa rajoissa. Suomen lainsäädäntö ei aseta yleisiä esteitä artiklassa tarkoitettulle tietojenvaihdolle. Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 30 §:n mukaan myös salassa pidettäviä tietoja voidaan antaa ulkomaan viranomaiselle silloin, kun luovuttaminen perustuu Suomea sitovaan sopimukseen.

Kuten edellä 32 artiklan kohdalla on todettu, ei asiaan liittyvä voimassa oleva lainsäädäntö myöskään erottele sitä, tapahtuuko tietojen luovuttaminen ulkomaille pyynnöstä vai oma-aloitteisesti. Poliisin henkilötietolain, tullilain ja rajavartiolaitoksen henkilötietolain säännökset soveltuvat siten myös oma-aloitteiseen tietojen luovuttamiseen. Näitä säädöksiä on selostettu edellä 32 ja 33 artiklan yhteydessä.

Silloin kun Suomi on tietoja vastaanottavana osapuolena, viranomainen on oikeutettu ja velvollinen noudattamaan asetettuja salassa-

pito- ja muita ehtoja rikosoikeusapulain 27 §:n nojalla. Pykälän 2 momentin mukaan viranomaisen on Suomen lain lisäksi noudatettava oikeusapua antavan osapuolen asettamia ehtoja.

Lisäksi Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisen tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta tehdyn neuvoston puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain (26/2009) 6 §:n mukaan toimivaltaisen lainvalvontaviranomaisen on luovutettava tietoja ja tiedustelutietoja rikostutkinnasta tai rikostiedusteluoperaatiosta vastaavalle toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle myös oma-aloitteisesti, jos luovuttamisen voidaan olettaa edistävän rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 3 §:n 2 momentissa tarkoitettujen rikosten ehkäisemistä tai selvittämistä. Tiedot ja tiedustelutiedot luovutetaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetun lain 17—19 §:ssä, tullilain 25, 26 ja 26 a §:ssä sekä henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 26—28 §:ssä säädetyn edellytyksin. Tietojen ja tiedustelutietojen luovuttamista koskevaan päätöksentekoon sovelletaan, mitä henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetun lain 20 ja 47 a §:ssä, tullilain 26 a §:ssä, henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 29 §:ssä sekä muualla laissa säädetään.

Myös vastaanottolain 52 §:n mukaan sen lisäksi mitä muualla laissa säädetään, vastaanoton asiakasrekisteristä ja edustajarekisteristä saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa Maahanmuuttovirastolle, poliisille, rajatarkastusviranomaiselle sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle tietoja, jotka ovat niille välttämättömiä kansainvälistä suojelua hakevien, tilapäistä suojelua saavien ja ihmiskaupan uhrien auttamiseen liittyvien tehtävien hoitamisessa. Mainitun pykälän 2 momentin mukaan tiedot voidaan luovuttaa myös konekielisessä muodossa tai teknisen käyttöyhteyden avulla. Ennen tietojen luovuttamista teknisen käyttöyhteyden avulla on tietoja pyytävän esitettävä selvitys tietojen

suojaamisesta henkilötietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Vastaanottolain 59 §:n mukaan laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamista varten saadut tiedot ja asiakirjat on pidettävä salassa siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään.

Artikla ei edellytä lainsäädäntö- tai muita toimenpiteitä.

35 artikla. *Yhteistyö kansalaisyhteiskunnan kanssa*

Artiklassa määrätään, että osapuolet kannustavat valtion viranomaisia ja julkishallinnon virkamiehiä toimimaan yhteistyössä kansalaisjärjestöjen, muiden asianomaisten järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan jäsenten kanssa luotaessa strategisia kumppanuuksia tämän yleissopimuksen tarkoituksen saavuttamiseksi.

Kuten edellä 12 artiklan 5 kohdan yhteydessä on todettu, vuoden 2005 ensimmäisessä kansallisessa ihmiskaupan vastaisessa toimintasuunnitelmassa ja vuonna 2008 hyväksytyssä ihmiskaupan vastaisessa tarkennetussa toimintasuunnitelmassa määrätään useissa yhteyksissä yhteistyöstä kansalais- ja työmarkkinajärjestöjen tai muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa sekä tämän toiminnan resursoinnista.

Ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman toimeenpanon seurannasta huolehti laaja-alainen ohjausryhmä, johon kuuluivat keskeiset ministeriöt ja muut valtion viranomaiset, keskeiset kansalais- ja työmarkkinajärjestöt sekä kuntatahon edustus. Ohjausryhmän puheenjohtajana toiminut sisäasiainministeriö vastasi ohjausryhmän aikana toimintasuunnitelman toimeenpanon koordinoinnista. Muutoin jokainen vastuuministeriö vastaa omaan hallinnonalaansa kuuluvien toimenpiteiden toteutuksesta. Viranomaiset tekevät tarvittaessa yhteistyösopimuksia järjestöjen kanssa. Ohjausryhmä toteutti vuoden 2010 aikana sisäasiainministeriön johdolla sekä viranomaisille että suurelle yleisölle suunnatun laajan informaatiokampanjan, johon liittyi edellä 5 artiklan yhteydessä kuvatun kansallisten ihmiskaupan vastaisten toimijoiden yhteistyössä laatiman www.ihmiskauppa.fi-sivuston julkaiseminen. Ohjausryhmätahot säilyvät sisäasiainministeriön yhteistyöverkostona. Yleissopimus ei

tuo muutostarpeita käytettyihin yhteistyömaaleihin.

VII luku. Seurantajärjestelmä

36 artikla. *Ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä.* Artikla sisältää ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmää koskevat määräykset.

Artiklan 1 kohdan mukaan yleissopimuksen täytäntöönpanoa seuraa ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings; GRETA).

Artiklan 2 kohdan mukaan GRETA:ssa on vähintään 10 ja enintään 15 jäsentä, ja sen kokoonpanossa otetaan huomioon sukupuolten tasapaino ja maantieteellinen tasapaino sekä monialainen asiantuntijuus. GRETA:n jäsenet valitsee tämän yleissopimuksen osapuolina olevien valtioiden kansalaisten joukosta osapuolten komitea neljän vuoden toimikaudeksi, joka voidaan uusida kerran.

Artiklan 3 kohdassa määrätään periaatteet, joihin GRETA:n jäsenten valinta perustuu. A alakohdan mukaan jäsenet valitaan sellaisten henkilöiden joukosta, joilla on korkea moraalinen ja tunnistettu pätevyys ihmisoikeusksymyksissä, uhrien auttamisessa ja suojelussa sekä ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa tai ammatillista kokemusta tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvilta aloilta; b alakohdan mukaan jäsenet toimivat henkilökohtaisessa ominaisuudessaan, ovat tehtäviään suorittaessaan riippumattomia ja puolueettomia sekä ovat käytettävissä suorittamaan tehtävänsä tehokkaasti; c alakohdan mukaan GRETA:ssa ei saa olla kahta jäsentä, jotka ovat saman valtion kansalaisia ja d alakohdan mukaan jäsenten on edustettava tärkeimpiä oikeusjärjestelmiä.

Artiklan 4 kohdan mukaan GRETA:n jäsenten valintamenettelystä määrää ministerikomitea kuultuaan yleissopimuksen osapuolia ja saatuaan näiden yksimielisen suostumuksen vuoden kuluessa yleissopimuksen voimaantulosta. GRETA vahvistaa työjärjestyksensä itse.

Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi 11 päivänä kesäkuuta 2008 GRETA:n jäsenten valintaa koskevat säännöt (Resolusion CM/Res (2008)7 on rules on the election

procedure of the members of the Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA)).

Osapuolten komitea valitsi kokouksessaan 5 ja 8 päivänä joulukuuta 2008 jäsenet GRETA:n ensimmäiseen kokoonpanoon. Jäsenet valittiin neljävuotiskaudeksi, joka alkoi 1 päivänä tammikuuta 2009.

GRETA piti 24–27 päivänä helmikuuta 2009 ensimmäisen kokouksensa, jossa se hyväksyi työjärjestyksensä.

GRETA on pitänyt heinäkuuhun 2011 mennessä yhteensä kymmenen kokousta.

Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

37 artikla. *Osapuolten komitea.* Artikla sisältää määräykset osapuolten komiteasta.

Artiklan 1 kohdan mukaan osapuolten komitea koostuu Euroopan neuvoston ministerikomiteassa toimivista yleissopimuksen osapuolina olevien Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden edustajista sekä niiden yleissopimuksen osapuolten edustajista, jotka eivät ole Euroopan neuvoston jäseniä.

Artiklan 2 kohdan mukaan osapuolten komitean kutsuu koolle Euroopan neuvoston pääsihteeri. Sen ensimmäinen kokous pidetään vuoden kuluessa tämän yleissopimuksen voimaantulosta GRETA:n jäsenten valitsemiseksi. Sen jälkeen komitea kokoontuu osapuolten kolmasosan, GRETA:n puheenjohtajan tai pääsihteerin pyynnöstä.

Osapuolten komitea vahvistaa artiklan 3 kohdan mukaan työjärjestyksensä itse.

Osapuolten komitea oli vuoden 2010 loppuun mennessä kokoontunut yhteensä viisi kertaa.

Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

38 artikla. *Menettely.* Artikla sisältää määräykset GRETA:n suorittamasta täytäntöönpanon arvioinnista.

Artiklan 1 kohdan mukaan arviointimenettely koskee yleissopimuksen osapuolia, ja se jaetaan kierroksiin, joiden keston GRETA määrää. Kunkin kierroksen alussa GRETA määrää, mihin erityisiin määräyksiin arviointimenettely perustetaan.

Artiklan 2 kohdan mukaan GRETA määrittää tarkoituksenmukaisimmat arviointikeinot. GRETA voi erityisesti ottaa käyttöön kutakin arviointikierrosta varten kyselyn, jonka perusteella voidaan arvioida, miten osapuolet ovat panneet tätä yleissopimusta täytäntöön. Kysely osoitetaan kaikille osapuolille. Osa-

puolten on vastattava kyselyyn ja kaikkiin muihin GRETA:n tietopyyntöihin.

GRETA voi artiklan 3 kohdan mukaan pyytää tietoja kansalaisyhteiskunnalta sekä järjestää artiklan 4 kohdan mukaan maakohdaisia vierailuja yhteistyössä kansallisten viranomaisten ja näiden nimeämän yhteyshenkilön kanssa sekä tarvittaessa riippumattomien kansallisten asiantuntijoiden avulla. Näillä vierailuilla GRETAa voivat avustaa eri alojen asiantuntijat.

Artiklan 5 kohdassa määrätään, että GRETA laatii luonnoksen kertomukseksi, joka sisältää sen analyysin arvioinnin perusteena olevien määräysten täytäntöönpanosta sekä sen ehdotukset siitä, miten kyseinen osapuoli voi käsitellä havaittuja ongelmia. Kertomusluonnos lähetetään arvioitavalle osapuolelle huomautuksia varten. GRETA ottaa osapuolen huomautukset huomioon vahvistaessaan kertomuksensa.

Tältä pohjalta GRETA antaa artiklan 6 kohdan mukaan kertomuksen ja päätelmät niistä toimista, jotka kyseinen osapuoli on toteuttanut pannakseen tämän yleissopimuksen määräykset täytäntöön. Kertomus ja päätelmät lähetetään kyseiselle osapuolelle ja osapuolten komitealle. GRETA:n kertomus ja päätelmät julkistetaan heti kun ne annetaan, yhdessä kyseisen osapuolen huomautusten kanssa.

Artiklan 7 kohdassa määrätään, että rajoittamatta edellä selostettua artiklan 1–6 kohdan mukaista menettelyä osapuolten komitea voi antaa GRETA:n kertomuksen ja päätelmien perusteella tälle osapuolelle osoitettuja suosituksia, jotka (a) koskevat GRETA:n päätelmien täytäntöönpanemiseksi toteutettavia toimia ja joissa tarvittaessa asetetaan määräaika, johon mennessä niiden täytäntöönpanosta on tiedotettava, ja jotka (b) on tarkoitettu edistämään yhteistyötä kyseisen osapuolen kanssa tämän yleissopimuksen asianmukaiseksi täytäntöönpanemiseksi.

GRETA hyväksyi arviointimenettelyä koskevat säännöt (Rules of procedure for evaluating implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the parties (THB-GRETA(2009)3) kokouksessaan kesäkuussa 2009. Ensimmäisen arviointikierroksen kyselylomake (Questionnaire for the evaluation of the implementation of the

Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the parties (GRETA(2010)1) hyväksyttiin ja lähetettiin vuoden 2010 aikana kaikille sopimuspuolille erikseen laaditun aikataulun mukaisesti. Parhaillaan GRETA arvioi ensimmäisen kyselykierroksen tuloksia ja pyrkii julkaisemaan tätä koskevat päätelmänsä vuoden 2011 aikana.

Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

VIII luku. Suhde muihin kansainvälisiin asiakirjoihin

39 artikla. Suhde kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirjaan ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rangaiksemisesta. Artiklassa määrätään, että yleissopimus ei vaikuta niihin oikeuksiin ja velvoitteisiin, jotka perustuvat Palermon sopimuksen ihmiskauppaa koskevaan lisäpöytäkirjaan, ja se on tarkoitettu tehostamaan lisäpöytäkirjalla määrättyä suojelua ja kehittämään lisäpöytäkirjan vaatimuksia. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan määräyksellä pyritään varmistamaan, että yleissopimus ei loukkaa oikeuksia ja velvoitteita, jotka perustuvat Palermon sopimuksen ihmiskauppaa koskevaan lisäpöytäkirjaan ja selvittämään, että yleissopimus vahvistaa Euroopan neuvoston ministerikomitean vaatimuksen mukaisesti YK:n asiakirjan antamaa suojaa ja kehittää siinä asetettuja standardeja.

Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

40 artikla. *Suhde muihin kansainvälisiin asiakirjoihin.* Artiklan 1 kohdassa määrätään, että yleissopimus ei vaikuta niihin oikeuksiin ja velvoitteisiin, jotka perustuvat muihin kansainvälisiin asiakirjoihin, joiden osapuolina yleissopimuksen osapuolet ovat tai joiden osapuoliksi ne tulevat ja jotka sisältävät määräyksiä yleissopimuksella säännellyistä asioista ja joilla varmistetaan ihmiskaupan uhreille tehokkaampi suojele ja apu.

Artiklan 2 kohdan mukaan yleissopimuksen osapuolet voivat tehdä keskenään kahdenvälisiä tai monenvälisiä sopimuksia yleissopimuksessa käsitellyistä asioista tarkoituksena täydentää tai tehostaa yleissopimuksen määräyksiä tai helpottaa siinä ilmaistujen periaatteiden noudattamista.

Artiklan 3 kohdassa määrätään, että osapuolet, jotka ovat Euroopan unionin jäseniä,

soveltavat keskinäisissä suhteissaan Euroopan yhteisön ja Euroopan unionin määräyksiä, jos kyseisestä aiheesta on annettu kyseisessä tapauksessa sovellettavia Euroopan yhteisön tai Euroopan unionin määräyksiä, edellyttäen kuitenkin että ne eivät ole tämän yleissopimuksen tarkoituksen ja päämäärän vastaisia eivätkä rajoita sen täysimittaista soveltamista muiden osapuolten kanssa.

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan Euroopan yhteisö ja sen jäsenmaat antoivat yleissopimuksen hyväksymisen yhteydessä julistuksen, jota on selostettu selitysmuistion kappaleessa 375. Siinä todetaan muun muassa, että julistuksen mukaan irtautumislausekkeen (disconnection clause) lisäämisessä on kyse unionin institutionaalisen rakenteen huomioon ottamisesta erityisesti sen suhteen kun jäsenmaat ovat siirtäneet toimivaltaa yhteisölle. Lausekkeella ei ole tarkoitus vähentää Euroopan unionin ulkopuolisten osapuolten oikeuksia tai lisääntyviä velvoitteita suhteessa Euroopan unioniin ja sen jäsenmaihin.

Euroopan unioni ei ole allekirjoittanut yleissopimusta. Yleissopimuksen suhdetta Euroopan unionin määräyksiin on selvitetty edellä jaksossa 1.3.

Mikään yleissopimuksessa ei artiklan 4 kohdan mukaan vaikuta kansainväliseen oikeuteen perustuviin valtioiden ja yksityishenkilöiden oikeuksiin, velvoitteisiin ja vastuisiin, mukaan lukien kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus sekä tapauksen mukaan erityisesti vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (SopS 77/1968) ja vuoden 1967 pakolaisten oikeusasemaa koskeva pöytäkirja (SopS 78/1968) ja siihen sisältyvä palauttamiskiellon periaate.

Artikla ei edellytä muutoksia voimassa olevaan lainsäädäntöön.

IX luku. Yleissopimuksen muuttaminen

41 artikla. Muutokset. Artikla sisältää määräykset yleissopimuksen muuttamisesta. Artiklan 1 kohdan mukaan osapuolen esittämä ehdotus yleissopimuksen muuttamiseksi on annettava tiedoksi Euroopan neuvoston pääsihteerille, joka toimittaa ehdotuksen Eu-

roopan neuvoston jäsenvaltioille sekä yleissopimuksen allekirjoittajille ja osapuolina oleville valtioille, Euroopan yhteisölle, niille valtioille, jotka on kutsuttu allekirjoittamaan yleissopimuksen 42 artiklan määräysten mukaisesti, ja niille valtioille, jotka on kutsuttu liittymään tähän yleissopimukseen 43 artiklan määräysten mukaisesti. Osapuolen ehdottama muutos on artiklan 2 kohdan mukaan annettava tiedoksi myös GRETA:lle, joka toimittaa ministerikomitealle lausuntonsa ehdotetusta muutoksesta.

Artiklan 3 kohdassa määrätään, että ministerikomitea käsittelee ehdotetun muutoksen ja GRETA:n antaman lausunnon, ja se voi hyväksyä muutoksen kuultuaan tämän yleissopimuksen osapuolia ja saatuaan niiden yksimielisen suostumuksen. Artiklan 4 kohdassa mukaan ministerikomitean edellä mainitun mukaisesti hyväksymän muutoksen teksti toimitetaan osapuolille hyväksyttäväksi. Artiklan 5 kohdassa määrätään puolestaan, että 3 kohdassa mukaisesti hyväksytty muutos tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kuukausi päivästä, jona kaikki osapuolet ovat ilmoittaneet pääsihteerille hyväksyneensä muutoksen.

Artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

X luku. Loppulausekkeet

42 artikla. Allekirjoittaminen ja voimaantulo. Artiklan 1 kohdan mukaan yleissopimus on avoinna allekirjoittamista varten Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, sen laadintaan osallistuneille valtioille, jotka eivät ole Euroopan neuvoston jäseniä, sekä Euroopan yhteisölle.

Artiklan 2 kohdassa määrätään, että yleissopimus on ratifioitava tai hyväksyttävä. Ratifioimis- tai hyväksymiskirjat talletetaan Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan.

Yleissopimuksen 3 kohdan mukaan yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona kymmenen allekirjoittajaa, mukaan lukien vähintään kahdeksan Euroopan neuvoston jäsenvaltiota, on edellisen kohdan määräysten mukaisesti ilmaissut suostuvansa siihen, että yleissopimus sitoo niitä.

Jos 1 kohdassa mainittu valtio tai Euroopan yhteisö ilmaisee myöhemmin suostuvansa siihen, että yleissopimus sitoo sitä, artiklan 4 kohdan mukaan yleissopimus tulee sen osalta voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona se talletti ratifioimis- tai hyväksymiskirjansa.

43 artikla. *Liittyminen yleissopimukseen.* Artiklan 1 kohdan mukaan yleissopimuksen tultua voimaan Euroopan neuvoston ministerikomitea voi yleissopimuksen osapuolia kuultuaan ja niiden yksimielisen suostumuksen saatuaan sekä päätettyään asiasta Euroopan neuvoston perussäännön 20 artiklan d kappaleessa määrättyllä enemmistöllä kutsua valtion, joka ei ole Euroopan neuvoston jäsen eikä ole osallistunut yleissopimuksen laadintaan, liittymään yleissopimukseen, jos niiden osapuolten edustajat, joilla on oikeus olla edustettuina ministerikomiteassa, ovat äänestäneet asiasta yksimielisesti.

Artiklan 2 kohdassa määrätään, että yleissopimukseen liittyvän valtion osalta yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona liittymiskirja on talletettu Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan.

44 artikla. *Alueellinen soveltaminen.* Artiklan 1 kohdan mukaan valtio tai Euroopan yhteisö voi allekirjoittaessaan yleissopimuksen tai tallettaessaan ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa täsmentää alueen tai alueet, joihin yleissopimusta sovelletaan.

Artiklan 2 kohdassa määrätään, että osapuoli voi milloin tahansa myöhemmin Euroopan neuvoston pääsihteerille osoittamallaan ilmoituksella saattaa tämän yleissopimuksen sovellettavaksi myös muuhun, ilmoituksessa määritellyyn alueeseen, jonka kansainvälisistä suhteista se vastaa tai jonka puolesta sillä on valtuudet tehdä sitoumuksia. Tällaisen alueen osalta yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona pääsihteerin on otanut ilmoituksen vastaan.

Artiklan 3 kohdan mukaan edellä olevien kahden kappaleen mukaisesti tehty ilmoitus voidaan peruuttaa ilmoituksessa määritellyn alueen osalta Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitettavalla ilmoituksella. Peruutus tu-

lee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona pääsihteerin on otanut ilmoituksen vastaan.

45 artikla. *Varaumat.* Artiklan mukaan yleissopimuksen määräyksiin ei voi tehdä varauksia, lukuun ottamatta 31 artiklan 2 kohdan mukaista varaumaa. Kyseisessä kohdassa todetaan, että osapuoli voi pidättää itselleen oikeuden olla soveltamatta tai soveltaa ainoastaan erityistapauksissa tai -olosuhteissa joidakin yleissopimuksen lainkäyttövaltaa koskevia määräyksiä. Lainkäyttövaltaa koskevia määräyksiä on selostettu tarkemmin edellä 31 artiklan yhteydessä.

Suomen on tarkoitus hyväksymiskirjansa tallettaessaan antaa 31 artiklan 1 kohdan d ja e alakohtaa koskevat ilmoitukset, joita on käsitelty edellä 31 artiklan yhteydessä.

46 artikla. *Irtisanominen.* Artikla sisältää määräykset yleissopimuksen irtisanomisesta. Artiklan 1 kohdan mukaan osapuoli voi milloin tahansa irtisanoa yleissopimuksen Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla ilmoituksella.

Artiklan 2 kohdan mukaan irtisanominen tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona pääsihteerin on vastaanottanut ilmoituksen.

47 artikla. *Ilmoitukset.* Artikla sisältää määräykset Euroopan neuvoston pääsihteerin yleissopimukseen liittyen antamista ilmoituksista. Artiklan mukaan Euroopan neuvoston pääsihteerin ilmoittaa Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, allekirjoittajavaltioille, osapuolina oleville valtioille, Euroopan yhteisölle, valtioille, jotka on kutsuttu allekirjoittamaan tämä yleissopimus 42 artiklan määräysten mukaisesti, ja valtioille, jotka on kutsuttu liittymään tähän yleissopimukseen 43 artiklan määräysten mukaisesti, allekirjoituksista (alakohta a); ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjan tallettamisista (alakohta b); 42 ja 43 artiklan mukaisista tämän yleissopimuksen voimaantulopäivistä (alakohta c); 41 artiklan mukaisesti hyväksytyistä muutoksista ja näiden muutosten voimaantulopäivistä (alakohta e); 46 artiklan määräysten mukaisista irtisanomisista (alakohta e); tähän yleissopimukseen liittyvistä teoista, ilmoituksista tai tiedoksiannoista (alakohta f); 45 ar-

tiklan mukaisesti tehdyistä varaumista (alakohta g).

2 Lakiehdotusten perustelut

2.1 Laki ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

1 §. Pykälä sisältäisi säännöksen siitä, että yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §. Pykälän mukaan lain voimaantulosta säädettäisiin tasavallan presidentin asetuksella. Lain on tarkoitus tulla voimaan samana ajankohtana kuin sopimus tulee Suomen osalta voimaan. Kansainvälisesti jo voimaan tullut yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona ratifioimis- tai hyväksymiskirja talletettiin.

2.2 Laki liiketoimintakiellosta

3 §. *Liiketoimintakieltoon määräämisen edellytykset.* Pykälän 3 momenttia ehdotetaan yleissopimuksen 23 artiklan 4 kohdassa asetetun velvoitteen täyttämiseksi muutettavaksi niin, että momenttiin lisätään ihmiskaupparikoksia koskeva uusi 4 kohta. Sen mukaan liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen. Voimassa olevan 3 momentin 3 kohdan mukaan tämä kiellon määräämismahdollisuus koskee tilanteita, joissa ihmiskaupparikos on kohdistunut kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön. Koska viimeksi mainitussa kohdassa mainitaan myös lapsiin kohdistuneet paritusrikokset, ihmiskaupparikoksia koskeva osa on selvyuden vuoksi syytä erottaa uuteen kohtaan.

Liiketoimintakieltoon määräämisen edellytykset tulisivat tyhjentävästi ehdotettavasta kohdasta. Pykälän 1 ja 2 momentissa mainittuihin seikkoihin ei siis kiinnitettäisi tässä yhteydessä huomiota. Sen sijaan useat muut

liiketoimintakiellosta annetun lain säännökset tulisivat suoraan sovellettaviksi. Tämä koskee esimerkiksi liiketoimintakiellon henkilöpiiriä (2 §), liiketoimintakiellon sisältöä (4 §), liiketoimintakiellon kestoa (5 §), määräämistä (6 §), vireillepanoaikaa (8 §) ja väliaikaista liiketoimintakieltoa (11 §).

Syyllistyminen uudessa kohdassa mainittuun rikokseen taikka sen yritykseen tai osallisuuteen siihen tarkoittaisi, että henkilö on jo tuomittu tai tullaan liiketoimintakiellon määräämisen yhteydessä tuomitsemaan ihmiskaupparikoksesta. Jos liiketoimintakieltoa koskevaa asiaa poikkeuksellisesti käsitellään rikosasiasta erillisenä, kiellon määräämisen edellytyksenä ei olisi se, että rikosasiassa annettu tuomio on tullut lainvoimaiseksi tai pantavissa täytäntöön lainvoimaisen tuomion tavoin. Henkilön ollessa vasta epäiltyinä tai syytteessä liiketoimintakielto voitaisiin määrätä väliaikaisena 11 §:n 1 momentin nojalla. Ihmiskaupparikosten yritykset on säädetty rangaistaviksi rikoslain pykälissä, jotka mainittaisiin momentissa. Osallisuudesta säädetään rikoslain 5 luvussa. Kaikki osallisuuden muodot kuuluisivat pykälän soveltamisalaan.

3 Voimaantulo

Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tuli kansainvälisesti voimaan 1 päivänä helmikuuta 2008.

Suomen osalta yleissopimus tulee voimaan sen 42 artiklan 3 kohdan mukaisesti seuraavaan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona ratifioimis- tai hyväksymisasiakirja talletettiin.

Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta sisältää määräyksiä, jotka Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n mukaan kuuluvat Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan, kuten määräykset terveyden- ja sairaanhoitoa, sosiaalihuoltoa, opetusta, elinkeinotoimintaa ja työllisyyden edistämistä koskevista asioista. Näin ollen maakuntapäivien tulee hyväksyä Ahvenanmaan itsehallintolain 59 §:n 2 momentissa tarkoitettu kansainvälisten sopimusmääräysten voimaansaattamista koskeva säädös, jotta määräykset tulisivat

voimaan myös Ahvenanmaan maakunnassa. Yleissopimuksen voimaansaattamista koskeva laki ehdotetaan tulevaksi voimaan tasavallan presidentin asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti, kun yleissopimus tulee Suomen osalta voimaan.

Liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamista koskeva laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian.

4 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys

4.1 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus

Perustuslain 94 §:n 1 momentin mukaan eduskunta hyväksyy sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä tai ovat muutoin merkitykseltään huomattavia taikka vaativat perustuslain mukaan muusta syystä eduskunnan hyväksymisen.

Yleissopimus on niin sanottu sekasopimus eli jaetun toimivallan sopimus, jonka määräyksistä osa kuuluu Euroopan unionin toimivaltaan ja osa jäsenvaltion toimivaltaan. Euroopan unioni ei ole allekirjoittanut yleissopimusta eikä tehnyt päätöstä siihen liittymisestä. Unionin oikeuteen perustuvaa estettä ei kuitenkaan ole sille, että Suomi ratifioi yleissopimuksen siitä huolimatta, että Euroopan unioni ei ole liittynyt sopimukseen.

Euroopan unionin komissiolle 28 päivänä kesäkuuta 2004 annetun neuvotteluvaltuuden mukaan yhteisön toimivallan piiriin katsottiin kuuluvaksi rajavalvontaan liittyvät määräykset, ihmiskaupan uhreille annettavaa apua koskevat määräykset, oleskelulupaa ja palauttamista koskevat määräykset, uhreille maksettavaa kompensatiota ja hyvitystä koskevat määräykset sekä kaikki edellä mainittujen määräysten soveltamista koskevat horisontaaliset ja muut määräykset. Tätä voidaan pitää lähtökohtana sen arvioinnille, mitkä määräykset kuuluvat edelleen Suomen toimivaltaan. Siltä osin kun sopimusmääräykset kuuluvat Suomen toimivaltaan ja ne sisältävät eduskunnan suostumusta edellyttäviä määräyksiä, niille on hankittava eduskunnan

suostumus ennen kuin yleissopimus voidaan voimaansaattaa Suomessa.

Valtiosopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen määräys on eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannan mukaan luettava lainsäädännön alaan, 1) jos määräys koskee jonkin perustuslaissa turvatun perusoikeuden käyttämistä tai rajoittamista, 2) jos määräys muutoin koskee yksilön oikeuksien tai velvollisuuksien perusteita, 3) jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on perustuslain mukaan säädettävä lailla taikka 4) jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on voimassa lain säännöksiä tai 5) siitä on Suomessa vallitsevan käsityksen mukaan säädettävä lailla. Perustuslakivaliokunnan mukaan kansainvälisen velvoitteen määräys kuuluu näiden perusteiden mukaan lainsäädännön alaan siitä riippumatta, onko määräys ristiriidassa vai soposoinnussa Suomessa lailla annetun säännöksen kanssa (PeVL 11/2000 vp ja PeVL 12/2000 vp).

Yleissopimus sisältää lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä osittain siksi, että joistakin yleissopimuksessa turvatuista oikeuksista on perustuslain nimenomaisten säännösten mukaan säädettävä lailla. Perusoikeussäännösten lakivarausten kattamien määräysten lisäksi jäljempänä yksilöidyt yleissopimuksen artiklat sisältävät sellaisia yksilön oikeusasemaan keskeisesti vaikuttavia määräyksiä, joista Suomessa vallitsevan käsityksen mukaan on säädettävä lailla.

Yleissopimuksen 1 artiklassa määrätään muun muassa ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta siten, että samalla taataan sukupuolten tasa-arvo, uhrien ihmisoikeuksien suojaamisesta ja kansainvälisen yhteistyön edistämisestä. Artikla liittyy perustuslain 7 §:ssä säädettyyn ja ihmisoikeussopimusten mukaiseen perus- ja ihmisoikeuksien suojaan. Sukupuolten tasa-arvosta säädetään puolestaan perustuslain 6 §:ssä. Määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan. Kuten jäljempänä tarkemmin selostetaan, myös kansainvälistä yhteistyötä koskevat määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan.

Yleissopimuksen 3 artiklassa säädetään syrjimättömyysperiaatteesta eli yleissopimuksen mukaisten oikeuksien turvaamisesta ilman artiklassa mainittuihin ominaisuuksiin perustuvaa syrjintää. Syrjintäkiellosta säädetään perustuslain 6 §:n 2 momentissa ja syr-

jintä säädetään rangaistavaksi rikoslain 11 luvun 11 §:ssä. Määräys kuuluu lainsäädännön alaan.

Yleissopimuksen 4 artiklaan sisältyvät määritelmät määrittävät sellaisten yleissopimuksen muiden artikloiden sisältöä ja soveltamista, joiden määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan (PeVL 11/2000 vp ja PeVL 12/2000 vp).

Yleissopimuksen 5 ja 6 artiklat koskevat ihmiskaupan ehkäisemistä ja toimia kysynnän vähentämiseksi. Nämä velvoitteet liittyvät muun ohella naisten ja miesten tasa-arvosta annettuun lakiin, perusopetuslakiin, kotoutumislakiin sekä vastaanottolakiin. Artiklaan liittyy myös rikoslain 20 luvun 8 §, jossa säädetään eräiden seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnista. Myös perustuslain 6 §:ssä säädetään artiklaan liittyvästä sukupuolten tasa-arvosta.

Yleissopimuksen 7 artiklassa säädetään toimista rajalla. Artikla koskee muun muassa ulkomaalaislain 11 lukua, jossa säädetään liikenteenharjoittajan velvollisuuksista ja seuraamusmaksusta, sekä ulkomaalaislain maa-hantulon edellytyksiä ja käännättämisen perusteita koskevia määräyksiä.

Yleissopimuksen 8 ja 9 artiklat koskevat asiakirjaturvallisuutta sekä asiakirjojen laillisuutta ja pätevyyttä. Näistä säädetään muun muassa passilaissa, henkilökorttilaissa, ulkomaalaislaissa sekä ulkomaalaisrekisterilaissa.

Uhrien tunnistamista koskeva yleissopimuksen 10 artikla voi liittyä myös lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin, joita koskee muun muassa laki lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen selvittämisen jäljittämisestä.

Yleissopimuksen 11 artikla koskee uhrin yksityiselämän ja henkilöllisyyden suojaamista. Näistä säädetään Suomessa muun muassa laissa viranomaisen toiminnan julkisuudesta, oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa, henkilötietolaissa, laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista ja lastensuojelulaissa. Myös rikoslaki sisältää artiklan määräyksiä koskevaa sääntelyä.

Yleissopimuksen 12 artiklan uhrien auttamista koskevat määräykset liittyvät erityisesti vastaanottolain ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskevaan sääntelyyn sekä hallintolakiin. Lisäksi artiklan määräyksistä

säädetään muun muassa lastensuojelulaissa, oikeusapulaissa, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa, perusopetuslaissa, rikoslaissa, oikeudenkäymiskaassa, oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa, lähestymiskiellosta annetussa laissa sekä ulkomaalaislaissa.

Yleissopimuksen 13 artiklassa tarkoitettusta toipumis- ja harkinta-ajasta, samoin kuin 14 artiklan edellyttämästä oleskeluluvasta, säädetään ulkomaalaislaissa. Yleissopimuksen 14 artiklaan liittyy myös ulkomaalaisrekisteristä annettu laki.

Yleissopimuksen 15 artikla koskee korvauksia ja oikeussuojaa. Näistä säädetään erityisesti vastaanottolaissa ja hallintolaissa sekä vahingonkorvauslaissa ja rikosvahinkolaissa. Myös oikeusapulaki ja laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa liittyvät artiklaan.

Yleissopimuksen 16 artiklan määräyksistä, jotka koskevat uhrien palauttamista ja kotiuttamista säädetään muun muassa vastaanottolaissa ja ulkomaalaislaissa. Lapsen etua koskeva lainsäädäntö on myös tässä merkityksellinen.

Yleissopimuksen 17 artiklassa määrätään sukupuolten tasa-arvosta. Suomessa naisten ja miesten tasa-arvosta säädetään jo perustuslain 6 §:ssä ja naisen ja miesten tasa-arvosta annetussa laissa.

Perustuslain 8 § sisältää rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen tärkeimmät ainesosat, joihin kuuluu vaatimus, jonka mukaan rikoksina rangaistavat teot on määriteltävä laissa. Tämä merkitsee sitä, että kriminalisointivoitteet, kuten muutkin yleissopimuksen rikosoikeudelliset velvoitteet, kuuluvat lainsäädännön alaan. Tämä koskee yleissopimuksen 18–26 artiklaa.

Yleissopimuksen V luku sisältää rikostutkintaa, syytetoimia ja prosessioikeutta koskevat määräykset, joista säädetään Suomessa yksipuolisia ja viran puolesta tehtäviä hakeuksia koskevan 27 artiklan osalta erityisesti rikoslaissa, esitutkintalaissa, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa ja oikeudenkäymiskaassa ja uhrien, todistajien ja oikeusviranomaisten kanssa yhteistyössä toimivien suojelua koskevan 28 artiklan ja oikeudenkäyntejä koskevan 30 artiklan osalta muun muassa laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta, laissa oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa, vastaan-

ottolaissa, rikoslaissa, oikeudenkäymiskaaressa, laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja poliisilaissa. Erikoistuneita viranomaisia ja yhteensovittamiselimiä koskeva 29 artikla liittyy muun muassa lakiin syrjintälautakunnasta ja vähemmistövaltuutetusta. Lainkäyttövaltaa koskeva 31 artikla liittyy rikoslain asiaa koskevaan sääntelyyn.

Jäljempänä mainitut kaksi ilmoitusta kuuluvat lainsäädännön alaan ja näin ollen niiden osalta eduskunnan suostumus on tarpeen.

Kansainvälistä yhteistyötä ja yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa koskeva IV luku sisältää myös lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä. Yhteistyötä koskeva 32 artikla liittyy muun muassa kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettuun lakiin. Vaarassa olevia tai kadonneita henkilöitä koskeva 33 artikla liittyy puolestaan muun muassa poliisin henkilötietolakiin, tullilakiin ja rajavartiolaitoksen henkilötietolakiin. Tietojen antamista koskevaa 34 artiklaa koskee paitsi edellä mainittu sääntely, myös erityisesti laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta sekä vastaanottolaki.

Yleissopimuksen VII luku sisältää määräyksiä yleissopimuksen sisältämien sitoumusten täytäntöönpanon valvonnasta. Tällaiset ylikansalliset valvontajärjestelmät koskevat valtion täysivaltaisuutta ja kuuluvat siten lainsäädännön alaan. Koska ne kuitenkin ovat tavanomaisina pidettäviä järjestelyjä sellaisessa kansainvälisessä yhteistyössä, johon Suomi perustuslain 1 §:n 3 momentin mukaan osallistuu ihmisoikeuksien turvaamiseksi, tällainen valvontatoimivalta ei ole ristiriidassa valtion täysivaltaisuuden kanssa (PeVL 11/2000 vp ja PeVL 12/2000 vp).

Yleissopimuksen VIII luvun määräykset yleissopimuksen suhteesta muihin kansainvälisiin asiakirjoihin vaikuttavat olennaisella tavalla lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten soveltamiseen, myös nämä määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan. Sama koskee yleissopimuksen 45 artiklaa, jossa määrätään varaumista.

4.2 Käsittelyjärjestys

Yleissopimus ei sisällä määräyksiä, jotka koskisivat perustuslakia sen 94 §:n 2 momentissa tai 95 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla. Yleissopimus voidaan hallituksen käsi-

tyksen mukaan hyväksyä äänen enemmistöllä ja ehdotus sen voimaansaattamiseksi voidaan hyväksyä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Sama koskee lakia liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamiseksi.

Liiketoimintakiellon käyttäminen sinällään liittyy perustuslain 18 §:ssä säädettyyn elinkeinovapauteen. Kysymys ei olisi kuitenkaan uuden elinkeinovapautta rajoittavan seuraamuksen säätämisestä. Liiketoimintakiellosta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että kiellon määrääminen on mahdollista tilanteissa, joissa liiketoiminnassa on syyllistytty ihmiskaupparikoksiin. Kysymys on rikoksista, joilla loukataan perus- ja ihmisoikeuksia perustavanlaatuisella tavalla. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on ihmiskauppaa koskevien rangaistussäännösten säätämisen yhteydessä korostanut ihmiskaupparikosten yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavaa luonnetta (PeVL 13/2004 vp). Arvioidessaan pakkokeinojen käyttömahdollisuutta perustuslakivaliokunta on tuolloin todennut törkeän ihmiskaupan rinnastuvan vakavuudeltaan valtiorikosten, väkivaltarikosten, yleisvaarallisten rikosten ja huumausainerikosten vakaviimpiin tekemisiin. Elinkeinovapauden rajoittamisen merkityksellisyys kannalta on otettava huomioon lisäksi se, että liiketoimintakiellon voidaan määrätä vain määrääjäksi. Kuten aikaisemmin on todettu, liiketoimintakiellon käyttöalaa on jo laajennettu tilanteisiin, joissa liiketoiminnassa on syyllistytty pornografiarikoksiin taikka lapsiin kohdistuneisiin paritus- tai ihmiskaupparikoksiin.

Edellä olevan perusteella ja perustuslain 94 §:n mukaisesti esitetään, että

Eduskunta hyväksyisi Varsovassa 17 päivänä toukokuuta 2005 ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen siltä osin kuin se kuuluu Suomen toimivaltaan

ja että Eduskunta hyväksyisi annettavaksi yleissopimuksen 31 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen, jonka mukaan Suomi soveltaa 31 artiklan 1 kohdan d alakohtaa rikoksen tultua tehdyksi millekään valtiolle kuulumattomalla alueella vain, jos teosta Suo-

men lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus ja 31 artiklan 1 kohdan e alakohtaa vain, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus ja jos rikos on myös sen tekopaikan mukaan rangaistava ja siitä olisi voitu tuomita rangaistus

myös tämän vieraan valtion tuomioistuimessa.

Edellä esitetyn perusteella ja koska sopimus sisältää määräyksiä, jotka kuuluvat lain-säädännön alaan, annetaan samalla Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.**Laki****ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lain-
säädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §
Varsovassa 17 päivänä toukokuuta 2005
ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn
Euroopan neuvoston yleissopimuksen lain-
säädännön alaan kuuluvat määräykset ovat

lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on
niihin sitoutunut.

2 §
Tämän lain voimaantulosta säädetään tasa-
vallan presidentin asetuksella.

2.

Laki**liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 3 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 541/2011, seuraavasti:

3 §

Liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset

Lisäksi liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syylistynyt:

- 1) rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 tai 18 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen;
- 2) rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen;

3) kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen; taikka

4) rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Helsingissä 25 päivänä marraskuuta 2011

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Ulkoasiainministeri *Erkki Tuomioja*

2.

Laki**liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan liiketoimintakiellosta 13 päivänä joulukuuta 1985 annetun lain (1059/1985) 3 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 541/2011, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset

Liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset

Lisäksi liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt:

1) rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 tai 18 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen;

2) rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen; taikka

3) kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä *taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä* rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen.

Lisäksi liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt:

1) rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 tai 18 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen;

2) rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen;

3) kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen; taikka

4) rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .*

*Sopimusteksti***EUROOPAN NEUVOSTON YLEISSOPIMUS IHMISKAUPAN VASTAISESTA TOIMINNASTA****COUNCIL OF EUROPE CONVENTION ON ACTION AGAINST TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS****Johdanto**

Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ja muut tämän yleissopimuksen allekirjoittajat, jotka katsovat, että Euroopan neuvoston päämääränä on lisätä jäsentensä välistä yhtenäisyyttä,

katsovat, että ihmiskauppa loukkaa ihmisoikeuksia ja on hyökkäys ihmisarvoa ja henkilökohtaista koskemattomuutta vastaan,

katsovat, että ihmiskaupan uhrit voivat päätyä orjiksi,

katsovat, että uhrien oikeuksien kunnioittaminen, uhrien suojeleminen ja toiminta ihmiskaupan torjumiseksi on asetettava ensisijaisiksi tavoitteiksi,

katsovat, että kaikkien ihmiskaupan vastaisen toimintojen ja aloitteiden on oltava syrjimättömiä, ja niissä on otettava huomioon sukupuolten tasa-arvo ja lasten oikeuksien näkökulma,

palauttavat mieleen jäsenvaltioiden ulkoasiainministerien julistukset, jotka annettiin ministerikomitean 112. istunnossa (14 ja 15 päivänä toukokuuta 2003) ja 114. istunnossa (12 ja 13 päivänä toukokuuta 2004) ja joissa vaadittiin Euroopan neuvostolta tehostettua toimintaa ihmiskauppaa vastaan,

pitävät mielessä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (1950) sekä sen pöytäkirjat,

pitävät mielessä seuraavat ministerikomitean suositukset Euroopan neuvoston jäsenvaltioille: suositus nro R (91) 11 lapsiin ja nuoriin aikuisiin kohdistuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, pornografiasta ja prostituutiosta sekä kaupasta; suositus nro R (97) 13 todistajien uhkailusta ja puolustuksen oikeuksista; suositus nro R (2000) 11 seksuaalista hyväksikäyttöä varten käytävän ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta ja suositus Rec (2001) 16 lasten suojelemisesta seksuaaliselta hyväksikäytöltä; suositus Rec (2002) 5 naisten suojelemisesta väkivallalta,

Preamble

The member States of the Council of Europe and the other Signatories hereto,

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members;

Considering that trafficking in human beings constitutes a violation of human rights and an offence to the dignity and the integrity of the human being;

Considering that trafficking in human beings may result in slavery for victims;

Considering that respect for victims' rights, protection of victims and action to combat trafficking in human beings must be the paramount objectives;

Considering that all actions or initiatives against trafficking in human beings must be non-discriminatory, take gender equality into account as well as a child-rights approach;

Recalling the declarations by the Ministers for Foreign Affairs of the Member States at the 112th (14-15 May 2003) and the 114th (12-13 May 2004) Sessions of the Committee of Ministers calling for reinforced action by the Council of Europe on trafficking in human beings;

Bearing in mind the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950) and its protocols;

Bearing in mind the following recommendations of the Committee of Ministers to member states of the Council of Europe: Recommendation No. R (91) 11 on sexual exploitation, pornography and prostitution of, and trafficking in, children and young adults; Recommendation No. R (97) 13 concerning intimidation of witnesses and the rights of the defence; Recommendation No. R (2000) 11 on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation and Recommendation Rec (2001) 16 on the protection of children against sexual exploita-

pitävät mielessä seuraavat Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suositukset: suositus 1325 (1997) naiskaupasta ja pakkoprostituutiosta Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa; suositus 1450 (2000) naisiin kohdistuvasta väkivallasta Euroopassa; suositus 1545 (2002) naiskaupan vastaisesta kampanjasta; suositus 1610 (2003) naiskaupaan ja prostituutioon liittyvästä muuttoliikkeestä; suositus 1611 (2003) elinkaupasta Euroopassa; suositus 1663 (2004) kotiorjuudesta: pakotyöstä, au paireista ja postimyyntimorsiamista,

pitävät mielessä 19 päivänä heinäkuuta 2002 tehdyn Euroopan unionin neuvoston puitepäätöksen ihmiskaupan torjunnasta, 15 päivänä maaliskuuta 2001 tehdyn Euroopan unionin neuvoston puitepäätöksen uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä ja 29 päivänä huhtikuuta 2004 annetun Euroopan unionin neuvoston direktiivin oleskeluluvasta, joka myönnetään yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tekeville kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tai jotka ovat joutuneet laittomassa maahantulossa avustamisen kohteiksi,

ottavat asianmukaisesti huomioon kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen ja siihen liitetyn pöytäkirjan ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta tarkoituksenaan parantaa näiden asiakirjojen antamaa suojaa ja kehittää niillä asetettuja vaatimuksia,

ottavat asianmukaisesti huomioon muut kansainväliset oikeudelliset asiakirjat, jotka liittyvät ihmiskaupan vastaiseen toimintaan, ja

ottavat huomioon tarpeen laatia kattava kansainvälinen oikeudellinen asiakirja, jossa keskitytään ihmiskaupan uhrien ihmisoikeuksiin ja jolla perustetaan erityinen seurantajärjestelmä,

ovat sopineet seuraavasta:

tion; Recommendation Rec (2002) 5 on the protection of women against violence;

Bearing in mind the following recommendations of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe: Recommendation 1325 (1997) on traffic in women and forced prostitution in Council of Europe member states; Recommendation 1450 (2000) on violence against women in Europe; Recommendation 1545 (2002) on a campaign against trafficking in women; Recommendation 1610 (2003) on migration connected with trafficking in women and prostitution; Recommendation 1611 (2003) on trafficking in organs in Europe; Recommendation 1663 (2004) Domestic slavery: servitude, au pairs and mail-order brides;

Bearing in mind the European Union Council Framework Decision of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings, the European Union Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings and the European Union Council Directive of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities;

Taking due account of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocol thereto to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children with a view to improving the protection which they afford and developing the standards established by them;

Taking due account of the other international legal instruments relevant in the field of action against trafficking in human beings;

Taking into account the need to prepare a comprehensive international legal instrument focusing on the human rights of victims of trafficking and setting up a specific monitoring mechanism,

Have agreed as follows:

I luku – Tavoitteet, soveltamisala, syrjimättömyysperiaate ja määritelmät

1 artikla – Yleissopimuksen tavoitteet

1. Tämän yleissopimuksen tavoitteina on
a) ehkäistä ja torjua ihmiskauppaa siten, että samalla taataan sukupuolten tasa-arvo;

b) suojata ihmiskaupan uhrien ihmisoikeuksia, luoda kattava kehys uhrien ja todistajien suojelemiselle ja auttamiselle siten, että samalla taataan sukupuolten tasa-arvo sekä varmistaa tehokas rikostutkinta ja syyttämisen;

c) edistää kansainvälistä yhteistyötä ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa.

2. Tällä yleissopimuksella perustetaan erityinen seurantajärjestelmä tarkoituksena varmistaa, että osapuolet panevat yleissopimuksen määräykset tehokkaasti täytäntöön.

2 artikla – Soveltamisala

Tätä yleissopimusta sovelletaan kaikkiin ihmiskaupan muotoihin riippumatta siitä, onko ihmiskauppa kansallista vai kansainvälistä tai liittyykö se järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

3 artikla – Syrjimättömyysperiaate

Osapuolet varmistavat, että ne panevat täytäntöön tämän yleissopimuksen määräykset, erityisesti oikeuden päästä osalliseksi uhrien oikeuksien suojaamiseksi ja edistämiseksi tarkoitetuista toimista, syrjimättä ketään esimerkiksi sukupuolen, rodun, ihonvärin, kielin, uskonnon, poliittisen tai muun mielipiteen, kansallisen tai sosiaalisen alkuperän, kansalliseen vähemmistöön kuulumisen, varallisuuden, syntyperän tai muun aseman perusteella.

4 artikla – Määritelmät

Tässä yleissopimuksessa:

a) "ihmiskauppa" tarkoittaa hyväksikäyttö-tarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden värväystä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen,

Chapter I – Purposes, scope, non-discrimination principle and definitions

Article 1 – Purposes of the Convention

1 The purposes of this Convention are:
a to prevent and combat trafficking in human beings, while guaranteeing gender equality;

b to protect the human rights of the victims of trafficking, design a comprehensive framework for the protection and assistance of victims and witnesses, while guaranteeing gender equality, as well as to ensure effective investigation and prosecution;

c to promote international cooperation on action against trafficking in human beings.

2 In order to ensure effective implementation of its provisions by the Parties, this Convention sets up a specific monitoring mechanism.

Article 2 – Scope

This Convention shall apply to all forms of trafficking in human beings, whether national or transnational, whether or not connected with organised crime.

Article 3 – Non-discrimination principle

The implementation of the provisions of this Convention by Parties, in particular the enjoyment of measures to protect and promote the rights of victims, shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status.

Article 4 – Definitions

For the purposes of this Convention:

a "Trafficking in human beings" shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of

vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla, taikka toista henkilöä vallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla. Hyväksikäytöksi katsotaan vähintään toisen hyväksikäyttö prostitutiotarkoituksessa tai muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käytäntö, orjuuden kaltaiset olot tai elinten poistaminen;

b) ihmiskaupan uhrin suostumuksella tämän artiklan a alakohdassa tarkoitettuun hyväksikäyttöön ei ole merkitystä, kun sen saamiseksi on käytetty jotakin a alakohdassa mainittua keinoa;

c) lapsen värväys, kuljetus, siirtäminen, kätkeminen tai vastaanottaminen hyväksikäyttötarkoituksessa katsotaan "ihmiskaupaksi" myös silloin, kun siihen ei liity mitään tämän artiklan a alakohdassa mainittua keinoa;

d) "lapsi" tarkoittaa alle kahdeksantoista-vuotiaista henkilöä;

e) "uhri" tarkoittaa luonnollista henkilöä, joka on tässä artiklassa määritellyn ihmiskaupan kohteena.

II luku – Ehkäiseminen, yhteistyö ja muut toimet

5 artikla – Ihmiskaupan ehkäiseminen

1. Osapuolet toteuttavat toimet, joilla järjestetään ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjunnasta vastaavien eri elinten työn kansallinen yhteensovittaminen tai tehostetaan sitä.

2. Osapuolet ottavat käyttöön tehokkaat toimintaperiaatteet ja ohjelmat ihmiskaupan ehkäisemiseksi esimerkiksi tutkimuksella, tiedottamisella, valistus- ja koulutuskampanjoilla, sosiaalisilla aloitteilla ja talousaloitteilla sekä koulutusohjelmilla, jotka suunnataan erityisesti ihmiskaupalle alttiille henkilöille ja ihmiskauppaa käsitteleville ammattihenkilöille, ja/tai tehostavat tällaisia toimintaperiaatteita ja ohjelmia.

3. Osapuolet edistävät ihmisoikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa ja noudattavat sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistamista ja lapset huomioon ottavaa lähestymistapaa kehittäessään, pannessaan täytäntöön ja

vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs;

b The consent of a victim of "trafficking in human beings" to the intended exploitation set forth in subparagraph (a) of this article shall be irrelevant where any of the means set forth in subparagraph (a) have been used;

c The recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of a child for the purpose of exploitation shall be considered "trafficking in human beings" even if this does not involve any of the means set forth in subparagraph (a) of this article;

d "Child" shall mean any person under eighteen years of age;

e "Victim" shall mean any natural person who is subject to trafficking in human beings as defined in this article.

Chapter II – Prevention, co-operation and other measures

Article 5 – Prevention of trafficking in human beings

1 Each Party shall take measures to establish or strengthen national co-ordination between the various bodies responsible for preventing and combating trafficking in human beings.

2 Each Party shall establish and/or strengthen effective policies and programmes to prevent trafficking in human beings, by such means as: research, information, awareness raising and education campaigns, social and economic initiatives and training programmes, in particular for persons vulnerable to trafficking and for professionals concerned with trafficking in human beings.

3 Each Party shall promote a Human Rights-based approach and shall use gender mainstreaming and a child-sensitive approach in the development, implementation and assessment of all the policies and pro-

arvioidessaan kaikkia 2 kohdassa tarkoitettuja toimintaperiaatteita ja ohjelmia.

4. Osapuolet toteuttavat tarpeen mukaan asianmukaiset toimet mahdollistaakseen laillisen maahanmuuton, erityisesti jakamalla asianomaisten virastojen välityksellä täsmällistä tietoa edellytyksistä, jotka koskevat laillista maahantuloa niiden alueille ja oleskelua siellä.

5. Osapuolet toteuttavat erityiset toimet vähentääkseen lasten alttiutta ihmiskaupalle, erityisesti luomalla lapsia suojelevan ympäristön.

6. Tämän artiklan mukaisesti käyttöön otettuihin toimiin on tarvittaessa kytkettävä mukaan sellaiset kansalaisjärjestöt, muut asianomaiset järjestöt ja muut kansalaisyhteiskunnan osatekijät, jotka ovat sitoutuneet ihmiskaupan ehkäisemiseen sekä uhrien suojeeluun tai auttamiseen.

6 artikla – Toimet kysynnän vähentämiseksi

Vähentääkseen kysyntää, joka edistää ihmiskaupaan johtavaa henkilöiden, erityisesti naisten ja lasten, hyväksikäyttöä kaikissa muodoissaan, osapuolet toteuttavat tai tehostavat toimia lainsäädännön, hallinnon, koulutuksen, sosiaaliturvan ja kulttuurin alalla sekä muilla aloilla, mukaan lukien:

a) parhaiden käytäntöjen, menetelmien ja strategioiden tutkimus;

b) valistaminen joukkoviestinten ja kansalaisyhteiskunnan vastuusta ja tärkeästä tehtävästä tunnistettaessa kysyntää yhtenä ihmiskaupan perussyynä;

c) kohdennetut tiedotuskampanjat, joihin osallistuu tarvittaessa muun muassa viranomaisia ja poliittisia päättäjiä;

d) ehkäisevät toimet, mukaan lukien pojille ja tytöille näiden koulutuksen aikana suunnatut opetusohjelmat, joissa korostetaan sukupuolisyrynnän tuomittavuutta ja sen tuhoisia seurauksia, sukupuolten tasa-arvon merkitystä ja jokaisen ihmisen ihmisarvoa ja koskemattomuutta.

7 artikla – Toimet rajoilla

1. Osapuolet tehostavat mahdollisuuksiensa mukaan sellaista rajavalvontaa, joka voi olla tarpeen ihmiskaupan ehkäisemiseksi ja pal-

grammes referred to in paragraph 2.

4 Each Party shall take appropriate measures, as may be necessary, to enable migration to take place legally, in particular through dissemination of accurate information by relevant offices, on the conditions enabling the legal entry in and stay on its territory.

5 Each Party shall take specific measures to reduce children's vulnerability to trafficking, notably by creating a protective environment for them.

6 Measures established in accordance with this article shall involve, where appropriate, non-governmental organisations, other relevant organisations and other elements of civil society committed to the prevention of trafficking in human beings and victim protection or assistance.

Article 6 – Measures to discourage the demand

To discourage the demand that fosters all forms of exploitation of persons, especially women and children, that leads to trafficking, each Party shall adopt or strengthen legislative, administrative, educational, social, cultural or other measures including:

a research on best practices, methods and strategies;

b raising awareness of the responsibility and important role of media and civil society in identifying the demand as one of the root causes of trafficking in human beings;

c target information campaigns involving, as appropriate, inter alia, public authorities and policy makers;

d preventive measures, including educational programmes for boys and girls during their schooling, which stress the unacceptable nature of discrimination based on sex, and its disastrous consequences, the importance of gender equality and the dignity and integrity of every human being.

Article 7 – Border measures

1 Without prejudice to international commitments in relation to the free movement of persons, Parties shall strengthen, to the extent

jastamiseksi, sanotun kuitenkin rajoittamatta henkilöiden vapaaseen liikkuvuuteen liittyviä kansainvälisiä sitoumuksia.

2. Osapuolet toteuttavat lainsäädäntötoimet tai muut asianmukaiset toimet ehkäistäkseen mahdollisuuksien mukaan kaupallisten liikenteenharjoittajien käyttämien kuljetusvälineiden käytön tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyjen rikosten tekemiseen.

3. Näihin toimiin on tarvittaessa, rajoittamatta sovellettavien kansainvälisten yleissopimusten soveltamista, sisällytettävä kaupallisille liikenteenharjoittajille, mukaan lukien kuljetusliikkeet sekä kuljetusvälineiden omistajat ja käyttäjät, määrättävä velvoite varmistaa, että kaikilla matkustajilla on kohdevaltioon pääsemiseksi vaadittavat matkustusasiakirjat.

4. Osapuolet toteuttavat valtiosisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti tarvittavat toimet, joilla säädetään tämän artiklan 3 kohdassa määrätyn velvoitteen rikkomisesta määrättävistä seuraamuksista.

5. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntötoimet tai muut asianmukaiset toimet, joilla mahdollistetaan niiden valtiosisäisen lainsäädännön mukaisesti maahanpääsyn epäminen tai viisumin peruuttaminen henkilöiltä, jotka ovat olleet osallisina tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyihin rikoksiin.

6. Osapuolet tehostavat rajavalvontaviranomaistensa välistä yhteistyötä muun muassa perustamalla ja ylläpitämällä suoria viestintäkanavia.

8 artikla – Asiakirjaturvallisuus ja -valvonta

Osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet, joilla

a) varmistetaan, että niiden antamat matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjat ovat ominaisuuksiltaan sellaisia, ettei niitä voida helposti käyttää väärin eikä väärentää tai laittomasti muuttaa, jäljentää tai antaa; ja

b) varmistetaan osapuolten antamien tai niiden puolesta annettujen matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjojen koskemattomuus ja turvallisuus sekä estetään niiden laiton laatiminen ja antaminen.

possible, such border controls as may be necessary to prevent and detect trafficking in human beings.

2 Each Party shall adopt legislative or other appropriate measures to prevent, to the extent possible, means of transport operated by commercial carriers from being used in the commission of offences established in accordance with this Convention.

3 Where appropriate, and without prejudice to applicable international conventions, such measures shall include establishing the obligation of commercial carriers, including any transportation company or the owner or operator of any means of transport, to ascertain that all passengers are in possession of the travel documents required for entry into the receiving State.

4 Each Party shall take the necessary measures, in accordance with its internal law, to provide for sanctions in cases of violation of the obligation set forth in paragraph 3 of this article.

5 Each Party shall adopt such legislative or other measures as may be necessary to permit, in accordance with its internal law, the denial of entry or revocation of visas of persons implicated in the commission of offences established in accordance with this Convention.

6 Parties shall strengthen co-operation among border control agencies by, *inter alia*, establishing and maintaining direct channels of communication.

Article 8 – Security and control of documents

Each Party shall adopt such measures as may be necessary:

a To ensure that travel or identity documents issued by it are of such quality that they cannot easily be misused and cannot readily be falsified or unlawfully altered, replicated or issued; and

b To ensure the integrity and security of travel or identity documents issued by or on behalf of the Party and to prevent their unlawful creation and issuance.

9 artikla – Asiakirjojen laillisuus ja pätevyys

Osapuoli todentaa toisen osapuolen pyynnöstä valtionsisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti kohtuullisessa ajassa sellaisten matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjojen laillisuuden ja pätevyyden, jotka on annettu tai jotka väitetään annetun sen nimissä ja joita epäillään käytettävän ihmiskaupan harjoittamiseen.

III luku – Toimet uhrien oikeuksien suojaamiseksi ja edistämiseksi, sukupuolten välisen tasa-arvon takaaminen**10 artikla – Uhrien tunnistaminen**

1. Osapuolet asettavat toimivaltaisten viranomaisensa käyttöön henkilöitä, jotka ovat koulutettuja ja päteviä ihmiskaupan ehkäisemiseen ja torjuntaan sekä uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen, lapset mukaan lukien, ja varmistavat, että eri viranomaiset toimivat yhteistyössä sekä keskenään että asianomaisten tukioorganisaatioiden kanssa, jotta uhrit voidaan tunnistaa menettelyllä, jossa otetaan asianmukaisesti huomioon nais- ja lapsiuhrien erityisasema, ja jotta heille voidaan tarvittaessa myöntää oleskeluluvat tämän yleissopimuksen 14 artiklassa tarkoitettuun edellytykseen.

2. Osapuolet toteuttavat uhrien tunnistamiseksi tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet, tarvittaessa yhteistyössä muiden osapuolten ja asianomaisten tukioorganisaatioiden kanssa. Osapuolet varmistavat, että jos toimivaltaisilla viranomaisilla on perusteltua syytä epäillä henkilön joutuneen ihmiskaupan uhriksi, tällaista henkilöä ei poisteta niiden alueilta ennen kuin toimivaltaiset viranomaiset ovat saattaneet päätökseen henkilön tunnistamisen tämän yleissopimuksen 18 artiklan mukaisen rikoksen uhriksi, ja ne varmistavat myös, että henkilö saa 12 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaisen avun.

3. Jos uhrin ikä on epäselvä ja on perusteita epäillä uhrin olevan lapsi, hänet oletetaan lapseksi ja häneen kohdistetaan erityisiä suojelutoimia, kunnes hänen ikänsä todennetaan.

Article 9 – Legitimacy and validity of documents

At the request of another Party, a Party shall, in accordance with its internal law, verify within a reasonable time the legitimacy and validity of travel or identity documents issued or purported to have been issued in its name and suspected of being used for trafficking in human beings.

Chapter III – Measures to protect and promote the rights of victims, guaranteeing gender equality**Article 10 - Identification of the victims**

1 Each Party shall provide its competent authorities with persons who are trained and qualified in preventing and combating trafficking in human beings, in identifying and helping victims, including children, and shall ensure that the different authorities collaborate with each other as well as with relevant support organisations, so that victims can be identified in a procedure duly taking into account the special situation of women and child victims and, in appropriate cases, issued with residence permits under the conditions provided for in Article 14 of the present Convention.

2 Each Party shall adopt such legislative or other measures as may be necessary to identify victims as appropriate in collaboration with other Parties and relevant support organisations. Each Party shall ensure that, if the competent authorities have reasonable grounds to believe that a person has been victim of trafficking in human beings, that person shall not be removed from its territory until the identification process as victim of an offence provided for in Article 18 of this Convention has been completed by the competent authorities and shall likewise ensure that that person receives the assistance provided for in Article 12, paragraphs 1 and 2.

3. When the age of the victim is uncertain and there are reasons to believe that the victim is a child, he or she shall be presumed to be a child and shall be accorded special protection measures pending verification of his/her age.

4. Heti kun vailla huoltajaa oleva lapsi tunnistetaan uhriksi, osapuoli

a) järjestää lapsen edustajaksi laillisen holhoojan, organisaation tai viranomaisen, joka toimii lapsen edun mukaisesti;

b) toteuttaa tarvittavat toimet lapsen henkilöllisyyden ja kansallisuuden selvittämiseksi;

c) pyrkii kaikkiin keinoin löytämään lapsen perheen, jos tämä on lapsen edun mukaista.

4. As soon as an unaccompanied child is identified as a victim, each Party shall:

a provide for representation of the child by a legal guardian, organisation or authority which shall act in the best interests of that child;

b take the necessary steps to establish his/her identity and nationality;

c make every effort to locate his/her family when this is in the best interests of the child.

11 artikla – Yksityiselämän suojaaminen

1. Osapuolet suojaavat uhrien yksityiselämää ja henkilöllisyyttä. Heitä koskevat henkilötiedot tallennetaan ja niitä käytetään yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä tehdyssä yleissopimuksessa (Euroopan neuvoston sopimussarja ETS nro 108) määrättyjen edellytysten mukaisesti.

2. Osapuolet toteuttavat toimet, joilla varmistetaan erityisesti, ettei ihmiskaupan lapsiuhrien henkilöllisyyttä tai sen selvittämisen mahdollistavia tietoja saateta julkisuuteen joukkoviestinten välityksellä eikä muilla keinoin, paitsi poikkeustapauksissa perheenjäsenen löytämisen helpottamiseksi tai lapsen hyvinvoinnin ja suojelun varmistamiseksi muutoin.

3. Osapuolet toteuttavat harkintansa mukaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 10 artiklan mukaisesti, sellaisena kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on sitä tulkinnut, toimia, joilla kehoitetaan joukkoviestimiä suojaamaan uhrien yksityiselämää ja henkilöllisyyttä itsesääntelyn tai sääntely- tai yhteisääntelytoimien avulla.

12 artikla – Uhrien auttaminen

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet, joilla autetaan uhreja toipumaan fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Tähän apuun kuuluu ainakin

a) uhrien toimeentulon mahdollistavan elintason järjestäminen asianmukaisen ja turvallisen majoituksen, psykologisen ja aineellisen avun sekä vastaavien toimien avulla;

b) pääsy kiireelliseen sairaanhoitoon;

Article 11 – Protection of private life

1 Each Party shall protect the private life and identity of victims. Personal data regarding them shall be stored and used in conformity with the conditions provided for by the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data (ETS No. 108).

2 Each Party shall adopt measures to ensure, in particular, that the identity, or details allowing the identification, of a child victim of trafficking are not made publicly known, through the media or by any other means, except, in exceptional circumstances, in order to facilitate the tracing of family members or otherwise secure the well-being and protection of the child.

3 Each Party shall consider adopting, in accordance with Article 10 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as interpreted by the European Court of Human Rights, measures aimed at encouraging the media to protect the private life and identity of victims through self-regulation or through regulatory or co-regulatory measures.

Article 12 – Assistance to victims

1 Each Party shall adopt such legislative or other measures as may be necessary to assist victims in their physical, psychological and social recovery. Such assistance shall include at least:

a standards of living capable of ensuring their subsistence, through such measures as: appropriate and secure accommodation, psychological and material assistance;

b access to emergency medical treatment;

c) käännös- ja tulkkauspalvelut tarvittaessa;

d) neuvonta ja tiedottaminen uhrien ymmärtämällä kielellä erityisesti uhrien laillisista oikeuksista ja heidän käytettävissään olevista palveluista;

e) apu, jolla mahdollistetaan heidän oikeuksiensa ja etujensa esittäminen ja käsittely rikoksentekejiä vastaan käytävien rikosoikeudenkäyntien asianmukaisissa vaiheissa;

f) lasten mahdollisuus koulutukseen.

2. Osapuolet ottavat asianmukaisesti huomioon uhrin turvan ja suojelun tarpeet.

3. Lisäksi osapuolet antavat tarvittavan sairaanhoito- tai muun avun niiden alueella laillisesti oleskeleville uhreille, jotka tarvitsevat tällaista apua mutta joilla ei ole riittäviä voimavaroja.

4. Osapuolet vahvistavat säännöt, joiden mukaan niiden alueella laillisesti oleskelevat uhrin saavat osallistua työmarkkinoille sekä ammatilliseen ja yleissivistävään koulutukseen.

5. Osapuolet toteuttavat tarvittaessa ja valtionsisäisen lainsäädäntönsä mukaisin edellytyksin toimet tehdäkseen yhteistyötä uhrien auttamiseen osallistuvien kansalaisjärjestöjen, muiden asianomaisten järjestöjen tai muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa.

6. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet sen varmistamiseksi, ettei uhrin halukkuutta toimia todistajana aseteta hänelle annettavan avun ehdoksi.

7. Tämän artiklan määräysten täytäntöönpanemiseksi osapuolet varmistavat, että annettavat palvelut perustuvat yksimielisyyteen ja tietoihin, ottaen asianmukaisesti huomioon haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden erityistarpeet sekä majoitukseen, koulutukseen ja asianmukaiseen terveydenhuoltoon liittyvät lasten oikeudet.

13 artikla – Toipumis- ja harkinta-aika

1. Osapuolet säätävät valtionsisäisessä lainsäädännössään vähintään 30 päivän toipumis- ja harkinta-ajasta noudatettavaksi tapauksissa, joissa on perusteltua syytä epäillä henkilön olevan ihmiskaupan uhri. Tämän ajan on oltava riittävä, jotta kyseinen henkilö voi toipua ja vapautua ihmiskauppiain vaikutusvallasta ja/tai tehdä asianmukaisesti tietoihin perus-

c translation and interpretation services, when appropriate;

d counselling and information, in particular as regards their legal rights and the services available to them, in a language that they can understand;

e assistance to enable their rights and interests to be presented and considered at appropriate stages of criminal proceedings against offenders;

f access to education for children.

2 Each Party shall take due account of the victim's safety and protection needs.

3 In addition, each Party shall provide necessary medical or other assistance to victims lawfully resident within its territory who do not have adequate resources and need such help.

4 Each Party shall adopt the rules under which victims lawfully resident within its territory shall be authorised to have access to the labour market, to vocational training and education.

5 Each Party shall take measures, where appropriate and under the conditions provided for by its internal law, to co-operate with non-governmental organisations, other relevant organisations or other elements of civil society engaged in assistance to victims.

6 Each Party shall adopt such legislative or other measures as may be necessary to ensure that assistance to a victim is not made conditional on his or her willingness to act as a witness.

7 For the implementation of the provisions set out in this article, each Party shall ensure that services are provided on a consensual and informed basis, taking due account of the special needs of persons in a vulnerable position and the rights of children in terms of accommodation, education and appropriate health care.

Article 13 – Recovery and reflection period

1 Each Party shall provide in its internal law a recovery and reflection period of at least 30 days, when there are reasonable grounds to believe that the person concerned is a victim. Such a period shall be sufficient for the person concerned to recover and escape the influence of traffickers and/or to take an informed decision on cooperating

tuvan päätöksen tehdä yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa. Tänä aikana ei saa olla mahdollista panna täytäntöön uhrin maastapoistamista koskevaa päätöstä. Tämä määräys ei rajoita toimivaltaisten viranomaisten toimintaa missään kyseisten kansallisten menettelyjen vaiheessa, erityisesti kyseisiä rikoksia koskevissa esitutkinnassa ja syytetoimissa. Tänä aikana osapuolet sallivat kyseisten henkilöiden oleskella alueillaan.

2. Toipumis- ja harkinta-aikana tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetuilla henkilöillä on oikeus 12 artiklan 1 ja 2 kohdan mukaisiin toimiin.

3. Osapuolet eivät ole velvollisia noudattamaan toipumis- ja harkinta-aikaa, jos yleiseen järjestykseen liittyvät syyt estävät sen tai jos todetaan, että uhrin asemaan vedotaan perusteettomasti.

14 artikla – Oleskelulupa

1. Osapuolet myöntävät uhreille uusittavan oleskeluluvan jommassakummassa tai kummassakin seuraavista tapauksista:

a) toimivaltainen viranomainen katsoo, että uhrin oleskelu maassa on välttämätöntä heidän henkilökohtaisen tilanteensa vuoksi;

b) toimivaltainen viranomainen katsoo, että uhrin oleskelu maassa on välttämätöntä, jotta he voivat tehdä yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa esitutkinnassa tai rikosoikeudenkäynneissä.

2. Kun lapsiuhri on lain mukaan oltava oleskelulupa, se myönnetään lapsen edun mukaisesti ja uusitaan tarvittaessa samoin edellytyksin.

3. Oleskelulupa voidaan jättää uusimatta tai peruuttaa osapuolen valtiosisäisessä lainsäädännössä säädetyin edellytyksin.

4. Jos uhri hakee muunlaista kuin 1 kohdan mukaista oleskelulupaa, kyseisen osapuolen on otettava huomioon, että hänellä on tai on ollut 1 kohdan mukainen oleskelulupa.

5. Ottaen huomioon tämän yleissopimuksen 40 artiklassa tarkoitettujen osapuolten velvoitteet osapuolet varmistavat, että luvan myöntäminen tämän määräyksen mukaisesti ei rajoita oikeutta hakea ja nauttia turvapaikkaa.

with the competent authorities. During this period it shall not be possible to enforce any expulsion order against him or her. This provision is without prejudice to the activities carried out by the competent authorities in all phases of the relevant national proceedings, and in particular when investigating and prosecuting the offences concerned. During this period, the Parties shall authorise the persons concerned to stay in their territory.

2 During this period, the persons referred to in paragraph 1 of this Article shall be entitled to the measures contained in Article 12, paragraphs 1 and 2.

3 The Parties are not bound to observe this period if grounds of public order prevent it or if it is found that victim status is being claimed improperly.

Article 14 – Residence permit

1 Each Party shall issue a renewable residence permit to victims, in one or other of the two following situations or in both:

a the competent authority considers that their stay is necessary owing to their personal situation;

b the competent authority considers that their stay is necessary for the purpose of their co-operation with the competent authorities in investigation or criminal proceedings.

2 The residence permit for child victims, when legally necessary, shall be issued in accordance with the best interests of the child and, where appropriate, renewed under the same conditions.

3 The non-renewal or withdrawal of a residence permit is subject to the conditions provided for by the internal law of the Party.

4 If a victim submits an application for another kind of residence permit, the Party concerned shall take into account that he or she holds, or has held, a residence permit in conformity with paragraph 1.

5 Having regard to the obligations of Parties to which Article 40 of this Convention refers, each Party shall ensure that granting of a permit according to this provision shall be without prejudice to the right to seek and enjoy asylum.

15 artikla – Korvaukset ja oikeussuoja

1. Osapuolet varmistavat, että uhrit saavat tietoja asianomaisista oikeudellisista ja hallinnollisista menettelyistä ymmärtämällään kielellä alkaen ensimmäisestä yhteydestään toimivaltaisiin viranomaisiin.

2. Osapuolet säätävät valtiosisäisessä lainsäädännössään uhrien oikeudesta oikeusapuun ja maksuttomaan oikeudenkäyntiin osapuolten valtiosisäisessä lainsäädännössä määrättyin edellytyksin.

3. Osapuolet säätävät valtiosisäisessä lainsäädännössään uhrien oikeudesta saada korvausta rikoksentehtäjiltä.

4. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet, joilla taataan uhreille korvaus niiden valtiosisäisessä lainsäädännössä säädettyin edellytyksin, esimerkiksi perustamalla uhreille korvausrahoita tai toteuttamalla toimia tai ohjelmia, jotka on tarkoitettu uhrien sosiaaliseen auttamiseen ja sosiaaliseen sopeuttamiseen ja jotka voidaan rahoittaa 23 artiklassa määrättyjen toimien soveltamisesta saatavilla varoilla.

16 artikla – Uhrien kotiuttaminen ja palauttaminen

1. Sen osapuolen, jonka kansalainen uhri on tai jonka alueella kyseisellä henkilöllä on ollut oikeus pysyvään oleskeluun ajankohtana, jona hän on tullut vastaanottavan osapuolen alueelle, on helpotettava hänen palauttamistaan ja hyväksyttävä se ilman asiatonta tai kohtuutonta viivästystä, ottaen asianmukaisesti huomioon hänen oikeutensa, turvallisuutensa ja ihmisarvonsa.

2. Kun osapuoli palauttaa uhrin toiseen valtioon, palauttamisessa on otettava asianmukaisesti huomioon kyseisen henkilön oikeudet, turvallisuus ja ihmisarvo sekä henkilön uhriasemaa koskevan mahdollisen oikeudenkäynnin vaihe, ja palauttamisen on ensisijaisesti oltava vapaaehtoista.

3. Vastaanottavan osapuolen sitä pyytäessä on pyynnön saaneen osapuolen todennettava, onko henkilö pyynnön saaneen osapuolen kansalainen tai onko henkilöllä ollut oikeus oleskella pysyvästi sen alueella ajankohtana, jona hän on saapunut vastaanottavan osapuolen alueelle.

Article 15 – Compensation and legal redress

1 Each Party shall ensure that victims have access, as from their first contact with the competent authorities, to information on relevant judicial and administrative proceedings in a language which they can understand.

2 Each Party shall provide, in its internal law, for the right to legal assistance and to free legal aid for victims under the conditions provided by its internal law.

3 Each Party shall provide, in its internal law, for the right of victims to compensation from the perpetrators.

4 Each Party shall adopt such legislative or other measures as may be necessary to guarantee compensation for victims in accordance with the conditions under its internal law, for instance through the establishment of a fund for victim compensation or measures or programmes aimed at social assistance and social integration of victims, which could be funded by the assets resulting from the application of measures provided in Article 23.

Article 16 – Repatriation and return of victims

1 The Party of which a victim is a national or in which that person had the right of permanent residence at the time of entry into the territory of the receiving Party shall, with due regard for his or her rights, safety and dignity, facilitate and accept, his or her return without undue or unreasonable delay.

2 When a Party returns a victim to another State, such return shall be with due regard for the rights, safety and dignity of that person and for the status of any legal proceedings related to the fact that the person is a victim, and shall preferably be voluntary.

3 At the request of a receiving Party, a requested Party shall verify whether a person is its national or had the right of permanent residence in its territory at the time of entry into the territory of the receiving Party.

4. Helpottaakseen vailla asianmukaisia asiakirjoja olevan uhrin palauttamista on sen osapuolen, jonka kansalainen kyseinen henkilö on tai jonka alueella hänellä on ollut oikeus oleskella pysyvästi ajankohtana, jona hän on saapunut vastaanottavan osapuolen alueelle, suostuttava vastaanottavan osapuolen pyynnöstä myöntämään sellaiset matkustusasiakirjat tai muut luvat, jotka henkilö voi tarvita voidakseen matkustaa ja palata ensin mainitun osapuolen alueelle.

5. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet sellaisten kotiuttamisohjelmien käyttöönottamiseksi, joihin osallistuvat asianomaiset kansalliset tai kansainväliset laitokset ja kansalaisjärjestöt. Näillä ohjelmilla pyritään välttämään uudelleen uhritumista. Osapuolten on pyrittävä kaikin keinoin edistämään uhrien sopeutumista uudelleen sen valtion yhteiskuntaan, johon heidät palautetaan, mukaan lukien sopeutuminen uudelleen koulutusjärjestelmään ja työmarkkinoille erityisesti ammattitaitoa hankkimalla ja parantamalla. Lasten osalta näihin ohjelmiin on sisällytettävä mahdollisuus käyttää oikeutta koulutukseen ja toimet riittävän hoidon tai perheeseen palauttamisen tai asianmukaisten huoltojärjestelmien varmistamiseksi.

6. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla saatetaan uhrien saataville, tarvittaessa yhteistyössä toisen sellaisen osapuolen kanssa, jota asia koskee, heitä auttavien järjestelmien, kuten lainvalvontaviranomaisten, kansalaisjärjestöjen, neuvontalakimiesten ja sosiaaliviranomaisten, yhteystiedot siinä maassa, johon heidät palautetaan tai kotiutetaan.

7. Lapsiuhreja ei saa palauttaa valtioon, jonne palauttaminen ei riski- ja turvallisuusarvion perusteella olisi lapsen edun mukaista.

4 In order to facilitate the return of a victim who is without proper documentation, the Party of which that person is a national or in which he or she had the right of permanent residence at the time of entry into the territory of the receiving Party shall agree to issue, at the request of the receiving Party, such travel documents or other authorisation as may be necessary to enable the person to travel to and re-enter its territory.

5 Each Party shall adopt such legislative or other measures as may be necessary to establish repatriation programmes, involving relevant national or international institutions and non governmental organisations. These programmes aim at avoiding re-victimisation. Each Party should make its best effort to favour the reintegration of victims into the society of the State of return, including reintegration into the education system and the labour market, in particular through the acquisition and improvement of their professional skills. With regard to children, these programmes should include enjoyment of the right to education and measures to secure adequate care or receipt by the family or appropriate care structures.

6 Each Party shall adopt such legislative or other measures as may be necessary to make available to victims, where appropriate in cooperation with any other Party concerned, contact information of structures that can assist them in the country where they are returned or repatriated, such as law enforcement offices, non-governmental organisations, legal professions able to provide counselling and social welfare agencies.

7 Child victims shall not be returned to a State, if there is indication, following a risk and security assessment, that such return would not be in the best interests of the child.

17 artikla – Sukupuolten tasa-arvo

Soveltaessaan tässä luvussa tarkoitettuja toimia osapuolet pyrkivät edistämään sukupuolten tasa-arvoa ja valtavirtaistamaan sukupuolinäkökulman näiden toimien kehittämisessä, täytäntöönpanossa ja arvioinnissa.

Article 17 – Gender equality

Each Party shall, in applying measures referred to in this chapter, aim to promote gender equality and use gender mainstreaming in the development, implementation and assessment of the measures.

IV luku – Aineellinen rikosoikeus**18 artikla – Ihmiskaupan säätäminen rangaistavaksi**

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet säätääkseen rangaistavaksi tämän yleissopimuksen 4 artiklassa tarkoitetun tahallisen menettelyn.

19 artikla – Uhrin palvelujen käytön säätäminen rangaistavaksi

Osapuolten on harkittava sellaisten tarvittavien lainsäädäntö- ja muiden toimien toteuttamista, joilla niiden valtiosisäisessä lainsäädännössä säädetään rangaistavaksi tämän yleissopimuksen 4 artiklan a alakohdassa tarkoitetun hyväksikäytön kohteena olevien palvelujen käyttäminen tietäen, että kyseinen henkilö on ihmiskaupan uhri.

20 artikla – Matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjoihin liittyvien tekojen säätäminen rangaistaviksi

Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla säädetään rangaistaviksi seuraavat menettelyt, kun ne ovat tahallisia ja niiden tarkoituksena on mahdollistaa ihmiskauppa:

- a) matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjan väärentäminen;
- b) väärennetyn matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjan järjestäminen tai antaminen;
- c) toisen henkilön matkustus- tai henkilöllisyysasiakirjan pidättäminen, hävittäminen, kätkeminen, vahingoittaminen tai tuhoaminen.

21 artikla – Rikoksen yritys ja avunanto

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla säädetään rangaistavaksi tahallinen avunanto tämän yleissopimuksen 18 ja 20 artiklan mukaisesti rangaistavaksi säädettyyn.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla säädetään ran-

Chapter IV – Substantive criminal law**Article 18 – Criminalisation of trafficking in human beings**

Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences the conduct contained in article 4 of this Convention, when committed intentionally.

Article 19 – Criminalisation of the use of services of a victim

Each Party shall consider adopting such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences under its internal law, the use of services which are the object of exploitation as referred to in Article 4 paragraph a of this Convention, with the knowledge that the person is a victim of trafficking in human beings.

Article 20 - Criminalisation of acts relating to travel or identity documents

Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences the following conducts, when committed intentionally and for the purpose of enabling the trafficking in human beings:

- a forging a travel or identity document;
- b procuring or providing such a document;
- c retaining, removing, concealing, damaging or destroying a travel or identity document of another person.

Article 21 – Attempt and aiding or abetting

1 Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences when committed intentionally, aiding or abetting the commission of any of the offences established in accordance with Articles 18 and 20 of the present Convention.

2 Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to

gaistavaksi tämän yleissopimuksen 18 ja 20 artiklan a alakohdan mukaisesti rangaistavaksi säädetyn rikoksen tahallinen yritys.

establish as criminal offences when committed intentionally, an attempt to commit the offences established in accordance with Articles 18 and 20, paragraph a, of this Convention.

22 artikla – Oikeushenkilön vastuu

Article 22 – Corporate liability

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet sen varmistamiseksi, että oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädetystä rikoksesta, jonka on tehnyt oikeushenkilön hyväksi yksin tai oikeushenkilön toimielimen jäsenenä toimien luonnollinen henkilö, jolla on johtava asema tässä oikeushenkilössä seuraavilla perusteilla:

a) oikeus edustaa oikeushenkilöä;

b) valtuus tehdä päätöksiä oikeushenkilön puolesta;

c) valtuus käyttää valvontavaltaa oikeushenkilössä.

2. Lukuun ottamatta 1 kohdan mukaisia tapauksia osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet sen varmistamiseksi, että oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen, jos 1 kohdassa tarkoitetun luonnollisen henkilön suorittaman valvonnan tai tarkastusten puuttuminen on tehnyt oikeushenkilön alaisuudessa toimivalle luonnolliselle henkilölle mahdolliseksi tehdä tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädetyn rikoksen oikeushenkilön hyväksi.

3. Osapuolen oikeusperiaatteiden mukaan oikeushenkilön vastuu voi olla joko rikosoikeudellinen, siviilioikeudellinen tai hallinnollinen.

4. Tämä vastuu ei rajoita rikoksen tehneiden luonnollisten henkilöiden rikosoikeudellista vastuuta.

1 Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to ensure that a legal person can be held liable for a criminal offence established in accordance with this Convention, committed for its benefit by any natural person, acting either individually or as part of an organ of the legal person, who has a leading position within the legal person, based on:

a a power of representation of the legal person;

b an authority to take decisions on behalf of the legal person;

c an authority to exercise control within the legal person.

2 Apart from the cases already provided for in paragraph 1, each Party shall take the measures necessary to ensure that a legal person can be held liable where the lack of supervision or control by a natural person referred to in paragraph 1 has made possible the commission of a criminal offence established in accordance with this Convention for the benefit of that legal person by a natural person acting under its authority.

3 Subject to the legal principles of the Party, the liability of a legal person may be criminal, civil or administrative.

4 Such liability shall be without prejudice to the criminal liability of the natural persons who have committed the offence.

23 artikla – Seuraamukset ja toimet

Article 23 – Sanctions and measures

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet sen varmistamiseksi, että tämän yleissopimuksen 18–21 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettyistä rikoksista voidaan määrätä tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat seuraamukset. Luonnollisten henkilöiden tekemistä 18 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettyistä rikoksista määrättäviin seuraamuksiin on kuuluttava vapaus-

1 Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to ensure that the criminal offences established in accordance with Articles 18 to 21 are punishable by effective, proportionate and dissuasive sanctions. These sanctions shall include, for criminal offences established in accordance with Article 18 when committed by natural persons, penalties involving depri-

rangaistukset, jotka voivat olla perusteena luovuttamiselle rikoksen johdosta.

2. Osapuolet varmistavat, että 22 artiklan mukaisesti vastuuseen saatettuihin oikeushenkilöihin kohdistetaan tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat rikosoikeudelliset seuraamukset tai muut seuraamukset tai toimet, mukaan lukien rahalliset seuraamukset.

3. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet voidakseen tuomita menetetyiksi tai muutoin takavarikoida tämän yleissopimuksen 18 artiklan ja 20 artiklan a alakohdan mukaisesti rangaistaviksi säädettyjen rikosten tekovälineet ja näiden rikosten tuottaman hyödyn tai arvoltaan tätä hyötyä vastaavan omaisuuserän.

4. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla mahdollistetaan ihmiskaupan harjoittamiseen käytetyn laitoksen väliaikainen tai pysyvä sulkeminen, sanotun rajoittamatta vilpittömässä mielessä toimineiden kolmansien osapuolten oikeuksia, tai kielletään ihmiskaupan harjoittajaa väliaikaisesti tai pysyvästi harjoittamasta toimintaa, jossa tämä rikos on tehty.

24 artikla – Rangaistuksen koventamisperusteet

Osapuolet varmistavat, että seuraavat seikat katsotaan rangaistuksen koventamisperusteiksi määrättäessä rangaistusta tämän yleissopimuksen 18 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettyistä rikoksista:

a) rikoksella on vaarannettu uhrin henki tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella;

b) rikos on kohdistettu lapseen;

c) rikoksen on tehnyt virkamies hoitaessaan tehtäviään;

d) rikos on tehty osana rikollisjärjestön toimintaa.

25 artikla – Aiemmat tuomiot

Osapuolet toteuttavat lainsäädäntö- ja muut toimet, jotka tekevät mahdolliseksi ottaa rangaistusta määrättäessä huomioon lainvoimaiset toisen osapuolen antamat tuomiot, jotka liittyvät tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyihin rikoksiin.

vation of liberty which can give rise to extradition.

2 Each Party shall ensure that legal persons held liable in accordance with Article 22 shall be subject to effective, proportionate and dissuasive criminal or non-criminal sanctions or measures, including monetary sanctions.

3 Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to enable it to confiscate or otherwise deprive the instrumentalities and proceeds of criminal offences established in accordance with Articles 18 and 20, paragraph a, of this Convention, or property the value of which corresponds to such proceeds.

4 Each Party shall adopt such legislative or other measures as may be necessary to enable the temporary or permanent closure of any establishment which was used to carry out trafficking in human beings, without prejudice to the rights of *bona fide* third parties or to deny the perpetrator, temporary or permanently, the exercise of the activity in the course of which this offence was committed.

Article 24 – Aggravating circumstances

Each Party shall ensure that the following circumstances are regarded as aggravating circumstances in the determination of the penalty for offences established in accordance with Article 18 of this Convention:

a the offence deliberately or by gross negligence endangered the life of the victim;

b the offence was committed against a child;

c the offence was committed by a public official in the performance of her/his duties;

d the offence was committed within the framework of a criminal organisation.

Article 25 - Previous convictions

Each Party shall adopt such legislative and other measures providing for the possibility to take into account final sentences passed by another Party in relation to offences established in accordance with this Convention when determining the penalty.

26 artikla – Rankaisemattomuusmääräys

Osapuolet säätävät oikeusjärjestelmänsä peruseriaatteiden mukaisesti mahdollisuudesta jättää uhrin rankaisematta heidän osallisuudesta laittomaan toimintaan siltä osin kuin heidät on pakotettu siihen.

V luku – Rikostutkinta, syytetoimet ja prosessioikeus**27 artikla – Yksipuoliset hakemukset ja viran puolesta tehtävät hakemukset**

1. Osapuolet varmistavat, ettei tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyjen rikosten tutkinta tai niistä syyttäminen riipu uhrin tekemästä rikosilmoituksesta tai esittämästä syytöksestä ainakaan, jos rikos on tehty kokonaan tai osittain niiden omilla alueilla.

2. Osapuolet varmistavat, että uhrin, jotka ovat joutuneet rikoksen kohteiksi muun kuin sen osapuolen alueella, jossa he oleskelevat, voivat tehdä kantelun oleskeluvaltionsa toimivaltaisille viranomaisille. Jos kantelun vastaanottavalla toimivaltaisella viranomaisella itsellään ei ole toimivaltaa asiassa, sen on saatettava kantelu viipymättä sen osapuolen toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi, jonka alueella rikos on tehty. Kantelu käsitellään sen osapuolen valtiosisäisen lainsäädännön mukaisesti, jonka alueella rikos on tehty.

3. Osapuolet varmistavat lainsäädäntö- tai muin toimin, valtiosisäisessä lainsäädännössä säädettyjä edellytyksiä noudattaen, ihmiskauppaa torjuvalle tai ihmisoikeuksia suojaavalle ryhmälle, säätiölle, yhdistykselle tai kansalaisjärjestölle mahdollisuuden auttaa ja/tai tukea uhria tämän suostumuksella rikosoikeudenkäynneissä, jotka koskevat tämän yleissopimuksen 18 artiklan mukaisesti rangaistavaksi säädettyä rikosta.

28 artikla – Uhrien, todistajien ja oikeusviranomaisten kanssa yhteistyössä toimivien suojele

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädä-

Article 26 – Non-punishment provision

Each Party shall, in accordance with the basic principles of its legal system, provide for the possibility of not imposing penalties on victims for their involvement in unlawful activities, to the extent that they have been compelled to do so.

Chapter V – Investigation, prosecution and procedural law**Article 27 - Ex parte and ex officio applications**

1 Each Party shall ensure that investigations into or prosecution of offences established in accordance with this Convention shall not be dependent upon the report or accusation made by a victim, at least when the offence was committed in whole or in part on its territory.

2 Each Party shall ensure that victims of an offence in the territory of a Party other than the one where they reside may make a complaint before the competent authorities of their State of residence. The competent authority to which the complaint is made, insofar as it does not itself have competence in this respect, shall transmit it without delay to the competent authority of the Party in the territory in which the offence was committed. The complaint shall be dealt with in accordance with the internal law of the Party in which the offence was committed.

3 Each Party shall ensure, by means of legislative or other measures, in accordance with the conditions provided for by its internal law, to any group, foundation, association or non-governmental organisations which aims at fighting trafficking in human beings or protection of human rights, the possibility to assist and/or support the victim with his or her consent during criminal proceedings concerning the offence established in accordance with Article 18 of this Convention.

Article 28 – Protection of victims, witnesses and collaborators with the judicial authorities

1 Each Party shall adopt such legislative or

däntö- tai muut toimet, joilla suojellaan tehokkaasti ja asianmukaisesti mahdolliselta kostolta tai uhkailulta erityisesti esitutkinnan ja rikoksentehtävien syyttämisen aikana ja sen jälkeen

- a) uhreja;
- b) tapauksen mukaan niitä, jotka ilmoittavat tämän yleissopimuksen 18 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettyistä rikoksista tai toimivat muutoin yhteistyössä esitutkinta- tai syyttäjäviranomaisien kanssa;
- c) todistajia, jotka todistavat tämän yleissopimuksen 18 artiklan mukaisesti rangaistaviksi säädettyistä rikoksista;
- d) tarvittaessa a ja c alakohdassa tarkoitettujen henkilöiden perheenjäseniä.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla varmistetaan suojelu ja annetaan sitä eri muodoissa. Näitä toimia voivat olla fyysinen suojelu, toiseen paikkaan sijoittaminen, henkilöllisyyden muuttaminen ja työsaannissa avustaminen.

3. Lapsiuhuriin kohdistetaan erityisiä suojelutoimia, joissa otetaan huomioon lapsen etu.

4. Osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla tarvittaessa suojellaan asianmukaisesti 27 artiklan 3 kohdan mukaista toimintaa harjoittavien ryhmien, säätiöiden, yhdistysten tai kansalaisjärjestöjen jäseniä mahdolliselta kostolta tai uhkailulta erityisesti esitutkinnan ja rikoksentehtävien syyttämisen aikana ja sen jälkeen.

5. Osapuolet harkitsevat sopimusten tai järjestelyjen tekemistä muiden valtioiden kanssa tämän artiklan täytäntöön panemiseksi.

29 artikla – Erikoistuneet viranomaiset ja yhteensovittamiselimet

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet, joilla varmistetaan, että henkilöt tai laitokset ovat erikoistuneita ihmiskaupan torjuntaan ja uhrien suojeluun. Näiden henkilöiden tai laitosten on oltava osapuolten oikeusjärjestelmien peruseräiteiden edellyttämällä tavalla riippumattomia, jotta he pystyvät suorittamaan tehtävänsä tehokkaasti ja vapaina asiattomasta painostuksesta. Näillä henkilöillä tai näiden laitosten henkilöstöllä on oltava

other measures as may be necessary to provide effective and appropriate protection from potential retaliation or intimidation in particular during and after investigation and prosecution of perpetrators, for:

- a Victims;
- b As appropriate, those who report the criminal offences established in accordance with Article 18 of this Convention or otherwise co-operate with the investigating or prosecuting authorities;
- c witnesses who give testimony concerning criminal offences established in accordance with Article 18 of this Convention;
- d when necessary, members of the family of persons referred to in subparagraphs a and c.

2 Each Party shall adopt such legislative or other measures as may be necessary to ensure and to offer various kinds of protection. This may include physical protection, relocation, identity change and assistance in obtaining jobs.

3 A child victim shall be afforded special protection measures taking into account the best interests of the child.

4 Each Party shall adopt such legislative or other measures as may be necessary to provide, when necessary, appropriate protection from potential retaliation or intimidation in particular during and after investigation and prosecution of perpetrators, for members of groups, foundations, associations or non-governmental organisations which carry out the activities set out in Article 27, paragraph 3.

5 Each Party shall consider entering into agreements or arrangements with other States for the implementation of this article.

Article 29 – Specialised authorities and coordinating bodies

1 Each Party shall adopt such measures as may be necessary to ensure that persons or entities are specialised in the fight against trafficking and the protection of victims. Such persons or entities shall have the necessary independence in accordance with the fundamental principles of the legal system of the Party, in order for them to be able to carry out their functions effectively and free from any undue pressure. Such persons or the

asianmukaiset taloudelliset voimavarat ja koulutus tehtäviensä hoitamista varten.

2. Osapuolet toteuttavat tarvittavat toimet, joilla varmistetaan niiden hallitusten osastojen ja muiden virastojen ihmiskaupan vastaisen toimintaperiaatteiden ja toimintojen yhteensovittaminen, tarvittaessa perustamalla yhteensovittamiselimiiä.

3. Osapuolet järjestävät asianomaisille virkamiehille ihmiskaupan ehkäisemistä ja torjuntaa koskevaa koulutusta, ihmisoikeuskoulutus mukaan lukien, tai tehostavat tällaista koulutusta. Koulutus voi olla virastokohtaista, ja sen on tarvittaessa keskityttävä ihmiskaupan ehkäisemisen menetelmiin, ihmiskaupan harjoittajien syyttämiseen ja uhrien oikeuksien suojaamiseen, mukaan lukien uhrien suojele ihmiskaupan harjoittajilta.

4. Osapuolet harkitsevat nimeävänsä kansallisia raportoijia tai ottavansa käyttöön muita järjestelmiä, joiden tehtävänä on seurata ihmiskaupan vastaista valtion laitosten toimintaa ja kansallisen lainsäädännön vaatimusten täytäntöönpanoa.

30 artikla – Oikeudenkäynnit

Osapuolet toteuttavat ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen ja erityisesti sen 6 artiklan mukaisesti tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla varmistetaan oikeudenkäyntien aikana

- a) uhrien yksityiselämän ja tarvittaessa henkilöllisyyden suojaaminen;
- b) uhrien turvallisuus ja suojele uhkailulta

niiden valtiosisäisessä lainsäädännössä säädetyin edellytyksin ja pitäen lapsiuhrien kyseessä ollessa erityistä huolta lasten tarpeista ja varmistaen heidän oikeutensa erityisiin suojeletoimiin.

31 artikla – Lainkäyttövalta

1. Kukin osapuoli toteuttaa tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet, joilla sen lainkäyttövalta ulotetaan tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädettyyn rikokseen,

- a) joka on tehty sen alueella; tai

staffs of such entities shall have adequate training and financial resources for their tasks.

2 Each Party shall adopt such measures as may be necessary to ensure co-ordination of the policies and actions of their governments' departments and other public agencies against trafficking in human beings, where appropriate, through setting up co-ordinating bodies.

3 Each Party shall provide or strengthen training for relevant officials in the prevention of and fight against trafficking in human beings, including Human Rights training. The training may be agency-specific and shall, as appropriate, focus on: methods used in preventing such trafficking, prosecuting the traffickers and protecting the rights of the victims, including protecting the victims from the traffickers.

4 Each Party shall consider appointing National Rapporteurs or other mechanisms for monitoring the anti-trafficking activities of State institutions and the implementation of national legislation requirements.

Article 30 – Court proceedings

In accordance with the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, in particular Article 6, each Party shall adopt such legislative or other measures as may be necessary to ensure in the course of judicial proceedings:

- a the protection of victims' private life and, where appropriate, identity;
- b victims' safety and protection from intimidation,

in accordance with the conditions under its internal law and, in the case of child victims, by taking special care of children's needs and ensuring their right to special protection measures.

Article 31 – Jurisdiction

1 Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish jurisdiction over any offence established in accordance with this Convention, when the offence is committed:

- a in its territory; or

b) joka on tehty sen lipun alla purjehtivalla aluksella; tai

c) joka on tehty sen lain mukaan rekisteröidyssä ilma-aluksessa; tai

d) jonka on tehnyt sen kansalainen tai sellainen kansalaisuudeton henkilö, joka oleskelee pysyvästi kyseisen osapuolen alueella, jos rikos on sen tekopaikan rikoslain mukaan rangaistava tai jollei sen tekopaikka kuulu minkään valtion alueelliseen lainkäyttövaltaan;

e) joka on tehty sen osapuolen kansalaista vastaan.

2. Osapuolet voivat allekirjoittaessaan tämän yleissopimuksen tai tallettaessaan ratifiointi-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa ilmoittaa Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla ilmoituksella, että ne pidättävät itselleen oikeuden olla soveltamatta tai soveltaa ainoastaan erityistapauksissa tai -olosuhteissa tämän artiklan 1 kohdan d ja e alakohdassa olevia lainkäyttövaltaa koskevia määräyksiä.

3. Kukin osapuoli toteuttaa tarvittavat toimet, joilla sen lainkäyttövalta ulotetaan tässä yleissopimuksessa tarkoitettuihin rikoksiin tapauksissa, joissa rikoksesta epäilty oleskelee kyseisen osapuolen alueella eikä tämä osapuoli rikoksen johdosta esitetystä luovutuspyynnöstä huolimatta luovuta häntä toiselle osapuolelle pelkästään hänen kansalaisuutensa perusteella.

4. Jos useampi kuin yksi osapuoli katsoo epäillyn tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädetyn rikoksen kuuluvan lainkäyttövaltaansa, asianomaiset osapuolet tarvittaessa neuvottelevat keskenään ratkaisutakseen, minkä osapuolen lainkäyttövalta on tarkoituksenmukaisin syyttämisen kannalta.

5. Tämä yleissopimus ei sulje pois rikosioikeudellista lainkäyttövaltaa, jota osapuoli käyttää valtionsisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti, sanotun kuitenkin rajoittamatta kansainvälisen oikeuden yleisiä periaatteita.

VI luku – Kansainvälinen yhteistyö ja yhteistyö kansalaisyhteiskunnan kanssa

32 artikla – Kansainvälisen yhteistyön yleiset periaatteet ja toimet

Osapuolet toimivat yhteistyössä keskenään tämän yleissopimuksen määräysten mukaisesti

b on board a ship flying the flag of that Party; or

c on board an aircraft registered under the laws of that Party; or

d by one of its nationals or by a stateless person who has his or her habitual residence in its territory, if the offence is punishable under criminal law where it was committed or if the offence is committed outside the territorial jurisdiction of any State;

e against one of its nationals.

2 Each Party may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it reserves the right not to apply or to apply only in specific cases or conditions the jurisdiction rules laid down in paragraphs 1 (d) and (e) of this article or any part thereof.

3 Each Party shall adopt such measures as may be necessary to establish jurisdiction over the offences referred to in this Convention, in cases where an alleged offender is present in its territory and it does not extradite him/her to another Party, solely on the basis of his/her nationality, after a request for extradition.

4 When more than one Party claims jurisdiction over an alleged offence established in accordance with this Convention, the Parties involved shall, where appropriate, consult with a view to determining the most appropriate jurisdiction for prosecution.

5 Without prejudice to the general norms of international law, this Convention does not exclude any criminal jurisdiction exercised by a Party in accordance with internal law.

Chapter VI – International co-operation and co-operation with civil society

Article 32 – General principles and measures for international co-operation

The Parties shall co-operate with each other, in accordance with the provisions of

ti sekä soveltaen asianmukaisia sovellettavia kansainvälisiä ja alueellisia asiakirjoja, yhdenmukaisen tai vastavuoroisen lainsäädännön perusteella sovittuja järjestelyjä ja valtiosisäistä lainsäädäntöä mahdollisimman laajasti tarkoituksena

- ehkäistä ja torjua ihmiskauppaa;
- suojella ja auttaa uhreja;
- tutkia tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyjä rikoksia tai käydä niitä koskevia oikeudenkäyntejä.

33 artikla – Vaarassa oleviin tai kadonneisiin henkilöihin liittyvät toimet ”

1. Jos osapuolella on käytettävissään olevien tietojen perusteella perusteltua syytä epäillä, että 28 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen henkilön henki, vapaus tai fyysinen koskemattomuus on välittömässä vaarassa toisen osapuolen alueella, tiedot saaneen osapuolen on tällaisessa hätätapauksessa välitettävä tiedot viipymättä toiselle osapuolelle asianmukaisten suojelutoimien toteuttamiseksi.

2. Tämän yleissopimuksen osapuolet voivat harkita yhteistyönsä vahvistamista kadonneiden henkilöiden, erityisesti kadonneiden lasten, etsinnässä, jos ne käytettävissä olevien tietojen perusteella epäilevät henkilön joutuneen ihmiskaupan uhriksi. Tätä varten osapuolet voivat tehdä keskenään kahdenvälisiä tai monenvälisiä sopimuksia.

34 artikla – Tietojen antaminen

1. Pyynnön saaneen osapuolen on viipymättä ilmoitettava pyynnön esittäneelle osapuolelle tämän luvun mukaisesti toteutetun toiminnan lopputuloksesta. Pynnön saaneen osapuolen on myös viipymättä ilmoitettava pyynnön esittäneelle osapuolelle seikoista, jotka estävät pyydetyn toiminnan tai voivat merkittävästi viivästyttää sitä.

2. Osapuoli voi valtiosisäisen lainsäädäntönsä rajoissa ilman ennakkopyyntöä toimittaa toiselle osapuolelle tietoja, joita se on saanut omassa esitutkinnassaan, jos se katsoo, että tällaisten tietojen ilmaiseminen voi auttaa tiedot vastaanottavaa osapuolta käynnistä-

this Convention, and through application of relevant applicable international and regional instruments, arrangements agreed on the basis of uniform or reciprocal legislation and internal laws, to the widest extent possible, for the purpose of:

- preventing and combating trafficking in human beings;
- protecting and providing assistance to victims;
- investigations or proceedings concerning criminal offences established in accordance with this Convention.

Article 33 - Measures relating to endangered or missing persons

1 When a Party, on the basis of the information at its disposal has reasonable grounds to believe that the life, the freedom or the physical integrity of a person referred to in Article 28, paragraph 1, is in immediate danger on the territory of another Party, the Party that has the information shall, in such a case of emergency, transmit it without delay to the latter so as to take the appropriate protection measures.

2 The Parties to this Convention may consider reinforcing their co-operation in the search for missing people, in particular for missing children, if the information available leads them to believe that she/he is a victim of trafficking in human beings. To this end, the Parties may conclude bilateral or multilateral treaties with each other.

Article 34 – Information

1 The requested Party shall promptly inform the requesting Party of the final result of the action taken under this chapter. The requested Party shall also promptly inform the requesting Party of any circumstances which render impossible the carrying out of the action sought or are likely to delay it significantly.

2 A Party may, within the limits of its internal law, without prior request, forward to another Party information obtained within the framework of its own investigations when it considers that the disclosure of such information might assist the receiving Party in initiat-

mään tai suorittamaan esitutkinnan tai käymään oikeudenkäyntejä, jotka koskevat tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistaviksi säädettyjä rikoksia, tai johtaa siihen, että tiedot vastaanottava osapuoli pyytää yhteistyötä tämän luvun mukaisesti.

3. Ennen tällaisten tietojen antamista tiedot antava osapuoli voi pyytää, että tiedot pidetään salassa tai niitä käytetään tietyillä ehdoilla. Jollei tiedot vastaanottava osapuoli voi noudattaa tätä pyyntöä, se ilmoittaa asiasta tiedot antavalle osapuolelle, joka päättää, antaako se tiedot tästä huolimatta. Jos tiedot vastaanottava osapuoli hyväksyy tietojen käyttämisen asetetuilla ehdoilla, ehdot sitovat sitä.

4. Kaikki pyydetty 13, 14 ja 16 artiklaa koskevat tiedot, jotka ovat tarpeen näihin artikloihin perustuvien oikeuksien antamiseksi, toimitetaan kyseisen osapuolen pyynnöstä viipymättä, noudattaen asianmukaisesti tämän yleissopimuksen 11 artiklaa.

35 artikla – Yhteistyö kansalaisyhteiskunnan kanssa

Osapuolet kannustavat valtion viranomaisia ja julkishallinnon virkamiehiä toimimaan yhteistyössä kansalaisjärjestöjen, muiden asianomaisten järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan jäsenten kanssa luotaessa strategisia kumppanuuksia tämän yleissopimuksen tarkoituksen saavuttamiseksi.

VII luku – Seurantajärjestelmä

36 artikla – Ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä

1. Ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä (jäljempänä GRETA) seuraa, miten osapuolet panevat täytäntöön tätä yleissopimusta.

2. GRETA:ssa on vähintään 10 ja enintään 15 jäsentä, ja sen kokoonpanossa otetaan huomioon sukupuolten tasapaino ja maantieteellinen tasapaino sekä monialainen asiantuntijuus. Jäsenet valitsee tämän yleissopimuksen osapuolina olevien valtioiden kansalaisten joukosta osapuolten komitea neljän

ing or carrying out investigations or proceedings concerning criminal offences established in accordance with this Convention or might lead to a request for co-operation by that Party under this chapter.

3 Prior to providing such information, the providing Party may request that it be kept confidential or used subject to conditions. If the receiving Party cannot comply with such request, it shall notify the providing Party, which shall then determine whether the information should nevertheless be provided. If the receiving Party accepts the information subject to the conditions, it shall be bound by them.

4 All information requested concerning Articles 13, 14 and 16, necessary to provide the rights conferred by these Articles, shall be transmitted at the request of the Party concerned without delay with due respect to Article 11 of the present Convention.

Article 35 – Co-operation with civil society

Each Party shall encourage state authorities and public officials, to co-operate with non-governmental organisations, other relevant organisations and members of civil society, in establishing strategic partnerships with the aim of achieving the purpose of this Convention.

Chapter VII – Monitoring mechanism

Article 36 – Group of experts on action against trafficking in human beings

1 The Group of experts on action against trafficking in human beings (hereinafter referred to as “GRETA”), shall monitor the implementation of this Convention by the Parties.

2 GRETA shall be composed of a minimum of 10 members and a maximum of 15 members, taking into account a gender and geographical balance, as well as a multidisciplinary expertise. They shall be elected by the Committee of the Parties for a term of office of 4 years, renewable once, chosen from

vuoden toimikaudeksi, joka voidaan uusia kerran.

3. GRETA:n jäsenten valinta perustuu seuraaviin periaatteisiin:

a) jäsenet valitaan sellaisten henkilöiden joukosta, joilla on korkea moraalinen tunnus ja pätevyys ihmisoikeuskysymyksissä, uhrien auttamisessa ja suojelussa sekä ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa tai ammatillista kokemusta tämän yleissopimuksen soveltamisalaa koskevalta alalta;

b) jäsenet toimivat henkilökohtaisessa omainsuudessaan, ovat tehtäviään suorittaessaan riippumattomia ja puolueettomia, ja ovat käytettävissä suorittamaan tehtävänsä tehokkaasti;

c) GRETA:ssa ei saa olla kahta jäsentä, jotka ovat saman valtion kansalaisia;

d) jäsenten on edustettava tärkeimpiä oikeusjärjestelmiä.

4. GRETA:n jäsenten valintamenettelystä määrää ministerikomitea vuoden kuluessa tämän yleissopimuksen voimaantulosta, kuultuaan yleissopimuksen osapuolia ja saatuaan näiden yksimielisen suostumuksen. GRETA vahvistaa työjärjestyksensä itse.

37 artikla – Osapuolten komitea

1. Osapuolten komitea koostuu Euroopan neuvoston ministerikomiteassa toimivista tämän yleissopimuksen osapuolena olevien Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden edustajista sekä niiden yleissopimuksen osapuolten edustajista, jotka eivät ole Euroopan neuvoston jäseniä.

2. Osapuolten komitean kutsuu koolle Euroopan neuvoston pääsihteeri. Sen ensimmäinen kokous pidetään vuoden kuluessa tämän yleissopimuksen voimaantulosta GRETA:n jäsenten valitsemiseksi. Sen jälkeen komitea kokoontuu osapuolten kolmasosan, GRETA:n puheenjohtajan tai pääsihteerin pyynnöstä.

3. Osapuolten komitea vahvistaa työjärjestyksensä itse.

amongst nationals of the States Parties to this Convention.

3 The election of the members of GRETA shall be based on the following principles:

a they shall be chosen from among persons of high moral character, known for their recognised competence in the fields of Human Rights, assistance and protection of victims and of action against trafficking in human beings or having professional experience in the areas covered by this Convention;

b they shall sit in their individual capacity and shall be independent and impartial in the exercise of their functions and shall be available to carry out their duties in an effective manner;

c no two members of GRETA may be nationals of the same State;

d they should represent the main legal systems.

4 The election procedure of the members of GRETA shall be determined by the Committee of Ministers, after consulting with and obtaining the unanimous consent of the Parties to the Convention, within a period of one year following the entry into force of this Convention. GRETA shall adopt its own rules of procedure.

Article 37 – Committee of the Parties

1 The Committee of the Parties shall be composed of the representatives on the Committee of Ministers of the Council of Europe of the member States Parties to the Convention and representatives of the Parties to the Convention, which are not members of the Council of Europe.

2 The Committee of the Parties shall be convened by the Secretary General of the Council of Europe. Its first meeting shall be held within a period of one year following the entry into force of this Convention in order to elect the members of GRETA. It shall subsequently meet whenever one-third of the Parties, the President of GRETA or the Secretary General so requests.

3 The Committee of the Parties shall adopt its own rules of procedure.

38 artikla – Menettely

1. Arviointimenettely koskee yleissopimuksen osapuolia, ja se jaetaan kierroksiin, joiden keston GRETA määrää. Kunkin kierroksen alussa GRETA määrää, mihin erityisiin määräyksiin arviointimenettely perustetaan.

2. GRETA määrittää tarkoituksenmukaiset arviointikeinot. GRETA voi erityisesti ottaa käyttöön kutakin arviointikierrosta varten kyselyn, jonka perusteella voidaan arvioida, miten osapuolet ovat panneet tätä yleissopimusta täytäntöön. Kysely osoitetaan kaikille osapuolille. Osapuolet vastaavat kyselyyn ja kaikkiin muihin GRETA:n tietopyyntöihin.

3. GRETA voi pyytää tietoja kansalaisyhteiskunnalta.

4. GRETA voi lisäksi järjestää maakohtaisia vierailuja yhteistyössä kansallisten viranomaisten ja näiden nimeämän yhteys henkilön kanssa sekä tarvittaessa riippumattomien kansallisten asiantuntijoiden avulla. Näillä vierailuilla GRETAa voivat avustaa eri alojen asiantuntijat.

5. GRETA laatii luonnoksen kertomukseksi, joka sisältää sen analyysin arvioinnin perusteena olevien määräysten täytäntöönpanosta sekä sen ehdotukset siitä, miten kyseinen osapuoli voi käsitellä havaittuja ongelmia. Kertomusluonnos lähetetään arvioitavalle osapuolelle huomautuksia varten. GRETA ottaa osapuolen huomautukset huomioon vastaessaan kertomuksensa.

6. Tältä pohjalta GRETA antaa kertomuksen ja päätelmät niistä toimista, jotka kyseinen osapuoli on toteuttanut pannakseen tämän yleissopimuksen määräykset täytäntöön. Kertomus ja päätelmät lähetetään kyseiselle osapuolelle ja osapuolten komitealle. GRETA:n kertomus ja päätelmät julkistetaan heti, kun ne annetaan, yhdessä kyseisen osapuolen huomautusten kanssa.

7. Rajoittamatta tämän artiklan 1–6 kohdan mukaista menettelyä osapuolten komitea voi antaa GRETA:n kertomuksen ja päätelmien

Article 38 – Procedure

1 The evaluation procedure shall concern the Parties to the Convention and be divided in rounds, the length of which is determined by GRETA. At the beginning of each round GRETA shall select the specific provisions on which the evaluation procedure shall be based.

2 GRETA shall define the most appropriate means to carry out this evaluation. GRETA may in particular adopt a questionnaire for each evaluation round, which may serve as a basis for the evaluation of the implementation by the Parties of the present Convention. Such a questionnaire shall be addressed to all Parties. Parties shall respond to this questionnaire, as well as to any other request of information from GRETA.

3 GRETA may request information from civil society.

4 GRETA may subsidiarily organise, in cooperation with the national authorities and the “contact person” appointed by the latter, and, if necessary, with the assistance of independent national experts, country visits. During these visits, GRETA may be assisted by specialists in specific fields.

5 GRETA shall prepare a draft report containing its analysis concerning the implementation of the provisions on which the evaluation is based, as well as its suggestions and proposals concerning the way in which the Party concerned may deal with the problems which have been identified. The draft report shall be transmitted for comments to the Party which undergoes the evaluation. Its comments are taken into account by GRETA when establishing its report.

6 On this basis, GRETA shall adopt its report and conclusions concerning the measures taken by the Party concerned to implement the provisions of the present Convention. This report and conclusions shall be sent to the Party concerned and to the Committee of the Parties. The report and conclusions of GRETA shall be made public as from their adoption, together with eventual comments by the Party concerned.

7 Without prejudice to the procedure of paragraphs 1 to 6 of this article, the Committee of the Parties may adopt, on the basis of

perusteella tälle osapuolelle osoitettuja suosituksia, jotka (a) koskevat GRETA:n päätelmien täytäntöön panemiseksi toteutettavia toimia ja joissa tarvittaessa asetetaan määräaika, johon mennessä niiden täytäntöönpanosta on tiedotettava, ja jotka (b) on tarkoitettu edistämään yhteistyötä kyseisen osapuolen kanssa tämän yleissopimuksen asianmukaiseksi täytäntöön panemiseksi.

VIII luku – Suhde muihin kansainvälisiin asiakirjoihin

39 artikla – Suhde kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirjaan ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta

Tämä yleissopimus ei vaikuta niihin oikeuksiin ja velvoitteisiin, jotka perustuvat kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirjaan ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta, ja se on tarkoitettu tehostamaan lisäpöytäkirjalla määrättyä suojelua ja kehittämään lisäpöytäkirjan vaatimuksia.

40 artikla – Suhde muihin kansainvälisiin asiakirjoihin

1. Tämä yleissopimus ei vaikuta niihin oikeuksiin ja velvoitteisiin, jotka perustuvat muihin kansainvälisiin asiakirjoihin, joiden osapuolina tämän yleissopimuksen osapuolet ovat tai joiden osapuoliksi ne tulevat ja jotka sisältävät määräyksiä tällä yleissopimuksella säännellyistä asioista ja joilla varmistetaan ihmiskaupan uhreille tehokkaampi suojelu ja apu.

2. Yleissopimuksen osapuolet voivat tehdä keskenään kahdenvälisiä tai monenvälisiä sopimuksia tässä yleissopimuksessa käsitellyistä asioista tarkoituksena täydentää tai tehostaa yleissopimuksen määräyksiä tai helpottaa siinä ilmaistujen periaatteiden soveltamista.

3. Osapuolet, jotka ovat Euroopan unionin jäseniä, soveltavat keskinäisissä suhteissaan Euroopan yhteisön ja Euroopan unionin mää-

the report and conclusions of GRETA, recommendations addressed to this Party (a) concerning the measures to be taken to implement the conclusions of GRETA, if necessary setting a date for submitting information on their implementation, and (b) aiming at promoting co-operation with that Party for the proper implementation of the present Convention.

Chapter VIII – Relationship with other international instruments

Article 39 – Relationship with the Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, supplementing the United Nations Convention against transnational organised crime

This Convention shall not affect the rights and obligations derived from the provisions of the Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, supplementing the United Nations Convention against transnational organised crime, and is intended to enhance the protection afforded by it and develop the standards contained therein.

Article 40 – Relationship with other international instruments

1 This Convention shall not affect the rights and obligations derived from other international instruments to which Parties to the present Convention are Parties or shall become Parties and which contain provisions on matters governed by this Convention and which ensure greater protection and assistance for victims of trafficking.

2 The Parties to the Convention may conclude bilateral or multilateral agreements with one another on the matters dealt with in this Convention, for purposes of supplementing or strengthening its provisions or facilitating the application of the principles embodied in it.

3 Parties which are members of the European Union shall, in their mutual relations, apply Community and European Union rules

räyksiä, jos kyseisestä aiheesta on annettu kyseisessä tapauksessa sovellettavia Euroopan yhteisön tai Euroopan unionin määräyksiä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän yleissopimuksen tarkoitusta ja päämäärää tai sen täysimittaista soveltamista muiden osapuolten kanssa.

4. Mikään tässä yleissopimuksessa ei vaikuta kansainväliseen oikeuteen perustuviin valtioiden ja luonnollisten henkilöiden oikeuksiin, velvoitteisiin ja vastuisiin, mukaan lukien kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus sekä tapauksen mukaan erityisesti vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus ja vuoden 1967 pakolaisten oikeusasemaa koskeva pöytäkirja ja siihen sisältyvä palauttamiskiellon periaate.

IX luku – Yleissopimuksen muuttaminen

41 artikla – Muutokset

1. Osapuolen esittämä ehdotus tämän yleissopimuksen muuttamiseksi annetaan tiedoksi Euroopan neuvoston pääsihteerille, joka toimittaa ehdotuksen Euroopan neuvoston jäsenvaltioille sekä yleissopimuksen allekirjoittajille ja osapuolina oleville valtioille, Euroopan yhteisölle, niille valtioille, jotka on kutsuttu allekirjoittamaan tämä yleissopimus 42 artiklan määräysten mukaisesti, ja niille valtioille, jotka on kutsuttu liittymään tähän yleissopimukseen 43 artiklan määräysten mukaisesti.

2. Osapuolen ehdottama muutos annetaan tiedoksi GRETA:lle, joka toimittaa ministerikomitealle lausuntonsa ehdotetusta muutoksesta.

3. Ministerikomitea käsittelee ehdotetun muutoksen ja GRETA:n antaman lausunnon, ja se voi hyväksyä muutoksen kuultuaan tämän yleissopimuksen osapuolia ja saatuaan niiden yksimielisen suostumuksen.

4. Ministerikomitean tämän artiklan 3 kohdan mukaisesti hyväksymän muutoksen teksti toimitetaan osapuolille hyväksyttäväksi.

5. Tämän artiklan 3 kohdan mukaisesti hyväksytty muutos tulee voimaan seuraavan

in so far as there are Community or European Union rules governing the particular subject concerned and applicable to the specific case, without prejudice to the object and purpose of the present Convention and without prejudice to its full application with other Parties.

4 Nothing in this Convention shall affect the rights, obligations and responsibilities of States and individuals under international law, including international humanitarian law and international human rights law and, in particular, where applicable, the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees and the principle of *non-refoulement* as contained therein.

Chapter IX – Amendments to the Convention

Article 41 – Amendments

1 Any proposal for an amendment to this Convention presented by a Party shall be communicated to the Secretary General of the Council of Europe and forwarded by him or her to the member States of the Council of Europe, any signatory, any State Party, the European Community, to any State invited to sign this Convention in accordance with the provisions of Article 42 and to any State invited to accede to this Convention in accordance with the provisions of Article 43.

2 Any amendment proposed by a Party shall be communicated to GRETA, which shall submit to the Committee of Ministers its opinion on that proposed amendment.

3 The Committee of Ministers shall consider the proposed amendment and the opinion submitted by GRETA and, following consultation of the Parties to this Convention and after obtaining their unanimous consent, may adopt the amendment.

4 The text of any amendment adopted by the Committee of Ministers in accordance with paragraph 3 of this article shall be forwarded to the Parties for acceptance.

5 Any amendment adopted in accordance with paragraph 3 of this article shall enter

kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kuukausi päivästä, jona kaikki osapuolet ovat ilmoittaneet pääsihteerille hyväksyneensä muutoksen.

into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which all Parties have informed the Secretary General that they have accepted it.

X luku – Loppulausekkeet

Chapter X – Final clauses

42 artikla – Allekirjoittaminen ja voimaantulo

Article 42 – Signature and entry into force

1. Tämä yleissopimus on avoinna allekirjoittamista varten Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, sen laadintaan osallistuneille valtioille, jotka eivät ole Euroopan neuvoston jäseniä, sekä Euroopan yhteisölle.

1 This Convention shall be open for signature by the member States of the Council of Europe, the non member States which have participated in its elaboration and the European Community.

2. Tämä yleissopimus on ratifioitava tai hyväksyttävä. Ratifioimis- tai hyväksymiskirjat talletetaan Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan.

2 This Convention is subject to ratification, acceptance or approval. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

3. Tämä yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona kymmenen allekirjoittajaa, mukaan lukien vähintään kahdeksan Euroopan neuvoston jäsenvaltiota, on edellisen kohdan määräysten mukaisesti ilmaissut suostuvansa siihen, että yleissopimus sitoo niitä.

3 This Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date on which 10 Signatories, including at least 8 member States of the Council of Europe, have expressed their consent to be bound by the Convention in accordance with the provisions of the preceding paragraph.

4. Jos 1 kohdassa mainittu valtio tai Euroopan yhteisö ilmaisee myöhemmin suostuvansa siihen, että tämä yleissopimus sitoo sitä, yleissopimus tulee sen osalta voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona se talletti ratifioimis- tai hyväksymiskirjansa.

4 In respect of any State mentioned in paragraph 1 or the European Community, which subsequently expresses its consent to be bound by it, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of the deposit of its instrument of ratification, acceptance or approval.

43 artikla – Liittyminen yleissopimukseen

Article 43 – Accession to the Convention

1. Tämän yleissopimuksen tultua voimaan Euroopan neuvoston ministerikomitea voi yleissopimuksen osapuolia kuultuaan ja niiden yksimielisen suostumuksen saatuaan sekä päätettyään asiasta Euroopan neuvoston perussäännön 20 artiklan d alakohdassa määrättyllä enemmistöllä kutsua valtion, joka ei ole Euroopan neuvoston jäsen eikä ole osallistunut yleissopimuksen laadintaan, liittymään yleissopimukseen, jos niiden osapuolten edustajat, joilla on oikeus olla edustettuina ministerikomiteassa, ovat äänestäneet asiasta

1 After the entry into force of this Convention, the Committee of Ministers of the Council of Europe may, after consultation of the Parties to this Convention and obtaining their unanimous consent, invite any non-member State of the Council of Europe, which has not participated in the elaboration of the Convention, to accede to this Convention by a decision taken by the majority provided for in Article 20 *d.* of the Statute of the Council of Europe, and by unanimous vote of the representatives of the Contracting States

yksimielisesti.

2. Yleissopimukseen liittyvän valtion osalta yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona liittymiskirja on talletettu Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan.

44 artikla – Alueellinen soveltaminen

1. Valtio tai Euroopan yhteisö voi allekirjoittaessaan tämän yleissopimuksen tai tallettaessaan ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa täsmentää alueen tai alueet, joihin tätä yleissopimusta sovelletaan.

2. Osapuoli voi milloin tahansa myöhemmin Euroopan neuvoston pääsihteerille osoittamallaan ilmoituksella saattaa tämän yleissopimuksen sovellettavaksi myös muuhun, ilmoituksessa määritellyyn alueeseen, jonka kansainvälisistä suhteista se vastaa tai jonka puolesta sillä on valtuudet tehdä sitoumuksia. Tällaisen alueen osalta yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona pääsihteeri on vastaanottanut ilmoituksen.

3. Edellä olevien kahden kohdan mukaisesti annettu ilmoitus voidaan peruuttaa ilmoituksessa määritellyn alueen osalta Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitettavalla ilmoituksella. Peruutus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona pääsihteeri on ottanut ilmoituksen vastaan.

45 artikla – Varaumat

Tämän yleissopimuksen määräyksiin ei voi tehdä varauksia, lukuun ottamatta 31 artiklan 2 kohdan mukaista varauksia.

46 artikla – Irtisanominen

1. Osapuoli voi milloin tahansa irtisanoa tämän yleissopimuksen Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla ilmoituksella.

entitled to sit on the Committee of Ministers.

2 In respect of any acceding State, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of deposit of the instrument of accession with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 44 – Territorial application

1 Any State or the European Community may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, specify the territory or territories to which this Convention shall apply.

2 Any Party may, at any later date, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend the application of this Convention to any other territory specified in the declaration and for whose international relations it is responsible or on whose behalf it is authorised to give undertakings. In respect of such territory, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such declaration by the Secretary General.

3 Any declaration made under the two preceding paragraphs may, in respect of any territory specified in such declaration, be withdrawn by a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe. The withdrawal shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Article 45 – Reservations

No reservation may be made in respect of any provision of this Convention, with the exception of the reservation of Article 31, paragraph 2.

Article 46 – Denunciation

1 Any Party may, at any time, denounce this Convention by means of a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe.

2. Irtisanominen tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun on kulunut kolme kuukautta päivästä, jona pääsihteeri on ottanut ilmoituksen vastaan.

2 Such denunciation shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of the notification by the Secretary General.

47 artikla – Ilmoitukset

Euroopan neuvoston pääsihteeri ilmoittaa Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, allekirjoittajavaltioille, osapuolina oleville valtioille, Euroopan yhteisölle, valtioille, jotka on kutsuttu allekirjoittamaan tämä yleissopimus 42 artiklan määräysten mukaisesti, ja valtioille, jotka on kutsuttu liittymään tähän yleissopimukseen 43 artiklan määräysten mukaisesti,

- a) allekirjoituksista;
- b) ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjan tallettamisista;
- c) 42 ja 43 artiklan mukaisista tämän yleissopimuksen voimaantulopäivistä;
- d) 41 artiklan mukaisesti hyväksytyistä muutoksista ja näiden muutosten voimaantulopäivistä;
- e) 46 artiklan määräysten mukaisista irtisanomisista;
- f) tähän yleissopimukseen liittyvistä teoista, ilmoituksista tai tiedoksiannoista;
- g) 45 artiklan mukaisesti tehdyistä varauksista.

Tämän vakuudeksi allekirjoittaneet, siihen asianmukaisesti valtuutettuina, ovat allekirjoittaneet tämän yleissopimuksen.

Tehty Varsovassa 16 päivänä toukokuuta 2005 yhtenä englannin- ja ranskankielisenä kappaleena, jonka molemmat tekstit ovat yhtä todistusvoimaiset ja joka talletetaan Euroopan neuvoston arkistoon. Euroopan neuvoston pääsihteeri toimittaa yleissopimuksen oikeaksi todistetut jäljennökset kaikille Euroopan neuvoston jäsenvaltioille, yleissopimuksen laadintaan osallistuneille valtioille, jotka eivät ole Euroopan neuvoston jäseniä, Euroopan yhteisölle ja valtioille, jotka on kutsuttu liittymään tähän yleissopimukseen.

Article 47 – Notification

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of Europe, any State signatory, any State Party, the European Community, to any State invited to sign this Convention in accordance with the provisions of Article 42 and to any State invited to accede to this Convention in accordance with the provisions of Article 43 of:

- a any signature;
- b the deposit of any instrument of ratification, acceptance, approval or accession;
- c any date of entry into force of this Convention in accordance with Articles 42 and 43;
- d any amendment adopted in accordance with Article 41 and the date on which such an amendment enters into force;
- e any denunciation made in pursuance of the provisions of Article 46;
- f any other act, notification or communication relating to this Convention
- g any reservation made under Article 45.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Convention.

Done at Warsaw, this 16th day of May 2005, in English and in French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe, to the non-member States which have participated in the elaboration of this Convention, to the European Community and to any State invited to accede to this Convention.